

SAYYID MUJTABA MUSAVI LARI

DUMNEZEU
ȘI
ATRIBUTELE SALE

♦

LECȚII DE DOCTRINĂ ISLAMICĂ

♦

EDITURA „ARGUS"

SAYYID MOJTABA MUSAVI LARI

DUMNEZEU ŞI ATRIBUTELE SALE

SAYYID MOJTABA MUSAVI
LARI

DUMNEZEU ŞI ATRIBUTELE SALE

Lecţii de doctrină islamică

Traducere de:
Ana Cătănea şi Andrei Miroiu

EDITURA ARGUS - 1998

ISBN : 973 – 97057 – 5 – 8

CUPRINS

Despre autor 7
Prefaţa autorului la prima ediţie a cărţii 10
Lecţia întâi:
Evoluţia fenomenului religios de-a lungul epocilor 13
Lecţia a doua:
Natura profundă a omului îl îndeamnă pe acesta să-L caute pe Dumnezeu 21
Lecţia a treia:
Dumnezeu şi metoda experimentală 31
Lecţia a patra:
Credinţa într-o realitate invizibilă implică mai mult decât Dumnezeu 39
Lecţia a cincea:
Manifestările lui Dumnezeu în natură 50
Lecţia a şasea:
Lumea are nevoie de Cel care nu are nevoie de nimic 69
Lecţia a şaptea:
Caracterul limitat al lanţului cauzalităţii 78
Lecţia a opta:
Demagogie pseudo-ştiinţifică 86
Lecţia a noua:
Cum ni se înfăţişează Dumnezeu în Coran 101
Lecţia a zecea:
Condiţiile ca un obiect să fie demn de venerat 107
Lecţia a unsprezecea:
Incomparabilitatea atributelor divine 117

Lecţia a douăsprezecea:
Puterea infinită a Lui Dumnezeu 128
Lecţia a treisprezecea:
Cunoaşterea nemărginită a Lui Dumnezeu 134
Lecţia a paisprezecea:
Opinii privind dreptatea Lui Dumnezeu 140
Lecţia a cincisprezecea:
O analiză a nefericirii şi a dificultăţilor vieţii 146
Lecţia a şaisprezecea:
Încercările ca formă de regăsire a credinţei 153
Lecţia a şaptesprezecea:
Unele aspecte ale inegalităţii 158
Lecţia a optsprezecea:
O viziune generală asupra problemei 166
Lecţia a nouăsprezecea:
Liberul arbitru 177
Lecţia a douăzecea:
Formele voinţei Lui Dumnezeu 190
Lecţia a douăzeci şi una:
O interpretare greşită a sorţii şi destinului 199
Note 205

Despre autor

Sayyid Mujtaba Lari este fiul decedatului Ayatollah Ali Asghar Lari, unul dintre cei mai mari oameni de ştiinţă religioşi şi una dintre personalităţile vieţii sociale ale Iranului. Bunicul său a fost Ayatollah Haji Sayyid Abd ul-Husayn Lari, care a luptat pentru libertate, în Revoluţia Constituţională. De-a lungul luptelor sale îndelungate împotriva regimului de opresiune din vremea sa, el a încercat să pună bazele unei guvernări islamice, fapt a cărui reuşită a avut loc pentru scurt timp în Larestan.

Sayyid Mujtaba Lari s-a născut în 1314 (1935), în oraşul Lar, unde şi-a desăvârşit educaţia primară, iniţiindu-şi totodată studiile asupra Islamului. În 1322 (1953) părăseşte oraşul Qum pentru a-şi continua studiile despre ştiinţele islamice sub îndrumarea profesorilor şi învăţătorilor din instituţii religioase şi chiar sub aceea a principalelor autorităţi din jurisprudenţă (*maraji'*).

În 1342 (1962) devine colaborator la *Maktab-i-Islam*, o revistă religioasă şi ştiinţifică, fiind autorul unei serii de articole despre etica islamică. Ulterior, aceste articole au fost grupate într-o carte publicată sub titlul *Ethical and Psychological Problems (Probleme de etică şi psihologie)*. Au fost publicate nouă ediţii ale originalului în limba persană al cărţii, acesta fiind de asemenea tradus în arabă şi, nu de mult timp, şi în franceză.

În 1342 (1963) se deplasează în Germania pentru un tratament, întorcându-se în Iran după o şedere de câteva luni, unde scrie o carte numită *The Face of Western Civilisation (Faţa civilizaţiei occidentale)*. Cartea conţine o discuţie comparată despre civilizaţia islamică şi cea occidentală, scopul autorului fiind acela de a urmări, în baza unei comparaţii cuprinzătoare, argumentate şi exacte, superioritatea civilizaţiei vaste şi multidimensionale a Islamului faţă de cea occidentală. Recent, această carte a fost tipărită pentru a şaptea oară. În 1349 (1970) ea a fost tradusă în engleză de specialistul în civilizaţia orientală F.G. Goulding, atrăgând atenţia în Europa. În diverse reviste şi

ziare din occident au apărut articole referitoare la carte, iar canalul de televiziune BBC a organizat un interviu cu traducătorul cărţii, în care au fost discutate motivele traducerii cărţii şi primirea de care s-a bucurat în Anglia. Până în prezent, ediţia în limba engleză a cărţii a fost publicată de trei ori în Anglia, de cinci ori în Iran şi de două ori în America.

La aproximativ trei ani după apariţia variantei englezeşti a cărţii, Rudolf Singler, un profesor universitar german, a realizat traducerea acesteia în limba germană, traducere care s-a bucurat de o deosebită influenţă în Germania. Unul dintre liderii Partidului Social Democrat i-a trimis o scrisoare traducătorului cărţii, prin care îl informa despre impresia profundă pe care i-a lăsat-o cartea, determinându-l să-şi schimbe concepţiile despre Islam, menţionând totodată că va recomanda cartea şi prietenilor săi. Versiunea în limba germană a fost tipărită de trei ori.

Concomitent cu apariţia primei versiuni în limba germană a cărţii, un om de ştiinţă musulman din India, Maulana Raushan Ali, a realizat traducerea acesteia în urdu, pentru a putea fi distribuită în India şi Pakistan. Această variantă în urdu a fost tipărită de trei ori.

De asemenea, Sayyid Mujtaba Musavi Lari este autorul unui pamflet ce vizează unitatea divină (*tauhid*), care a fost tradus în Anglia şi publicat de câteva ori în America.

În 1343 (1964) el înfiinţează o organizaţie caritabilă în oraşul Lar, în scopul propagării Islamului, al familiarizării acestuia în rândul tinerilor de la sate, al ajutorării celor aflaţi în nevoi. Această organizaţie s-a menţinut până în 1346 (1967). Principala sa realizare a constat în trimiterea studenţilor în ştiinţe religioase în mediul rural, pentru a face accesibil Islamul copiilor şi tinerilor, în donarea de haine pentru copii, în dotarea şcolilor cu cărţi şi instrumente de scris, în construirea a numeroase moschee, şcoli şi clinici la oraşe şi sate, în asigurarea de diferite servicii.

Sayyid Mujtaba Musavi Lari rămâne consecvent preocupărilor sale legate de etica islamică, scriind noi articole legate de această temă. În 1353 (1974) apare o colecţie de articole, revizuite şi îmbogăţite, grupate într-o carte, cu titlul *The Function of Ethics in Human Developement (Funcţia eticii în dezvoltarea umană)*. Până în prezent, cartea a fost tipărită de şase ori.

În 1357 (1978) călătoreşte în America, la invitaţia organizaţiei islamice din această ţară. Ulterior, se deplasează în Anglia şi Franţa, iar în urma întoarcerii în Iran, începe să scrie, pentru revista *Soroush*, o serie de articole referitoare la ideologia Islamului. Ulterior, aceste articole au fost adunate în patru volume referitoare la credinţele fundamentale ale Islamului (*tauhid*, dreptatea divină, condiţia profeţilor, a imamilor şi reînvierea), sub titlul *The Foundations of Islamic Doctrine (Bazele doctrinei islamice).*

Aceste patru volume au fost traduse în arabă, câteva părţi ale acestora aflându-se deja la a treia tipărire. Varianta în engleză a primului volum alcătuieşte lucrarea de faţă; celelalte volume vor fi de asemenea traduse şi publicate. De asemenea sunt pe cale de apariţie variantele urdu, hindi şi franceză; deja au apărut două volume ale variantei în franceză.

În 1359 (1980) Sayyid Mujtaba Musavi Lari pune bazele unei organizaţii în Qum, numită Biroul de Distribuire a Culturii Islamice în Străinătate. Aceasta se ocupă cu trimiterea de copii gratis ale lucrărilor traduse către persoanele interesate din lumea întreagă. De asemenea şi-a asumat şi sarcina tipăririi Coranului în vederea distribuirii acestuia gratis în rândul indivizilor musulmani, al instituţiilor şi şcolilor religioase din Africa.

Cuvântul înainte al autorului la prima ediţie a cărţii

Ceea ce-l îndepărtează pe om de la cunoaşterea realităţii, aruncându-l într-un vârtej al depravării, este vidul ideologic şi intelectual. În ziua de azi suntem martorii unei irosiri a forţelor creatoare ale omului; vedem cum oamenii îşi întorc privirea de la cea mai abundentă sursă de gândire, care este religia, lăsând ca ideologia lumii moderne să le acapareze viaţa intelectuală.

Generaţia din ziua de azi, însetată şi entuziasmată, beneficiază de o serie de cunoştinţe prin care aşa zişi filozofi şi oameni de ştiinţă îşi fac cunoscute doctrinele lor imperfecte. Prin ideile lor, ei urmăresc să răspundă nevoilor generaţiei actuale, dar de fapt sunt incapabili să găsească un înţeles sau un scop al vieţii.

Modul de gândire centrat pe o singură perspectivă, care stă la baza acestor idei, nu poate fi o hrană adecvată pentru spiritele active ale vremii, fiind desconsiderat acolo unde inteligenţa şi logica sunt valorile în virtutea cărora se desfăşoară viaţa.

Fără îndoială, injustiţia, ferocităţile, mizeria şi disfuncţiile provin din contradicţiile existente între om şi lume.

Noi credem că Islamul, cu ideologia sa, fundamentată pe "tauhid", prin analizele filozofice şi ştiinţifice aprofundate asupra lumii materiale şi asupra realităţii obiective, prin relevarea dimensiunilor existenţei, este în măsură să anuleze toate contradicţiile şi incoerenţele, oferindu-i omului o cale prin care, prin acţiune susţinută, să-şi proiecteze viitorul.

Oricare sistem de credinţe, conceput în baza unor principii universale, trebuie să fie adus în discuţie pentru fiecare generaţie, ţinându-se de fiecare dată cont de criteriile epocii. În consecinţă, gânditorii şi gardienii spiritualităţii, familiarizaţi cu spiritul epocii şi conştienţi de necesitatea aprofundării studiilor în probleme fundamentale pentru a putea vedea astfel în ce măsură inovaţiile aduse de ştiinţa şi filozofia modernă răspund acestor probleme, trebuie să acorde o atenţie deosebită acestor întrebări, angajându-se cu grijă şi seriozitate în rezolvarea lor, având un sprijin în bazele gândirii islamice.

Lucrarea de faţă îşi propune să prezinte, într-o formă concisă şi accesibilă, principiile de bază ale gândirii islamice, păstrând atât limbajul simplu cât şi argumentaţia filozofică. De vreme ce scopul nostru a fost acela de a produce o lucrare relativ concisă, am evitat să acordăm un spaţiu larg opiniilor diferiţilor gânditori şi oameni de ştiinţă.

Prima parte a lucrării abordează principiile monoteismului şi ale dreptăţii divine. Sperăm ca abordările de faţă să contribuie la cunoaşterea viziunii islamice asupra acestor probleme fundamentale.

Sayyid Mujbata Musavi Lari
Qum, 15 Iulie 1981

LECŢIA ÎNTÂI

EVOLUŢIA FENOMENULUI RELIGIOS DE-A LUNGUL EPOCILOR

Printre cele mai importante probleme intelectuale care privesc viaţa omului, chestiunile religioase se bucură de o importanţă deosebită. În fapt, ele au fost întotdeauna privite ca preocupare de bază pentru bunăstarea şi destinul omului, implicând înţelesuri profunde şi cunoştinţe cuprinzătoare.

Oamenii de ştiinţă au întreprins studii extinse şi cuprinzătoare asupra originilor şi motivelor problemelor religioase ale omului, cercetând dintr-o anumită perspectivă şi cu o anume metodologie, care împreună i-au condus la anumite argumente şi concluzii.

Adevărul este că, încă din perioada preistorică, credinţele şi convingerile religioase au făcut parte din structura societăţii umane; atât în trecut cât şi în prezent nu poate fi identificată o societate în care să nu fi fost ridicate chestiuni religioase. Coranul cel Sfânt se referă în diferite versete la faptul istoric ce consemnează apariţia sfinţilor Profeţi în societăţile din trecut unde, pe lângă benefica lor influenţă spirituală, jucau de asemenea un rol fundamental în crearea civilizaţiei umane.

Analiza modului în care viaţa umană a evoluat şi a modului în care cunoaşterea s-a dezvoltat, alături de cunoaşterea originată în cele mai îndepărtate orizonturi istorice, ilustrează faptul că omul împărtăşea credinţa religioasă înainte de a deveni pe deplin conştient de metodele deducţiei raţionale.

Prin urmare, prima epocă în care s-a dezvoltat cunoaşterea umană şi civilizaţia materială nu are întâietate faţă de epocile timpurii ale religiei şi credinţei. S-ar putea chiar afirma faptul că străduniile omului pe tărâmul religiei şi al credinţei au fost mai intense şi mai îndelungate decât efortul său în sfera ştiinţei şi artei, întrucât cunoaşterea unei realităţi transcendente, care este esenţa lumii fiinţei, este mai dificilă şi mai puţin accesibilă decât cunoaşterea esenţei acelor lucruri la care ştiinţa şi arta se străduiesc necontenit să ajungă.

Unul dintre cele mai evidente lucruri, strălucirea soarelui, are o explicaţie care a rămas mai multe secole necunoscută pentru om, iar mişcările soarelui au făcut obiectul unor interpretări de tot felul; deşi nici una nu nega luminozitatea razelor solare, cunoaşterea naturii acesteia a rămas inaccesibilă celor mai mulţi dintre oameni.

Astfel, înţelegerea marilor adevăruri devine imposibilă fără o analiză pătrunzătoare bazată pe deducţie şi cercetare logică. Deşi superstiţiile şi miturile religioase se regăsesc la popoarele străvechi, fiind constant influenţate de modele noi (ca urmare a slăbiciunii gândirii şi limitelor cunoaşterii), aceasta nu înseamnă că doctrina religiei este falsă. Mai degrabă, ele demonstrează întâietatea şi autonomia aspiraţiilor religioase în profunzimile sufletului uman. În plus, nu ne putem aştepta ca ştiinţa care cercetează epocile preistorice să descopere mai mult din vechile religii decât însăşi mărturiile miturilor şi superstiţiilor dezvăluite de vestigiile subpământene rămase de la omul primitiv.

Cum însă comportamentul şi activitatea omului sunt însoţite întotdeauna de două caracteristici evidente – pe de o parte preeminenţa şi autonomia, pe de altă parte înţelegerea şi universalitatea lor în rândul membrilor speciilor – apare evident faptul că trebuie să identificăm originea acestui comportament şi acestei activităţi în profunzimea sufletului omenesc. Existenţa unui asemenea fenomen continuu într-o formă eternă şi universală de-a lungul istoriei şi preistoriei nu poate fi privită ca rezultat al datinilor şi obiceiurilor; ea este manifestarea setei primordiale şi a pornirii imperative spre adevăr. Toate credinţele religioase, în diferitele lor aspecte şi forme provin din aceeaşi unică sursă abundentă – natura primordială a omului, care nu este nici impusă din exterior, nici accidentală.

Mai întâi prinde contur în mintea omului capacitatea de a accepta religia şi abia apoi aceasta ia formă. Aceeaşi înclinaţie lăuntrică ce determină o persoană spre investigaţie şi cercetare în scopul cunoaşterii realităţii constituie o dovadă ce confirmă nevoia omului de a cunoaşte religia. Acest fapt nu semnifică desigur că o stare lăuntrică şi o anumită condiţie psihică a omului sunt însoţite în mod necesar de o credinţă corectă şi pe deplin formată.

În acelaşi fel în care corpul resimte nevoia de hrană, fără ca această nevoie să implice calitatea sau caracterul nutritiv al alimentelor, tot astfel

sufletul îşi caută hrana – şi anume credinţa – insistând în cunoaşterea Domnului său şi în înălţarea rugilor la pragul Său. Dar această motivaţie lăuntrică nu este capabilă să recunoască şi să discernă credinţele şi crezurile false de adevărata lor formă.

Oamenii de ştiinţă sunt unanimi în privinţa unei idei, şi anume: credinţele religioase au fost întotdeauna intim îmbinate cu viaţa oamenilor. Cu toate acestea punctele lor de vedere se separă atunci când se au în vedere originile autentice ale religiei şi factorii care au jucat un rol fundamental în apariţia şi evoluţia lor. Judecăţile lor în această problemă se sprijină în general pe studiul religiilor superstiţioase şi al credinţelor primitive, ducând în ultimă analiză la concluzii eronate şi lipsite de logică.

Este adevărat că în cazul anumitor religii, din cauza absenţei unei legături cu principiile revelaţiei, condiţiile de mediu şi alţi factori asemănători au avut o anumită influenţă asupra apariţiei şi evoluţiei lor. Totuşi nu este lipsit de sens a atribui fundamentarea ansamblului de credinţe şi tendinţe religioase unor necesităţi materiale şi economice, specifice unor împrejurări date, fricii faţă de forţele terifiante ale naturii, ignoranţei sau chiar unor raţiuni respinse de ştiinţă.

Fără îndoială, unul dintre factorii ce au contribuit la apariţia ideilor ani-religioase şi a unei întregi serii de adepţi ai ateismului a fost reprezentat de învăţămintele greşite, de insuficienţele şi deviaţiile intelectuale ale partizanilor unor anumite religii. În analiza particularităţilor şi specificului caracterului fiecărei religii, trebuie să se aibă în vedere studiul separat, individual al motivelor ce l-au condus pe om să împărtăşească religia respectivă.

În majoritatea evenimentelor ce au marcat istoria, religiei i se poate atribui dominarea întregii reţele de relaţii sociale. Dacă n-ar fi fost un fenomen fundamental, ea ar fi trebuit să fie condiţionată de cadrul strâmt al intereselor de ordin material. Cu toate acestea, ce alt factor ar fi putut să dea personalităţilor religioase o asemenea capacitate de determinare şi de consecvenţă în urmărirea obiectivelor lor religioase? Ar fi putut fi perspectiva unor câştiguri materiale şi a împlinirii unor ambiţii cea care să-i fi făcut să suporte duritatea încercărilor şi amărăciunea neşansei? Dimpotrivă, ei şi-au sacrificat toate comodităţile materiale şi ambiţiile

personale în favoarea sentimentelor şi idealurilor religioase, ajungând să nu mai resimtă forţa de reprimare pe care o implică sacrificiul.

Din povestea Faraonului şi a vracilor săi aflăm că, din dorinţa de a-l înfrânge pe Moise, căruia i s-a adresat Dumnezeu – pacea să fie cu el – Faraonul şi-a închipuit că iscusinţa şi puterea vracilor vor putea conduce la supunerea lui. Puterile miraculoase ale lui Moise au biruit însă puterile vracilor şi i-au împins pe aceştia să se îndrepte către adevărata credinţă. Faraonul, a cărui autoritate fusese încălcată, a început să le arunce insulte şi să-i ameninţe cu cea mai rea pedeapsă dintre toate: tăierea membrelor. În acel moment, o profundă revelaţie a cuprins sufletele vracilor; ei au rămas fermi şi neclintiţi în faţa insultelor şi ameninţărilor cu torturi. Ei au răspuns cu o tărie remarcabilă: *"...hotărăşte ceea ce vrei să hotărăşti, dar tu nu vei hotărî decât în această viaţă a lumii!"*

Această istorie stă mărturie pentru forţa cu care omul nutreşte cunoaşterea adevărului şi a realităţii, în condiţiile în care trebuie să se înfrunte cu superstiţiile, ameninţările şi forţa. Oamenii care au trăit în chiar inima aparatului dominat de autoritatea Faraonului şi care au obţinut unele câştiguri din poziţia lor s-au revoltat, fiind pregătiţi să întoarcă spatele unei astfel de vieţi.

Tendinţa lăuntrică a omului spre religie nu poate fi explicată în termenii unei interpretări materialiste; dimpotrivă, întâmplări precum cele care au avut ca actori pe vraci demonstrează preeminenţa simţului religios în firea omului.

Credinţele lipsite de logică nu se rezumă doar la chestiunile religioase. Înainte de a-şi dobândi rigurozitatea, majoritatea ştiinţelor se sprijineau în explicaţiile lor pe superstiţii. Oamenii au străbătut o cale lungă de la alchimie la chimie, de la superstiţiile legate de incantaţie şi de practicile magice la medicină. Nimeni nu poate însă afirma faptul că dacă umanitatea a comis cândva o greşeală în investigaţiile sale, nu va putea niciodată să găsească drumul spre adevărata cunoaştere, condamnată fiind să se înşele mereu. Cei care cred în filozofia ştiinţifică şi în întâietatea metodei experimentale nu neagă faptul că există cazuri în care experimentele lor pot duce la rezultate greşite, dar întotdeauna îşi însuşesc aceste rezultate ca adevăruri.

Cei care-L neagă pe Dumnezeu insistă asupra ideii că Dumnezeu este un produs al gândirii omeneşti. De exemplu filozoful englez Bertrand

Russell priveşte frica faţă de forţele naturii ca aflându-se la originea ideilor religioase: "În opinia mea, religia are mai întâi de toate ca bază teama: teama de necunoscut, teama de moarte, teama de a fi înfrânt, teama de mistere şi de cele nevăzute. În plus, aşa cum am mai precizat, credinţa îi procură omului un sentiment care îl face să-şi imagineze că nu este lipsit de sprijin în problemele şi în confruntările cărora trebuie să le facă faţă."[1]

Această afirmaţie reprezintă o supoziţie ce nu se susţine prin vreo dovadă.

Samuel King spunea: "Originea religiei este învăluită în mister. În legătură cu acest subiect, oamenii de ştiinţă au avansat numeroase teorii, unele mai logice decât altele; dar chiar şi cele mai bune dintre acestea pot face obiectul criticilor, atunci când se supun testului confruntării cu probele ştiinţifice. Acestea nu pot depăşi sfera speculaţiilor logice. Din aceste motive există un puternic dezacord în rândul sociologilor cu privire la identificarea originii religiei."[2]

Totuşi putem răspunde obiecţiilor lui Russel afirmând faptul că deşi putem accepta teama ca reprezentând motivaţia iniţială a credinţei omului în Dumnezeu, nu suntem îndreptăţiţi cu toate acestea să considerăm existenţa lui Dumnezeu o simplă iluzie, lipsită de realitate.

Dacă frica este cea care l-a îndemnat pe om să caute un refugiu şi dacă pe parcursul căutării sale el a descoperit o anumită realitate (pe Dumnezeu), se poate face vreo obiecţie în acest sens? Dacă frica este cauza căreia se datorează descoperirea unui lucru, putem afirma că acel lucru este imaginar, lipsit de realitate, doar pentru că omul a fost motivat în acţiunea sa de frică?

Ar fi cu siguranţă lipsit de logică să afirmăm faptul că, de exemplu, medicina nu reprezintă ceva real plecând de la pretextul că descoperirea ei de către om se datorează fricii de boală şi de moarte. Adevărul este că medicina ca ştiinţă reprezintă o realitate, indiferent de faptul dacă motivaţia iniţială a omului a fost dată de frica de suferinţă sau moarte sau de alt factor.

În toate împrejurările vieţii, credinţa într-un Dumnezeu înţelept şi puternic a reprezentat un refugiu real şi un sprijin puternic. Acest fapt face loc unei probleme diferite de aceea cu privire la faptul dacă

motivaţia actelor omului a fost sau nu frica de vicisitudini şi nevoia de a afla un adăpost. Cele două probleme diferă şi trebuie analizate separat.

Fără îndoială, la începutul existenţei sale, umanitatea a fost într-adevăr victima terorii, în confruntarea sa cu forţele naturii, precum furtuni, cutremure, boli. Spectrul fricii îşi întindea umbra funestă asupra tuturor aspectelor vieţii şi asupra manifestărilor spiritului. În lupta sa neîncetată împotriva neputinţei şi a fricii, umanitatea se afla în căutarea unui sprijin care să-i servească de adăpost împotriva naturii şi care să-i dea garanţia păcii interioare, până în momentul în care ea avea să învingă treptat, printr-un efort continuu, umbra fricii şi a umilinţei, triumfând.

Cercetarea diferitelor momente din viaţa oamenilor primitivi şi descoperirea dovezii ce indică sucombarea spiritelor în faţa fricii nu probează faptul că teama şi necunoaşterea au fost singurii factori decisivi ce au stat la baza înclinaţiei omului către religie. O asemenea afirmaţie dovedeşte abordarea problemei dintr-o perspectivă unidimensională. Studiile şi cercetările asupra istoriei permit evidenţierea unor concluzii generale numai în măsura în care sunt analizate şi aprofundate toate perioadele din istoria umanităţii, şi nu avându-se în vedere doar un singur unghi al unei istorii atât de vaste şi variate.

Totodată nu se poate alcătui un criteriu general de judecată care să cuprindă toate domeniile vieţii considerându-se ca bază dominaţia fricii şi a neputinţei asupra vieţii omului în anumite perioade. Nu este oare o concluzie pripită a afirma că toate ideile religioase ale omului, toate sentimentele sale, tendinţa de a-L venera pe Dumnezeu în toate epocile, inclusiv în cea prezentă au fost determinate de teroare, de teama furiei forţelor naturii, a războaielor şi a bolilor?

În fapt cei mai hotărâţi în credinţa lor nu sunt şi cei mai slabi. Cei care de-a lungul istoriei au ridicat drapelul religiei erau printre cei mai energici şi mai întreprinzători. Credinţa unui individ nu creşte proporţional cu neputinţa sa, iar conducătorul celor ce împărtăşesc credinţa religioasă nu este cel mai slab, cel mai neputincios şi mizer dintre aceştia.

Se poate afirma despre credinţa care se regăseşte în rândul numeroşilor oameni de ştiinţă şi gânditori că este produsul fricii faţă de cutremurele, bolile şi vicisitudinile cu care aceştia se confruntă? Putem

atribui înclinaţia lor către religie, rezultatele cercetărilor întreprinse de ei, ale dovezilor logice pe care le-au folosit ignoranţei şi cunoaşterii greşite a cauzelor naturale ale fenomenelor? Ce răspuns ar da la această problemă o persoană înzestrată cu inteligenţă?

Însă nu nevoia de a atinge pacea interioară este cea care stă la baza înclinaţiei omului către religie. Mai degrabă pacea şi liniştea interioară apar ca un rezultat, un fruct al manifestării credinţei.

Potrivit oamenilor de ştiinţă credincioşi, lumea se prezintă ca o structură de cauze şi efecte bine calculate, ce stă mărturie pentru existenţa unui principiu de ştiinţă şi putere. Desenele improvizate şi realizate în contururi trase la întâmplare nu constituie măsura talentului unui pictor, în schimb contururile ferme, îndelung concepute, articulate într-o lucrare plină de substanţă, relevă măiestria artistului.

* * * * *

Există unele persoane care consideră credinţa într-o realitate metafizică drept un reflex al factorilor economici. Acestea insistă în identificarea unei legături între manifestarea religiei şi condiţiile economice. Ele susţin că religia s-a aflat din totdeauna în slujba imperialismului şi a exploatării, clasa exploatatoare fiind cea care a creat ideologia religioasă servindu-se de ea pentru a reprima rezistenţa maselor dominate. Religia a fost folosită – afirmă aceştia – pentru a înşela muncitorii deposedaţi, încurajându-i să accepte acest statut al lor. Nu este nici o îndoială că, asemenea oricărui alt lucru din lumea aceasta, religiei i se poate găsi o întrebuinţare greşită. Deviată de la adevăratele ei obiective, religia devine o unealtă în mâinile celor ce profită de ea ca mijloc de înrobire a naţiunilor. Totuşi acest tip de abuz al religiei nu ar trebui să servească drept pretext oportuniştilor pentru a ataca fără milă tot ceea ce poartă numele de religie. În ultimă instanţă trebuie să se tragă o linie de separaţie între religiile autentice, constructive şi formele religioase pervertite, inventate de imperialism pentru a se servi de ele în scopul impresionării maselor.

Este posibil ca în multe dintre societăţile umane condiţiile economice defavorabile, stagnarea şi înapoierea, să coexiste alături de credinţa religioasă. Dar această coexistenţă nu lasă să se întrevadă vreo legătură

cauzală; unul dintre aceste fenomene nu reprezintă în mod necesar cauza celuilalt. Constatăm că se întâmplă câteodată ca o societate să prospere şi să se dezvolte economic şi să fie totodată profund ataşată religiei, în timp ce altă societate, care se bucură de aceleaşi condiţii economice favorabile, refuză religia. În mod similar, într-un mediu caracterizat de sărăcie astrul religiei să fie apus, în timp ce într-unul la fel de defavorizat, acelaşi astru să strălucească în toată splendoarea sa. Lipsa evidentă a unei corelaţii între condiţiile economice şi preeminenţa sau declinul influenţelor religioase reprezintă o dovadă a faptului că pentru stabilirea unei legături cauzale nu este suficientă sincronicitatea. Trebuie să nu existe şi un alt factor pentru ca apariţia sau dispariţia unui fenomen să depindă de existenţa sau, respectiv, de non-existenţa altui fenomen.

Putem sesiza cu claritate această lipsă de corelaţie între două societăţi, aflate amândouă sub dominaţia opresivă a clasei exploatatoare. În una dintre ele religia a fost pe deplin înlăturată, în timp ce în cealaltă influenţa sa creşte.

Factorii obiectivi nu constituie un indiciu care să confirme faptul că oamenii se apropie de religie sub influenţa unei serii de condiţii externe. În cazul tendinţelor religioase trebuie avute în vedere motivaţiile lăuntrice, de ordin psihologic, şi nu condiţiile de ordin economic. În plus, atunci când analizăm obiectivele religiilor cereşti, ni se impune concluzia potrivit căreia garanţia progresului social şi a stabilirii unei echităţi a sistemului economic, bazată pe religie, a reprezentat unul dintre motivele pentru care Profeţii au fost trimişi. Totodată, acest fapt a constituit în acelaşi timp atât unul dintre motivele care l-au făcut pe om să se apropie de religie, cât şi unul dintre beneficiile pe care religia le-a adus umanităţii.

LECŢIA A DOUA

NATURA PROFUNDĂ A OMULUI ÎL ÎNDEAMNĂ PE ACESTA SĂ-L CAUTE PE DUMNEZEU

Fără a-i privi complexitatea doar la nivelul corpului uman, fiinţa umană prezintă o serie de dimensiuni vitale, care nu sunt în nici un fel îngrădite de către mecanismele corpului său. Pentru a descoperi aceste aspecte şi planuri, aflate dincolo de structura corporală şi de dimensiunea fizică a omului, trebuie avută în vedere înţelegerea structurii lăuntrice, spirituale a omului precum şi a orizonturilor largi ale naturii sale cuprinzătoare, alături de cea a delicatelor şi rafinatelor manifestări ale sentimentelor şi instinctelor sale.

* * * * *

Existenţa umană îşi făureşte diferite modalităţi de înţelegere a lumii, avându-şi originea în ele însele, generate de esenţa însăşi a naturii umane şi care nu îşi datorează apariţia nici unui factor extern. Printre aceste modalităţi se află ataşamentul faţă de adevăr, dreptate, sinceritate şi onestitate.

Înainte de a intra în domeniul ştiinţei şi al cunoaşterii, omul este capabil de a percepe anumite adevăruri, prin intermediul acestor intuiţii lăuntrice. O dată pătruns în sfera ştiinţei şi a filozofiei, împovărându-şi mintea cu diverse dovezi şi deducţii, el ar putea da uitării intuiţiile sale naturale sau chiar să înceapă să se îndoiască de ele. Acesta este motivul pentru care încep să apară diferenţe în definirea unei credinţe, şi anume în momentul în care omul înţelege să facă acest lucru desconsiderând natura sa lăuntrică.

Tendinţa către religie şi către credinţa în Dumnezeu avea drept cauză, în fazele sale iniţiale, anumite cerinţe instinctuale şi intuiţii lăuntrice; ulterior acestea s-au dezvoltat şi au evoluat cu ajutorul demersurilor

raţionale şi reflexive. Rădăcinile sentimentelor înnăscute sunt atât de adânc înfipte în firea omului şi, în acelaşi timp, atât de clare şi de evidente încât dacă o persoană şi-ar curăţa mintea şi spiritul atât de gândurile religioase cât şi de cele profane şi apoi s-ar privi pe sine şi întreaga lume a existenţei, ar vedea cu claritate că se mişcă într-o anumită direcţie alături de întregul convoi al existenţei. Fără nici o dorinţă sau manifestare a voinţei sale, omul îşi începe viaţa într-un anumit moment şi, din nou fără a dori, înaintează către o destinaţie ce îi rămâne necunoscută. Aceeaşi realitate poate fi identificată în toate creaturile naturii, acţionând într-un fel precis şi sistematic.

Dacă o persoană cu minte pătrunzătoare, aflată încă în stare naturală, examinează condiţiile ce o determină, acesteia i se va impune în mod vădit existenţa unei forţe ce o cuprinde atât pe ea cât şi lumea întreagă. Ea va descoperi existenţa unei inteligenţe, a unei puteri şi a unei voinţe în propria sa existenţă, ce reprezintă o parte extrem de mică din acest univers, şi se va întreba în sinea sa cum ar putea ca această inteligenţă, putere şi voinţă să nu existe în lumea ca ansamblu. Tocmai această mişcare şi această structură ultimă şi ordonată a lumii îl constrânge pe om să accepte existenţa unei inteligenţe universale care, deşi transcede lumea fizică, o modelează şi o conduce; dacă acest fapt nu este recunoscut, ordinea lumii nu poate fi explicată. Oricine îşi analizează poziţia sa în lume realizează faptul că există o putere care îl creează, îl aduce în această lume, îi determină mişcarea, pentru ca apoi să-l facă să dispară, fără a-i căuta pentru nici unul dintre aceste lucruri ajutorul sau consimţământul.

Conducătorul Martirilor, Husayn b. Ali, pacea să fie cu el, spunea în rugile sale către Creator, "Cum este cu putinţă să deducem existenţa Ta dintr-un lucru care depinde de Tine pentru a exista? De ce nu eşti la fel de evident ca acel care este altul decât Tine, astfel încât să fii accesibil tuturor? Te-ai ascuns Tu vreodată de privirea lăuntrică a omului pentru ca el să aibă nevoie de dovezi care să-i arate drumul către Tine? Te-ai îndepărtat Tu vreodată de noi pentru ca semnele şi urmele Tale să fie cele care să ne apropie de Tine? Orb e ochiul care nu Te vede veghind asupra noastră! O, Dumnezeule, Tu care ni Te-ai înfăţişat nouă în toată splendoarea Ta, cum poţi Tu să fii ascuns, Tu care eşti atât de manifest?

Cum poţi Tu să fii absent când, în neîntrerupta Ta manifestare, veghezi asupra servitorilor Tăi?"[3]

Nicicând şi niciunde nu s-a văzut un lucru fără făuritorul său, sau o acţiune fără cauzatorul ei. Identificarea unei legături între cauză şi efect răspunde unei porniri lăuntrice a omului; conştientizarea acestei legături nu poate fi contestată nimănui. De asemenea nimeni nu poate renunţa la sentimentele religioase, la căutarea unui Creator. Chiar şi un copil neiniţiat în această lume, ori de câte ori aude sau observă o mişcare, îşi va îndrepta atenţia către cauza sunetului sau a mişcării.

Atât bazele vieţii zilnice cât şi ale ştiinţei depind de acceptarea, pentru fiecare efect, a unei cauze. În fapt norma cauzalităţii este una absolută care nu admite nici o excepţie. Pentru ştiinţe precum geologia, fizica, sociologia, economia cât şi pentru altele, cercetarea are drept scop identificarea cauzelor şi factorilor care determină câmpul de relaţii. Pe scurt, este evident că ştiinţa şi cunoaşterea nu presupun altceva decât identificarea cauzelor; orice progres şi orice evoluţie în problemele omenirii reprezintă rezultatul eforturilor întreprinse de oamenii de ştiinţă în cercetarea cauzelor fenomenelor.

Dacă s-ar întâmpla să aflăm într-o singură fiinţă sau într-un colţ de univers un semn de completă autodeterminare sau creaţie, am fi îndreptăţiţi să extindem această unică instanţă la întregul plan al existenţei.

Desigur, nu este întotdeauna necesar ca legea cauzalităţii să ni se prezinte sub forme familiare. Cauzele sunt atât de variate şi de multiple încât, atunci când un cercetător se dedică unui singur fenomen ar putea să nu fie capabil să identifice toate cauzele. Totuşi în toate problemele omenirii, particulare şi generale, trecute şi viitoare, nu poate fi găsit un singur punct accidental, fie la nivel individual sau social. Nu numai că există o anumită ordine, inerentă creării fiecărui fenomen în parte, dar aceasta poate fi observată şi în relaţiile fiecărui fenomen cu altul, ca şi în relaţiile fenomenului cu mediul în care se produce, o ordine subtilă şi calculată. De exemplu, în sădirea unui copac, legile cerului şi ale pământului acţionează în perfectă armonie cu alcătuirea rădăcinilor şi ramurilor sale. Există de asemenea o relaţie între animale şi acel copac, în sensul că animalele de la acesta îşi asigură hrana. Cum este oare

posibil ca la originea unor relaţii atât de ordonate să se afle un lucru arbitrar?

Dacă la un anumit nivel din structura existenţei unui fenomen s-ar materializa în mod inconştient şi în virtutea hazardului acest lucru ar deveni un factor al dispariţiei şi distrugerii lumii. Căci cea mai neînsemnată întrerupere în echilibrul elementelor, cea mai mică neconcordanţă între legile care guvernează universul ar fi suficiente pentru a face ca lucrurile să-şi piardă punctele de sprijin, pentru a determina coliziunea corpurilor cereşti, totul soldându-se cu o explozie uriaşă şi cu distrugerea lumii.

Dacă originea lumii s-ar datora întâmplării, atunci cum s-ar explica faptul că înseşi teoriile gânditorilor materialişti pleacă de la presupoziţia unui plan, a unei ordini existente, a absenţei hazardului? Dacă întreaga lume este rezultatul unei întâmplări, al unui accident, atunci ce explicaţie poate fi dată lucrurilor ce nu sunt întâmplătoare? Dacă un lucru existent a luat fiinţă în virtutea hazardului, care ar fi caracteristicile sale şi ar putea fi acestea aplicate variatelor şi schimbătoarelor fenomene din univers?

Atâta vreme cât "întâmplarea" se opune "ordinii" şi "armoniei", de aici decurge că oricare ar fi indiciile în favoarea acestui plan, faptul proiectării şi al calculării se opune accidentului şi întâmplării.

A presupune că întâmplarea constituie infrastructura universului, că principiul guvernator al acestuia nu se bazează pe nici o dovadă logică sau evidenţă ştiinţifică nu reprezintă soluţia finală pentru rigurozitatea planului existenţei.

De vreme ce ştiinţele experimentale au demonstrat că elementele şi factorii naturali nu pot exercita independent nici o influenţă; de vreme ce toate experienţele noastre, atât cele senzoriale cât şi cele bazate pe deducţiile raţionale, duc la concluzia conform căreia nimic nu se mai poate întâmpla în lume fără un motiv, fără a avea o cauză şi toate fenomenele au la bază un sistem stabilit şi legi specifice – în toate aceste cazuri apare surprinzător faptul că anumiţi oameni nu recunosc principiile ştiinţifice, deducţiile primare şi presupoziţiile bazate pe reflecţie şi neagă existenţa Creatorului.

Printre acele cauze care, fie împiedică manifestarea intuiţiilor lăuntrice, fie, dimpotrivă, contribuie la consolidarea ei, se numără

educaţia şi condiţiile de mediu. Ceea ce se prezintă în sine ca provenind din instinct respectă în calităţile ei ordonate modelele naturii. Cei care au fost lăsaţi nestingheriţi în a urma cursul originar al creării lor, fără însă a se lăsa prinşi de deprinderi şi a căror natură profundă nu s-a pervertit prin termeni şi concepte, sunt mai în măsură a auzi chemările lăuntrice ale propriei lor fiinţe şi a distinge o faptă bună de una rea şi o credinţă adevărată de una falsă. Lipsa de religiozitate, care reprezintă în fapt o deturnare de la natura originară, se întâlneşte rar în asemenea persoane. Dacă cineva le-ar spune că lumea nu are o ordine interioară şi că este rezultatul întâmplării, chiar dacă s-ar îngriji să-şi susţină afirmaţia cu argumente filozofice, acest fapt nu i-ar afecta în nici o măsură pe aceşti oameni, deoarece ar respinge aceste teorii prin forţa naturii lor originare.

Cei care se lasă angrenaţi în supoziţiile ştiinţei ar putea să cadă pradă îndoielii şi confuziei, ca rezultat al unei terminologii atrăgătoare. Cunoaşterea limitată, care este sursa atitudinii de aroganţă la om, este ca o bucată de sticlă colorată în faţa intelectului şi a naturii originare; oricine dă dovadă de o asemenea cunoaştere observă lumea în virtutea specificităţii învăţăturii şi îndemânării sale. Acesta îşi imaginează că realitatea în ansamblul său este ceea ce el vede plecând de la îngusta deschidere a simţurilor şi minţii sale, victime ale culorii. Desigur nu poate fi înţeles prin aceasta că omul ar trebui să fie refractar oricărui progres intelectual pentru a se feri pe sine de iluzii. Totuşi el nu ar trebui să abuzeze de cunoaşterea şi îndemânarea sa, limitate.

Majoritatea oamenilor, în loc să facă din învăţătura lor insuficientă o rampă de lansare pentru a progresa intelectual, stagnează, aceştia rămânând prizonieri în cadrul strâmt al cunoaşterii lor.

Ori de câte ori sesizează un pericol, natura originară a omului îi vine în ajutor acestuia. Când o persoană este supusă unor constrângeri severe sau este copleşită de probleme, când condiţiile materiale îi sunt potrivnice, când îi este negat orice acces la resursele vieţii şi omul este prins într-o furtună asemenea unui fir de pai, pradă vicisitudinilor, iar moartea se află la un pas de el – în aceste momente o instanţă interioară îl ghidează instinctiv către un punct non-material de sprijin. El caută ajutor de la Acela a Cărui putere este superioară tuturor puterilor şi înţelege că tocmai această Fiinţă Bună şi Atotputernică este cea care îi vine în sprijin şi îl salvează. El realizează că se află cu toată puterea sa în

căutarea ajutorului Celei mai Sacre Fiinţe pentru a fi salvat de la pericol şi în adâncul inimii sale el simte puterea Acelei Fiinţe lucrând în favoarea sa.

Odată cineva l-a rugat pe Imamul Sadiq, pacea fie cu el, să-l îndrume către Domnul Său, copleşit fiind de discuţiile în contradictoriu. Imamul l-a întrebat: "Ai călătorit vreodată cu vaporul?"

"Da", răspunse el.

Imam: "Ţi s-a întâmplat vreodată ca vaporul să sufere o avarie şi să realizezi că nu se află nimeni care să te salveze?"

"Da."

Imam: "Ai simţit, în deznădejdea acelor momente, că o putere infinită pune capăt acelei soarte teribile?"

"Da, s-a întâmplat întocmai."

Imam: "Domnului Atotputernic îi datorăm tot sprijinul, căci spre El se îndreaptă privirile pline de speranţă ale oamenilor, atunci când toate uşile sunt închise."[4]

Înşişi conducătorii războinici, adepţi ai materialismului, care, impunându-şi autoritatea, ignoră puterea eternă a lui Dumnezeu, trec printr-o schimbare în momentul în care se confruntă cu înfrângerea şi distrugerea. Ei dau uitării ceea ce doctrinele materialiste şi mediul le inculcaseră – şi anume negarea lui Dumnezeu – pentru a accepta cu inima deschisă existenţa unui principiu creator, sursa oricărei puteri.

Istoria înregistrează numeroase asemenea exemple, în care natura primordială a fiinţelor, ce au abdicat în faţa împrejurărilor dificile, a fost curăţată de impurităţi, pentru ca acestea să se întoarcă cu plinătatea sufletului lor către Atotputernicul Creator.

Suplinind resursele lăuntrice ale omului, ce îl ajută să descopere realitatea astfel încât acesta să urmeze direcţia proprie naturii sale profunde, liber de orice constrângeri mentale, devine necesară acţiunea unui factor extern care să-l îndrume, să-l sfătuiască şi care să-i consolideze aceste capacităţi lăuntrice. Acest factor este cel care converteşte calităţile belicoase şi asigură protejarea intelectului şi a naturii originare împotriva pervertirii şi a subordonării faţă de idei false.

Profeţii au fost trimişi pentru a-i face pe oameni să conştientizeze semnalele subtile ale naturii lor originare, pentru a se îngriji ca

sentimentele lor religioase să urmeze un curs firesc, pentru a le susţine aspiraţiile superioare.

Conducătorul Credincioşilor, pacea fie cu el, a spus: "Dumnezeu şi-a trimis mesagerii în rândul oamenilor pentru a le reaminti legăturile ascunse cu Dumnezeu, pentru a le vorbi pe un ton sfătuitor, pentru a trezi în ei vocea ascunsă a înţelepciunii şi a le arăta semnele ascunse ale puterii lui Dumnezeu."[5]

Această îndrumare şi această povăţuire nu au scopul de a submina în om puterea dorinţei sale creatoare şi nici să-l priveze pe acesta de libertatea de a gândi şi de a discerne. Dimpotrivă, reprezintă un fel de sprijin pentru înclinaţiile sale pozitive şi pentru motivaţiile sale, în sensul dezvoltării şi perfecţionării sale. Tocmai datorită acestui tip de ajutor – îndrumarea şi povăţuirea – oamenii sunt eliberaţi de constrângeri, putând să valorifice toate dimensiunile naturii lor primordiale, precum şi să prospere.

Coranul spune: *"Profetul porunceşte ceea ce este bine şi-i opreşte de la ceea ce este urât, le îngăduie lor bunătăţile şi le opreşte lor pe cele necurate şi-i uşurează pe ei de povara lor şi de lanţurile care au fost asupra lor. Cei care cred în el şi îl susţin şi îl ajută şi urmează lumina care a fost pogorâtă să fie cu el, aceia vor fi izbânditori."* (7:157). *"O, voi ce credeţi! Răspundeţi lui Dumnezeu şi Trimisului Său, dacă vă cheamă la ceea ce vă dă viaţă!"* (8:24). *"O, oameni! V-a venit vouă îndemn de la Domnul vostru şi tămăduire pentru ceea ce este în piepturi, călăuzire şi îndurare pentru dreptcredincioşi!"* (10:57).

Primii care au răspuns chemărilor Profeţilor au fost oamenii cu suflete pure şi conştiinţe luminate. Branşa opozanţilor era formată din acei oameni care se bazau pe iluzoria lor putere şi bogăţie, care făceau din cunoaşterea lor neînsemnată şi lacunară şi din spiritul alterat de fapte iluzorii un lucru de mândrie în asemenea măsură încât pretenţiile lor nejustificate erau un obstacol în calea valorificării aspiraţiilor şi capacităţilor lor.

Un anumit cărturar a pus problema în următorii termeni: "Legea cererii şi ofertei este relevantă şi pentru chestiunile religioase. Dacă nu ar fi existat în firea umană o cerere pentru religie, oferta asigurată de Profeţi s-ar fi irosit. Vedem astfel că într-adevăr oferta Profeţilor a întâlnit clienţi, iar viziunile lor autentice şi prolifice şi-au găsit un câmp

larg de acţiune. Aceasta este dovada faptului că cererea de religie îşi are originea în natura cea mai profundă a omului."

În fapt, predicile Profeţilor urmăresc în esenţa lor îndemnul către monoteism şi nu o încercare de a dovedi existenţa lui Dumnezeu. Ei dezaprobau adorarea idolilor, a soarelui, a lunii, a astrelor întrucât tendinţa înnăscută a omului pentru fenomenul adoraţiei ar trebui să se împlinească nu prin recursul la obiecte exterioare precum acestea; el ar putea să-şi realizeze aspiraţiile şi valorile lui urmând o direcţie ascendentă către adevăratul obiect al adoraţiei. Sufletul lui ar trebui să tânjească după perfecţiunea eternă şi, cu o credinţă fermă, ar trebui să se îndrepte către sursa tuturor valorilor şi virtuţilor, pentru a-şi atinge în cele din urmă năzuinţele.

Toate formele de politeism şi nereligiozitate – avându-se în vedere atât cea primitivă care este adoraţia cât şi cea avansată care este materialismul – sunt rezultatul unei deviaţii a fiinţei umane de la natura sa originară.

Progresul în cunoaştere, în special cel vizând experienţa religioasă şi care s-a impus peste tot în lume, permite trasarea unor concluzii importante.

Istoria religiilor, însumând date adunate din sociologie, arheologie şi antropologie are ca obiect de analiză instinctul religios, precum şi instituţiile, credinţele şi obiceiurile şi toţi acei factori constitutivi ai societăţii, urmând o metodă nouă, care în mare măsură este diferită de explicaţiile precedente.

Se afirmă în prezent un nou curent de gândire care întruneşte acordul gânditorilor diferitelor şcoli prin aceea că prezintă sentimentul religios ca unul dintre elementele primordiale, naturale şi stabile ale spiritului uman, precum şi ca un mijloc lăuntric de percepţie a supraraţionalului.

În jurul anului 1920 un filozof german pe nume Rudolf Otto a reuşit să demonstreze existenţa în paralel a elementelor raţionale şi morale din om cu cele înnăscute, supraraţionale şi care constituie în fapt sentimentul religios. Atributele lui Dumnezeu, cele precum atotputernicia, măreţia, transcendenţa au drept scop evidenţierea faptului potrivit căruia conceptul de "sacru" este un concept ce nu poate fi redus la nici un altul. Acesta reprezintă o categorie autonomă, care nu poate fi dedusă din nici un alt concept, raţional sau de alt gen.

Una dintre particularităţile acestei epoci constă în descoperirea unei a patra dimensiuni a lumii naturii, numită "durată". Asemenea celorlalte dimensiuni şi aceasta vizează îndeaproape corpul uman, într-o atare măsură încât nici un corp nu există în lume dincolo de timp, care se naşte din mişcare şi evoluţie.

În mod similar cu această descoperire se poate vorbi şi de cea care rezultă din cercetările oamenilor de ştiinţă şi anume cea de-a "patra dimensiune" a spiritului uman – sentimentul religios.[6]

Celelalte trei dimensiuni sau simţuri sunt simţul curiozităţii, cel al cultivării virtuţii şi simţul frumosului. Simţul religios sau conceptul de "sacru" reprezintă această a patra dimensiune, fiind simţul fundamental. Fiecare prin natura sa exercită o atracţie şi o înclinaţie către ceea ce se află dincolo de lumea fizică, independent de celelalte trei simţuri. O dată cu descoperirea acestui simţ religios s-a delegitimat viziunea asupra temniţei tridimensionale a spiritului uman şi a fost certificat faptul că înclinaţiile religioase au o origine proprie în însăşi fiinţa sa. Acestea erau manifeste chiar şi în timpurile primitive, când oamenii trăiau în păduri şi peşteri.

În pofida preeminenţei, autonomiei şi eficacităţii simţurilor curiozităţii, virtuţii şi frumosului şi a rolului pe care acestea l-au jucat în apariţia ştiinţei – şi anume etica şi arta – simţul religios este cel care a făcut posibilă manifestarea acestor trei simţuri, ajutându-le să-i urmeze direcţia şi să descopere secretele lumii create.

Din punctul de vedere al unui credincios, lumea a fost creată în baza unor legi şi a unui plan minuţios şi bine calculat. Această credinţă într-un Dumnezeu ordonator şi înţelept stimulează simţul curiozităţii întru cercetarea şi descoperirea legilor şi misterelor lumii fizice, bazate pe o înlănţuire de cauze şi efecte.

De asemenea sentimentul religios a jucat un rol de necontestat în dezvoltarea şi evoluţia calităţilor superioare ale omului, în modificarea instinctelor sale şi în valorificarea simţurilor moralităţii şi al virtuţii. Aceia care se supun comandamentelor religioase privesc acest fapt ca una dintre cele mai importante îndatoriri religioase în vederea asigurării controlului asupra instinctelor lor şi a dobândirii unui caracter demn de respect.

Totodată gândirea religioasă a reprezentat de-a lungul istoriei un factor important în cultivarea simţului estetic. Oamenii primitivi îşi desfăşurau munca în scopul glorificării zeilor lor. Impresionantele temple din China, marile piramide din Egipt, statuile deosebite din Mexic, arhitectura rafinată a Islamului de Est – toate acestea au avut drept motivaţie sentimentul religios.

Psihologii împărtăşesc credinţa cum că ar exista o legătură între criza maturităţii şi apariţia subită a sentimentelor religioase. În această perioadă a vieţii, chiar şi în persoane care ulterior s-au arătat indiferente la chestiunile religioase, sentimentul religios se impune într-o formă specifică.

Nu există nici o îndoială asupra faptului că chemările lăuntrice au un fel de a se manifesta ce nu ţine cont de nici un obstacol. Totuşi deşi opoziţia unor anumiţi factori, precum propaganda, pot afecta evoluţia sentimentelor lăuntrice şi a gândirii, o asemenea influenţă negativă nu poate avea drept consecinţă dezrădăcinarea completă a acestor tendinţe naturale. Dacă atari obstrucţionări sunt înlăturate, structurile originare îşi reiau activitatea manifestându-se prin intermediul efortului creativ.

Este cunoscut faptul că a trecut mai mult de jumătate de secol de la revoluţia din Uniunea Sovietică, dar aspiraţiile religioase persistă puternic în sufletele multora ce fac parte din poporul sovietic. În pofida tuturor eforturilor ce s-au întreprins de-a lungul acestei perioade de către conducători pentru a desfiinţa religia, aceştia au fost incapabili să anihileze sentimentele religioase ale maselor.

Pe calea consecinţei, existenţa doctrinelor materialiste în lume ne constituie un contra-argument la credinţa înnăscută a omului în Dumnezeu. Sciziunea faţă de calea naturală a unei doctrine devenită astfel o excepţie în raport cu alte doctrine, atât în prezent cât şi în trecut, nu poate fi considerată ca o delegitimare a punctului de vedere potrivit căruia credinţa în Dumnezeu este un dat natural; excepţiile se găsesc în toate domeniile. De altfel datele istorice probează faptul că bazele şcolii materialiste datează din secolele al 6-lea şi al 7-lea î.d.Ch.

LECŢIA A TREIA
DUMNEZEU ŞI METODA EXPERIMENTALĂ

Fără îndoială, circumstanţele sociale, factorii istorici şi educaţionali şi formele variate ale muncii umane nu pot să nu influenţeze exprimările practice ale înclinaţiilor interioare ale omului, precum şi caracteristicile lui spirituale şi emoţionale. Aceste diferite condiţii nu implică obligaţii sau constrângeri pentru om, dar creează un mediu special pentru un anumit tip de decizii, jucând astfel un rol important în felul în care oamenii văd lucrurile. Ele se manifestă, inconştient uneori, drept obstacole ale liberului arbitru şi ale libertăţii.

Din cauza unei mari familiarităţi cu deducţia ştiinţifică şi experimentală, mintea umană are tendinţa să sustragă deducţiei intelectuale acea parte a investigaţiilor sale care nu este nici materială şi nici sensibilă.

În general, facultăţile mentale ale omului dobândesc putere şi dibăcie în aria în care sunt cel mai des aplicate; lucrurile care stau în afara acestei arii îi apar ca ireale sau false, sau, în cel mai bun caz, ca tangenţiale domeniului în care se specializează. Prin urmare omul tinde să judece toate lucrurile într-un mod particular.

Înglobarea gândirii în cadrul logicii ştiinţelor experimentale şi ignorarea limitelor şi capacităţilor acestora sunt factorii cei mai distructivi şi mai înşelători pentru gândirea care îl caută pe Dumnezeu. Deoarece specialiştii ştiinţelor empirice îşi concentrează întreaga energie mentală asupra ştiinţelor senzoriale, ei sunt străini de lucrurile suprasensibile. Această alienare, această distanţă faţă de lucrurile imateriale, această încredere totală în datele furnizate de ştiinţele empirice atinge un punct în care experimentarea devine întreaga structură mentală şi întreaga viziune asupra lumii a acestor specialişti. Ei

privesc experimentul drept singura unealtă acceptabilă, singurul mijloc de cunoaştere, singurul criteriu. Ei se aşteaptă să rezolve orice problemă. Rostul ştiinţelor este de a explica relaţiile dintre fenomene; scopul lor este să stabilească legătura dintre evenimente, nu dintre Dumnezeu şi evenimente. În ştiinţele experimentale, omul nu se interesează deloc de Dumnezeu. Nu trebuie să ne aşteptăm să percepem realităţi suprasenzoriale prin mijlocirea simţurilor, nici să-L vedem pe Dumnezeu într-un laborator. Ştiinţele nu pot să facă experimente de laborator asupra existenţei lui Dumnezeu şi apoi să concluzioneze că, dacă un lucru nu este fizic observabil şi nu poate fi identificat prin metodele experimentale şi calcule matematice, acesta nu este real.

În fapt, nici un experiment nu poate fi făcut astfel încât să cerceteze faptul dacă un lucru imaterial există sau nu, deoarece doar ceea ce poate fi negat prin mijloace experimentale poate fi dovedit prin mijloace experimentale. Ştiinţa şi metafizica sunt două forme ale cunoaşterii egale în gradele de validitate şi autenticitate. O lege metafizică nu apare şi nu poate fi modificată prin experiment. Mii de experimente ştiinţifice încearcă să demonstreze că toate lucrurile sunt de natură materială, dar toate eşuează fără să-şi atingă scopul.

Omul de ştiinţă are dreptul să spună "Am găsit lucrul X" sau "Nu am găsit lucrul X", dar nu are dreptul să afirme "Lucrul X nu există".

De vreme ce toată panoplia sofisticată a metodelor de laborator nu a putut să-şi deschidă drum prin universul vast şi tenebros al elementelor necunoscute, nici să arunce lumină asupra fenomenelor care se produc în particule, ea nu poate accede la cunoaşterea naturii materiei.

Metoda empirică a fost extrem de folositoare în dezvoltarea de către om a cunoaşterii sistemului precis al creaţiei şi poate să asigure o credinţă nouă şi clară în Dumnezeu prin investigarea ordinii creaţiei, pentru că sugerează existenţa Unui Creator puternic şi conştient. Cu toate acestea, scopul obişnuit al oamenilor de ştiinţă în cercetările şi investigaţiile lor în problemele naturii şi ale misterelor lumii nu este căutarea Creatorului existenţei. În cursul dezvoltărilor continue ale cercetărilor, se descoperă constant misterele existenţei fără ca oamenii de ştiinţă să iasă din limitele stricte ale cunoaşterii atât de restrânse date de cercetările lor momentane. Dacă ar fi putut să depăşească aceste limite, ei ar vedea ordonarea fenomenelor lumii şi subordonarea lor unui sistem

– atingând stadii noi ale cunoaşterii şi ale determinării interioare. Întâi, ei ar fi capabili să-şi coreleze toate datele lor empirice şi apoi ar putea să tragă concluzii raţionale şi să facă noi interpretări. Dacă nu admitem existenţa Unui Creator înţelept, este imposibil să interpretăm convingător totalitatea datelor oferite de diferite ştiinţe şi conexiunile existente între acestea.

Cu toate acestea, practica şi metoda gândirii ştiinţifice este de a formula principii şi de a întreprinde cercetări fără să se facă referinţe la Dumnezeu, astfel încât un sistem de gândire în care Dumnezeu este absent devine axa în jurul căreia se învârte gândirea ştiinţifică, cauzând înstrăinarea omului de orice lucru care stă dincolo de întinderea acestei gândiri.

În acelaşi timp, viaţa omului este în mod inevitabil corelată cu ştiinţa. Rezultatele cunoaşterii empirice îmbrăţişează toate aspectele vieţii, făcându-l pe om prizonierul lor şi cu greu s-ar putea găsi vreo unealtă naturală printre mijloacele cu care omul îşi câştigă viaţa. Aceasta face în mod necesar să crească încrederea omului în ştiinţă şi îi afectează comportamentul, inducându-i îndoială şi ezitare.

În plus, natura benefică a fenomenelor studiate experimental este tangibilă şi evidentă oricui, în contradicţie vădită cu problemele metafizice. În mod similar, fenomenele materiale investigate de ştiinţa empirică sunt binecunoscute, lucru care nu se poate afirma şi despre metafizică.

Metoda aleasă de biserica medievală pentru a prezenta preceptele religioase, combinată cu ostilitatea faţă de oricare manifestare a ştiinţei au constituit cel mai important factor care a apropiat de om ştiinţele empirice în dauna conceptelor filozofice şi metafizice. Cu alte cuvinte, ştiinţa apărea ca opusă religiei şi nu ca independentă de orice tip de relaţie cu aceasta.

O dată ce metoda experimentală a reuşit să-şi creeze un sistem coerent de principii, influenţa sa s-a manifestat prin aceea că oamenii au ajuns să-şi modeleze concepţiile potrivit ei într-o asemenea măsură încât s-au convins că această metodă reprezintă singurul temei pentru a accepta adevărul unui lucru. Ei i-au recunoscut astfel autoritatea supremă şi au acceptat că este imposibil a dovedi existenţa unui lucru ce nu poate fi perceput de simţuri.

În consecinţă, omul de ştiinţă, căruia îi este străină metoda religioasă de cunoaştere, îşi va face o regulă din a accepta drept corect tot ceea ce se conformează logicii şi metodologiei ştiinţifice. El îşi acordă dreptul de a nega tot ceea ce va contrazice metoda sa ştiinţifică. Metoda sa se bizuie în totalitate pe experiment şi îi recunoaşte acestuia autoritatea în validarea oricărei demonstraţii.

În asemenea condiţii, în care întreg fundamentul gândirii religioase este ignorat, omul de ştiinţă nu are la îndemână nici una dintre noţiunile care servesc la pătrunderea semnificaţiilor problemelor religioase subsidiare, precum poruncile şi interdicţiile. Fiind obişnuit doar cu limbajul ştiinţific şi depinzând de formule, el rămâne fidel metodei sale şi consideră ca fiind lipsite de valoare poruncile religioase cele mai simple, mai generale şi mai sincere.

Acest mod de a gândi este fals şi incorect. Deşi ştiinţa tratează cu formule complexe şi precise, a căror înţelegere necesită un efort şi un studiu amănunţit, aceste formule îşi pierd din rigurozitate de îndată ce intră în sfera vieţii practice, distanţându-se de limbajul rigid al specialiştilor. Dacă lucrurile ar sta altfel, toată terminologia ştiinţifică ar părăsi centrele ştiinţifice şi industriale, bibliotecile şi centrele de cercetare.

Toată lumea are acces la o serie de facilităţi, precum telefonul sau radioul. Acelaşi lucru este valabil şi pentru alte unelte tehnice. În pofida complexităţii şi preciziei lor, cu o instruire superficială oricine este capabil să se folosească de ele. Prin instrucţie, cumpărătorii unor asemenea dispozitive nu beneficiază de cunoştinţele tehnice ale specialiştilor şi experţilor; în locul acestora ei se familiarizează cu posibilităţile care fac aceste aparate utile, aparate a căror funcţionare este rezumată în câteva fraze.

Astfel ar fi injust şi contrar metodei experimentale a încerca redarea forţată a preceptelor religiei (care nu pot fi exprimate prin formule ştiinţifice, fiind simple şi accesibile tuturor) sub forma impusă de ideile noastre preconcepute, pentru ca apoi să le declarăm lucruri neînsemnate şi lipsite de valoare, ignorând rolul lor şi efectele profunde pe care le au asupra existenţei noastre. Îndemnurile practice nu pot fi cunoscute decât în măsura în care sunt prezentate într-un limbaj familiar tuturor, devenind astfel accesibile oricui în viaţa sa privată şi socială.

Mai mult decât atât, dacă s-ar accepta supoziţia potrivit căreia preceptele religioase sunt determinate de faptul că noi ne exercităm cunoaşterea asupra lor, de capacitatea noastră de înţelegere şi de gusturile noastre, noi nu am mai avea nevoie de rituri şi de Profeţi. Ni le-am putea concepe chiar noi.

De multe ori omul este mai preocupat de capacităţile sale decât de insuficienţele sale. Încrederea în ştiinţă, proprie epocii prezente, a făcut ca oamenii să fie atât de mândri de cunoaşterea lor, pe care o văd ca rezultat al progreselor realizate în sfera ştiinţelor empirice, încât ajung să se simtă stăpâni triumfători ai lumii, ca deţinători ale tuturor adevărurilor. Dar nimeni nu a fost capabil vreodată să pretindă că a descifrat toate misterele universului şi că a ridicat vălurile tuturor tainelor din natură.

Realitatea trebuie privită dintr-o perspectivă mai cuprinzătoare, mai profundă, pentru a realiza că ceea ce dă substanţă sferei noastre de cunoştinţe nu este decât o picătură neînsemnată în comparaţie cu oceanul de mistere. Cu fiecare nouă descoperire pe care o face ştiinţa se iveşte o serie nouă de lucruri necunoscute. De-a lungul secolelor omul s-a străduit fără răgaz, punându-şi la lucru toate capacităţile, pentru a dobândi o cunoaştere mai complexă asupra lumii, dar singurul rezultat a fost acela că el a pătruns secretul doar câtorva dintre misterele universului. În străduinţa sa de a cunoaşte lumea, omul înaintează cu paşi mici, întrucât rămân de fiecare dată lucruri necunoscute ce se strâng în jurul său ca un nor.

În consecinţă, posibilităţile domeniului ştiinţific, de cunoaştere prin intermediul ştiinţelor empirice trebuie evaluate într-o manieră mai realistă, ca şi aria lor specifică de activitate şi gradul lor de influenţă. Analiza trebuie să fie liberă de orice prejudecăţi, întrucât ele pot fi un obstacol în calea aflării adevărului.

Fără îndoială, ştiinţele empirice pot furniza informaţii cu privire la aspectele exterioare ale fenomenelor; dar materia şi fenomenele materiale intră în sfera lor de cercetare, acestea pretându-se testării experimentale din laboratoare. Demersul ştiinţific se bazează pe metoda observaţiei şi a experimentului. De vreme ce obiectivul fundamental al ştiinţelor empirice îl constituie cercetarea lumii exterioare, oamenii de ştiinţă, pentru a putea confirma sau infirma o teorie, o raportează la

lumea exterioară şi o supun testării prin experiment. Dacă ea este astfel confirmată, este acceptată; dacă nu, ea este respinsă. Astfel, ţinând seama de modelul ştiinţelor empirice, trebuie să ne punem întrebarea dacă şi realităţile metafizice pot fi dovedite plecându-se de la observaţie şi experiment. Are cercetarea experimentală vreun drept de a se pronunţa în probleme precum cele referitoare la credinţă? Între preocupările ştiinţelor empirice este vreun loc pentru cunoaşterea lui Dumnezeu?

În ştiinţele empirice, pentru a afla dacă o anumită chestiune este corectă sau nu, este necesar ca unii factori să fie schimbaţi sau chiar eliminaţi. Această metodă nu poate fi aplicată existenţei divine, eterne, imuabile şi supra-materiale.

Cunoaşterea materială este ca o lampă ce poate răsfrânge o pată de lumină, dar care nu poate străpunge tot întunericul. Aceasta deoarece cunoaşterea unui sistem depinde de felul în care poate fi cunoscut în tot ansamblul său, de toate unghiurile de abordare, furnizând astfel o viziune globală. Dar faptul că închidem cunoaşterea umană în cadrul îngust al ştiinţelor empirice împiedică obţinerea unei viziuni totale, având drept rezultat doar o cunoaştere a fenomenelor materiale şi o ignorare a dimensiunilor profunde ale existenţei.

În principiu, faptul că noi credem sau nu în Dumnezeu este o problemă care nu priveşte ştiinţele empirice, de vreme ce obiectul lor de cercetare este materia; ori, ştiinţele care se ocupă cu studiul fenomenelor materiale nu au nici un drept să se pronunţe, afirmativ sau negativ, asupra oricărui aspect, altul decât cel legat de materie. Potrivit doctrinelor religioase, Dumnezeu nu se caracterizează prin corporalitate. El nu poate fi perceput prin simţuri. El nu este îngrădit nici în timp şi nici în spaţiu. El este o fiinţă a cărei esenţă nu depinde de contingenţele temporale şi nici de condiţiile spaţiale. El este liber de orice necesitate, iar esenţa sa se află dincolo de orice lipsă. El cunoaşte atât aspectele manifeste ale lumii cât şi pe cele ascunse; lumea îi este accesibilă. El este însăşi perfecţiunea deasupra căreia nu mai există altă perfecţiune. El este superior oricărui concept prin care omul încearcă să-L cunoască. Esenţa Sa este inaccesibilă pentru noi, datorită insuficienţei ce caracterizează capacităţile şi mijloacele noastre de cunoaştere.

Din acest motiv, dacă parcurgem toate lucrările din sfera ştiinţelor empirice, nu vom întâlni nici cea mai vagă menţiune cu privire la o experienţă vizându-L pe Dumnezeu, sau vreo judecată cu privire la El.

Dacă privim simţurile ca singurul mijloc de cunoaştere a realităţii, plecând de la percepţiile senzoriale, noi nu putem demonstra că nu există nimic dincolo de lumea sensibilă. O asemenea afirmaţie nu ar mai fi una empirică, pentru că nu este rezultatul unei demonstraţii empirice, senzoriale.

Chiar dacă am presupune că adepţii doctrinelor religioase nu au nici un argument în sprijinul afirmaţiilor lor, punctul de vedere ce neagă existenţa unei lumi suprasensibile ar fi unul arbitrar, bazat pe imaginaţie şi speculaţie. Unii oameni însă încearcă să dea acestei speculaţii precizie ştiinţifică şi chiar să-şi prezinte alegerea ca fiind validată de principii ştiinţifice. În ultimă analiză, negarea pe care o propune o asemenea afirmaţie nu este demnă nici de filozofie, nici de ştiinţă şi contrazice chiar şi metoda experimentală.

În lucrarea sa *Principii elementare ale filozofiei*, Georges Pulitzer spunea: "Reprezentarea unui lucru, ce scapă timpului şi spaţiului, care nu este afectat de nici o transformare, este imposibilă."

Este evident că o astfel de afirmaţie reflectă un mod de a gândi care nu are conştiinţa a ceea ce caută; întrucât, dacă ar şti, ar cunoaşte şi modalitatea în care să o facă. De vreme ce acest mod de a gândi vizează prioritar lumea fizică şi sfera senzorialului, în mod firesc ea va considera drept imposibil tot ceea ce depăşeşte limitele sale de manifestare, şi a cărui cunoaştere nu se pretează la metoda experimentală. A recunoaşte credinţa într-o asemenea realitate drept posibilă îi pare a fi în contradicţie cu modul de gândire ştiinţific. Cum însă o serie întreagă de aspecte legate de această planetă şi de materia atât de accesibilă simţurilor rămân necunoscute oamenilor de ştiinţă (universul material, cu toate misterele sale, nelimitându-se la această planetă pe care trăim), singurul drept ce poate fi recunoscut acestora este acela de a spune: "De vreme ce aria de aplicare a metodelor mele nu se întinde şi asupra lumii suprasensibile, eu nu pot decât să tac şi să încetez a mai nega." Cum pot ei să nege ceva, de vreme ce pentru acest lucru este necesară o cunoaştere a întregii ordini universale, iar cunoaşterea pe care ei o au asupra schemei complete a existenţei este evasinulă?

Ce dovadă avem noi că existenţa se reduce la materie, că aceasta conţine numai entităţi materiale? Ce om de ştiinţă care refuză metafizica a fost capabil să-şi întemeieze refuzul pe argumente şi pe logică, sau să aducă o dovadă clară a faptului că dincolo de lumea sensibilă nu este decât neant?

* * * * *

Deşi refuzul ştiinţei nu este nici explicit, nici definitiv în ceea ce priveşte toate lucrurile necunoscute, întrucât ea nu are acces la ele prin mijloacele şi instrumentele sale şi aşteaptă răbdătoare momentul în care ele vor putea fi cunoscute, gânditorii materialişti anulează orice posibilitate de a mai aborda problema cunoaşterii lui Dumnezeu, chiar şi sub forma îndoielilor şi a ezitărilor; datorită prejudecăţilor lor, ei nu renunţă la atitudinea lor de negare a existenţei lui Dumnezeu.

Asemenea persoane respectă anumite criterii stabilite de ele însele şi nu sunt pregătite să-şi însuşească un alt criteriu, aparţinând unui alt domeniu şi definit în vederea unui alt scop. De exemplu, nu ar accepta să utilizeze un criteriu ce măsoară suprafaţa pentru a măsura cu el volumul unui corp; în schimb, când este vorba de judecarea lumii suprasensibile, ele încearcă să-L supună pe Dumnezeu, la fel ca şi sufletul şi inspiraţia, aceloraşi modalităţi de evaluare cu ale lumii materiale. Atunci când realizează imposibilitatea demersului lor, nu le rămâne decât negarea existenţei unor asemenea entităţi.

Însă, dacă cineva, care rămâne fidel metodei sale experimentale, se arată dispus să accepte realitatea universului numai în măsura în care acest lucru este posibil în baza metodei sale, şi care neagă tot ceea ce se află dincolo de lumea aceasta, atunci această persoană trebuie să recunoască faptul că este vorba de o alegere proprie; că acest fapt nu este rezultatul cercetărilor ştiinţifice şi al demonstraţiilor experimentale. Acest tip de pseudo-intelectualism provine dintr-o revoltă intelectuală îndreptată împotriva naturii ultime a omului, în fapt, într-o abandonare a acesteia. Dumnezeul pe care oamenii de ştiinţă încearcă zadarnic să-l "dovedească" cu metodele lor nu este în nici un caz Dumnezeul credincioşilor.

LECŢIA A PATRA

CREDINŢA ÎNTR-O REALITATE INVIZIBILĂ IMPLICĂ MAI MULT DECÂT DUMNEZEU

Una dintre caracteristicile Dumnezeului unic, la a cărui cunoaştere ne-au îndrumat Profeţii şi conducătorii religioşi, este reprezentată de inaccesibilitatea Sa în raport cu cunoaşterea senzorială. Pe lângă aceasta El posedă atributele pre-eternităţii şi ale post-eternităţii. Aflându-se peste tot, El este niciunde. În întreg cuprinsul lumii fizice şi al existenţei senzoriale poate fi identificată o existenţă obiectivă a manifestărilor Sale, voinţa Sa fiind manifestă pretutindeni în lume, toate fenomenele naturale făcând astfel dovada puterniciei acestei Esenţe înţelepte.

Desigur, o asemenea fiinţă, pe care omul nu o poate percepe cu ajutorul simţurilor sale, care nu are o existenţă materială şi care nu se încadrează în limitele experienţei şi ale capacităţii noastre de observaţie, devine foarte greu de imaginat. Negarea existenţei unui lucru devine astfel proporţională cu gradul de dificultate al conceperii acesteia.

Întrebarea cum este posibilă credinţa într-o fiinţă nevăzută reprezintă o modalitate de rezolvare a problemei existenţei lui Dumnezeu de către cei care dau dovadă de o inteligenţă şi o viziune limitate. Aceştia nu iau în consideraţie faptul că percepţia senzorială fiind mărginită, îi asigură omului o cunoaştere şi o înţelegere doar a unei singure posibilităţi de fiinţare (a unui singur mod de fiinţare); această modalitate de cunoaştere nu poate descoperi alte moduri de fiinţare şi nici nu poate penetra alte dimensiuni ale existenţei. În acelaşi fel în care ştiinţele empirice nu pot împinge cunoaşterea umană dincolo de constrângerile supra-senzorialului, tot astfel organele noastre senzoriale nu ne permit să întreprindem un singur pas dincolo de aspectele exterioare ale fenomenelor.

Dacă aplicarea instrumentelor şi a criteriilor nu-i pot sluji omului în perceperea existenţei unui lucru, aceasta nu înseamnă că el poate să-i nege existenţa doar în baza faptului că acesta este incompatibil cu respectivul criteriu material, decât în cazul în care dispune de o dovadă în acest sens.

Existenţa unei legi obiective decurge din totalitatea fenomenelor pe care ea le poate explica. În acest caz, dacă fundamentarea adevărului ştiinţific devine posibilă doar prin intermediul experienţei senzoriale nemijlocite, atunci ar trebui să se renunţe la majoritatea adevărurilor ştiinţifice, fiindcă multe fapte ştiinţifice nu pot fi cunoscute prin intermediul experienţei senzoriale sau al testării.

* * * * *

În ceea ce priveşte realităţile lumii materiale, în mod normal faptul de a nu vedea sau de a nu simţi un anumit lucru în viaţa de zi cu zi nu va reprezenta pentru nici o fiinţă raţională un argument în direcţia negării acestuia. Ea nu va califica drept inexistent tot ceea ce nu reuşeşte să intre în sfera percepţiei sale senzoriale. *A fortiori*, acelaşi lucru este valabil şi în cazul realităţilor nemateriale.

În momentul în care, în cadrul unui experiment ştiinţific, ne dovedim incapabili să stabilim cauza unui fenomen, acest fapt nu ne îndreptăţeşte să negăm legea cauzalităţii. Putem afirma doar faptul că acea cauză ne rămâne necunoscută deoarece validitatea legii cauzalităţii este independentă în raport cu un experiment dat; nici un experiment nu poate legitima negarea cauzalităţii.

Oare nu este adevărat că toate lucrurile pe care le acceptăm şi în a căror existenţă credem, au o existenţă aparţinând aceleiaşi categorii ca şi a noastră sau ca acea proprie lucrurilor perceptibile? Oare suntem capabili să vedem şi să simţim tot ceea ce există în cuprinsul acestei lumi? Doar Dumnezeu este cel pe care nu-l putem vedea sau simţi?

Toţi adepţii materialismului sunt conştienţi de faptul că multe din lucrurile familiare nouă prezintă în alcătuirea lor fapte şi realităţi pe care noi nu le putem simţi şi cu care în mod obişnuit nu suntem familiarizaţi. Universul este plin de fiinţe invizibile. Progresul în ştiinţă şi cunoaştere din era noastră a descoperit multe din adevărurile de acest gen, iar unul

din cele mai bogate capitole ale cercetării ştiinţifice îl reprezintă problema transformării materiei în energie.

Atunci când în natură fiinţele şi corpurile perceptibile doresc să producă energie, ele sunt constrânse să-şi schimbe înfăţişarea originară şi să se transforme în energie. Însă această energie – axa care polarizează în jurul său multe din mişcările şi schimbările din univers – este ea vizibilă?

Este cunoscut faptul că energia reprezintă o sursă de putere, dar natura acesteia rămâne totuşi un mister. Un exemplu ar fi electricitatea de care depind într-atât ştiinţa, lumea civilizaţiei, însăşi viaţa. Nici un electrician în laboratorul său – de altfel ca oricare altcineva care are de-a face cu instrumente şi dispozitive electrice – nu poate vedea electricitatea, nu-i poate simţi greutatea sau atinge moliciunea. Nimeni nu poate percepe nemijlocit trecerea electricităţii printr-un fir; poate fi doar dovedită existenţa unui curent electric folosindu-se echipamentul necesar.

Fizicienii moderni afirmă că lucrurile asupra cărora ne exercităm percepţia senzorială sunt stabile, solide şi dure şi că în mişcarea lor nu există nici o energie vizibilă. Ceea ce noi percepem în realitate, deşi ne confruntăm cu forme concrete, este o masă de atomi care nu au nici duritate, nici soliditate sau stabilitate; toate lucrurile nu sunt nimic altceva decât transformare, schimbare şi mişcare, şi în fapt ceea ce organele noastre senzoriale ne prezintă stabil şi nemişcător este lipsit de permanenţă şi stabilitate; mişcarea, schimbarea şi evoluţia sunt caracteristice tuturor acestora, fără însă ca acest fapt să poată fi perceput prin intermediul observaţiei senzoriale directe.

Aerul pe care îl respirăm posedă o greutate considerabilă şi exercită asupra corpului nostru o presiune constantă; fiecare om suportă o presiune de 16.000 kilograme de aer. Dar acest fapt nu ne creează nici un disconfort deoarece presiunea aerului este neutralizată de presiunea interioară a corpului. Acest fapt atestat ştiinţific era necunoscut anterior epocii lui Galileo şi Pascal, însă chiar şi acum el este inaccesibil observaţiei directe.[7]

Caracteristicile atribuite de către oamenii de ştiinţă factorilor naturali în baza experimentelor senzoriale şi a demersurilor raţionale nu pot fi percepute în mod nemijlocit. De exemplu, undele radio sunt prezente

pretutindeni şi totuşi niciunde. Nu există nici un loc în care să nu se manifeste forţa de atracţie a unui corp material; dar acest lucru nu îl face să nu existe sau să-i diminueze substanţa.

Concepte precum dreptatea, frumuseţea, iubirea, ura, inimiciţia, înţelepciunea, care alcătuiesc universul nostru mental nu au o existenţă vizibilă şi pronunţată sau cel mai vag aspect fizic; totuşi noi le privim ca realităţi. Astfel omul nu cunoaşte natura electricităţii, sau a undelor radio, sau a energiei, sau a electronilor sau neuronilor, el le percepe existenţa doar prin intermediul rezultatelor şi efectelor pe care le produc.

* * * * *

În mod evident există viaţă; acest fapt nu poate fi negat. Dar cum o putem măsura, prin ce mijloace posibile poate fi măsurată viteza gândului şi a imaginaţiei?

Toate aceste fapte îndreptăţesc concluzia potrivit căreia a nega tot ceea ce depăşeşte capacitatea noastră de a vedea şi auzi contravine logicii şi principiilor convenţionale ale raţiunii. Apare astfel întrebarea de ce oare aceia care neagă existenţa lui Dumnezeu nu reuşesc să aplice principiile comune ale ştiinţei la problema specifică a existenţei unei puteri care guvernează lumea.

Nişte adepţi ai materialismului din Egipt s-au deplasat la Mecca pentru a susţine o dezbatere, iar acolo s-au întâlnit cu Imamul Sadiq, pacea să fie cu el.

Imamul a zis: "Întrebaţi-mă."

Egipteanul nu spuse nimic.

Imamul: "Recunoaşteţi voi faptul că pământul are un dedesubt şi un deasupra?"

Egipteanul: "Da."

Imamul: "Aşadar aveţi cunoştinţă a ceea ce se află dedesubt de pământ?"

Egipteanul: "Nu ştiu, dar cred că nu se află nimic dedesubt."

Imamul: "Imaginaţia este un semn al neputinţei atunci când este confruntată cu acele lucruri de care nu poţi fi sigur. Acum spuneţi-mi, aţi fost vreodată sus în ceruri?"

Egipteanul: "Nu."

Imamul: "Cât de ciudat pare faptul că voi nu aţi fost dedesubtul pământului sau în ceruri, nu aţi coborât şi nici nu aţi urcat sau mers mai departe, pentru a afla ceea ce există acolo, dar cu toate acestea nu negaţi ceea ce se găseşte acolo. Oare un om care dă dovadă de înţelepciune ar putea să nege realitatea în ceea ce nu cunoaşte? Iar voi negaţi existenţa Creatorului pentru că nu-l puteţi vedea cu proprii ochi."

Egipteanul: "Nimeni nu mi-a vorbit înainte în acest fel."

Imamul: "Deci într-adevăr aveţi îndoieli în ceea ce priveşte existenţa lui Dumnezeu; credeţi că El ar putea să existe şi totuşi să nu existe?"

Egipteanul: "Ar putea fi astfel."

Imamul: "Vai omule, dovada nu se află în mâinile celui care nu cunoaşte; cel neştiutor nu se poate afla în posesia nici unei evidenţe. Fiţi pe deplin conştienţi că nu poate fi vorba de nici o îndoială şi de nici o ezitare în ceea ce priveşte existenţa lui Dumnezeu. Nu vedeţi voi soarele şi luna, noaptea şi ziua, succedându-se cu regularitate, urmând un curs stabilit? Dacă ar fi proprii lor stăpâni, atunci ar putea să nu mai respecte acest curs şi să nu se mai întoarcă. Dar de ce se întorc în mod constant? Dacă într-adevăr ar fi libere în succesiunea şi rotaţia lor, atunci de ce noaptea nu se transformă în zi iar ziua nu devine noapte? Jur pe Dumnezeu că nu dispun de liber arbitru în mişcarea lor; este El cel care determină acest fenomen să nu se abată de la cursul fixat; este El cel care guvernează; şi doar Lui îi aparţin toată măreţia şi splendoarea."

Egipteanul: "Adevărat grăieşti."

Imamul: "Dacă vă imaginaţi că timpul şi natura îi poartă pe oameni înainte, atunci de ce să nu-i poarte şi înapoi? Iar dacă îi poartă înapoi, atunci de ce să nu-i poarte şi înainte? Pământurile şi cerurile sunt supuse voinţei Sale. De ce cerurile nu se prăbuşesc pe pământ? De ce profunzimile pământului nu ajung la suprafaţă şi de ce nu urcă spre ceruri? De ce cei care trăiesc pe pământ nu se alătură unul altuia?"

Egipteanul: "Dumnezeu care este Domnul şi Stăpânul cerurilor şi pământului îi apără de la prăbuşire şi distrugere."

Cuvintele Imamului au făcut ca lumina credinţei să sălăşluiască în inimile egipteanului; acesta s-a supus adevărului şi a acceptat Islamul.[8]

Dar să nu uităm că suntem condiţionaţi de cadrul problemei şi de dimensiunile sale; nu poate fi imaginată o fiinţă absolută pe baza modalităţilor obişnuite de gândire ale oamenilor. Dacă i se va spune unui

ţăran că există un oraş mare şi populat numit Londra, el îşi va făuri în minte imaginea unui oraş mare, poate de zece ori mai mare decât dimensiunea reală a lui, imaginându-şi acelaşi lucru şi în ceea ce priveşte clădirile lui, modul în care oamenii se îmbracă, modul lor de viaţă şi de a trata cu ceilalţi oameni. El va presupune că trăsăturile oamenilor de pretutindeni sunt aceleaşi cu cele din oraşul său.

Singurul lucru care i se poate spune şi care poate corecta viziunea sa irealistă este acela că Londra este într-adevăr un loc de trăit, dar nu unul aşa cum el şi-l imaginează, iar caracteristicile sale nu sunt la fel cu cele pe care le vede în oraşul său.

Tot astfel ceea ce putem afirma despre Dumnezeu este faptul că Dumnezeu există, că El are viaţă, putere şi inteligenţă, dar existenţa, puterea şi inteligenţa Sa nu sunt de tipul celui familiar nouă. Într-o oarecare măsură, în acest sens, se poate spune că au fost depăşite limitele capacităţii noastre de înţelegere. Tot aşa, pentru un materialist e imposibil să gândească esenţa materiei prime.

Deşi se pare că obiectele percepute sunt singurele lucruri pe care le cunoaştem în modul cel mai clar şi mai precis, în ceea ce priveşte chestiunile filozofice şi ştiinţifice noi nu ne putem baza în exclusivitate pe acestea. Dând la o parte manifestările fanatice, noi trebuie să apreciem corect adevărata natură a obiectelor percepute şi măsura în care acestea joacă un rol în demersurile oamenilor de a descoperi adevărul. În caz contrar acestea ne pot induce în eroare, deoarece percepţiile senzoriale ne oferă doar anumite calităţi proprii aspectelor exterioare ale obiectelor percepute. Nu pot fi percepute toate acele calităţi constitutive, natura şi substanţa obiectelor ce intră în contact cu simţurile noastre, fără a mai fi menţionate obiectele non-perceptibile.

Ochiul, care este cel mai sigur mijloc de percepere a realităţii, se dovedeşte, în cele mai multe cazuri, incapabil să ne prezinte realitatea. Acesta poate observa lumina doar când lungimea sa de undă nu este mai mică de 0,04 microni sau mai mare de 0,08 microni şi, în consecinţă, nu poate vedea lumini mai sus de violet sau mai jos de roşu. De altfel, erorile datorate percepţiilor senzoriale fac obiectul unor studii psihologice importante; ochiul produce numeroase erori.

În fapt, culorile pe care le recunoaştem în mediu nu sunt culori. Ele constituie vibraţii ale diferitelor lungimi de undă. Experienţele noastre

vizuale se formează în baza diferitelor lungimi de undă ale luminii, în concordanţă cu mecanismele senzoriale, precum culorile. Cu alte cuvinte ceea ce noi percepem cu ajutorul organelor noastre senzoriale este condiţionat de structura şi capacitatea simţurilor respective. De exemplu, structura simţului vizual la anumite animale, precum vacile sau pisicile, determină o percepţie monocoloră a realităţii. Totodată analiza ştiinţifică oferă o perspectivă potrivit căreia simţul vizual al omului prezintă un mecanism a cărui natură, deşi permite acestuia să vadă culorile, nu a fost pe deplin descifrată, teoriile avansate în acest sens fiind doar unele ipotetice. Astfel problema legată de capacitatea omului de a vedea culori rămâne una controversată şi complexă.

Pentru a testa gradul de certitudine al simţului tactil se poate lua în considerare următorul experiment; se umplu trei vase cu apă: primul cu apă foarte caldă, următorul cu apă foarte rece, iar ultimul cu apă călduţă. Apoi se va introduce o mână în vasul cu apă caldă, iar cealaltă mână în vasul cu apă rece, menţinându-le astfel pentru câteva momente. După aceea ambele mâini vor fi introduse în vasul cu apă călduţă, constatându-se astfel efectul unor senzaţii contradictorii. O mână va simţi temperatura apei călduţe ca fiind foarte rece, iar cealaltă ca fiind foarte caldă. Desigur, apa este una şi aceeaşi, iar temperatura apei este cea cunoscută.

Astfel logica şi raţiunea ne spun că este imposibil ca temperatura apei să fie în acelaşi timp şi ridicată şi scăzută, să aibă două calităţi opuse. Acest tip de senzaţie este determinat de simţul care a suferit un dezechilibru datorat introducerii mâinilor în cele două vase cu apă de temperaturi distincte. Senzaţia este astfel contrară realităţii, mintea şi judecata fiind cele care au sesizat eroarea.

În asemenea circumstanţe, mai suntem îndreptăţiţi să ne încredem în efectele percepţiei senzoriale fără apelul la judecăţi şi criterii mentale? Poate fi identificat un alt mijloc de a corecta erorile datorate percepţiilor senzoriale decât cel al judecăţilor raţionale?

Odată cineva L-a întrebat pe Conducătorul Credincioşilor, pacea să fie cu el, "L-ai văzut pe Domnul tău?"

El a răspuns: "Niciodată nu voi venera un Dumnezeu pe care nu-L pot vedea."

Atunci omul L-a întrebat: "Cum de ai putut să-L vezi? Explică-ne şi nouă."

Însă El a spus: "Vai şi amar de voi! Nimeni nu L-a văzut vreodată cu ochiul fizic, dar inimile pline de adevăr L-au contemplat."[9]

Astfel judecăţii raţiunii îi revine sarcina de a corecta erorile datorate percepţiei senzoriale, iar sursa acestei judecăţi depăşeşte sfera senzorialului.

* * * * *

În consecinţă, percepţia senzorială nu poate procura o viziune realistă; valoarea sa este doar practică. Cei care în cercetările lor iau în consideraţie doar ceea ce apare ca rezultat al percepţiei senzoriale vor eşua în a da un răspuns la problema existenţei şi misterului creaţiei.

Evaluând rolul ce poate fi atribuit percepţiei senzoriale, se impune concluzia conform căreia omul nu poate să ajungă la nişte adevăruri şi nu poate beneficia de anumite puncte de sprijin în căutarea sa, procurându-şi în exclusivitate informaţiile din sfera senzorialului, a empiricului. *A fortiori,* acelaşi lucru este adevărat şi în cazul chestiunilor care se află dincolo de percepţia senzorială.

Adepţii metafizicii împărtăşesc convingerea potrivit căreia în acelaşi mod în care experimentul şi testarea reprezintă metodele de cercetare şi cunoaştere aplicate în ştiinţele senzoriale, astfel şi activitatea mentală constituie pentru problemele metafizicii mijlocul de aflare a adevărului.

PREEMINEŢA PRINCIPIULUI VIEŢII

Ştiinţa susţine că viaţa însăşi este cea care creează viaţa. Viaţa creaturilor însufleţite este posibilă doar prin intermediul producerii, procreării şi reproducerii speciilor. Nu a fost descoperită până acum nici o singură celulă care să fi fost produsă de o materie neînsufleţită. Chiar şi în ceea ce priveşte cele mai primitive forme de viaţă, nu se poate vorbi de existenţa lor decât în măsura în care în mediul propice lor poate fi identificată o cauză ce ia parte la viaţă.

Potrivit argumentelor ştiinţifice, pământul a traversat lungi perioade în timpul cărora viaţa era o condiţie imposibilă datorită temperaturii foarte ridicate. Pe suprafaţa pământului nu putea fi întâlnită nici o formă de vegetaţie şi de asemenea nu existau râuri sau izvoare. Atmosfera era încărcată de metale topite şi de erupţii vulcanice. Ulterior, când crusta pământului a început să se întărească, timp de milioane de ani nu a existat altceva decât materie anorganică. Rezumând cele spuse, nu poate fi identificată nici o urmă de viaţă de-a lungul schimbărilor tumultoase ce au avut loc pe suprafaţa pământului. Atunci cum a ţâşnit brusc viaţa?

Nu există nici o îndoială că apariţia pământului o precede cu mult pe cea a vieţii; rămâne însă necunoscut faptul cum a apărut şi s-a petrecut acest proces.

De secole cercetătorii încearcă, în laboratoarele lor, să descopere misterul vieţii – acest fenomen remarcabil – dar nu au înregistrat nici un progres în rezolvarea problemei.

Un anumit cercetător nota în lucrarea *Lumi îndepărtate* : "Ce cuvânt fermecător este viaţa! Oare existenţa a apărut din non-existenţă? Poate materia anorganică să dea naştere materiei organice? Sau oare se distinge de fapt intervenţia unei forţe puternice şi creatoare? A fost uneori sugerat faptul că viaţa a ajuns pe planeta noastră venind de pe alte corpuri cereşti, atunci când cele mai primitive forme de viaţă (seminţele microbilor vegetali), plutind în atmosfera unui corp ceresc, s-au ridicat la o înălţime considerabilă, au putut fi purtate de razele soarelui în spaţiu, - datorită presiunii - atingând astfel în cele din urmă suprafaţa unui alt corp ceresc, unde au înflorit şi s-au dezvoltat.

Această ipoteză nu marchează nici cel mai vag progres în direcţia rezolvării acestei probleme, întrucât dacă ar fi adevărată, noi tot nu am putea şti cum anume a apărut viaţa, fie pe una dintre planetele sistemului solar, fie pe una dintre stelele lui Canis Major. Tot aşa cum conceperea unui ceas nu este făcută prin punerea laolaltă a arcurilor, roţilor dinţate, şuruburilor şi a sistemului de pârghii, tot astfel şi apariţia vieţii este imposibilă în absenţa unei inimi – cea care pune în mişcare viaţa – şi a unor chemări care îndeamnă la venirea în viaţă.

Este cunoscut faptul că materia în sine şi prin sine este lipsită de viaţă şi că nici un element material nu posedă viaţă în virtutea puterii sale, fără ajutor. Astfel viaţa nu poate fi presupusă ca avându-şi originea în

îmbinarea armonioasă a atomilor care compun materia. Problema apare o dată cu întrebarea legată de faptul de ce nu se poate recrea decât prin intermediul procreării şi reproducerii speciilor. Legăturile şi reacţiile chimice se află permanent în deplină desfăşurare în corpurile neînsufleţite, fără însă ca acestea să dea dovadă de vreo urmă de viaţă. A afirma că materia are tendinţa spre combinare şi că viaţa s-a ivit brusc în cursul desfăşurării şi evoluţiei acestei mişcări de combinare înseamnă doar descrierea fenomenelor vii care fac obiectul percepţiei noastre senzoriale; nu presupune deloc faptul de a da o explicaţie apariţiei vieţii şi cauzei acesteia.

Totodată însă, iniţial, particulele materiei nu erau compatibile una cu cealaltă; astfel devine necesară existenţa unei cauze care să fi determinat îmbinarea unora şi care ar fi prevenit acest lucru la celelalte. Însă care este atunci cauza înzestrării cu viaţă a unor particule şi privarea altora de aceasta?

Singurul lucru care decurge din îmbinarea a două sau mai multe elemente este faptul că fiecare element îi cedează celuilalt o parte dintre proprietăţile pe care le posedă; altfel cum ar putea să ofere ceva ce nu posedă? Elementele dobândesc o proprietate comună amândurora – ca rezultat al combinării – o proprietate care în natura sa este determinată de proprietăţile pe care fiecare element le posedă; dar viaţa cu trăsătura sa singulară nu poartă în sine nici o asemănare cu proprietăţile materiei. Viaţa se manifestă în feluri în care materia este incapabilă să o facă şi, în multe aspecte, viaţa domină într-adevăr materia. Deşi aparent viaţa pare să depindă de materie – aceasta fiind forma în care şi prin care se manifestă – mişcarea, voinţa, percepţia şi cunoaşterea se exercită asupra materiei doar atunci când viaţa îşi răspândeşte razele asupra ei. De aceea este nejustificat faptul de a încerca să înţelegi viaţa în termeni de reacţii chimice.

Care este acel factor care generează această varietate de celule, cu diferite programe, şi apoi le dispune într-o formă concepută? Acest factor pregăteşte celule reproductive, care transferă caracteristicile şi semnele distinctive ale celulelor-tată la celulele-copil, fără a se petrece nici cea mai mică eroare în îndeplinirea acestei funcţii. Se ştie că celulele vieţii prezintă anumite caracteristici proprii în structura lor, printre care

se află repararea, reconstruirea, prezervarea speciilor, precum şi capacitatea de variere.

Fiecare celulă din fiinţa umană funcţionează la momentul cerut şi în maniera adecvată. Distribuţia muncii şi a funcţiilor între celule este remarcabilă. Astfel distribuţia are loc în cantitatea necesară asigurării dezvoltării corpului, iar fiecare celulă se fixează în locul indicat din creier, plămâni, ficat, inimă. O dată ce celulele şi-au ocupat poziţiile indicate, ele nu eşuează în nici un moment în îndeplinirea funcţiilor vitale; acestea împrăştie şi resping materia superfluă şi inutilă, menţinând doar volumul necesar. A atribui această impresionantă clasificare, ce are drept scop formarea, într-un echilibru adecvat, a membrelor şi organelor necesare creaturilor însufleţite, unor factori mecanici şi inconştienţi reprezintă o interpretare improprie. Ce persoană care gândeşte liber ar accepta o asemenea lipsă de logică?

În consecinţă, viaţa este o lumină care se coboară din orizonturi măreţe asupra entităţilor materiale care au capacitatea să o primească; ea le pune pe acestea în mişcare şi aşează fiecare inteligenţă în locul său propriu.

Voinţa călăuzitoare a Creatorului, puterea Sa de a decide într-un fel care canalizează mişcarea şi dezvoltarea către perfecţiune, înţelepciunea Sa cuprinzătoare şi vastă înzestrează materia neînsufleţită cu acest miracol al vieţii şi cu toate caracteristicile sale. Un om care conştientizează acest adevăr este capabil să vadă cum un fir de viaţă, permanent, îşi urmează calea prin mijlocirea unei materii care se mişcă şi se schimbă. Acesta îl contemplă pe Dumnezeu în înfăţişarea Sa permanentă de Creator şi Generator, precum şi determinarea neîntreruptă a lucrurilor de către El spre perfecţiune.

LECŢIA A CINCEA

MANIFESTĂRILE LUI DUMNEZEU ÎN NATURĂ

Lumea fizică, înţeleasă ca un întreg creat, reprezintă cea mai bună, cea mai evidentă şi cea mai cuprinzătoare mărturie pe care se poate baza cunoaşterea lui Dumnezeu. Voinţa înţeleaptă a Principiului Etern poate fi descoperită în chiar procesele de schimb material. De asemenea, apare ca un fapt incontestabil acela că viaţa şi existenţa fiinţelor au fost plămădite din razele Sale eterne, precum şi faptul că întreaga lume creată îi datorează Lui existenţa şi dezvoltarea sa.

Cercetarea diferitelor fiinţe din univers, a misterelor din cartea creaţiei, ale cărei pagini atestă drept sursă a conceperii lor manifestarea unei inteligenţe superioare, oferă cadrul cunoaşterii şi credinţei într-un Creator înţelept, a Cărui putere este întrucâtva răspunzătoare pentru măreţia şi varietatea prin care se caracterizează ordinea fiinţelor. Mai degrabă însă aceasta reprezintă o dovadă simplă, empirică, căreia îi lipseşte complexitatea şi tăria unei argumentări filozofice. Ea face posibil un tip de cercetare şi contemplare care este accesibil tuturor; oricine se poate bucura de beneficiile acestuia, atât gânditorii şi oamenii de ştiinţă, cât şi masele.

Oricine, în limitele capacităţii şi judecăţii proprii, poate distinge în toate fenomenele creaţiei indicii ale existenţei unui scop, a unei interacţiuni şi a unei armonii, şi poate de asemenea întâlni în fiecare din nenumăratele compartimente ale creaţiei o dovadă fermă a existenţei unei surse a fiinţării.

Deplina adaptare a fiecărei specii de animale la condiţiile proprii de viaţă constituie o dovadă a lui Dumnezeu; conceperea lor corespunde dotării fiecăreia cu instrumentele necesare pentru condiţiile de viaţă.

Moise, cel care i-a vorbit lui Dumnezeu, pacea să fie cu Profetul nostru, a folosit mărturia sa pentru a-i demonstra Faraonului existenţa lui Dumnezeu. Faraonul le-a spus lui Moise şi fratelui său: *"Cine este*

Domnul vostru?" Moise, pacea să fie cu el, i-a răspuns: *"Domnul nostru este acela care a dat fiecăruia firea sa şi apoi l-a călăuzit."* (20:49)

În mod asemănător, Imamul Sadiq, pacea să fie cu el, i-a spus lui Mufaddal: "Priveşte cu atenţie modul în care a fost creată structura unei păsări; vei vedea că are un volum uşor şi dimensiuni mici care îi facilitează zborul. I-au fost date doar două picioare în loc de patru, ca la celelalte animale, şi de asemenea, doar patru în loc de cinci unghii la fiecare picior. Păsările au un piept zvelt şi proeminent pentru a putea să străpungă aerul şi să zboare în orice direcţie. Picioarele lungi ale unei păsări sunt bine poziţionate dedesubtul cozii, iar aripile, ca de altfel întreg corpul, sunt acoperite cu pene pentru ca astfel aerul să poată intra, ajutându-le să zboare. De vreme ce mâncarea păsărilor constă în seminţe şi carne de animal pe care ele o înghit fără să o mestece, nu le sunt necesari dinţii. În schimb însă, Dumnezeu a prevăzut păsările cu un cioc dur şi ascuţit care nu se rupe atunci când sfâşie carnea sau adună seminţe. Pentru ca aceste creaturi să fie capabile să digere mâncarea nemestecată, ele posedă un aparat digestiv puternic şi un corp cald. Mai mult decât atât, reproducerea păsărilor are lor prin depunere de ouă, astfel încât greutatea să nu le afecteze zborul; dacă puii lor ar fi crescut în stomacurile lor, ar fi devenit prea grele pentru a mai putea zbura."

Apoi Imamul a făcut referire la o lege generală, spunând: "Astfel toate elementele constitutive ale structurii unei păsări corespund mediului său şi modului de viaţă."[10]

Problema mijloacelor prin care animalele comunică reprezintă un alt semn divin. Comunicarea lor se realizează prin intermediul unui tip special de limbaj pe care îl posedă.

Coranul cel Nobil ne spune povestea unei furnici care s-a adresat Profetului Solomon, pacea să fie cu Profetul nostru: *"O, voi furnicilor! Intraţi în casele voastre, ca să nu vă strivească Solomon şi oştile sale, fără ca ei să-şi dea seama!"* (27:18)

Cercetătorii moderni au descoperit un sistem sofisticat de comunicare între animale, care este mult mai complex şi mai elaborat decât al oamenilor. Crissy Morrison observă: "Dacă aşezăm la fereastra camerei un fluture de noapte femelă, acesta emite semnale pe care masculul le recepţionează de la o distanţă incredibilă, transmiţându-şi totodată propriile semnale. Oricât ai dori să te interpui în convorbirea lor, nu poţi

face acest lucru. Oare această creatură slabă este dotată cu un fel de transmiţător, sau masculul are ascuns în antene un receptor?

Un greier îşi freacă picioarele unul de celălalt, iar sunetul pe care îl emite poate fi auzit de la kilometri distanţă, în timpul unei nopţi liniştite. În scopul de a-şi chema partenera, greierul pune în mişcare şase tone de aer, iar femela greier răspunde chemărilor acestuia prin anumite mijloace fizice, deşi nici un sunet nu poate fi auzit ca provenind de la ea.

Anterior inventării radioului, oamenii de ştiinţă îşi imaginau că animalele comunică între ele prin intermediul mirosului. Chiar dacă această ipoteză ar fi presupusă ca adevărată, tot ar fi vorba de un miracol, deoarece mirosul ar trebui să străbată aerul pentru a ajunge la nările femelei-insectă. Acest lucru este destul de diferit de faptul dacă vântul bate sau nu, în aşa fel încât femela să culeagă mirosul pentru a analiza de unde vine, localizându-şi astfel perechea.

În prezent, datorită mijloacelor complexe ale mecanicii, am dobândit posibilitatea de a comunica unii cu ceilalţi de la distanţe considerabile. Radioul reprezintă o invenţie remarcabilă, ce ne-a oferit o posibilitate de comunicare instantanee. Dar punerea în practică a acestei invenţii face necesară prezenţa noastră într-un anumit loc precum şi utilizarea unor fire. Fluturele de noapte mascul ne depăşeşte cu mult."[11]

În afara faptului că asigură un grad mare de accesibilitate, decizia de a utiliza ca instrumente de cercetare a misterelor acestei lumi ştiinţele empirice prezintă şi un alt avantaj. Este vorba despre conştientizarea minunilor lumii şi a ordinii ce domină în ea, care îl leagă pe om de Dumnezeul care l-a creat; faptul conştientizării îl confruntă pe om cu atributele proprii Creatorului şi Originii tuturor fiinţelor, şi anume perfecţiunea, inteligenţa şi nelimitata Sa putere.

Această ordine precisă indică o finalitate, un plan, o manifestare a unei înţelepciuni vaste. Ce creativitate, ce putere, ce inteligenţă a investit El în întreaga lume a fiinţării, deopotrivă în creaţiile Sale cele mai neînsemnate ca şi în cele mai măreţe – de pe pământ, din atmosferă, de pe astre, din duritatea pietrei şi din nucleul atomilor!

Atunci când se vorbeşte despre "ordine", ar trebui luat în considerare faptul că respectivul concept se aplică unui fenomen ale cărui diferite componente se relaţionează într-un fel armonios, ce răspunde unei

finalităţi; de asemenea trebuie avută în vedere conlucrarea părţilor componente.

Deşi, cei care neagă existenţa unei ordini în univers, în general nu procedează la fel în ceea ce priveşte existenţa unei cauze active (atâta vreme cât acceptă legea cauzalităţii), ceea ce se are în vedere prin principiul cunoaşterii mutuale în natură este cauza ultimă, iar acest lucru – implicând de altfel acţiunea unui scop în fenomenele naturale – este respins de aceştia.

În numeroase dintre versetele sale, Coranul îi îndeamnă pe oameni să mediteze asupra ordinii creaţiei astfel încât şi masele să fie capabile, în cel mai simplu fel cu putinţă, să conştientizeze existenţa unui Creator Unic.

Acestea sunt câteva dintre versetele respective: *"În facerea cerurilor şi a pământului, în schimbarea nopţii şi a zilei, în corăbiile care plutesc pe mări cu ceea ce foloseşte oamenilor, în apa pogorâtă de Dumnezeu din cer, cu care a înviat pământul, după ce a fost mort, şi a răspândit pe el vietăţile, în schimbarea vânturilor şi a norilor supuşi dintre cer şi pământ sunt cu adevărat semne pentru nişte oameni care pricep."* (2:164)

"Dumnezeu este Cel care a înălţat cerurile fără stâlpi pe care să-i vedeţi, iar apoi s-a aşezat pe Tron şi a supus soarele şi luna, fiecare urmându-şi cursul său până la un termen hotărât. El orânduieşte lucrul şi tâlcuieşte semnele în amănunţime, poate că voi veţi fi încrezători în întâlnirea cu Domnul vostru." (13:2)

"El este Cel care a întins pământul şi a aşezat pe el munţi şi râuri. Şi din toate rodurile a făcut pe el câte o pereche. El lasă ca noaptea să acopere şi să ascundă ziua. În acestea sunt semne pentru cei ce cugetă." (13:3)

Dacă aprobăm şi luăm în considerare fiecare teorie pe care specialiştii şi cercetătorii au avansat-o, chiar şi teoria evoluţionistă vizând apariţia diferitelor specii întâlnite în lume, nici una dintre aceste teorii avute în vedere nu va fi completă fără acceptarea prezenţei unei puteri absolute, a intervenţiei unei voinţe, a conştientizării şi a finalităţii. De asemenea, creaţia graduală în cadrul sistemului naturii atestă intervenţia unei voinţe şi desfăşurarea unui proces conştient; toate etapele în mişcarea şi evoluţia naturii au la bază o alegere direcţionată şi un calcul exact, iar

natura, pe parcursul milioanelor de ani, nu a deviat niciodată de la direcţia prevăzută.

Este adevărat că într-o etapă iniţială, recursul la date empirice făcea posibilă demonstrarea existenţei lui Dumnezeu în baza ideii unui univers ordonat, şi că anumite părţi ale argumentului se sprijineau pe experienţa senzorială, pe cercetarea naturii şi pe observaţia empirică. Cu toate acestea, în realitate argumentul nu este unul empiric ci mai degrabă unul raţional, care se depărtează de cadrul naturii pentru a viza realitatea transcendentă care se află dincolo de natură. Dovezile empirice au în vedere relaţiile între două componente ale naturii, fiecare dintre acestea trebuind să fie perceptibile senzorial pentru a permite identificarea relaţiei dintre cele două fenomene.

Atunci când analizăm gradul de cunoaştere şi de conştientizare al unei persoane prin studierea muncii şi realizărilor sale, noi nu realizăm o descoperire empirică întrucât gradul de cunoaştere şi inteligenţă al unei persoane nu reprezintă o cantitate tangibilă pentru noi pentru a o supune testării nemijlocită. Desigur, oamenii intră în contact direct cu experienţa voinţei, a inteligenţei şi a gândirii în chiar fiinţa lor, dar nu dau dovadă de conştientizarea existenţei acestora în celelalte persoane; ele le sunt inaccesibile.

Deşi nu există nici o dovadă empirică a existenţei acestora, noi devenim conştienţi de existenţa inteligenţei şi a gândirii în oameni prin intermediul muncii şi al realizărilor lor. Însă identificarea acestor atribute face necesară o dovadă raţională şi nu o deducţie empirică în sensul supunerii unei testări directe a inteligenţei şi muncii unui om, astfel încât interacţiunea dintre ele să fie descoperită. De asemenea acest fapt al descoperirii nu presupune o comparaţie logică în sensul plasării unei identităţi între un individ şi toţi ceilalţi.

În virtutea faptului că recunoaşterea în ceilalţi oameni a inteligenţei şi gândirii lor nu are loc în baza unei dovezi empirice, devine evident faptul că argumentul în favoarea ordinii existente în univers şi a relaţiei sale cu esenţa divină nu aparţine categoriei dovezilor empirice.

* * * * *

Dintr-o altă perspectivă, atâta vreme cât omul nu este creatorul naturii ci reprezintă doar o parte din ea, acţiunile sale trebuie înţelese ca stabilind o relaţie între două părţi diferite din lume.

Scopul urmărit de om în alcătuirea unui întreg prin utilizarea unor întregi serii de elemente materiale (cum ar fi de exemplu, în construirea unei clădiri, a unei maşini, a unei fabrici) vizează propria sa fiinţă; astfel scopul ultim urmărit este creatorul însuşi şi nu lucrul creat. Relaţia stabilită între cele două părţi ale lucrului creat astfel este una non-naturală; prin determinarea ei creatorul doreşte să-şi atingă propriile scopuri şi să-şi elimine propriile neajunsuri, întrucât toate eforturile omului reprezintă o translaţie de la potenţialitate la actualitate, de la insuficienţă la perfecţiune.

Însă aceste două caracteristici nu sunt relevante în ceea ce priveşte relaţia dintre fiinţele create şi Dumnezeu. Relaţia dintre diferitele părţi ale creaţiei lui Dumnezeu nu mai este una non-naturală, iar scopul unui fenomen creat nu-l vizează pe Creator. Cu alte cuvinte, scopul actelor lui Dumnezeu vizează chiar acele acte, şi nu un scop al Agentului, întrucât înţelepciunea lui Dumnezeu constă în aceea că El determină toate fiinţele să-şi atingă perfecţiunea.

Dacă pe parcursul elaborării argumentului privind existenţa ordinii în univers am încercat să dovedim existenţa unui creator asemănător creatorului uman, atunci şi creatorul divin va fi, în realitate, o fiinţă creată, la acelaşi nivel cu omul; demonstrarea existenţei unui asemenea creator reprezintă o cu totul altă problemă faţă de aceea a demonstrării existenţei unui Creator al tuturor fiinţelor. Din punct de vedere ştiinţific, autodeterminarea materiei este imposibilă; teoria marxistă potrivit căreia lumea materială se află într-o continuă evoluţie şi înaintare către nivele mai avansate contrazice în mod clar datele ştiinţifice şi realităţile naturii. Întreaga dezvoltare şi mişcare în sfera mineralului se datorează sau intervenţiei unei voinţe exterioare materiei, sau atracţiei, interschimbului sau combinării cu alte corpuri.

În lumea vegetală, procesele de dezvoltare, creştere şi intensificare au loc ca rezultat al căderii ploii sau strălucirii soarelui, precum şi al procurării materialelor necesare din sol. Aceeaşi este situaţia şi în ceea ce priveşte lumea animalelor, cu excepţia faptului că trebuie avut în

vedere şi factorul mişcării voliţionale către ceea ce este folositor şi necesar.

În toate aceste instanţe menţionate există o colaborare între lucruri şi creaturi, pe de o parte, şi acţiunea factorilor externi asupra lor, pe de altă parte. În conformitate cu proprietăţile specifice, înnăscute, ale fiecărei fiinţe în parte şi cu legile şi regulile cărora li se supune, fiinţa este incapabilă desconsidere comenzile ce au fost întipărite în ea.

Realităţile pe care omul le percepe prin intermediul simţurilor sale prezintă anumite proprietăţi specifice. Noi percepem în mod clar faptul că fiinţele din lume sunt supuse schimbării şi efemerităţii. În cuprinsul existenţei sale, orice creatură materială sau urmează calea dezvoltării şi creşterii, sau se îndreaptă spre declin. Pe scurt, nici o creatură materială, în planul existenţei sale, nu rămâne fixă şi neschimbată.

Finitudinea reprezintă o altă proprietate a existenţei senzoriale. De la cele mai mici particule la cele mai mari galaxii, toate lucrurile se află în timp şi spaţiu; este firesc ca unele lucruri să ocupe un spaţiu mai mare şi o perioadă mai îndelungată, iar altele o perioadă mai mică de timp şi un spaţiu mai mic. În plus, toate creaturile materiale sunt relative atât din punct de vedere al existenţei lor cât din cel al proprietăţilor pe care le posedă; oricare ar fi caracteristicile lor, cele precum puterea, măreţia, frumuseţea şi înţelepciunea, acestea le sunt recunoscute în comparaţie cu altceva.

Dependenţa şi condiţionarea se află de asemenea printre caracteristicile acestor fiinţe. Existenţa oricărei fiinţe depinde şi este condiţionată de alţi factori, pe care într-adevăr îi necesită. Nu poate fi găsit în lume nici un lucru material care să depindă doar de el, care să nu aibă nevoie de nimic altceva decât de el. Dependenţa şi necesitatea se circumscriu astfel oricărei creaturi materiale.

Inteligenţa şi gândirea omului sunt capabile să transceadă nivelul aparenţelor exterioare, spre deosebire de simţurile sale, şi să pătrundă în profunzimea şi dimensiunile lăuntrice ale fiinţei; oamenii nu pot accepta faptul că existenţa ar trebui să corespundă unor fiinţe relative, efemere, schimbătoare şi dependente. Din contră, puterea gândului recunoaşte în mod clar necesitatea unei existenţe, dincolo de tărâmul observabil, al unei realităţi stabile, absolute şi autoexistente de care depind şi pe care se sprijină toate celelalte fiinţe. Această realitate este prezentă în toate

timpurile şi în toate spaţiile; în cazul în care nu s-ar întâmpla astfel, lumea în totalitatea sa ar înceta să mai existe şi şi-ar pierde partea sa de existenţă.

O dată ce recunoaştem dependenţa lumii create şi realizăm faptul că nici un fenomen nu poate exista fără a fi ajutat, ajungem la concluzia că este o Existenţă Necesară, astfel încât ne vedem nevoiţi să întrebăm: "În ultimă instanţă de ce depinde orice fenomen?"

Dacă răspundem: "De un alt corp", atunci urmează o altă întrebare: "De ce anume depinde la rândul lui acest corp?" Iar dacă apoi răspunsul este următorul: "De ceva a cărui esenţă ne rămâne necunoscută", apare o altă întrebare: "Este acel lucru simplu sau compus?"

Dacă se afirmă că este compus, atunci se poate replica faptul că un lucru compus depinde de părţile sale, de vreme ce, în primul rând părţile trebuie să existe în ordine pentru a face posibilă existenţa lucrului compus. Având o esenţă compusă, acel lucru nu poate fi Existenţa Necesară.

Astfel ni se impune concluzia existenţei unei prime cauze simple; de asemenea ea trebuie să fie totuna cu Existenţa Necesară, de vreme ce regresia pe firul cauzalităţii nu se poate face la infinit.

Astfel lumea în totalitatea sa necesită o realitate independentă, de care să depindă orice fenomen condiţionat, finit şi relativ. Toate lucrurile au nevoie, pentru existenţa lor, de acea realitate şi orice fiinţă se află în posesia unui semn al vieţii, inteligenţei, puterii şi înţelepciunii sale infinite. Astfel aceste lucruri ne fac posibilă o cunoaştere validă în ceea ce priveşte acea realitate şi permit oricărei persoane inteligente şi curioase să concluzioneze asupra existenţei unui Creator.

* * * * *

Dependenţa reciprocă a materiei şi legile fiinţării nu legitimează în nici un fel concluzia privind independenţa materiei. Din contră, diferitele fenomene care iau naştere din materie, împreună cu legăturile strânse pe care le dezvoltă, indică faptul că materia, în diferitele sale modalităţi de existenţă, este constrânsă să accepte şi să se supună anumitor legi şi norme ce o canalizează spre ordine şi armonie. Existenţa depinde de doi

factori importanţi: materia şi ordinea, care sunt strâns legate, determinând caracterul armonios şi coerent al lumii.

Unii oameni privesc materia ca fiind independentă şi îşi imaginează că aceasta, prin propria sa putere, şi-a câştigat libertatea şi a elaborat legile ce o guvernează. Dar cum pot ei să creadă că hidrogenul şi oxigenul, electronii şi protonii întâi s-au generat pe ei înşişi, iar apoi au devenit sursa altor fiinţe, şi în final au stabilit legile ce îi guvernează pe ei şi restul lumii?

Curentul materialist pleacă de la premisa potrivit căreia obiectele inferioare constituie sursa apariţiei obiectelor mai evoluate, fără însă să manifeste nici o intenţie în sensul clarificării faptului dacă într-adevăr ceea ce este mai evoluat există la nivelul celui mai involuat. Dacă materia inferioară este incapabilă – chiar şi la cele mai ridicate nivele ale dezvoltării sale, şi anume gândirea şi reflecţia – fie să se creeze pe ea însăşi, fie să încalce oricare din legile care o guvernează, rezultă în mod incontestabil că aceasta este incapabilă a crea alte fiinţe şi legile care să le guverneze. Atunci, cum se poate da crezare faptului potrivit căruia materia inferioară poate fi sursa creării şi originării creaturilor mai evoluate sau poate avea puterea să determine existenţa fenomenelor superioare?

În cadrul unei noi ştiinţe a sistemelor, a fost stabilit principiul potrivit căruia sistemele în alcătuirea cărora intră elemente vii (organice) care se îndreaptă spre, sau posedă o structură organizată extern, pe baza unui program predeterminat, ar putea să evolueze în sensul unei ordini mai largi, mai extinse şi mai îmbunătăţite. Cu toate acestea, toate sistemele, simple sau compuse, trebuie să beneficieze de ajutorul şi să fie relaţionate cu factori exteriori lor; ele sunt incapabile să se construiască pe ele însele. Nici un sistem sau substanţă din lume nu este capabil să creeze sau să dorească un organ care să se transforme şi să se mişte, dacă nu beneficiază de o anumită putere de voinţă şi de un anumit grad de conştientizare. Acceptarea unei motivaţii universale, independente, din perspectiva legii probabilităţii are drept rezultat dezordinea şi anarhia, tinzând spre o moarte uniformă.

De asemenea, legea probabilităţii respinge în mod decisiv ipoteza întâmplării drept sursă a apariţiei lumii, considerând-o iraţională şi imposibilă. Chiar şi calculele bazate pe legea matematică a probabilităţii

confirmă necesitatea unei îndrumări corecte şi a unei planificări a lumii, în concordanţă cu un program precis şi cu o voinţă conştientă.

În fapt legea probabilităţii dă o lovitură decisivă celor care susţineau teoria apariţiei accidentale a universului. Dacă încercăm să aplicăm această din urmă teorie la un sistem simplu sau la numere mici, aplicabilitatea sa se dovedeşte nu imposibilă, dar extrem de neverosimilă. Nu se poate concepe ca cineva să întâlnească un accident geometric care să fie expresia ordinii ferme şi a armoniei care domină structura complexă a lumii. De asemenea schimbările simple sau parţiale care au loc în ordinea existenţei nu pot explica transformarea lumii, întrepătrunderea diferitelor elemente, precum şi îmbinarea atomilor fundamentali în vederea alcătuirii unui întreg armonios.

Dacă vreodată natura a participat în mod autonom la actul îmbinării şi formării, atunci de ce acum nu manifestă nici o intenţie în sensul continuării transformării sale; de ce nu se mai dovedeşte capabilă de o schimbare profundă, automată?

Chiar şi întâmplările simple şi confuze din lume duc la crearea unor imagini impresionante, care sunt armonioase şi conforme cu scopul creaţiei. Însuşi acest fapt reprezintă un indiciu al adevărului conform căruia, dincolo de transformările miraculoase, acţionează o forţă puternică şi conştientă având drept scop crearea şi producerea acestui sistem minunat al universului; dă o formă remarcabilă cristalizării lumii creaţiei şi configurează planul şi ordinea existenţei.

* * * * *

Armonia şi interconexiunea milioanelor de fenomene naturale, precum şi relaţia lor cu viaţa pot fi explicate din perspectiva unei singure ipoteze – şi anume aceea a conceperii unui Creator al acestui sistem vast, Creator care a fundamentat pe pământ diferitele componente ale vieţii cu ajutorul unei puteri infinite şi nelimitate şi a gândit pentru fiecare dintre acestea un program. Această ipoteză corespunde legăturilor armonioase pe care le vedem întipărite în fiecare fenomen.

Dacă această ipoteză nu este acceptată, cât de improbabil devine faptul că a apărut această armonie – în mod accidental şi în absenţa oricărui scop – din organizările atât de diferite ale lucrurilor? Cum poate

fi împărtăşit faptul că materia însăşi este sursa milioanelor de atribute şi caracteristici, devenind astfel echivalentul Creatorului consecvent, înţelept şi atotştiutor?

Dacă lumea fiinţării nu ar fi existat, cu toate minunile care uimesc mintea umană şi a cărei splendoare inteligenţa umană nu o poate pătrunde pe deplin, şi dacă universul ar fi alcătuit doar dintr-o creatură unicelulară, posibilitatea ca o asemenea entitate – alături de ordinea ce o guvernează şi de condiţiile şi factorii necesari – să-şi datoreze existenţa unei oportunităţi, unei întâmplări, reprezintă, în opinia biologului elveţian Charles Unguy, o imagine minuţioasă de neconceput din punct de vedere matematic.

* * * * *

Toate particulele ce intră în componenţa creaturilor existente se supun, atât din punct de vedere al structurii lor interne cât şi din cel al legăturilor dintre ele, unei ordini bine stabilite. Alcătuirea lor precum şi relaţiile pe care le stabilesc între ele sunt în aşa fel concepute încât ele să se poată ajuta reciproc în vederea urmării căii proprii către scopurile ce se află în faţa lor. Profitând de pe urma relaţiilor pe care le stabilesc cu alte creaturi şi a schimbului de influenţă cauzat în ele de propria alcătuire, acestea sunt capabile să înainteze către scopul şi destinaţia lor.

Principala realizare a ştiinţelor materiale este reprezentată de identificarea aspectelor externe şi a calităţilor lumii; a identifica esenţa şi adevărata natură a fiinţelor create şi a fenomenelor depăşeşte limitele acestor ştiinţe.

De exemplu, suprema împlinire de care este capabil un astronom constă în a afla dacă bilioanele de sfere cereşti din cosmos sunt stabile şi staţionare în virtutea unei forţe centrifuge sau acestea au o rotaţie continuă în timp ce o forţă de atracţie previne coliziunea lor şi le menţine echilibrul. El de asemenea ar putea să măsoare, cu ajutorul instrumentelor ştiinţifice, distanţa lor faţă de pământ precum şi viteza şi volumul specifice. Oricum, rezultatul final al tuturor acestor cercetări şi experimente nu trebuie extins peste interpretarea aspectelor externe şi superficiale ale creaţiei, pentru că astronomul este incapabil să perceapă

adevărata natură a forţei de atracţie, esenţa forţei centrifuge sau modalitatea în care ele şi sistemul pe care-l servesc au început să existe.

Oamenii de ştiinţă pot interpreta o maşină fără a fi conştienţi de interpretarea energiei motivante. Ştiinţele naturale sunt de asemenea incapabile să interpreteze şi să analizeze milioanele de adevăruri din natură şi fiinţa umană.

Omul a pătruns adânc cu studiul său în alcătuirea profundă a atomului, dar a fost incapabil să rezolve misterul complex şi obscur al unui singur atom. Pe scurt, este vorba de acest bastion al misterelor pe care campionii ştiinţelor naturale nu au reuşit să-l cucerească.

Una dintre minunile creaţiei constă în armonia reciprocă ce există între două fenomene care nu sunt contemporane unul cu celălalt. Această armonie este de o asemenea natură încât nevoile unui fenomen care nu a apărut încă îi sunt deja asigurate prin structura fenomenului precedent.

Cel mai bun exemplu de acest fel poate fi întâlnit în relaţia dintre o mamă şi copilul său. Atât în cazul fiinţelor umane cât şi al mamiferelor, îndată ce femeia devine gravidă iar foetusul se dezvoltă în uter, glandele mamare ce produc lapte – o formă plăcută şi completă de hrană – se activează sub influenţa unor hormoni speciali. Pe măsură ce se dezvoltă foetusul, această substanţă nutritivă creşte în cantitate, astfel încât atunci când copilul e pe cale să se nască şi este gata să păşească în această lume, el are deja la îndemână hrana pe care o necesită şi care corespunde nevoilor corpului său.

Această substanţă deja preparată este perfect compatibilă cu aparatul digestiv încă nedezvoltat al copilului. Ea este înmagazinată într-un depozit ascuns – pieptul mamei, un depozit cu care mama a fost echipată cu ani înainte ca pruncul să apară. În scopul de a uşura hrănirea noului născut, nişte găuri mici şi delicate se află în vârful sânilor – ele însele având o dimensiune care se potriveşte gurii copilului – astfel încât laptele să curgă direct în gura celui ce nu are puterea să-l tragă. Copilul îşi trage substanţa de care are zilnic nevoie din depozitul mamei prin sugere. Pe măsură ce pruncul se dezvoltă, se produc unele schimbări în laptele mamei care sunt legate de vârsta acestuia. Din acest motiv doctorii consideră că hrănirea noului născut de către o soră medicală ce nu a născut nu este recomandabilă.

Apare astfel întrebarea: nu reprezintă oare acumularea în structura unei anumite fiinţe a celor necesare satisfacerii nevoilor unei alte fiinţe un lucru prevăzut, ce dovedeşte manifestarea unei înţelepciuni? Nu este oare această aprovizionare pentru viitor, această subtilă şi minunată legătură între două fiinţe, lucrarea unei forţe puternice şi atotştiutoare? Nu constituie ea un semn evident al intervenţiei unei forţe infinite, al unui măreţ proiectant, al cărui scop este perpetuarea şi evoluarea tuturor fenomenelor către perfecţiune?

Aşa cum este bine cunoscut, calculele exacte care stau la baza tuturor maşinilor şi uneltelor industriale reprezintă rezultatul îndemânărilor şi ideilor ce au fost investite în conceperea lor. În mod asemănător, bazându-ne pe observaţi obiective, putem ajunge la concluzia generală că ori de câte ori observăm o ordine şi o structură bazate pe calcul şi echilibru ar trebui de asemenea să cercetăm de asemenea existenţa unei voinţe, inteligenţe şi gândiri.

Aceeaşi precizie care poate fi sesizată în alcătuirea specifică a maşinilor industriale poate fi de asemenea identificată la un grad mai evoluat, mai impresionant, în fiinţele naturale şi în alcătuirea lor. Într-adevăr, gradul de organizare sesizabil în natură se înfăţişează la un nivel aşa de ridicat încât precizia de care omul dă dovadă în creaţiile sale nu poate fi în nici un fel comparată cu acesta.

Astfel, fără ezitare, atunci când recunoaştem faptul că ordinea noastră industrială este produsul gândirii şi al voinţei, nu ar trebui să realizăm manifestarea unei inteligenţe infinite, a unei voinţe şi a unei cunoaşteri care se află în spatele ordonării exacte a naturii?

* * * * *

În vremurile actuale, ştiinţa medicală a atins un nivel de progres care îi permite să extragă un rinichi dintr-un corp uman şi să-l implanteze în corpul altei persoane, persoană al cărei rinichi a devenit disfuncţional, aceasta aflându-se în pragul morţii. Această realizare nu este rezultatul muncii unui singur om de ştiinţă; vine în continuitatea unei moşteniri de câteva milenii.

Astfel transplantul de rinichi reprezintă stadiul final al unui proces îndelungat, ale cărui etape anterioare au fost împlinite de primii

cercetători: realizarea unui transplant de rinichi a devenit posibilă prin cumulul, de-a lungul sutelor de ani, al ideilor şi cercetărilor oamenilor de ştiinţă.

Este posibil ca acest rezultat să fi fost obţinut fără cunoaştere? Probabil că nu; eforturile creierului uman, însumând milenii de activitate, au făcut posibilă această operaţie.

Dar să punem altă întrebare. Ce anume necesită mai multă cunoaştere şi ştiinţă: schimbarea cauciucului roţii – o sarcină care necesită o anumită îndemânare tehnică – sau fabricarea cauciucului însuşi? Ce este mai important: fabricarea sau schimbarea anvelopei?

Deşi transplantul de rinichi este o procedură medicală importantă, se asemuieşte schimbării cauciucului roţii; îşi pierde din importanţă în raport cu structura însăşi a rinichiului şi cu misterele, subtilităţile şi calculele pe care le conţine.

Ce om de ştiinţă realist, angajat sincer în aflarea adevărului, ar putea afirma că, atâta timp cât transplantul de rinichi este rezultatul unor secole de cercetări ştiinţifice şi de experimente, structura însăşi a rinichiului nu poate sta ca mărturie pentru o voinţă şi o inteligenţă creativă, nefiind altceva decât produsul naturii – o natură care nu are mai multă putere de cunoaştere şi conştientizare decât un copil de grădiniţă.

Nu este oare mai logic a susţine existenţa unei inteligenţe, a unei voinţe în crearea şi ordonarea lumii, decât a atribui actul generării unei materii căreia îi lipseşte inteligenţa, gândirea, conştientizarea şi puterea de a inova?

Credinţa într-un creator înţelept este fără îndoială mai logică decât încrederea în puterea de creare a naturii, care nu are nici percepţie, nici conştiinţă, nici capacitatea de a ordona; nu i se pot atribui materiei toate proprietăţile şi caracteristicile inteligenţei pe care o observăm în lume, precum şi voinţa ordonatoare de care dă dovadă.

Mufaddal i-a spus Imamului Sadiq (pacea să fie cu el): "Învăţătorule, unii oameni îşi imaginează că ordinea şi precizia pe care le observăm în lume reprezintă munca naturii."

Imamul i-a răspuns: "Întreabă-i pe aceştia dacă natura îşi execută toate funcţiile minuţios stabilite în baza propriei sale inteligenţe, gândiri şi puteri. Dacă ei spun că natura posedă inteligenţă şi voinţă, atunci ce-i împiedică să afirme esenţa divină şi să mărturisească existenţa acelui

principiu suprem? Dacă, pe de altă parte, ei spun că natura îşi îndeplineşte sarcinile în mod regulat şi corect fără cunoaştere şi voinţă, atunci rezultă că aceste funcţii precise şi înţelepte, legile bine stabilite sunt munca unui creator înţelept şi atotştiutor. Astfel, ceea ce ei denumesc natură este legea şi obiceiul alese de puterea divină să guverneze creaţia."[12]

SUBTILITĂŢILE NATURII

Să luăm în considerare ţânţarul malariei. Nu este necesară utilizarea microscopului; doar privindu-l cu ochiul liber va fi suficient pentru a constata precizia şi ordinea complexă proprie structurii acestui obiect insignifiant.

Acest obiect delicat prezintă un set complet de dotări necesare, surprinzătoare prin precizia lor: un aparat digestiv, un sistem circulator, un sistem nervos, un sistem respirator. Ţânţarul posedă un laborator complet echipat: cu o viteză şi precizie incredibilă acesta produce toate materialele de care are nevoie. Să-l comparăm cu un laborator ştiinţific: în pofida tuturor resurselor umane şi economice investite în acesta, el nu poate atinge niciodată gradul de viteză, minuţiozitatea şi exactitatea laboratorului vrednic de dispreţ al ţânţarului. Cât timp, reflecţie şi inteligenţă sunt necesare, de exemplu, pentru a produce un tratament împotriva înţepăturii de ţânţar!

De vreme ce omul are nevoie de atâta reflecţie şi precizie pentru a îndeplini o asemenea sarcină, atunci subtilitatea, exactitatea şi ordinea observabile în natură nu atestă ca sursă a lor manifestarea unei inteligenţe, a unei capacităţi creative de proiectare şi a înţelepciunii Creatorului? Ar fi oare posibil a privi această geometrie strictă, această funcţionare şi mişcare a universului ca rezultatul materiei inconştiente? Noi susţinem în mod ferm că fenomenul creaţiei este expresia ordinii şi a regularităţii; dar nu este deloc susţinută lipsa de scop, anarhia şi dezordinea.

Dacă uneori se întâmplă să observăm unele deficienţe ale naturii, acest fapt nu implică o nepotrivire sau un defect în cartea creaţiei.

Capacităţile noastre de gândire şi percepţie nu sunt capabile să se înalţe dincolo de limitele lor, iar cuprinderea inteligenţei noastre este prea îngustă pentru a acoperi toate misterele şi enigmele universului. Mintea noastră nu poate percepe toate scopurile şi finalităţile existenţei.

Dacă suntem incapabili să înţelegem funcţionarea unui singur şurub în structura unei maşini, ne dă dreptul acest fapt să-l calificăm pe proiectantul ei drept ignorant? Sau oare capacitatea noastră de a înţelege este prea îngustă pentru a cuprinde adevărata finalitate a maşinii?

Întâmplarea nu poate avea atributele cunoaşterii, o cunoaştere care în nici un fel nu poate fi relaţionată cu ignoranţa. Astfel, urmând teoria materialiştilor, dacă natura nu ar fi fost rezultatul inteligenţei şi al voinţei (în pofida tuturor semnelor de creativitate şi inventivitate vizibile în fiecare fenomen al său) atunci şi omul, pentru a-şi atinge scopurile, ar trebui să renunţe la calea cunoaşterii şi să se cufunde în ignoranţă, conformându-se astfel ignoranţei însăşi a naturii.

Realitatea care îndrumă şi direcţionează funcţionarea lumii cu o asemenea regularitate şi ordine posedă un scop şi o voinţă ce nu pot fi negate. Nu poate fi presupus faptul că procesul neîntrerupt al acţiunii şi reacţiunii se îndreaptă într-o anumită direcţie fără ajutorul şi asistenţa unei inteligenţe.

După ani de cercetare riguroasă şi muncă neîntreruptă, biochimiştii au reuşit să descopere anumite organisme experimentale, aflate la un nivel primitiv, lipsite de orice formă de viaţă. Realizarea din acest domeniu ştiinţific a fost calificată drept valoroasă, fiind primită cu mult entuziasm în cercurile ştiinţifice, dar nimeni nu a susţinut că acest rezultat lacunar şi primitiv al muncii de laborator a fost posibil datorită norocului şi nu direcţionării, proiectării şi preciziei.

Astfel stând lucrurile, cei care identifică drept origine a tuturor fiinţelor din acest amplu sistem al universului, precum şi a complexelor şi misterioaselor lor proprietăţi, forţa oarbă şi inconştientă a materiei, pun în discuţie de fapt logica şi inteligenţa umană, declarând război adevărului.

Să considerăm acum situaţia unui culegător dintr-o tipografie. El selectează cu grijă şi atenţie literele necesare pentru o pagină a cărţii, însă atunci când îşi revizuieşte munca, omite micile erori datorate unei scăpări de neatenţie. De vreme ce culegătorul de litere ia literele şi le

împrăştie pe o placă, aşezându-le pe rânduri, este posibil ca pagina astfel alcătuită să fie corectă, lipsită de orice eroare?

Ar fi şi mai absurd faptul de a susţine că sutele de kilograme topite de plumb, ce trec printr-un tub, ar trebui să ia singure în forma literelor; că atunci o furtună aprigă ar trebui să culeagă acele litere şi să le aşeze într-o anumită formă ordonată, pe miile de plăci de metal; şi că aceste plăci ar trebui să ducă la tipărirea unei cărţi de o mie de pagini, ce conţine numeroase şi riguroase discuţii ştiinţifice, precum şi expresii atractive, toate acestea având loc fără nici o greşeală.

Ar putea oare cineva să ia în considerare o asemenea teorie?

Ce anume susţin gânditorii materialişti, care neagă existenţa lui Dumnezeu, în ceea ce priveşte apariţia variatelor forme ale literelor creaţiei şi de relaţiile precise şi complexe care guvernează corpurile cereşti, creaţia naturii precum şi toate obiectele fizice? Sunt în vreun fel literele creaţiei (atomii şi particulele pe care le includ) mai neînsemnate decât literele folosite în operaţia de tipărire? Se poate accepta în vreun fel faptul că aceste litere ordonate şi pline de înţeles, că această geometrie riguroasă şi bine organizată, că formele surprinzătoare înfăţişate în cartea creaţiei sunt rezultatul manifestării ignoranţei şi al lipsei de scop? Oare nu ar trebui să fie prezente în chiar structura lumii o putere înţeleaptă, un principiu ordonator, miraculos? Nu toate fenomenele îşi datorează apariţia manifestării consecvenţei, conştientizării şi puterii?

Dacă puterea ascunsă în profunzimile materiei nu are drept sursă inteligenţa universală, atunci ce factor o îndrumă în elaborarea formelor, către uimitoarea armonie şi regularitate?

Dacă această putere este un agent lipsit de inteligenţă, conştiinţă şi voinţă, de ce nu degenerează niciodată în dezordine, de ce acţiunea sa de îmbinare a materiei nu duce la coliziune şi distrugere?

În aceste cazuri credinţa într-un creator dă înţeles întregii existenţe şi înzestrează lumea cu sens şi conţinut. Cei care au o viziune profundă şi o minte clară înţeleg desluşit faptul că o putere infinită asigură conservarea ordinii lumii prin intermediul supravegherii şi a unei absolute suveranităţi.

În trecut, fiecare îşi ghida şi controla animalul pe care-l stăpânea şi de asemenea, cu trecerea timpului, s-a obişnuit să vadă că un proprietar sau

un supraveghetor era cel care controla fiecare lucru, fiecare bucată de pământ, fiecare grup sau organizaţie. În prezent, lucrurile s-au schimbat. Omul epocii noastre are acces la sateliţii controlaţi prin telecomandă, la dispozitive electronice şi aparate fără piloţi, toate echipate cu instrumente automate. Toată lumea ştie că este imposibil să se construiască o maşină bine echipată, care să reacţioneze în orice împrejurare neprevăzută, fără ca fabricantul dispozitivului să fie prezent. În consecinţă, noi nu avem dreptul să negăm îndârjit existenţa lui Dumnezeu doar pentru că manifestarea Sa nu se traduce printr-o activitate vizibilă în problemele creaţiei – caracterul de vizibil fiind considerat în relaţie cu înţelegerea şi cunoaşterea noastră limitate.

Ar fi într-adevăr o analogie nereprezentativă dacă am face o paralelă cu realizatorul unui satelit sau al unei rachete, aflate pe o staţie echipată de pe pământ şi care cu ajutorul unui echipament complex îndrumă şi controlează mişcarea unei nave spaţiale. Dar dacă mâna Creatorului nu este vizibilă pentru percepţia noastră, în ordinea creaţiei (deşi noi putem observa semne şi indicii care sunt ca o rază ce provine din splendoarea Sa) suntem noi îndreptăţiţi din acest motiv să desconsiderăm existenţa unui proiectant şi a unui mişcător care singur posedă cunoaştere, voinţă şi putere, doar pentru că nu poate fi încadrat în cadrele limitate ale spaţiului şi ale timpului?

Este adevărat că înţelegerea unei fiinţe care nu poate fi reprezentată în sfera senzorială şi pe care limbajul uman nu o poate descrie în mod adecvat depăşeşte capacităţile noastre. Lumina inteligenţei noastre este neputincioasă pe această câmpie întinsă, întâlneşte bariere. În acelaşi timp, relaţiile noastre în această lume vizează fenomenele; ceea ce se întipăreşte cel mai adânc în mintea noastră constă în configuraţiile date de observarea lumii fizice. Dar în perceperea lumii imaginaţia este dată la o parte; nici un obstacol nu există între conceptele noastre şi volumul necesar de cunoaştere.

Totuşi, anumite persoane sceptice care au renunţat să mai recurgă la demersurile raţionale – constitutive prin însăşi natura umană – şi care acceptă din obişnuinţă existenţa entităţilor din natură, se află într-o continuă aşteptare a unui miracol venind de la Dumnezeu, care va întrerupe ordinea curentă a naturii în scopul de a le oferi lor credinţa, dându-i existenţei Sale putinţa de a fi înţeleasă şi acceptată.

Însă aceştia omit faptul că oricâte urme şi indicii noi ale Creatorului ar putea apărea, nu vor cauza decât o agitaţie temporară; cu trecerea timpului acestea vor deveni "normale" şi nu vor mai atrage atenţia.

Deşi în prezent toate fenomenele se înscriu în ordinea creaţiei, ele au început a se manifesta prin a rupe ordinea creaţiei, şi cum toate fiinţele s-au succedat în evoluţia lumii de la prima manifestare, acum ne apar ca fiind normale şi obişnuite.

Prin opoziţie, o fiinţă imperceptibilă în sfera senzorialului – o fiinţă care mai degrabă abundă în splendoare şi măreţie – întotdeauna va avea o influenţă asupra sufletelor oamenilor. Atenţia către o asemenea fiinţă va fi întotdeauna mărită şi întotdeauna vom privi către ea cu ardoare.

Spiritul uman suferă îngrădiri sub înrâurirea unei atitudini inflexibile, a unei judecăţi lipsite de logică. Fiecare creatură din ordinea existenţei reprezintă o dovadă pentru cei care sunt dispuşi să-şi îndrepte judecăţile şi să reconsidere cauzele negării lor.

LECŢIA A ŞASEA

LUMEA ARE NEVOIE DE CEL CARE NU ARE NEVOIE DE NIMIC

Principiul cauzalităţii reprezintă o lege universală şi generală, fiind fundamentul tuturor eforturilor umane, atât în ceea ce priveşte procesul de cunoaştere cât şi activităţile obişnuite. Străduinţa oamenilor de ştiinţă de a descoperi cauzele fiecărui fenomen, fie natural sau social, este generată de credinţa că nici un fenomen nu se originează în sine şi prin sine, fără intervenţia unor cauze şi a unor agenţi.

Studiile gânditorilor din întreaga lume le-a dat acestora posibilitatea să cunoască mai bine ordinea exactă a lumii; pe măsură ce ei avansează în procesul de cunoaştere, principiul cauzalităţii devine o realitate ce reclamă cercetarea ei. Legătura dintre cauză şi efect şi principiul conform căruia nici un fenomen nu se manifestă în cuprinsul existenţei fără o cauză, reprezintă una dintre cele mai importante concluzii la care a ajuns vreodată omul şi este privită drept o condiţie indispensabilă pentru activitatea intelectuală. Aceasta constituie ceva natural şi primordial, fiind asimilată în mod spontan în minţile noastre.

Chiar şi în cazul omului preistoric poate fi identificată o tendinţă către descoperirea cauzelor fenomenelor, şi, în fapt, filozofii sunt cei care derivă principiul cauzalităţii din însăşi natura şi dispoziţia fiinţei umane, înainte de a-l formula ca o problemă filozofică. Condiţionaţi fiind de materie, noi nu identificăm nimic întâmplător în viaţă, şi, într-adevăr, nimeni nu a întâlnit vreodată în istorie vreun fapt petrecut fără vreo cauză. Dacă lucrurile nu s-ar prezenta astfel, am putea avea un motiv pentru a atribui la originea universului întâmplarea. Ce fel de accident a fost acela care din zorii acestei lumi şi până în prezent a canalizat interacţiunea infinită a lucrurilor într-un mod atât de minunat, precis şi ordonat? Poate fi ordinea pe care o percepem doar reflexia accidentului şi a întâmplării?

* * * * *

Orice fenomen presupus ca existând în univers a fost cufundat în întunericul non-existenţei înainte de a lua existenţă. Nu a fost posibil ca acesta să străpungă întunericul non-fiinţării pentru a păşi în planul existenţei ca un lucru neexistent fără manifestarea forţei cauzalităţii.

Relaţia dintre cauză şi efect se stabileşte ca o relaţie între două lucruri existente, în sensul că existenţa unuia dintre lucruri depinde de existenţa celuilalt. Orice efect dezvoltă o relaţie de atracţie şi armonie cu o cauză specifică, atâta vreme cât efectul îşi datorează existenţa acelei cauze. Această relaţie specifică nu poate fi distrusă sau înlocuită cu alta.

Ori de câte ori se are în vedere natura unui lucru care stabileşte o relaţie identică atât cu existenţa cât şi cu non-existenţa, nici una dintre acestea nefiind în mod raţional necesare pentru el, acel lucru are denumirea tehnică de "contingent", în sensul că nu există nimic în esenţa sa care să necesite fie existenţa, fie non-existenţa. Dacă un lucru, în natura sa, reclamă propria sa non-existenţă, atunci existenţa lui devine imposibilă. În cele din urmă, dacă existenţa se generează din însăşi esenţa lucrului în aşa fel încât raţiunea să nu o poată privi ca fiind dependentă de altceva, existenţa acelui lucru este înţeleasă ca necesară. Acesta este un lucru independent, eliberat de orice necesitate, existând prin mijlocirea propriei sale esenţe; existenţa sa este sursa tuturor celorlalte fiinţe, în timp ce el nu se subordonează nici unei condiţii şi nici unei necesităţi.

De asemenea trebuie menţionat faptul că existenţa materială nu poate în nici un fel dobândi atributul "necesităţii", deoarece existenţa oricărei entităţi materiale este condiţionată de existenţa părţilor ce o alcătuiesc; depinde de părţile constitutive atât pentru apariţia cât şi pentru supravieţuirea sa.

Materia posedă diferite aspecte şi dimensiuni; este supusă cantităţii şi multiplicităţii; îşi dobândeşte propriile dimensiuni prin intermediul caracteristicilor şi proprietăţilor sale. În opoziţie cu aceasta, existenţa necesară nu este condiţionată de astfel de proprietăţi.

* * * * *

Tuturor fenomenelor care, anterior existenţei lor, au fost inexistente, li se puteau atribui noţiunile existenţei şi non-existenţei. Atunci când ele s-au precipitat către orizontul existenţei, acest fapt s-a dovedit rezultatul unei cauze care le-a împins în acea direcţie. A fost un impuls, un factor extern, care le-a canalizat într-o anumită direcţie şi nu în alta. Cu alte cuvinte, existenţa unei cauze a fost agentul fiinţării, în acelaşi fel în care non-existenţa sau absenţa unei cauze este agentul non-fiinţării.

Desigur, un fenomen a cărui existenţă depinde de existenţa unei cauze, niciodată nu-şi înlocuieşte această lipsă a naturii sale; întotdeauna va rămâne o fiinţă ce se caracterizează printr-o nevoie. Din acest motiv, necesitatea unui fenomen de a avea o cauză este permanentă şi indisolubilă; relaţia sa cu acea cauză nu va putea fi întreruptă nici un moment. În momentul în care ar avea loc această întrerupere, existenţa fenomenului s-ar converti imediat în non-existenţă, în acelaşi fel în care un generator de energie încetează să mai funcţioneze, lumina de la toate lămpile aprinse s-ar transforma în întuneric. Din acest motiv cauza şi efectul, libertatea faţă de o nevoie şi subordonarea faţă de aceasta, întreţin în mod constant o relaţie reciprocă; în momentul în care relaţia ar fi întreruptă, nu ar rămâne altceva nimic decât întuneric şi non-fiinţare.

Astfel, nici un fenomen nu se manifestă în lume dacă nu este înzestrat cu putere de către cel a cărui esenţă este liberă de orice necesitate, fiind el însuşi sursa din care existenţa ţâşneşte. Atâta vreme cât existenţa este inerentă naturii fenomenelor, acestea nu pot urma calea contenirii şi a non-existenţei. Însă lipsa este cea care este inerentă naturii lor, astfel încât chiar dacă fiinţa lor îşi găseşte locul în ordinea creaţiei, atributul lipsei persistă în orice situaţii. Acestea nu sunt niciodată libere de necesitatea unei cauze; este imposibil ca un fenomen să se bucure de existenţă în mod independent sau să-şi continue existenţa fără să depindă chiar şi un moment de o cauză.

Devine astfel evident faptul că toate fenomenele – toate fiinţele contingente – îşi dobândesc existenţa în fiecare moment de la o esenţă infinită – respectiv Fiinţa Necesară, Creatorul Unic şi Atotputernic –

care originează existența, puterea şi subzistența, făcând astfel posibilă existența şi menținerea acestora.

Coranul cel Sfânt spune: "*El îmbogăţeşte şi îndestulează*". (53:48) "*O, oameni! Voi sunteţi săraci şi aveţi nevoie de Dumnezeu, iar Dumnezeu este Cel de Ajuns pentru Sine şi Cel Vrednic de Laudă*". (35:15)

Dar să ne îndreptăm atenția şi spre îndemnurile Coranului: "*Oare nu au fost ei creaţi de nimeni sau ei sunt creatorii?*" (52:36) "*Sau ei au creat cerurile şi pământul? Nu, ei nu cred cu convingere!*" (52:37) "*Sau au ei un alt Dumnezeu decât Dumnezeu? Dumnezeu Preaslăvitul este mai presus de ceea ce îi asociază Lui!*" (52:43) "*Binecuvântat fie Acela care are în mâna Lui împărăția şi este cu putere peste toate.*" (67:1)

Sursa tuturor fiinţelor este liberă de necesitatea unei cauze

Adepții materialismului privesc destul de critic principiul potrivit căruia Dumnezeu nu reclamă necesitatea unei cauze. Ei susțin că dacă noi Îl presupunem pe Dumnezeu ca fiind originea lumii şi Cel care îi hărăzeşte existența, toate fenomenele avându-şi originea existenței lor şi a permanentizării acesteia în El, ce cauză anume L-a eliberat pe El de necesitatea de a avea un creator; ce agent l-a determinat existența?

În cadrul unei conferințe susținute la "London Atheist Society", cunoscutul scriitor Bertrand Russell a afirmat: "Într-o zi, când aveam 18 ani, citeam autobiografia lui John Stuart Mill. O propoziție anume mi-a atras atenția: Mill notase că într-o zi l-a întrebat pe tatăl său cine l-a făcut pe el să existe, iar tatăl său nu a fost capabil să-i răspundă." Motivul acestei neputințe a fost acela că imediat şi-a pus întrebarea: cine L-a făcut pe Dumnezeu să existe?

Apoi Russell a adăugat: "Rămân convins că acea propoziție elementară cuprindea sofistica primei cauze. Deoarece orice lucru trebuie să aibă un motiv şi o cauză, acelaşi lucru este valabil şi pentru existența lui Dumnezeu. Dacă, dimpotrivă, ceva poate să existe fără o

cauză sau un motiv, acel lucru fie poate fi Dumnezeu, fie lumea, şi atunci întreaga discuţie nu mai are rost."[13]

Din nefericire, anumiţi gânditori occidentali care acceptă existenţa lui Dumnezeu au fost incapabili să rezolve această problemă. Filozoful englez Herbert Spencer a afirmat următoarele în legătură cu acest fapt: Problema este că, pe de o parte, raţiunea umană caută o cauză pentru orice, iar pe de altă parte, refuză orice circularitate. Nu percepe şi nici nu înţelege o cauză necauzată. Când un preot îi spune unui copil că Dumnezeu a creat lumea, copilul îl întreabă cine L-a creat pe Dumnezeu."[14]

În altă parte el afirmă: "Adeptul materialismului încearcă să se convingă pe sine că lumea există în sine şi prin sine, din totdeauna şi fără cauză. Totuşi, noi nu ne putem închipui ceva care nu are nici început, nici cauză. Teologul regresează rezolvarea problemei, afirmând că Dumnezeu este Cel care a creat lumea. Dar copilul pune întrebarea fără răspuns: Cine L-a creat pe Dumnezeu?"[15]

Putem aduce aceeaşi obiecţie la concluzia gânditorilor materialişti, întrebându-i: "Dacă regresăm pe lanţul cauzalităţii, în cele din urmă vom ajunge la cauza ultimă. Să spunem atunci că această cauză nu este Dumnezeu, ci materia. Spuneţi-ne cine a creat prima oară materia. Voi, care credeţi în legea cauzalităţii, răspundeţi-ne la următoarea întrebare: dacă materia este cauza ultimă a tuturor lucrurilor, care este cauza materiei? Voi spuneţi că sursa tuturor fenomenelor este materia-energie; care este atunci cauza şi originea materiei-energie?"

Atâta timp cât nu se poate regresa la infinit pe lanţul cauzalităţii, prin răspunsul lor, ei nu pot afirma decât că materia este o entitate eternă şi infinită, căreia nu i se poate identifica începutul; materia este non-creată, nu are nici început, nici sfârşit, iar existenţa sa emană din însăşi natura sa.

Acest lucru înseamnă că adepţii materialismului acceptă principiul eternităţii şi al non-originării; ei susţin de asemenea că toate lucrurile provin dintr-o materie eternă, că existenţa sa generează din însăşi esenţa acesteia, fără a avea nevoie de un creator.

Russell îşi declară în mod deschis poziţia faţă de cele afirmate: "Nu există nici o dovadă că lumea ar fi avut vreun început. Idea că lucrurile

trebuie să fi avut vreodată un început s-a născut din sărăcia puterii noastre de reprezentare."[16]

În aceeaşi măsură în care Russell consideră materia eternă, tot astfel credincioşii atribuie această calitate lui Dumnezeu. În consecinţă, credinţa în existenţa unei fiinţe eterne este comună în egală măsură gânditorilor materialişti şi filozofilor teişti: ambele categorii acceptă ideea unei prime cauze, însă pentru teişti Dumnezeu este cauza primă, fiind înzestrat cu înţelepciune, atotcunoaştere şi voinţă, în timp ce pentru materialişti cauza primă nu are nici conştiinţă, nici inteligenţă, nici percepţie, nici voinţă. Astfel negarea lui Dumnezeu şi substituirea Sa nu rezolvă problema fiinţei eterne.

Mai mult decât atât, materia este supusă schimbării şi mişcării, mişcarea sa fiind dinamică şi întipărită în însăşi natura sa. Însă eternitatea nu poate fi compatibilă cu mişcarea intrinsecă, iar materia şi imuabilitatea sunt două categorii ce se exclud reciproc, neputând coexista în acelaşi lucru. Orice lucru a cărui esenţă este imuabilă nu poate fi supus mişcării.

Cum pot argumenta adepţii marxismului – care recunosc că materia este însoţită de antitezele sale – veşnicia materiei? Eternitatea presupune statornicie, imuabilitate intrinsecă, imposibilitatea contenirii, în timp ce materia prin natura sa este o sinteză de forţe şi capacităţi: este ea însăşi relativă, prinsă în ciclicitatea vieţii şi a morţii.

Eternitatea nu poate fi armonizată cu modul de existenţă al materiei şi cu tot ceea ce reprezintă atributele naturii sale. Cei care cred în Dumnezeu asociază idea unui principiu absolut şi imuabil, unei fiinţe care în şi prin natura sa este compatibilă cu atributele imuabilităţii şi absolutului; natura acesteia este pe deplin golită şi îndepărtată de proprietăţile materiei. Prin însăşi natura sa, materia respinge permanenţa, eternitatea şi continuitatea, întrucât nu se poate disocia de mişcare, relativitate, ceea ce o opune total agentului sau cauzei prime.

În acest context este util a cunoaşte discuţia lui Imam Sadiq, pacea fie cu el, cu unul dintre adepţii materialismului epocii sale. Materialistul: "Din ce sunt create fiinţele?"

Imamul : "Sunt create din nimic (la originea lor au fost non-fiinţe)."

Materialistul: "Cum au apărut şi cum s-au dezvoltat din nefiinţă?"

Imamul: "N-am spus tocmai că toate lucrurile din lume au fost create din nimic. Afirmaţia mea este aceasta, şi anume că toate fiinţele, originar, au fost non-fiinţe. Ele erau non-existente. Tu doreşti să spui de fapt că lumea este eternă, dar acest lucru este incorect din două motive:

În primul rând, dacă lumea materială ar fi eternă, ar rezulta atunci că fiinţa eternă este supusă mişcării şi schimbării, ceea ce este imposibil.

În al doilea rând, dacă elementele ce alcătuiesc lumea ar fi prin natura lor eterne, atunci cum mai poate fi explicat faptul că lor le este proprie moartea şi dispariţia? Şi dacă dimpotrivă, prin natura lor sunt lipsite de viaţă, cum pot fi ele sursa existenţei?

Dacă accepţi că toate creaturile vii apar din elemente existente, iar fiinţele neînsufleţite din elemente neînsufleţite, atunci eu îţi pot spune că o esenţă printre ale cărei atribute nu se regăseşte viaţa nu poate fi eternă şi nu poate fi sursă a existenţei."

Materialistul: "Dacă materia este precum spui tu, atunci de ce se spune despre fiinţe că sunt eterne?"

Imamul: "Credinţa într-un univers etern este împărtăşită de cei ce neagă existenţa unui stăpân şi a unui autor al creaţiei, de cei care nu-i recunosc pe trimişii lui Dumnezeu şi privesc învăţămintele lor drept născociri ale bătrânilor, ce vor să audă astfel doar idei plăcute lor."[17]

* * * * *

Astfel, când spunem că existenţa unui lucru nu poate fi posibilă fără o cauză, acest fapt are în vedere un lucru imperfect, a cărui soartă este încredinţată cauzei sale şi care există atâta timp cât există această cauză. Nu la fel se întâmplă cu o fiinţă care este conştientă de propria sa realitate şi care nu prezintă nici un aspect de insuficienţă sau limitare.

Cauza primă este o astfel de cauză prin faptul că este înzestrată cu o existenţă perfectă şi absolută; nefiind supusă nici unui agent, ea este liberă de orice necesitate, de orice constrângere şi formă de dependenţă şi nu prezintă niciodată semnele transformării şi ale schimbării.

Faptul că semnificaţia cauzei prime presupune independenţa lui Dumnezeu în raport cu legea cauzalităţii, acest lucru nu se înţelege că în general Dumnezeu împărtăşeşte acelaşi statut cu fiinţele create şi, prin nevoia unei cauze, îi este permis câteodată să facă excepţie de la legea

cauzalității. Dumnezeu nu este un efect pentru a avea nevoie de o cauză. El nu este un fenomen, în sensul că ar avea nevoie de un creator. Dimpotrivă, toate fenomenele derivă din El, care este sursa eternă a existenței. În consecință legea cauzalității nu se aplică decât acelor ființe care s-au ivit din neant.

Tot astfel, cauza primă nu presupune faptul că Dumnezeu S-a originat pe Sine, că şi-a fost propria cauză. Motivul pentru care un efect are nevoie de o cauză se află în modul de existență pe care îl are cel dintâi; el există nu pentru că este în mod necesar existent, ci pentru că modul său de existență este unul derivat, pe care îl dobândeşte de la cauza sa. O ființă însă a cărei natură nu este condiționată şi care nu prezintă nici un semn de dependență nu poate fi inclusă în sfera în care se aplică legea cauzalității.

Astfel, dacă o ființă, în virtutea perfecțiunii sale intrinsece şi a caracterului său necesar, nu are nevoie de nici o cauză, rezultă că nici o cauză nu este responsabilă de existența sa şi că ea nu se supune acțiunii nici unei cauze.

Dar lanțul cauzalității nu poate fi urmărit la infinit, iar lipsa dependenței constituie natura însăşi a conceptului de primă cauză. Întrebarea: "Când a apărut cauza primă?" este inoportună, întrucât o astfel de întrebare priveşte originea fenomenelor şi natura lor derivată.

Existența cauzei prime se confundă pe deplin cu esența sa; caracterul său de cauză primă face de asemenea parte din esența sa. Ambele proprietăți presupun independența de necesitate, în vreme ce lucrurile care şi-au primit existența ca un împrumut au nevoie de o cauză, întrucât ele se caracterizează prin schimbare, transformare, apariție din neant, intrare în planul existenței.

Cum putem să ne imaginăm că, în fapt, credința în Dumnezeu înseamnă acceptarea unei contradicții, atâta vreme cât credința într-un efect ce se poate lipsi de cauza sa, aşa cum pare a fi materia, nu reprezintă o contradicție?

Trăim într-o lume în care totul tinde către schimbare, către moarte; în fiecare din componentele sale lumea prezintă semnele efemerității, ale dependenței, ale fragilității. Necesitatea şi dependența sunt adânc înrădăcinate în oameni şi în celelalte creaturi ale naturii. Existența noastră nu este veşnică şi nu a apărut în virtutea esenței noastre; originar,

noi nu am existat, iar apoi am păşit în planul existenţei şi am intrat în viaţă. Pentru a apărea, creaturi precum noi trebuie să se apropie implorându-L pe Cel care este sursa vieţii.

Dar Cel Care este veşnic şi nepieritor, Care îşi ia existenţa din El însuşi, a cărui apariţie nu este marcată de un moment de timp, în mod evident este independent de orice cauză.

În filozofie, termenul de cauză este folosit pentru a descrie ceea ce suscită un efect, plecând din neant şi până ce ajunge să îmbrace haina existenţei. Această capacitate de creare nu revine cauzelor de ordin material, singurul rol al materiei fiind acela de a lua o nouă formă de îndată ce a pierdut-o pe cea precedentă.

Este adevărat că orice fiinţă materială dobândeşte în fiecare moment o trăsătură nouă şi distinctă, drept consecinţă a transformărilor ce se petrec în interiorul ei. Cu toate acestea, mişcarea intrinsecă a lumii şi procesele originării şi descompunerii indică o nevoie permanentă a unui sprijin exterior care să-i asigure mişcarea, ajutor care pune în mişcare întreaga caravană a existenţei.

LECŢIA A ŞAPTEA

CARACTERUL LIMITAT AL LANŢULUI CAUZALITĂŢII

Adepţii materialismului pot persevera în atitudinea lor de negare a adevărului, recurgând totodată la un subterfugiu. Ei pot spune: "Noi nu întrerupem înlănţuirea cauzelor şi efectelor, ci dimpotrivă, o prelungim la infinit; noi subscriem ideii caracterului nelimitat al lanţului cauzalităţii."

În acest context se poate face următoarea obiecţie; o astfel de perspectivă asupra lucrurilor create se sprijină pe supoziţia legăturii cauzele şi a posibilităţii extinderii infinite a succesiunii cauzelor şi efectelor. Totuşi fiecare cauză reprezintă în acelaşi timp un efect al celei anterioare, prin sine este lipsită de existenţă; ea este incapabilă să participe la existenţă în absenţa cauzei superioare ce o precede.

Pe calea consecinţei problema care apare este de a şti cum a fost posibil ca fiecare parte a acestei serii dominate de principiul necesităţii şi al dependenţei să apară în planul existenţei, ieşind din neant? De unde s-a ivit existenţa unor asemenea lucruri, ce se caracterizează toate prin insuficienţă, neputinţă şi determinare în timp? Cum poate existenţa, care este cel mai măreţ şi complex dintre fenomenele naturii, să aibă drept bază o serie infinită a non-existenţelor? Este posibil ca viaţa să se nască din unirea numeroşilor agenţi ai morţii?

Oricât de mult s-ar înainta pe acest lanţ al cauzalităţii, acestuia tot îi vor rămâne proprii atributele necesităţii, dependenţei şi ale determinării în timp. Acest lanţ nu va avea niciodată existenţă reală atâta timp cât nu îşi însuşeşte caracteristicile autosuficienţei şi ale autonomiei, fapt ce poate avea loc numai în măsura în care intră în contact cu altul care este prin esenţa sa autosuficient – şi anume o fiinţă care posedă atributele divinităţii, care este de fapt o cauză fără cauză. Întregul fundament al existenţei şi întregul sistem al creaţiei nu ar putea fi explicate fără a

recunoaşte existenţa unei existenţe necondiţionate, care este sursa tuturor cauzelor.

Să spunem că într-un război se ordonă ca prima linie de combatanţi să atace rândurile inamice, însă acestea refuză să se supună, cerând ca a doua linie să fie cea care să deschidă asaltul; această a doua linie refuză la rândul său să se conformeze ordinului, dorind ca a treia linie să atace prima, şi tot astfel în continuare, nimeni nefiind pregătit să accepte necondiţionat ca el să fie primul care să deschidă asaltul.

În astfel de împrejurări se pune întrebarea dacă lupta va mai avea vreodată loc. Desigur că nu, întrucât atacul fiecăruia este condiţionat de cel al celuilalt. Este evident faptul că întreaga serie de atacuri, fiecare în parte fiind condiţionate, nu se poate produce în absenţa satisfacerii condiţiei, un lucru imposibil de înfăptuit în asemenea împrejurări. În consecinţă, lupta nu mai are loc.

Astfel, dacă urmărim la nesfârşit lanţul cauzelor şi efectelor, nici o entitate condiţionată nu va apărea în planul existenţei, întrucât este condiţionată de existenţa celei precedente, iar aceasta la rândul său de cea care a cauzat-o. Este ca şi cum fiecare entitate a lanţului ar trebui să proclame cu tărie din adâncurile fiinţei sale: "Nu voi exista atâta timp cât cealaltă nu a păşit în planul existenţei." Existenţa fiecărei entităţi a seriei depinde de o condiţie care nu a fost satisfăcută, şi prin urmare fiecare este împiedicată să se bucure de binecuvântările existenţei.

De vreme ce universul ni se prezintă sub o diversitate de forme şi fenomene ale existenţei, nu putem decât să împărtăşim convingerea în existenţa necesară a unei cauze, care să nu fie efect, o condiţie subordonată altei condiţii; altfel nimic nu ar mai fi responsabil de existenţa acestei vastităţi de fenomene.

Această cauză primă este una autosuficientă, independentă de orice aspect al creaţiei şi este capabilă să dea naştere celor mai minunate fenomene şi celor mai originale manifestări. Ea este cea care concepe şi realizează toate aceste lucruri, cea care înscrie întreaga creaţie într-un ciclu temporal, cea în baza căreia se menţine întreaga existenţă. Ea este cea care veghează ca fiecare lucru să se realizeze în virtutea unui scop, integrându-se astfel în ordinea creaţiei.

Adepţii materialismului, încercând să înfăţişeze lumea fără nevoia constantă de un creator, susţin că universul este etern, având o existenţă necondiţionată. Metoda lor însă nu duce la rezultate satisfăcătoare.

Ei îşi imaginează că lumea nu are nevoie de un creator decât în momentul în care a fost creată; o dată această condiţie împlinită, Dumnezeu şi lumea se separă pentru totdeauna. Ca o consecinţă a acestui fapt, adepţii materialismului încep să nege în egală măsură primul moment al apariţiei lumii; refuzând astfel idea unui început al creaţiei, ei îşi închipuie că au rezolvat problema unui Dumnezeu şi a creaţiei şi au eliberat totodată lumea de necesitatea unui creator.

Acest mod de a gândi are la bază concepţia cu privire la această nevoie intrinsecă a universului – şi anume că ea este una efemeră – în timp ce lumea nu este altceva decât mişcare, o formă limitată şi dependentă de mişcare.

În fapt fiecare moment în parte este un început de creaţie; lumea se originează din fiecare atom, în fiecare moment. Acest lucru are loc cu fiecare atom, ansamblul care rezultă astfel nefiind altceva decât un lucru accidental, care nu îşi este autosuficient şi privat de identitate proprie.

Astfel asemenea momentului în care a fost creată, lumea continuă să aibă nevoie de un creator. Chiar dacă acceptăm supoziţia că lumea este eternă, acest fapt nu-i va conferi nici o independenţă pe plan ontologic.

RĂSPUNSUL ŞTIINŢEI LA TEZA ETERNITĂŢII LUMII

În acelaşi fel în care potenţialităţile omului, după ce şi-a atins apogeul, încep să se erodeze progresiv până când se sting în moarte, tot astfel şi universul avansează constant către descompunere şi prăbuşire. Şi asta deoarece energiile existente în lume se epuizează progresiv; atomii se transformă în energie, iar energia tinde să treacă dintr-o stare activă într-una inertă. O dată ce atomii se vor găsi repartizaţi în mod uniform, nu mai rămâne altceva decât nemişcare şi linişte absolută. În consecinţă este imposibil a considera materia o substanţă eternă sau fundament al existenţei, nefiind altă alternativă decât aceea a acceptării ideii unei lumi create.

Cel de-al doilea principiu al termodinamicii – care este principiul entropiei – ne învaţă că deşi nu putem identifica momentul exact al apariţiei lumii, ea a avut neîndoielnic un început. Căldura din lume se diminuează progresiv, asemenea unei bucăţi de metal topit care îşi răspândeşte treptat căldura până când aceasta ajunge să fie identică cu cea a mediului înconjurător.

Dacă lumea nu ar fi avut un început, atomii s-ar fi descompus şi s-ar fi transformat în energie cu o infinitate de ani în urmă. În tot acest interval căldura s-ar fi epuizat, deoarece materia, pe parcursul succesivelor sale transformări, devine energie epuizabilă. Dispersată, nu mai există posibilitatea ca energia să se transforme din nou în materie, luând o înfăţişare armonioasă.

Potrivit principiului entropiei, o dată cu epuizarea energiilor epuizabile, nu se mai pot produce acţiuni şi reacţiuni chimice. Însă, dat fiind faptul că acestea din urmă au loc, că viaţa este posibilă pe această planetă, şi că un astru precum soarele se împarte în fiecare zi şi noapte în 300 de miliarde de tone, chestiunea originii lumii devine evidentă.

Moartea planetelor şi a altor corpuri cereşti, dispariţia sorilor constituie o dovadă a naturii perisabile a acestui sistem existent; aceste fenomene demonstrează faptul că universul se îndreaptă spre aneanteizare, către un sfârşit iminent.

Înţelegem astfel că ştiinţele naturale sunt cele care au tras materia de sub marca eternităţii. Ştiinţele demonstrează nu numai faptul că lumea a fost creată, dar arată că aceasta a apărut la un moment dat.

În consecinţă, lumea, în momentul apariţiei sale, a avut nevoie de o forţă supranaturală, toate lucrurile fiind o masă amorfă şi indistinctă. Era necesară acea primă scânteie, cea care să imprime mişcarea şi viaţa, şi care să vină din exterior, din afara naturii. Cum ar fi fost posibil altfel ca un mediu lipsit de energie, dominat de linişte absolută şi de amorficitate, să fie cauza mişcării?

Mecanica ne spune că un corp inert rămâne întotdeauna corp inert. Ca orice corp inert, el nu se va putea mişca decât prin acţiunea unei forţe exterioare. Această lege fundamentală reprezintă un principiu inviolabil care guvernează întreaga lume materială şi de aceea nu putem accepta o teorie a întâmplării sau a probabilităţii. Până în prezent nici un corp inert nu a fost pus în mişcare fără a fi supus acţiunii unei forţe exterioare.

Astfel, în baza acestui principiu al mecanicii, trebuie să existe o forţă, alta decât universul material, care să creeze lumea materiei, imprimându-i energie şi mişcare, astfel încât aceasta se organizează sub diferite forme, dobândind aspecte variate.

Frank Allen, o personalitate ştiinţifică remarcabilă, oferă un argument interesant în problema originii universului: "Mulţi au încercat să pună în evidenţă această idee, şi anume că lumea nu are nevoie de un creator. Ceea ce este dincolo de orice îndoială este faptul că lumea există, patru explicaţii putând fi date în legătură cu originea sa.

Prima este aceea că, contrar a ceea ce tocmai am afirmat anterior, lumea nu este decât o iluzie şi un vis. A doua explicaţie constă în faptul că ea a apărut prin sine din neant. Cea de-a treia afirmă că lumea nu a avut un început, că ea a existat din totdeauna. Cea din urmă explicaţie susţine că lumea a fost creată.

Prima ipoteză urmăreşte faptul ca noi să acceptăm că nu există altă problemă ce trebuie rezolvată decât problema metafizică a conştiinţei de sine, care ea însăşi se reduce în ultimă analiză la o fantezie, la o iluzie. Este posibil ca unii oameni să spună că trenuri imaginare, ducând călători imaginari, trec peste râuri inexistente, pe poduri imateriale, reprezentând doar construcţii mentale.

A doua ipoteză, ce afirmă că lumea materiei şi energiile s-au ivit din neant fără nici un sprijin decât ele însele, este la fel de absurdă şi de lipsită de sens ca şi cea dintâi; sub nici o formă nu poate constitui obiectul unei discuţii.

A treia ipoteză, potrivit căreia lumea a existat din totdeauna, are un punct comun cu teza creaţiei, întrucât fie materia inertă şi energia au însoţit fiinţa creatoare, fie un creator a existat din totdeauna. Nu pot fi ridicate obiecţii împotriva nici uneia dintre aceste caracteristici ale eternităţii. Cu toate acestea legea termodinamicii a demonstrat că universul tinde către o stare cu o temperatură uniformă, scăzută, în care energiile disponibile nu vor mai putea fi utilizate. Viaţa în astfel de condiţii nu va fi posibilă.

Dacă lumea nu ar fi avut un început şi ar fi fost eternă, această stare de lipsă de viaţă şi de inerţie s-ar fi instaurat demult. Soarele strălucitor ce încălzeşte, astrele şi pământul care freamătă de fiinţe vii sunt dovezi irefutabile ale faptului că lumea a avut un început în timp; un moment

precis a marcat naşterea lumii, în consecinţă lumea nu poate fi altfel decât creată; lumea trebuie să fi fost creată de o cauză primă, supremă, de un creator omniscient şi omnipotent."[18]

* * * * *

Dacă omul ar aborda o perspectivă mai profundă şi s-ar raporta la realitate cu o anumită larghețe în vederi, el ar realiza că în faţa vastelor dimensiuni geografice ale existenţei şi a nevoii de a le înţelege într-un fel, capacităţile sale nu pot fi luate în considerare pentru această sarcină. Cunoştinţele pe care oamenii le-au dobândit prin eforturi neîntrerupte cu privire la mecanismul creaţiei sunt ca şi nule. Deşi ştiinţa a făcut progrese considerabile, există o discrepanţă extraordinară între ceea ce cunoaşterea i-a dat omului şi ceea ce rămâne necunoscut, învăluit în mister.

În problemele privitoare la trecutul îndepărtat al omenirii, care rămân învăluite în mister, se presupune că mii sau milioane de specii umane superioare celei prezente au existat înainte să dispară. Este posibil ca viitorul să sosească o dată cu reapariţia acestor specii.

Ceea ce oamenii de ştiinţă contemporani numesc ştiinţă şi cunoaştere, în care – potrivit lor – se reflectă întreg ansamblul realităţii, este doar o colecţie de legi, aplicabile la o singură dimensiune a acestui univers. Rezultatul oricărui efort al omului şi al oricărui obstacol depăşit se constituie într-un corp de cunoştinţe care nu este altceva decât o rază de lumină răspândită într-o noapte întunecată de o lumânare slabă, pusă în mijlocul unei câmpii întinse căreia nu i se disting limitele.

Dacă ne-am întoarce cu milioane de ani în urmă, drumul nostru ar fi îngreunat de un văl de imprecizie, ca o dovadă ce confirmă neputinţa şi ignoranţa omului în raport cu măreţia şi vastitatea operei naturii.

Este posibil ca perioada în care se afirmă viaţa umanităţii să nu fie altceva decât o clipă din viaţa universului; este adevărat că neantul în care nu se putea vedea nici o urmă de fiinţă umană a existat cândva. Pe scurt, cunoaştem foarte puţine lucruri în ceea ce priveşte începutul aventurii vieţii şi nimic în ceea ce priveşte viitorul.

Totodată nu putem crede că acele condiţii necesare vieţii nu există decât pe această planetă mică. În prezent numeroşi oameni de ştiinţă sunt

de părere că domeniul vieţii este extrem de vast; ei sunt cei care susţin existenţa a nenumărate milioane de planete, pe care le fac accesibile câmpului nostru de vedere prin diferite mijloace, ale cărui limitări îl readuc la dimensiunea unei furnici, avându-se în vedere vastitatea acestui univers.

Camille Flammarion, cunoscutul om de ştiinţă, imaginând o călătorie către infinit, afirmă următoarele în cartea sa de astronomie: "Continuăm să avansăm timp de mii de ani, timp de zeci de mii de ani, timp de sute de mii de ani, menţinând aceeaşi viteză, fără a încetini vehiculul, ţinând aceeaşi linie dreaptă. Avansăm cu viteza de trei sute de mii de kilometri pe secundă. Ne putem imagina oare, călătorind cu această viteză timp de milioane de ani, că am atins limitele lumii vizibile?

Nu, în continuare nu este decât întuneric, spaţii vaste ce trebuie parcurse, şi, acolo, la extremitatea cerului, strălucesc noi astre. Ne îndreptăm către ele, dar oare le vom atinge vreodată?

Trec alte câteva milioane de ani; noi descoperiri; mai multă splendoare şi mai multă strălucire; noi lumi şi noi universuri; alte fiinţe şi entităţi – se vor sfârşi vreodată? Orizonturile nu se termină niciodată; astrele nu fi vor niciodată un obstacol în calea noastră; în continuare numai spaţiu, numai vid. Unde ne aflăm? Ce cale am urmat? Ne găsim tot în acelaşi punct, centrul cercului e pretutindeni, circumferinţa sa nu poate fi văzută niciunde.

Aşa arată universul infinit ce se deschide în faţa noastră, a cărui cercetare se află abia la început. Nu am văzut încă nimic şi datorită fricii ne întoarcem din drum, copleşiţi de oboseala acestei călătorii fără nici un rezultat. Unde ne duce căderea? Putem cădea veşnic în vârtej fără a-i atinge vreodată fundul, în acelaşi fel în care nu am putut să ajungem în vârful său. Nordul devine sud; nu există nici răsărit nici apus, nici sus nici jos, nici stânga nici dreapta. În orice direcţie am privi nu vedem decât infinitul, iar în nemărginirea sa lumea noastră nu este nimic altceva decât o insulă într-un mare arhipelag, înconjurat de un ocean nesfârşit. Întreaga viaţă a umanităţii, cu toată mândria ce îi străbate trecutul politic şi religios, şi chiar şi întreaga viaţă a planetei cu toată splendoarea sa, nu este decât iluzia unui moment pasager.

Dacă am dori să rescriem tot ansamblul cunoştinţelor şi toate operele concepute de milioane de oameni de ştiinţă şi adunate în milioane de

cărţi, ar fi suficientă o cantitate de cerneală care nu ar depăşi capacitatea unui tanc mic. Dar pentru a descrie şi a înşirui pe o listă toate formele lucrurilor existente pe pământ şi în ceruri, atât pe cele din vremurile trecute cât şi pe cele din epocile viitoare – într-un cuvânt, a înfăţişa toate misterele creaţiei, nu ar fi de ajuns apa tuturor mărilor şi oceanelor, dacă ar fi transformată în cerneală."[19]

Potrivit profesorului Ravaillet: "Pentru a avea o imagine completă asupra lumii, este suficient a cunoaşte faptul că numărul galaxiilor din spaţiul nemărginit al universului este superior firelor de nisip de pe plajele de pretutindeni din lume."[20]

Având conştiinţa limitelor cunoaşterii şi a întinderii ignoranţei noastre, creăm astfel condiţiile care să ne permită depăşirea cadrului strâmt al existenţei, conştientizarea a ceea ce suntem, supralicitarea limitelor existenţei noastre în măsura în care ne dovedim fiecare capabili şi reflectarea cu mai multă grijă şi profunzime asupra realităţii.

LECŢIA A OPTA

DEMAGOGIE PSEUDO-ŞTIINŢIFICĂ

Adepţii materialismului pretind că întemeierea şcolii lor de gândire, în secolele XVIII şi XIX, a fost în mod direct legată de progresele ştiinţifice şi că dialectica este rodul acestei evoluţii în planul ştiinţei.

Ei califică orice curent filozofic, cu excepţia celui materialist, drept idealist şi opus metodei ştiinţifice, insistând asupra faptului că poziţia lor doctrinară este una ştiinţifică şi progresistă. În opinia lor, realismul constă în părăsirea adevărurilor metafizice; fiecare ar trebui să-şi formeze o concepţie asupra lumii, bazându-se pe logica senzorială şi pe experiment şi orientându-se totodată spre materialism. Dar aceste pretenţii nu sunt altceva decât iluzii ale fanaticilor, care se sprijină pe teorii nedemonstrate. Asemenea concepţii sunt consecinţa directă a unui sistem de gândire pentru care materialismul reprezintă axa; în cadrul său, totul este definit prin raportarea la materialism.

Fără îndoială, credinţa într-un obiect demn de adorat este unul dintre componentele principale ale culturii şi cunoaşterii umane. Accepţia potrivit căreia credinţa în Dumnezeu se constituie ca bază a unei corecte viziuni asupra lumii s-a aflat la originea profundelor transformări ce s-au petrecut de-a lungul istoriei, în fundamentul societăţilor şi în gândirea umană. Şi acum, în epoca ştiinţei şi tehnologiei, când omul şi-a găsit drumul în spaţiu, un număr remarcabil de oameni de ştiinţă şi-au însuşit o concepţie teistă, ca parte a sistemului lor de gândire; ei L-au descoperit pe Dumnezeu atât cu inima şi conştiinţa lor, cât şi prin mijlocirea logicii şi a demonstraţiei.

* * * * *

Dacă teza materialistă şi concepţia despre lume pe care o generează ar fi corecte, dacă acestea nu ar rezulta dintr-o cunoaştere inadecvată a istoriei, ar trebui să fie identificată o anumită legătură între ştiinţă şi

tendința către materialism; în acest caz concepțiile materialiste ar trebui să prevaleze în sfera științei.

Şi-au însuşit vreodată gânditorii şi oamenii de știință, din toate vremurile, concepții ateiste, sau s-au revendicat de la o școală materialistă de gândire? O analiză detaliată a operelor şi biografiilor marilor gânditori ar permite evidențierea faptului că spațiul religios cuprinde numeroşi oameni de știință, dar şi că mulți gânditori precum şi personalități ale științei, inclusiv întemeietorii multora dintre științele contemporane, au fost adepți ai monoteismului.

Totodată apariția concepțiilor de sorginte ateistă şi materialistă nu s-a produs în epoca progresului științific; ele s-au afirmat încă din îndepărtata antichitate, găsindu-şi drumul de-a lungul istoriei în opoziție cu ideile religioase.

În prezent, produsele științei au devenit, în cadrul unei forme vulgarizate de marxism, mijloace de înşelăciune. Cei care ar trebui să-şi traseze calea în lumina cunoaşterii, să-şi conducă cercetările în baza logicii şi a rațiunii, departe de orice prejudecată şi fanatism ideologic sunt tocmai acele persoane care au căzut pradă stagnării şi imitării oarbe. Ele au negat cu aroganță valorile superioare ale rațiunii şi chiar au făcut un obiect de laudă din refuzul lor ignorant.

Afirmația lor, potrivit căreia o dată cu apariția științei noțiunea de Dumnezeu a căzut în desuetitudine, este o simplă retorică, ruptă de orice demonstrație logică, deoarece inexistența entităților non-materiale nu ar putea fi probată în urma a mii de experimente științifice.

Materialismul reprezintă o credință metafizică, care, în consecință, ar trebui să fie dovedită sau infirmată prin metodele gândirii filozofice. Tocmai din acest motiv nu poate avea loc o negare a metafizicii o dată ce materialismul a fost acceptat. În ultimă instanță a avea o asemenea înțelegere a doctrinei materialiste ar fi lipsit de sens; ar fi de fapt o noțiune superstițioasă, ce se sprijină pe o denaturare a adevărului, iar a-i aplica eticheta științei ar fi o trădare față de cunoaşterea științifică.

Este adevărat că oamenii au dobândit cunoaşterea cauzelor şi factorilor responsabili pentru apariția unui fenomen natural foarte recent şi că erau într-o măsură foarte mică conştienți de întâmplările din jurul lor. Dar credința omului în Dumnezeu nu-şi are originea în necunoaşterea sa; dacă ar fi fost astfel, numeroase descoperiri științifice

ar fi subminat temeiul credinţei în Dumnezeu. Noi suntem martorii acestui fapt, şi anume că, odată cu relevarea misterelor creaţiei, credinţa în Dumnezeu cunoaşte o reînnoire.

Ştiinţa însă clarifică pentru om doar un spaţiu limitat; viziunea pe care ştiinţa o oferă asupra lumii nu este decât una parţială. Ştiinţa nu a fost niciodată în măsură a da o cunoaştere completă asupra lumii. Dar, de vreme ce modul de cunoaştere ştiinţific este unul precis, o dată cu afirmarea ştiinţei, teologia a dobândit un aspect ştiinţific, însuşindu-şi o anumită logică în concepţiile sale. Acest fapt a avut ca rezultat cunoaşterea de către oameni a cauzelor şi efectelor, iar cel care înţelege legăturile dintre fenomene în baza legii cauzalităţii nu poate ignora importanţa şi rolul unui anumit factor, şi anume cauza primară.

* * * * *

Până într-un trecut nu foarte îndepărtat, omul îşi conştientiza existenţa doar raportându-se la forma simetrică şi bine proporţionată a corpului său; el ignora mecanismele misterioase ce stau la baza creării sale. În prezent el a intrat în posesia unor informaţii surprinzătoare şi detaliate privind interiorul fiinţei sale, aflând că zeci de milioane de miliarde de celule intră în alcătuirea diferitelor organe ale corpului. Astfel măreţia şi grandoarea creatorului au devenit incomparabil mai accesibile înţelegerii umane, fapt ce în trecut nu era posibil.

Este firesc a spune că aceia ce cred în Dumnezeu sunt cei care nu au nici o cunoştinţă a mecanismului creaţiei şi că, dimpotrivă, un om de ştiinţă care cunoaşte cauzele şi factorii ce stau la baza creaţiei şi afirmării către perfecţiune, şi care ştie că legea şi calculul minuţios prezidează toate etapele existenţei omului, este astfel îndreptăţit să creadă că materia neînsufleţită este sursa legilor naturale?

Oare descoperirile şi rezultatele cunoaşterii ştiinţifice îl pot conduce pe omul de ştiinţă la concluzia că materiei, inconştiente şi ignorante, i se pot atribui caracteristicile creatorului tuturor fiinţelor? Gândirea materialistă priveşte lumea doar dintr-o singură perspectivă, lăsând multe întrebări fără răspuns.

Ştiinţa de asemenea nu oferă nici un răspuns la întrebări precum: dacă universul se divide, putând fi recunoscute astfel două părţi, una materială

şi alta non-materială, dacă lumea are o finalitate intrinsecă. Aceste întrebări nu sunt de natură ştiinţifică; cunoaşterea ştiinţifică clarifică într-o oarecare măsură realitatea obiectivă şi este incapabilă să ne arate calea de urmat în viaţă.

O concepţie ştiinţifică asupra lumii nu poate servi drept bază pentru o ideologie, întrucât valoarea unei cunoştinţe ştiinţifice este în primul rând practică, nu poate să-i dea omului puterea de a stăpâni natura. Ca bază a credinţei sunt necesare doar valorile teoretice şi ideale.

Pe de o parte, ştiinţa se sprijină pe experiment, iar legile care sunt deduse plecându-se de la experienţă sunt supuse schimbării, neavând un principiu stabil. Pe de altă parte, credinţa are nevoie de un temei stabil, veşnic, imun transformărilor şi care să fie în măsură să aducă un răspuns valabil pentru totdeauna la întrebări legate de natura şi forma de ansamblu a universului. Doar pe această cale omul poate răspunde nevoii sale de a înţelege problema existenţei.

Calea către perfecţiune necesită echilibru intelectual şi spiritual; fără un scop, omul va rătăci pe o cale falsă, ajungând la aneanteizare. Cel care nu-şi găseşte calea în religie va alege una închipuită de el, ceea ce reprezintă un fel de contrazicere a voinţei legii naturale; acest fapt nu poate fi pus pe seama creativităţii şi a maturităţii intelectuale.

MOTIVELE NECREDINŢEI ŞI ALE NEGĂRII

Cărţile privitoare la religie şi istorie încearcă să pună în evidenţă factorii şi motivele care au stat la baza apropierii omului de ştiinţă. Dar asemenea încercări nu duc la nici un rezultat satisfăcător care să descopere adevărul problemei. Trebuie să se aibă în vedere tendinţa înnăscută a omului spre monoteism, acea caracteristică fundamentală a speciei umane care îi conferă omului – în pofida contradicţiilor sale interne, a intenţiilor sale – un loc aparte printre celelalte fiinţe create. Astfel am putea ajunge la identificarea factorilor care l-au făcut pe om să-şi desconsidere propria natură, îndepărtându-se de religie.

Legăturile omului cu religia sunt firești pentru el; materialismul este cel ce vine în contradicţie cu natura umană. În cazul în care omul nu este capabil să-L cunoască pe Dumnezeul adevărat, îşi creează propriul său

idol, care se aseamănă lui însuşi, indiferent dacă acesta este natura sau determinismul istoric. Aceste false divinităţi se substituie Dumnezeului adevărat la nivelul atributelor Sale, şi anume măsura autorităţii, eficacitatea poruncilor, capacitatea de a-l îndruma pe om pe o anumită cale şi de a-i sprijini perfecţiunea nestânjenit de dorinţele nimănui.

În acest fel omul îşi schimbă Dumnezeul adevărat pe idoli falşi, apropierea pe o altă idolatrizare, iar toate acestea îl sacrifică în mod crud pe Dumnezeul istoriei, lucrul preţios, pentru ceva lipsit de valoare.

Mulţi oameni s-au consacrat astfel unui cult al obiectelor, îngenunchind în faţa unor idoli pe care ei înşişi i-au creat. Ei au întors spatele adevăratului creator, acceptând umilinţa unui obiect nedemn de adorat.

La o analiză mult mai detaliată a problemei, vedem că apariţia materialismului ca doctrină, în Europa, ruptura legăturilor omului cu creatorul său, prizonieratul în lanţurile materiei, substituirea religiei cu ştiinţa – toate acestea reprezintă consecinţele apariţiei în Occident a unei serii de factori sociali şi istorici.

* * * * *

Unul dintre factorii care a antrenat o reacţie puternică şi extinsă în Europa şi care a constituit originea în special a liberei-cugetări şi a ideilor anti-religioase a fost reprezentat de presiunea zdrobitoare exercitată de autorităţile ecleziastice la începutul Renaşterii asupra oamenilor de ştiinţă care descopereau noi idei.

Însă în ceea ce priveşte anumite dogme ale sale, Biserica adoptase unele principii referitoare la om şi univers, pe care le moştenise de la filozofii greci în special şi care erau puse pe acelaşi plan cu dogmele respective. Orice teorie care era considerată ca fiind contrară Bibliei şi principiilor acceptate era condamnată drept o erezie, care atrăgea după sine pedeapsa.

Contradicţia evidentă între religie şi ştiinţă a dus la o ostilitate reciprocă. Oamenii de ştiinţă şi gânditorii au văzut în Biserică un pericol de înrobire a inteligenţei şi gândirii, un obstacol în calea ideilor; orientarea către un sistem rigid de gândire şi către o atitudine anti-raţională a avut drept consecinţă crearea unei atmosfere înăbuşitoare

pentru omul epocii ce se prefigura. Astfel a avut loc o izolare dureroasă a gânditorilor faţă de religie.

În cele din urmă presiunile succesive au antrenat o serie de reacţii violente ce au cuprins întreaga Europă. De îndată ce autoritatea şi dominaţia Bisericii au intrat în declin, atitudinea sa represivă diminuându-se, gândirea occidentală şi-a regăsit libertatea pierdută, reacţionând cu vehemenţă împotriva cauzelor ce au reprimat-o

Intelectualii s-au eliberat de constrângerile vechilor ritualuri şi au întors spatele religiei. Totodată, toată mânia şi durerea pe care le-au simţit şi-au găsit expresia într-un val de ostilitate îndreptat împotriva religiei. A avut loc o criză spirituală acută care a culminat cu separarea religiei de ştiinţă. Acest spirit vindicativ a dus la negarea adevărurilor fundamentale, precum existenţa unui univers non-material şi cea a lui Dumnezeu.

Este adevărat că anumite învăţăminte religioase erau lipsite de logică şi chiar neîntemeiate, dar acestea nu se sprijineau pe autenticele învăţăminte religioase. Răzbunarea împotriva Bisericii reprezintă un lucru, iar afirmarea pripită a unor idei preconcepute împotriva religiei, ca atare, este altceva. Este evident că răzbunarea, fiind o problemă de ordin emoţional, nu are nimic de-a face cu precizia ştiinţifică.

Astfel sărăcia spirituală a omului s-a agravat proporţional cu progresele din ştiinţă şi tehnologie. Pe măsură ce înregistra progrese în industrie, omul se degrada moral, ajungând la un asemenea nivel la care nu a mai putut da dovadă de capacitatea de a valorifica noile cunoştinţe.

Cunoaşterea ştiinţifică este prin sine neutră în raport cu valorile; nu pot fi identificate îndatoririle unei fiinţe responsabile doar raportându-ne la aceasta. Ştiinţa poate avansa oricât de mult doreşte, dar nu poate anticipa decât cu fiecare pas făcut. Cunoaşterea umană este incapabilă a ajunge la esenţa universului şi a-l percepe în totalitatea sa, nici a prezice cu exactitate viitorul omenirii.

Doar punctul de vedere monoteist încearcă să nu-l lase pe om în seama aspectelor materiale ale existenţei sale. Dimpotrivă, prin intermediul semnelor şi al simbolurilor ce i-au fost date omului pentru a se ghida în drumul său, monoteismul îi atribuie omului o origine şi un destin măreţ. Monoteismul dă posibilitatea celui ce aderă la el să dobândească o viziune cuprinzătoare asupra lumii şi de a afla răspunsuri

la întrebările fundamentale. O dată ce omul a atins nivelul unei credinţe multidimensionale, viaţa sa se revigorează iar valorile proprii perspectivei materialiste îşi găsesc împlinirea. Lupta împotriva bisericii a fost astfel un prim factor al separării ştiinţei de religie.

Un alt grup a respins religia, găsindu-şi un sprijin în gândirea materialistă, datorită faptului că Biserica a contribuit la impunerea unor concepte eronate, lipsite de valoare transcendentă. Aceste concepte nu şi-au găsit drumul către spiritele elevate. Biserica îl prezenta pe Dumnezeu sub o formă umană, în timp ce omul se afla în căutarea unor valori absolute, făcând eforturi constante de a rupe şi de a depăşi barierele materiale.

Fără îndoială, un adevăr inculcat sub forma mitului va avea repercusiuni negative o dată ce spiritul va atinge maturitatea intelectuală.

Confruntaţi cu descrierea antropomorfică a lui Dumnezeu de către teologia creştină, cu preeminenţa credinţei în raport cu raţiunea şi cu idea că judecăţile ar trebui să fie precedate de credinţă, gânditorii au ajuns la concluzia că această concepţie îngustă – şi anume aşezarea înţelepciunii şi a ştiinţei sub monopolul teologiei creştine – contrasta cu criteriile raţionale şi metodele ştiinţifice. De vreme ce nu dispuneau de nici o sursă autentică în măsură să le ofere o cunoaştere autentică a lui Dumnezeu, depinzând de învăţămintele pervertite şi de instituţiile Bisericii şi de vreme ce nu aveau acces la un sistem superior care să le satisfacă atât exigenţele spirituale cât şi pe cele legate de cunoaşterea ştiinţifică şi care să le ofere un cadru potrivit în care să se regăsească toate caracteristicile vieţii, materiale şi spirituale, emoţionale şi intelectuale, gânditorii au fost receptibili la viziunea materialistă; acest fapt a avut drept rezultat negarea oricărei valori superioare.

Ei nu au luat în considerare faptul că religia, dacă nu ar fi fost falsificată, dacă nu ar fi fost amestecată cu superstiţii şi dacă nu ar fi fost deturnată de interpretări eronate, ar fi putut să-l elibereze pe om din strânsorile mitului şi ale superstiţiilor, menţinând-l pe calea adevăratei credinţe, şi asigurându-i o înţelegere fidelă a învăţămintelor divine, prin care să găsească răspuns la toate interogaţiile sale metafizice.

În schimb, gânditorii occidentali nu cunoşteau decât aspectul de superstiţie al religiei şi incoerenţa dogmelor stabilite, astfel încât nu ezitau să o considere nefondată. Judecata lor se lăsa influenţată de

amintirea experienţelor nefaste trăite cu propriile lor religii, ceea ce a întipărit în spiritul lor o serie de idei preconcepute, iraţionale şi lipsite de logică.

Această realitate a fost redată de un cunoscut psiholog şi biochimist: "Faptul că anumiţi oameni de ştiinţă au rămas, pe parcursul cercetărilor lor, neutri în problema existenţei lui Dumnezeu, are mai multe cauze. Vom menţiona doar două dintre acestea. În primul rând situaţia politică generată de despotism, cât şi condiţiile sociale şi economice pe care le-a antrenat, au implicat în general negarea existenţei unui Creator. În al doilea rând, gândirea umană s-a aflat întotdeauna sub efectul anumitor fantezii şi iluzii şi, deşi omul nu cedează total torturilor psihice sau corporale, el nu îşi manifestă pe deplin propria decizie în alegerea căii corecte.

Majoritatea copiilor ce provin din familii creştine ajung să creadă de mici în existenţa unui Dumnezeu cu înfăţişare umană; pentru ei, omul a fost creat după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu. Când aceste persoane pătrund într-un mediu ştiinţific şi încep să-şi exercite profesia, ele îşi dau seama de ireconciabila separaţie dintre concepţia antropomorfică ce o dobândiseră despre Dumnezeu şi conceptele şi metodele ştiinţifice. Astfel, după o perioadă în cursul căreia s-au dovedit neputincioase în a împăca cele două realităţi, aceste persoane ajung să abandoneze şi să alunge din mintea lor orice idee despre Dumnezeu.

Principala cauză a acestui fapt este aceea că argumentele logice şi ideile ştiinţifice nu le modifică sentimentele şi credinţele împărtăşite anterior, dar în schimb îi ajută să realizeze faptul că idea lor despre Dumnezeu era falsă. Credinţa aceasta, conjugată cu alţi factori de ordin psihologic, i-a făcut să se îngrozească de insuficienţa concepţiilor lor religioase, devenind indiferenţi faţă de orice încercare de cunoaştere a lui Dumnezeu."[21]

Din acest motiv, oamenii de ştiinţă au încercat să dea răspunsuri la întrebările referitoare la existenţă şi la creaţie, folosindu-se de soluţii ştiinţifice – precum legi şi formule – care nu comportau nici o referire sau menţiune la Dumnezeu sau religie. Au încercat să înlăture speranţa omului în religie şi să împiedice recunoaşterea oricărui rol al lui Dumnezeu în fundamentarea atât a ordinii naturale cât şi a celei sociale.

Ori de câte ori erau nevoiţi să facă faţă unui impas, ei recurgeau la diferite ipoteze sau amânau soluţionarea problemei până ce noi cercetări aveau să le aducă un plus de informaţii. Pentru ei aceste modalităţi reprezentau mijloace de evitare a superstiţiilor şi formulelor non-ştiinţifice. Deşi au ocolit riscul orientării către politeism, aceşti oameni de ştiinţă au sfârşit în mod regretabil prin a accepta ateismul.

* * * * *

Deşi credinţa în Dumnezeu şi într-un principiu prim este înnăscută în om, ea nu corespunde unei necesităţi care prezintă aceleaşi caracteristici cu nevoile materiale şi pe care omul se străduieşte constant să le satisfacă. Ea reprezintă o nevoie distinctă de viaţa materială, o nevoie lăuntrică ce aparţine unei cu totul alte categorii.

În plus este mai uşor să negi existenţa unei fiinţe ce nu poate fi percepută, decât să o recunoşti, date fiind capacităţile noastre de a ne forma o imagine fidelă a acesteia. Persoanele care nu au o capacitate suficientă să-şi reprezinte o asemenea fiinţă aleg calea cea mai uşoară, a negării. Această opţiune, aparent, pare să nu implice nimic dăunător. Depărtându-se de Dumnezeu, oamenii tind să adopte treptat o atitudine de ostilitate şi de inflexibilitate, orientată împotriva religiei şi amestecată cu fanatism. Consecinţele unei astfel de atitudini pot fi uşor identificate în argumentele tendenţioase ale celor care au întors spatele religiei.

Este întotdeauna mai uşor a nega existenţa unei fiinţe invizibile, întrucât recunoaşterea ei implică anumite îndatoriri pentru om; cei care doresc să se sustragă de la aceste îndatoriri o fac negând existenţa principiului prim.

Coranul spune: *"Însă omul voieşte mai degrabă să păcătuiască înainte. El întreabă: "Când va fi Ziua Învierii?" Atunci când vederea va fi orbită."* (75:5-7)

* * * * *

De asemenea sugestiile nefondate şi lipsite de sens ale celor ce practică ascetismul au reprezentat o cauză a orientării anumitor grupuri în direcţia materialismului.

Instinctele, ce nu pot fi disociate de viaţa omului, nu numai că nu sunt nefolositoare şi lipsite de scop, dar ele sunt o forţă determinantă, modelatoare a destinului omului, un factor de dezvoltare şi mişcare, care îl dirijează pe om spre scopul ce i-a fost atribuit în momentul creării sale. Este adevărat că omul nu ar trebui să se lase condus orbeşte de instinctele sale, ca în cazul unui prizonier, a cărui fiinţă şi ale cărui mişcări se află sub controlul paznicului. Totodată el nu ar trebui să-şi reprime realitatea propriei fiinţe, şi nici să caute să înăbuşe orice manifestare a instinctelor sale. O existenţă împlinită depinde de prezenţa activă, echilibrată, în viaţa omului a instinctelor; suprimarea acestora conduce la apariţia complexelor şi la distrugerea personalităţii.

Pe întreg parcursul Evului Mediu, viziunea asupra lumii, dominantă în creştinism, era orientată în exclusivitate spre viaţa de apoi, promovând desconsiderarea lumii prezente. Ce consecinţe ar decurge din faptul dacă cineva se încăpăţânează să nege, în numele religiei şi al lui Dumnezeu, orice valabilitate a forţelor instinctuale, şi chiar încearcă să le anihileze; dacă cineva sanctifică celibatul şi monasticismul, înfăţişând totodată căsătoria şi procreaţia – fără de care nu ar fi posibilă perpetuarea speciei – ca fiind nişte lucruri dezonorante, dacă cineva prezintă sărăcia şi lipsurile drept o garanţie a fericirii? Mai putem oare în aceste condiţii să-i recunoaştem religiei un rol activ şi benefic?

Adevărata misiune a religiei este să cultive instinctele, să le canalizeze şi să le controleze; să delimiteze sfera exerciţiului lor liber şi să evite abuzul lor.

Stăpânindu-şi instinctele, căutând mereu să se elibereze de constrângerile lor, omul îşi creează un destin plin de semnificaţie. Dacă eşuează în această întreprindere, conflictele între instinctele sale vor fi atât de intense, încât nu va mai fi capabil să le stăpânească. De aceea, el are nevoie de o educaţie morală corespunzătoare.

Pe de o parte, omul este supus atracţiei impulsurilor sale religioase; acestea îl ajută să-şi tempereze poftele, canalizându-i totodată energiile către dobândirea virtuţii şi a însuşirii de a înfăptui binele. Pe de altă parte, omul se supune întotdeauna influenţei instinctelor sale.

În orice societate în care oamenilor le este inculcat, în numele lui Dumnezeu şi al religiei, principiul potrivit căruia calea spre fericire presupune renunţarea la bunurile acestei lumi, este facilitată automat

apropierea de materialism şi de valorile acestuia, astfel încât are loc o expulzare a conceptelor superioare ale religiei şi ale implicaţiilor lor profunde.

Dar acest lucru nu are nimic de-a face cu logica autentică a religiei. Religiile autentice cultivă în om înţelegerea valorilor spirituale, fundamentate pe credinţa în Dumnezeu, în ale căror principii şi învăţăminte cuprinzătoare omul poate găsi un sprijin în viaţă. Aceste religii lărgesc orizontul omului de percepţie către sfera invizibilului, îl sustrag servituţii în raport cu instinctele şi lucrurile materiale, permiţându-i totodată să se bucure, în limitele rezonabilului, de plăcerile materiale.

* * * * *

Unii oameni cred că garanţia fericirii lor este ruperea interdicţiilor religioase. Ei cred că religia combate orice tip de plăcere şi nu dă nici un semn de conciliere cu plăcerile acestei lumi, ca şi cum Dumnezeu îl pune pe om în situaţia de a alege între fericirea în cuprinsul acestei lumi şi fericirea în lumea de apoi.

Atitudinea aceasta faţă de religie este total greşită. Dacă religia doreşte să joace un rol în străduinţele omului de a-şi alege o cale în viaţă, face acest lucru deoarece ascultarea dorinţelor, lipsa de temperare a acestora, supunerea faţă de instincte şi manifestarea lor fără nici o restricţie devin sursă a nefericirii omului, împingându-l către o formă inconştientă de sclavie. În pofida naturii sale profund nealterate, omul devine deviat în raport cu poziţia sa superioară, anulându-şi posibilitatea de a-şi mai regăsi calea adevărată. Dacă neînfrânarea faţă de pornirile instinctuale nu ar fi fost cauza unei degradări dureroase, ea nu ar fi fost interzisă.

Plecând de la astfel de consideraţii, putem înţelege corect interdicţiile pe care le stipulează religia, dar şi dependenţa dintre fericirea lumească şi cea din lumea de apoi.

Aceeaşi înţelegere trebuie avută şi faţă de îndatoririle pe care religia le stabileşte pentru om. Încercarea de a participa la anumite rituri – actele de venerație – voluntar şi fără ipocrizie, produce o anumită

schimbare în om; finalitatea acestor acte nu vizează în nici un fel diminuarea bucuriilor acestei lumi.

Riturile venerației sunt ca o furtună ce agită apele liniştite ale inimii, transformând universul interior al omului. Aceste rituri reprezintă temelia edificiului religios, o practică rodnică a cărei influență penetrează profunzimile sufletului uman. Printre ele sunt eradicate rădăcinile viciilor şi cauzele înjosirii umane. Pe scurt, veghează asupra maturizării spirituale a omului, asupra afirmării către perfecțiune.

Nu numai că nu există nici o contradicție între preocupările vieții şi nevoile spirituale, dar implicarea spirituală devine o condiție a fericirii pământeşti.

Este posibil ca preceptele defectuoase ale creştinătății să fi avut o influență în apariția tendințelor anti-religioase ale oamenilor, precum susține Bertrand Russell. Acesta împărtăşea convingerea evidentă că nefericirea omului are ca sursă credința în Dumnezeu. "Învățămintele Bisericii l-au făcut pe om să se confrunte cu o dublă nefericire, cu o dublă frustrare; fie nefericirea în această lume şi privarea de bucuriile sale, fie nefericirea din lumea de apoi şi privarea de deliciile paradisului. Din perspectiva Bisericii, omul trebuie să îndure una dintre aceste frustrări. O persoană fie îndură nefericirea şi privațiunile în această lume, pentru a se bucura de plăcerile vieții de apoi, fie, dacă doreşte să beneficieze de plăcerile acestei lumi, trebuie să se obişnuiască cu idea frustraților în lumea de apoi."

Răspândirea unor idei de acest gen, care se raportează cu superficialitate la viziunea religioasă, este în măsură să determine soarta religiei dominante într-o anumită societate. Impactul pe care aceste reprezentări false ale religiei îl au asupra credinței şi acțiunii oamenilor este prea profund pentru a fi dezbătut într-o abordare superficială. Tendința oamenilor către materialism se datorează, conştient sau inconştient, acestei modalități de apreciere a mesajelor religiei. A fost generată astfel o orientare exclusivă către satisfacerea plăcerilor, a cărei consecință a fost o desconsiderare a preocupărilor morale şi spirituale.

Omul nu este condamnat de religie să îndure una dintre aceste nefericiri. Este posibil pentru el să unească cele două fericiri – cea din această lume şi cea din lumea de apoi. Care ar fi rațiunea pentru care Dumnezeu, care este atât de milostiv, nu şi-ar dori pentru supuşii săi

posibilitatea unei fericiri complete, care să îmbrăţişeze atât lumea acesta cât şi lumea de apoi? În fapt este tocmai ceea ce El doreşte.

* * * * *

Un alt factor aflat la originea răspândirii ideilor materialiste l-a constituit îngăduinţa faţă de pasiuni, complacerea în senzualitate şi abandonarea fără reţinere faţă de poftele lumeşti. Cum fiecare acţiune are la baza sa o idee sau o reprezentare mentală, tot astfel idea dă un sens acţiunii omului, într-o măsură proporţională cu puterea cu care îşi împrăştie crezurile. În acelaşi fel, acţiunile şi practica anumitor obiceiuri pot determina o schimbare de ordin calitativ în modul său de a gândi şi de a-şi reprezenta lucrurile.

Un om care se dedică prioritar satisfacerii poftelor sale trupeşti îşi pierde progresiv orice simţ al divinului. O dată ce şi-a ales un reper în viaţă, altul decât Dumnezeu, el îşi închipuie că tot ceea ce există în lume a fost pur şi simplu aruncat în ea, nefiind creat în vederea nici unei finalităţi, şi astfel idea de finalitate este golită de orice înţeles; el se dedică în întregime maximizării plăcerii. Această cădere umilitoare în planul subuman al existenţei spulberă orice aspiraţie a drumului către perfecţiune.

Afirmarea credinţei în Dumnezeu devine un fenomen ce se asemuieşte rodirii unei seminţe, care are nevoie pentru acest lucru de un sol propice. Ea nu poate germina decât într-un mediu curat, un mediu în care omul îşi poate urmări drumul propriu spre perfecţiune, evoluând într-un cadru în care întâlneşte repere deja fundamentate. În consecinţă, credinţa în Dumnezeu nu se poate afirma într-un mediu corupt, depravat.

Un alt obstacol în cunoaşterea lui Dumnezeu şi unul dintre motivele negării existenţei Sale – ce desconsideră toate dovezile şi semnele manifeste – este reprezentat de dedarea la păcate şi de complacerea în satisfacerea poftelor trupeşti.

Imam Ja'far as-Sadiq, pacea să fie cu el, spunea, într-o replică dată lui Mufaddal, în *Risalah-yi Ahlija* : "Jur pe sufletul meu că Dumnezeu nu a dat greş în a se face pe Sine cunoscut celor ce nu au putinţa să ajungă până la El, întrucât lumea creaţiei aşează în faţa lor dovezi clare

şi indicii evidente ale Creatorului ei, lăsând să se întrevadă măreţia Creatorului atât în regatul ceresc cât şi pe pământ.

Cei ignoranţi sunt cei care s-au dedat păcatului şi au urmat calea neînfrânării pasiunilor, a poftelor trupeşti. Dorinţele sufletelor lor au pus stăpânire pe inimile lor, şi datorită reprimării naturii lor profunde, Satan a ajuns să pună stăpânire pe ei. Dumnezeu a pecetluit inimile celor ce nu I-au urmat poveţele."[22]

Tendinţa către aflarea bunăstării, ciocnirea orgoliilor, căderea în imoralitate, lipsa de temei logic a credinţei celor necunoscători – aceste realităţi constituie tot atâţia factori care au contribuit la impunerea concepţiilor materialiste.

Haosul şi confuzia vieţii, dezvoltarea vertiginoasă a tehnologiei, prisosul şi puterea, tumultul vieţii moderne, proliferarea mijloacelor de satisfacere a plăcerilor – toate acestea l-au copleşit pe om şi i-au alimentat lăcomia. Oamenii încearcă să se sustragă acum preocupărilor religioase şi refuză să se supună oricărei autorităţi superioare; acest fapt nu numai că nu le asigură o satisfacere a intereselor materiale, dar ei rămân prizonieri ai dorinţelor lor neînfrânate.

Într-un mediu în care domneşte depravarea, păcatul, imoralitatea, în care omul a înlăturat orice restricţie asupra faptelor sale, nu poate rămâne din religie decât numele.

Oamenii conduşi de interese materiale şi absorbiţi de poftele lor nu se pot afla în acelaşi timp şi în căutarea lui Dumnezeu. Atunci când una dintre aceste două tendinţe opuse este dominantă, plăcerea, respectiv credinţa în Dumnezeu, cealaltă îi cedează în mod necesar. De îndată ce venerarea lui Dumnezeu va guverna spiritele, interesele faţă de realitatea materială vor fi înlăturate, prin ruperea pârghiilor dorinţelor şi prin sprijinirea constantă a eforturilor oamenilor de a-şi urmări scopul. Apare astfel un sistem complet de libertăţi o dată cu emanciparea omului de sub lanţurile naturii.

Cu cât obiectivul pe care omul şi-l stabileşte pentru sine este mai îndepărtat şi mai elevat, cu atât este mai puternică tendinţa de a-l urma, iar efortul mai îndelungat şi mai mare. Astfel dacă ni-L fixăm pe Dumnezeu drept obiectiv, ne-am ales un scop superior, drumul către atingerea acestuia fiind în acelaşi timp veşnic, dar şi clar şi drept. Alegerea unui astfel de scop va avea drept consecinţă aflarea

răspunsurilor la numeroase întrebări, şi, întrucât va înlătura tirania egoului, ne va înzestra cu un sistem complet de libertăţi.

Acceptându-L pe Dumnezeu drept scop, libertatea va fi armonizată cu drumul nostru către perfecţiune. Toate eforturile noastre de a progresa nu vor mai fi deşarte, regăsindu-şi sensul lor autentic, graţie impulsului divin şi a credinţei în viaţa eternă. Pe scurt, găsirea drumului către perfecţiune prin credinţa în Dumnezeu nu va mai contrazice libertatea noastră şi nici nu va mai duce la înrobirea noastră.

Astfel putem susţine că ne-am dobândit libertatea atunci când ne armonizăm propriul drum către perfecţiune cu cel al lumii, şi aceasta în mod voluntar, conştient, în deplină cunoştinţă a foloaselor ce pot rezulta. A acţiona lăsându-ne determinaţi de constrângerile istoriei sau ale naturii nu înseamnă că suntem liberi, pentru că atunci când omul îşi ignoră propria bunăstare, supunându-se constrângerilor naturii, acest fapt nu poate însemna altceva decât înrobire sau supunere oarbă.

LECŢIA A NOUA

CUM NI SE ÎNFĂŢIŞEAZĂ DUMNEZEU ÎN CORAN?

Pentru a aprecia personalitatea ştiinţifică şi întinderea cunoştinţelor unui om de ştiinţă, trebuie să ne raportăm la lucrările sale, a căror cercetare amănunţită va scoate în evidenţă ceea ce face obiectul studiului nostru. Tot astfel, pentru a afla măsura talentului şi creativităţii unui artist, dovada lor ne poate fi dată la o examinare a operei sale artistice.

În acelaşi fel, atributele şi calităţile constitutive ale Creatorului nu pot fi percepute decât în ordinea fenomenelor, din subtilitatea şi precizia creaţiei Sale. Astfel, în limitele date de capacitatea noastră de a cunoaşte, în funcţie de gradul nostru de înţelegere, ne pot deveni accesibile atotcunoaşterea, înţelepciunea şi puterea lui Dumnezeu.

Dacă problema cunoaşterii lui Dumnezeu s-ar pune în termenii unei cunoaşteri totale şi cuprinzătoare, atunci, desigur, trebuie să acceptăm faptul că omul dispune de o capacitate de cunoaştere care nu se poate situa la nivelul cerut de o astfel de cunoaştere. Atributele lui Dumnezeu nu pot fi identificate şi încadrate între nişte limite date; ar fi un lucru greşit a le include în vreo comparaţie, întrucât tot ceea ce face obiectul cercetărilor noastre ştiinţifice, întreprinse în sfera naturii, nu reprezintă decât creaţia lui Dumnezeu, rezultatul voinţei Sale, în timp ce esenţa Sa nu este decât o parte a naturii şi nu aparţine aceleiaşi categorii ca şi cea a creaturilor Sale. Astfel, nu prin comparaţii şi analogii poate ajunge omul să cunoască esenţa fiinţei divine.

El este astfel o fiinţă a cărei cunoaştere nu poate fi dată de nici un criteriu şi de nici o măsură şi pentru ale cărei atribute, precum puterea, autoritatea şi atotcunoaşterea nu avem nici o cifră şi nici o statistică.

În asemenea condiţii, este oare omul prea neputincios pentru a percepe ceva din esenţa şi atributele acestei realităţi superioare? A recunoaşte slăbiciunea puterilor noastre, incapacitatea de a da dovadă de o cunoaştere profundă a lui Dumnezeu nu implică faptul că nu ne este

accesibilă nici o formă de cunoaştere, oricât de relativă ar fi. Realitatea ordonată a universului este cea care ne permite să identificăm atributele Creatorului, să deducem din frumuseţea naturii puterea şi nemărginita Sa creativitate. Fenomenele sunt pentru noi indicii ale esenţei Sale unice.

Contemplarea voinţei, conştiinţei şi armoniei intrinseci ordinii existenţei precum şi a diferitelor aspecte ale vieţii ne dă putinţa de a înţelege că toate aceste atribute – alături de toate celelalte indicii ale direcţiei şi finalităţii – derivă în mod necesar din voinţa Creatorului, care El însuşi posedă aceste calităţi, înainte ca ele să se reflecte în realitatea creaţiei.

Puterea remarcabilă a gândului este cea care ajunge să-L cunoască pe Dumnezeu, să se apropie de fiinţa sa – o rază, care avându-şi originea în sursa pre-eternă, se răsfrânge asupra materiei, făcând-o conştientă şi călăuzind-o pe drumul spre adevăr. Prin acest minunat dar divin se manifestă cunoaşterea lui Dumnezeu.

* * * * *

Religia islamică abordează problema cunoaşterii lui Dumnezeu într-o modalitate distinctă. În Coran, sursa fundamentală a concepţiei islamice, aceasta ia forma clară a afirmaţiei şi negaţiei.

Întâi, cu ajutorul dovezilor şi al indiciilor, este negată existenţa zeilor falşi, întrucât acceptarea doctrinei unităţii trebuie să fie însoţită în mod necesar de respingerea tuturor formelor de pseudo-divinităţi şi de renunţarea invocării altuia-decât-Dumnezeu. Acesta este primul pas important pe calea cunoaşterii unităţii.

Coranul spune: *"Sau au ei în locul Lui alţi dumnezei? Spune: "Aduceţi dovada voastră!" Acesta este mesajul celor care sunt cu Mine şi Mesajul celor de dinainte de Mine! Însă cei mai mulţi dintre ei nu cunosc Adevărul şi se întorc."* (21:24)

Spune: "Voiţi voi să adoraţi în locul lui Dumnezeu pe cineva care nu vă aduce nici stricăciune, nici folos? Doar Dumnezeu este Cel care Aude Totul şi Atoateştiutor" (5:79)"

Cel care s-a dezis de unitatea divină se înstrăinează totodată de poziţia sa autentică, pe care o dobândeşte în raport cu lumea şi existenţa; şi aceasta deoarece forma ultimă de auto-înstrăinare constă în ruperea

legăturilor cu natura sa primordială. O dată ce omul ajunge în acest stadiu sub acţiunea factorilor interni şi externi, el se va îndepărta de Dumnezeu, fiind alungat în aservirea altuia-decât-Dumnezeu. Această aservire anulează orice formă de cunoaştere logică, deoarece ea presupune reîntoarcerea la venerarea fenomenelor, atât îngenuncherea în faţa unui idol cât şi acceptarea materiei ca principiu prim presupun în aceeaşi măsură regresul, un obstacol în calea tendinţei înnăscute a naturii umane către dezvoltare.

Astfel, cultul Dumnezeului unic devine singura cale prin care omul regăseşte creativitatea valorilor umane. Omul dobândeşte din nou conştiinţa poziţiei sale în univers şi intră totodată în armonie cu propria sa natură şi cu natura primordială a tuturor fiinţelor, atingând astfel cea mai perfectă formă de existenţă posibilă pentru el.

Toate propovăduirile şi mişcările religioase din istorie au început prin a proclama unitatea divină, exclusiva stăpânire. Nici un alt concept nu a generat semnificaţii atât de profunde şi atât de edificatoare, care să pună în lumină dimensiunile existenţei şi care să solicite totodată limitele perseverenţei şi consecvenţei omului.

Folosind dovezi clare, Coranul îi arată omului calea spre cunoaşterea esenţei divine: *"Oare nu au fost ei creaţi de nimeni sau ei sunt creatorii? Sau ei au creat cerurile şi pământul? Nu, ei nu cred cu convingere!"* (52:35-36)

Coranul lasă în seama omului ca, prin raţiune şi bun simţ, să ajungă să realizeze falsitatea celor două ipoteze – a considera că omul s-a ivit spontan în planul existenţei, sau că a fost propriul său creator – testându-le şi analizându-le în laboratorul gândurilor sale. Reflectând asupra semnelor şi dovezilor lui Dumnezeu, el va atinge cunoaşterea certă a sursei existenţei, realizând că nu putem aprecia universul existenţei fără a admite că în spatele său se află o inteligenţă ordonatoare.

În alte versete, atenţia omului este îndreptată asupra modului în care el a fost creat şi adus progresiv în planul existenţei. Astfel, omul află că opera creaţiei, cu toate minunile pe care le conţine, reprezintă în fapt un semn, o manifestare a voinţei divine, care, prin bunătatea Sa infinită, ajunge la nevoile tuturor creaturilor Sale.

Coranul spune: *"Noi l-am creat pe om din apa aleasă (venită) din lut. Apoi l-am făcut Noi o picătură într-un singur loc. Apoi am făcut din picătură un cheag şi am făcut din cheag o bucată de carne şi am făcut din bucata de carne oase şi am îmbrăcat oasele cu carne. Apoi l-am scos la iveală ca o altă făptură. Binecuvântat fie Dumnezeu, Făcătorul, Cel Bun!"* (23:12-14)

Când foetusul atinge un anumit stadiu, care-i permite să ia formă, toate celulele intră în funcţiile lor de formare a ochilor, urechilor, creierului şi a altor organe. Acesta este adevărul pe care Coranul doreşte ca omul să-l înţeleagă, pentru a reflecta apoi dacă un astfel de miracol este compatibil cu teza ateismului.

Oare concluzia adecvată nu ar fi aceea potrivit căreia fenomene precum acestea confirmă de fapt necesitatea existenţei unui spirit ordonator, a unui plan preconceput, a unei voinţe conştiente? Este oare posibil ca celulele corpului să-şi cunoască şi să-şi îndeplinească funcţiile cu precizie, să se cristalizeze atât de armonios în lumea existenţei, în absenţa intervenţiei unei fiinţe atotputernice şi conştiente care să le îndrume?

Coranul ne dă următoarele răspunsuri: *"El este Făcătorul, este Creatorul care a făcut făpturile din neant şi le-a dat chipurile pe care le-a socotit potrivite pentru ele."* (59:24)

De asemenea Coranul îi aminteşte omului că orice fenomen perceptibil, ce se petrece în jurul său, constituie un subiect de reflecţie: *"Dumnezeul vostru este un Dumnezeu unic. Nu este Dumnezeu în afară de El. El este cel Milostiv şi Îndurător. În facerea cerurilor şi a pământului, în schimbarea nopţii şi a zilei, în corăbiile care plutesc pe mări cu ceea ce foloseşte oamenilor, în apa pogorâtă de Allah din cer, cu care a înviat pământul, după ce a fost mort, şi a răspândit pe el vietăţile, în schimbarea vânturilor şi norilor supuşi dintre cer şi pământ sunt cu adevărat semne pentru nişte oameni care pricep."* (2:163-164) Spune: *"Priviţi la cele care sunt în ceruri şi pre pământ!"* (10:101).

De asemenea Coranul consideră studiul istoriei şi al trecutului oamenilor, cu toate transformările ce au survenit, ca o altă sursă de cunoaştere. Îl învaţă astfel pe om că, pentru aflarea adevărului, el trebuie să-şi îndrepte atenţia asupra victoriilor şi înfrângerilor, gloriilor şi

umilinţelor, bucuriilor şi necazurilor ce au marcat istoria diferitelor popoare; o dată pătruns de semnificaţia legilor ordonatoare ale istoriei şi calculelor precise, el va ajunge la anumite concluzii pentru sine şi pentru societatea în care trăieşte, încercând să identifice acele legi în structura epocii sale.

Astfel, Coranul spune: *"Înainte de voi, multe legi s-au statornicit. Umblaţi prin lume şi vedeţi urmarea pentru aceia care i-au socotit mincinoşi (pe profeţii lor)* (3:137) *"Şi câte cetăţi care au fost nelegiuite am distrus Noi? Şi după ele Noi am creat alte neamuri?"* (21:11)

Totodată Coranul prezintă universul intim, lumea lăuntrică a omului – redate prin expresia "anfus" (suflete) – ca o sursă de reflecţii, conducând spre aflarea adevărului. Coranul subliniază importanţa acestei expresii după cum urmează: *"Noi le vom arăta semnele Noastre (în cele mai îndepărtate) zări (ale pământului) şi în sufletele lor înşişi, astfel încât să le fie limpede că el (Coranul) este Adevărul ."* (41:53) *"Pe pământ se află semne pentru cei care cred cu putere, ca şi în voi înşivă. Voi nu vedeţi?"* (51:20-21)

De asemenea Coranul identifică o sursă de cunoaştere în frumuseţea şi simetria corpului uman, ce transpar din organele şi din activităţile sale, şi anume acţiunile şi reacţiunile, mecanismele subtile, din manifestarea tuturor formelor sale de energie şi a instinctelor sale variate – percepţiile şi sentimentele sale, câteodată animalice, altădată umane – dar în mod special din forţa surprinzătoare a gândurilor sale şi a conştiinţei cu care el a fost înzestrat. Această din urmă capacitate a rămas destul de inaccesibilă cunoaşterii, întrucât omul a făcut doar câţiva paşi în cunoaşterea acestor forţe spirituale şi a legăturilor lor cu lumea materială.

Coranul afirmă faptul că meditaţia asupra sinelui este în măsură a ne îndruma către sursa infinită şi eternă, liberă de orice necesitate, având o cunoaştere nelimitată, îndemânare şi putere a cărei slabă reflectare se manifestă în existenţa umană. Astfel vom şti că această realitate infinită este cea care i-a dat omului toate aceste capacităţi şi virtuţi, cea care i-a dat forma şi i-a insuflat spiritul.

Dată fiind posibilitatea de a recunoaşte aceste indicii şi aceste dovezi convingătoare, pe a căror realitate ne putem întemeia cunoaşterea lui

Dumnezeu, nu mai putem avea nici o raţiune de a nega existenţa lui Dumnezeu.

Totodată Coranul înfăţişează atributele lui Dumnezeu, pe unele confirmându-le, iar pe altele infirmându-le. Apar astfel atributele pozitive pe care Dumnezeu le posedă, şi anume: atotcunoaşterea şi puterea, voinţa, o existenţă ce nu este precedată de non-existenţă, fără început, faptul că universul nu există şi nu se mişcă decât prin voinţa Sa.

Coranul spune: *"El este Dumnezeu, afară de care nu este un alt dumnezeu, Ştiutorul celor văzute şi celor nevăzute. El este Cel Milostiv şi Îndurător. El este Dumnezeu, afară de care nu este un alt dumnezeu: Stăpânitorul, Cel Sfânt, Cel Curat, Apărătorul Credinţei, Veghetorul, Cel Tare, Atotputernicul, Cel Prea Înalt. Mărire lui Dumnezeu! El este mai presus de ceea ce voi îi asociaţi."* (59:22-23)

Calităţile negative sunt cele care-L definesc pe Creator prin ceea ce El nu este. Printre acestea se regăsesc următoarele: Dumnezeu nu se caracterizează prin corporalitate, prin spaţialitate; El nu are nici pereche, nici asemănare; El nu este limitat la barierele simţurilor; El nu procrează şi nici nu a fost procreat; fiinţa Sa nu este afectată de nici o mişcare şi de nici o transformare, întrucât El este perfecţiunea absolută, El nu transferă nimănui sarcina creaţiei.

Coranul spune: *"Spune: "El este Dumnezeu, Cel Unic! Dumnezeu este Stăpânul! El nu zămisleşte şi nu este născut, şi El nu are pe nimeni egal!"* (112:1-4) *"Slavă Domnului tău, Stăpânul Puterii! El este mai presus de ceea ce spun ei!"* (37:180)

Inteligenţa umană, limitată, este incapabilă să judece măreţia esenţei Dumnezeului absolut; noi trebuie să recunoaştem faptul că nu ne este cu putinţă a înţelege esenţa ultimă a acestei fiinţe, care nu corespunde nici unui tipar din cele recunoscute de percepţie şi gândirea noastră. Grandoarea Sa sfidează toate doctrinele intelectuale şi toate metodele de investigaţie ale omului.

Cum toate creaturile au ca origine o fiinţă a cărei existenţă se confundă cu esenţa sa, în acest sens existenţa lor depinde de această existenţă absolută şi autonomă, iar calităţile pe care le întâlnim la ele – viaţa, puterea, cunoaşterea – provin toate dintr-o viaţă, putere şi cunoaştere absolute şi necesare.

LECŢIA A ZECEA

CONDIŢIILE CA UN OBIECT SĂ FIE DEMN DE VENERAT

Aşa cum apare înfăţişat în Coran, Stăpânul Lumii posedă toate condiţiile care configurează un obiect ideal al veneraţiei. El este creatorul iubirii şi al tuturor formelor de frumuseţe, sursa tuturor energiilor şi a tuturor formelor de putere. El este un ocean întins a cărui undă neînsemnată azvârle în toate părţile înotătorul cel mai priceput – şi anume intelectul uman. El este Cel care împiedică prăbuşirea cerurilor şi colapsul pământului. Dacă numai şi pentru o clipă El şi-ar întoarce privirea binevoitoare de la univers, acesta ar pierii, explodând şi reîntorcându-se în neant. În consecinţă, fiecare atom din univers care există îşi datorează Lui existenţa.

El este Cel care dispune de toate bogăţiile şi de toate favorurile, în a Cărui posesie ne aflăm, având putinţa să dispună de noi. Atunci când El ordonă, ajunge ca El să spună "Există!" pentru ca o nouă creatură să apară.

Adevărul şi realitatea se împărtăşesc din esenţa Sa, iar libertatea, dreptatea şi alte virtuţi şi perfecţiuni emană din substanţa atributelor Sale. A te înălţa către El, a căuta să ajungi în preajma Sa înseamnă a atinge împlinirea oricărei dorinţe, în expresia ei cea mai sublimă. Cel care îşi încredinţează inima lui Dumnezeu, câştigă un însoţitor afectuos şi un prieten iubitor; cel care îşi sprijină încrederea în El, îşi aşează speranţele pe o bază solidă. În schimb, acela care se îndreaptă către altul-decât-Dumnezeu ajunge victima unei iluzii, construind pe nisipuri mişcătoare.

Cel care are cunoştinţă de cea mai mică mişcare care poate avea loc în orice parte a universului creaţiei Sale, este cel care ne poate trasa calea spre fericire, încadrând viaţa într-un plan, în cadrul căruia raporturile

dintre oameni să se armonizeze cu normele pe care El le-a stabilit în ordinea creaţiei. El este Cel care ne cunoaşte adevăratele interese, fiind întreptăţit să ne fixeze o cale, ca o consecinţă firească a măreţiei Sale. A ne conforma programului întocmit de El reprezintă garanţia sigură a ascensiunii noastre către El.

Cum este posibil ca în acelaşi timp omul să fie atât de ataşat de adevăr şi de dreptate, încât să fie pregătit să se sacrifice în numele lor, dar să nu aibă conştiinţa originii lor?

Dacă o fiinţă este demnă de a fi venerată, aceasta nu poate fi decât Creatorul, care este axa întregii existenţe. Nici un alt obiect şi nici o altă fiinţă nu se bucură de acest privilegiu de a obţine lauda şi slujba omului. Oricare altă valoare nu este nici absolută, nici necesară, neexistând în şi prin ea însăşi; orice valoare are un caracter relativ şi slujeşte ca mijloc de atingere a unor scopuri superioare ei.

Calităţile care se regăsesc într-un obiect demn de venerat sunt date de capacitatea de a înzestra cu bogăţii şi de a acorda favoruri, de a avea conştiinţa posibilităţilor, nevoilor, capacităţilor şi energiilor ce se află în corpul şi sufletul omului. Toate aceste calităţi sunt proprii doar lui Dumnezeu; existenţa oricărei fiinţe depinde de El, Cel care există în virtutea propriei Sale esenţe. Către El se îndreaptă caravanele succesive de creaturi, iar poruncile Sale se răsfrâng neîncetat din fiecare părticică a universului.

În consecinţă, supunerea absolută şi cultul sunt rezervate doar Esenţei Sale cele mai Sacre. Prezenţa Sa măreaţă, neîntreruptă de nici un moment de absenţă, se face simţită în profunzimea fiecărei părţi a existenţei. Toate celelalte fiinţe ni se aseamănă nouă, prin neputinţa şi neajunsurile ce le caracterizează. Prin urmare, ele nu sunt demne de supunerea şi ascultarea noastră şi nici nu pot uzurpa suveranitatea lui Dumnezeu în nici una din părţile stăpânirii Sale. Omul, de asemenea, este o creatură prea nobilă şi prea conştientă de valoarea sa pentru a accepta a se supune şi a se închina altcuiva decât lui Dumnezeu.

În cuprinsul întregului plan al existenţei, doar Dumnezeu este vrednic de lauda omului. Omul trebuie să-şi arate iubirea faţă de Dumnezeu şi nu trebuie să precupeţească nici un efort pentru a ajunge în apropierea Sa şi pentru a-I câştiga graţia, dând prioritate acestor năzuinţe, în raport cu celelalte obiecte ale iubirii sale. Drept consecinţă, omul va deveni mai

nobil, va creşte în valoarea sa, întrucât el nu este decât o picătură, care dacă nu se uneşte cu vastitatea oceanului, va fi prinsă în furtuna depravării şi apoi uscată de soarele arzător al dezintegrării, al haosului. Omul îşi făureşte adevărata personalitate, primind marca eternităţii, atunci când se apropie de sursa strălucitoare, atunci când Dumnezeu va fi pentru el Cel Care dă sens acestei lumi, devenind un reper constant al tuturor evenimentelor din viaţa sa. În acest sens se poate vorbi de amploarea, de măreţia sau de îngustimea universului omului.

Comandantul Credincioşilor, Ali, pacea să fie cu el, spunea următoarele în ceea ce priveşte neputinţa omului şi capacităţile sale limitate: "Cât de ciudată, şi în acelaşi timp ce remarcabilă este această creatură! În măsura în care se entuziasmează la gândul împlinirii anumitor dorinţe, lăcomia îl face ticălos; dorinţa îl va conduce la lăcomie, iar aceasta la distrugere. Dacă îl cuprinde deznădejdea, durerea şi tristeţea vor fi mai puternice decât el. În măsura în care atinge fericirea şi bunăstarea, el nu va fi capabil să le menţină. Dacă frica şi teroarea pun stăpânire pe el, acestea îl vor aduce într-o stare de confuzie extremă. Dacă se simte în siguranţă, protejat, va deveni neglijent. Dacă îi sunt redate toate favorurile, va deveni arogant şi revoltat. Dacă este atins de neşansă, tristeţea şi durerea îi vor atrage dizgraţia tuturor. Dacă adună bogăţii, devine înfumurat. Dacă este copleşit de sărăcie, decade în mizerie. Dacă este slăbit de pofte, nu va mai putea să se ridice de la pământ. Dacă abuză de mâncare, presiunea stomacului îi va da o stare de disconfort. Rezultă că orice neajuns din viaţa omului îi este dăunător, iar orice exces este deviant şi duce la ruină."[23]

În general, dreptatea, noblеţea, virtutea şi alte calităţi demne de respectul şi lauda omului fie le considerăm drept produse ale imaginaţiei, fie le recunoaştem ca valori reale şi necesare, bazându-ne pe judecata conştiinţei şi pe forţa sentimentelor, a instinctelor. În ambele cazuri, noi suntem nevoiţi să recunoaştem şi să ne aplecăm în faţa acestei existenţe universale şi a acestei perfecţiuni absolute, din care se împărtăşesc virtutea, viaţa şi puterea şi din care emană toate valorile.

* * * * *

O privire mai atentă asupra problemei ne conduce la concluzia că toate aceste fiinţe nenumărate care există în lume, ca şi iubirea şi celelalte aspiraţii ce sunt înrădăcinate în fiinţa noastră, se îndreaptă toate către aceeaşi sursă – Dumnezeu. Esenţa şi realitatea acestei lumi sunt condiţionate de relaţia, legătura şi ataşamentul acestor fiinţe şi manifestări faţă de Dumnezeu. Existenţa se îndreaptă spre aceeaşi sursă ce a generat-o, care ea singură este demnă de iubirea şi devoţiunea omului. O dată ce omul descoperă această sursă, frumuseţea sa absolută şi perfecţiunea sa pun stăpânire pe sentimentele sale într-o asemenea măsură încât el uită tot ceea ce formează lumea sa.

Vedem astfel că toate fenomenele au păşit pe planul existenţei venind din neant şi că, pe parcursul perioadei lor de existenţă, fie ea lungă sau scurtă, ele se manifestă prin necesitatea unei surse exterioare de ajutor; ele poartă marca supunerii şi a dependenţei absolute.

Dacă fiinţa ideală, în căutarea căreia ne aflăm şi spre care ne îndreptăm, nu ar cunoaşte suferinţele noastre şi realitatea acestei lumi, dacă nu ar avea putinţa să răspundă dorinţelor şi năzuinţelor noastre, caracterizându-se prin neajunsuri, asemenea nouă, împărtăşindu-se din aceeaşi esenţă ca şi a noastră, ea nu ar putea fi scopul nostru ultim, şi nici nu ar mai putea avea valoare absolută.

Atunci când urmărim prin ruga noastră împlinirea unei dorinţe, numai Dumnezeu este Cel Care poate răspunde nevoilor noastre. Coranul spune: *"Aceia pe care îi invocaţi în locul lui Dumnezeu sunt robi asemenea vouă (sunt făpturi ca şi voi, fără nici o putere)."* (7:194)

Comandantul Credincioşilor, pacea să fie cu el, în ruga sa către Dumnezeu, înălţată în moscheea din Kufa, spunea: "O, Stăpânul meu! Tu eşti Dumnezeul cel Mare, iar eu sunt sclavul Tău nedemn şi neînsemnat. Cine altul decât Dumnezeu cel Mare poate arăta mila sclavului Său neînsemnat? O, Stăpânul meu! Tu eşti tare şi puternic, iar eu sunt slab şi neputincios; cine altul decât cel tare şi puternic poate arăta milă celui slab?

O, Stăpânul meu! Tu eşti Cel care îşi îndreaptă privirea cu generozitate către cerşetorul de la poarta Ta, iar eu sunt cel ce implor la poarta Ta. Cine altul decât cel darnic şi generos poate arăta milă celui ce cerşeşte?

O, Stăpânul meu! Tu eşti existenţa eternă, iar eu sunt cel destinat pieirii, cine altul decât cel care este însăşi esenţa eternă şi nepieritoare va arăta milă celui destinat pieirii?

O, Stăpânul meu! Tu eşti Cel care cunoaşte calea, iar eu sunt cel care rătăceşte. Cine altul decât Cel ce îndrumă se va arăta milostiv cu cel ce şi-a rătăcit calea?

O, Stăpânul meu! Îndreaptă-ţi asupra mea mila Ta infinită; coboară-ţi asupra mea bunătatea şi generozitatea Ta. O, Dumnezeu, posesorul generozităţii, îngăduinţei şi bunătăţii, cel mai milostiv dintre cei milostivi!"[24]

Astfel nimic nu justifică atitudinea noastră prin care arătăm respect altuia-decât-Lui, prin care ne îndreptăm către altceva-decât-Esenţa Sa pură; nimeni în afară de Dumnezeu nu poate avea nici cea mai neînsemnată influenţă asupra condiţiei şi destinului nostru. Dacă un obiect devine demn de devoţiunea omului, dacă este capabil să ne ridice pe culmile fericirii, din natura sa trebuie să lipsească orice neajuns şi orice influenţă. Razele sale trebuie să se răsfrângă permanent asupra creaturilor, dându-le sprijin, iar frumuseţea sa trebuie să subjuge pe oricine este capabil să se încline în faţa ei. Având putere infinită, el potoleşte setea mistuitoare de adevăr a spiritelor noastre, întrucât a dobândi cunoaşterea sa înseamnă a atinge sursa ultimă a naturii noastre autentice.

Dacă însă idolul pe care îl alegem este altul decât Dumnezeu, acesta poate avea anumite calităţi şi poate fi capabil să ne împlinească dorinţele, însă doar până la un punct, de unde încetează a mai primi devoţiunea noastră. El încetează a mai exercita vreo atracţie asupra noastră, devenind totodată un obstacol în drumul nostru. Nu numai că nu va mai putea satisface setea noastră instinctivă de adoraţie, dar ne va împiedica să ne concentrăm asupra valorilor superioare, închizându-ne într-un cadru strâmt, făcându-ne astfel să ne pierdem orice motivaţie de a ascede la nivele superioare.

Dacă obiectul pe care alegem să-l venerăm şi să-l iubim este inferior năzuinţelor noastre, nu va putea fi niciodată un factor al dezvoltării şi cultivării noastre. Dimpotrivă, înclinaţia noastră către el ar putea deveni cauza declinului nostru, iar noi vom fi precum acul unui compas care nu-şi mai poate găsi stabilitatea sub influenţa unui câmp magnetic străin.

Consecinţa va fi pierderea totală a direcţiei; decăderea va deveni destinul inevitabil al omului.

VENERAŢIA, EXPRESIA CEA MAI ALEASĂ A MULŢUMIRII OMULUI

Un obiect al veneraţiei poate direcţiona acţiunea omului şi îi poate servi drept călăuză, în măsura în care fixează existenţa acestuia în virtutea unor idealuri, în măsura în care existenţa sa reprezintă perfecţiunea însăşi, în măsura în care este cauza tuturor efectelor, în măsura în care este activ, stabil şi imuabil. Doar atunci acest obiect devine sursa transformărilor lăuntrice ce se petrec în om, cel care îi călăuzeşte gândurile şi faptele. El călăuzeşte – în drumul său către perfecţiune – acea parte a fiinţei umane care se împărtăşeşte de la înţelepciunea divină.

Orice străduinţă sau înclinaţie a omului de a alege un drum fals, către o finalitate pervertită, va avea drept consecinţă înstrăinarea de sine, pierderea identităţii şi deformarea personalităţii. Omul nu poate ajunge să se cunoască şi să se înţeleagă pe sine în măsura în care este separat de Creatorul său. Uitarea lui Dumnezeu este întotdeauna însoţită de uitarea de sine, de ignorarea scopurilor ultime ale vieţii şi ale lumii în care omul se găseşte şi în ultimă instanţă de incapacitatea de a mai reflecta asupra valorilor superioare.

Aşa cum ataşamentul faţă de altul-decât-Dumnezeu îl înstrăinează pe om de sine şi îl preschimbă într-un fel de maşinărie biologică, tot astfel credinţa în Dumnezeu şi invocarea Sa îl salvează pe omul concentrat pe o singură dimensiune a vieţii sale, golit astfel de preocupările spirituale, din adâncul oceanului indiferenţei, învigorându-l şi reconciliindu-l cu sinele.

Invocarea lui Dumnezeu în actul rugăciunii regenerează capacităţile spirituale şi forţele celeste din om. Omul ajunge să înţeleagă inferioritatea fiinţei sale, nutrind speranţa că va putea înlătura defectele şi slăbiciunile fiinţei sale. Pe scurt, ajunge să se vadă pe sine aşa cum este el în realitate.

A fi conştient de existenţa lui Dumnezeu şi a te înălţa către sursa întregii existenţe reprezintă un izvor de lumină şi viaţă pentru inimă. Este o plăcere ce nu poate fi comparată cu plăcerile oferite de lumea materială. În virtutea influenţei acestei realităţi imateriale gândurile devin mai profunde şi se produce o anumită transformare în rândul valorilor.

Conducătorul Credincioşilor, Ali, pacea fie cu el, descrie efectul pe care-l produce în inima omului invocarea lui Dumnezeu: "Creatorul Atotputernic a făcut din cunoaşterea sa o sursă a purificării inimii. O dată cu conştientizarea lui Dumnezeu, inimile surde încep să audă, îşi capătă văzul după ce au fost oarbe, devin docile şi supuse după ce au fost revoltate."[25]

Tot el spune: "Domnul meu! Tu le eşti cel mai bun tovarăş celor care îţi dăruiesc iubirea lor şi cel mai bun sprijin pentru cei ce-şi pun nădejdea în Tine. Tu le pătrunzi stările lăuntrice şi le observi gesturile exterioare. Tu le cunoşti profunzimea inimilor. Tu le cunoşti puterea de pătrundere şi de cunoaştere, iar secretele lor sunt pentru Tine manifeste. Inimile lor tremură la gândul despărţirii de Tine, iar când singurătatea îi înfricoşează şi îi tulbură, cunoaşterea Ta le devine tovarăş. Dacă sunt copleşiţi de lipsuri şi greutăţi, ei se întorc spre tine, aflându-şi refugiul."[26]

Imamul Sajjad, pacea fie cu el, un ideal de puritate şi de dreptate, care nu s-a înstrăinat niciodată de Domnul său, oferă prin rugile sale cea mai înaltă expresie de iubire. Este vorba de o iubire sacră ce i-a cuprins întreaga fiinţă şi, deşi sufletul său era copleşit de gândul despărţirii de Domnul său, prin iubirea sa a găsit forţa de a se înălţa către cerurile nemărginite. Cu o atitudine de umilinţă şi de sinceră iubire, el şi-a înălţat rugile la pragul Dumnezeului cel Etern: "O, Dumnezeule! Am tânjit după iertarea şi mila Ta. Eu caut fără odihnă iertarea Ta şi mă încred în generozitatea Ta, deoarece zadarnic încerc să mă fac vrednic de iertarea Ta, iar bunătatea Ta este singura mea speranţă.

O, Dumnezeule, arată-mi calea cea bună şi încuviinţează ca eu să mor ca un credincios al Tău şi să renasc ca unul dintre ei.

O, Domnul pe care eu îl venerez! O, Tu, a cărui iertare o caută păcătoşii prin rugile lor! O, Tu, a cărui generozitate şi-o amintesc cei

năpăstuiţi, căutând în ea un refugiu! O, Tu, de frica căruia se căiesc amarnic răufăcătorii!

O, sursă a liniştii pentru sufletele celor izgoniţi de la casele lor! O, confidentul celor ce plâng cu inimile frânte! O, sprijin al celui rămas singur, ajutor al celui respins şi aflat în nevoi! Eu sunt cel ce ţi-a ascultat îndemnurile atunci când Tu le-ai spus oamenilor să-ţi caute ajutorul.

O, Doamne! Eu mă înclin la pragul Tău. O, Dumnezeu, dacă arăţi milă oricui te invocă în rugile sale, atunci lasă-mă pe mine să fiu cel mai aprins în rugile mele, iar dacă dai iertarea oricui se căieşte în prezenţa Ta, atunci lasă-mă pe mine să fiu cel dintâi.

O, Dumnezeu, nu lua speranţa celui ce nu o găseşte altundeva decât în Tine; nu mă alunga acum când mă aflu în pragul Tău."[27]

Oricine intenţionează să pătrundă semnificaţia adâncă a rugilor trebuie să fie conştient de faptul că explicaţia raţională şi dovezile logice nu sunt în măsură a asigura o înţelegere a problemelor ce privesc emanciparea spirituală.

Coranul cel Nobil descrie comportamentul şi modul de a fi al celor ce nu cred şi al celor ce împărtăşesc ideile materialiste, după cum urmează: *"Cât despre faptele acelora care nu cred, ele sunt ca o nălucire într-un pustiu întins, pe care cel însetat o ia drept apă, dar când ajunge la ea nu găseşte nimic."* (24:39)

"Lui i se adresează chemarea cea adevărată, ia aceia pe care îi cheamă afară de El nu le vor răspunde în nici un chip, ci ei sunt ca acela care întinde mâinile sale către apă pentru ca ea să ajungă la gura lui, fără ca ea să ajungă (vreodată). Iar chemarea necredincioşilor nu este decât în deşert." (13:14) *"Pilda acelora care au luat ocrotitorii în locul lui Dumnezeu este ca pilda păianjenului care şi-a făcut o casă; dar cea mai slabă casă este casa păianjenului, dacă măcar ar fi ştiut!"* (29:41) *"Pilda acelora care nu cred în Domnul lor este că faptele lor sunt şi cenuşa în care suflă vântul cu putere într-o zi furtunoasă. Ei nu vor avea nici un folos din ceea ce agonisesc. Aceasta este rătăcire adâncă."* (14:18)

Expresia cea mai aleasă a mulţumirii sale, pe care omul o poate avea faţă de Cel pe care îl invocă este ruga, o modalitate de manifestare a dragostei şi a devoţiunii faţă de perfecţiunea Sa absolută. Prin acest cult

al venerației omul se armonizează cu întregul creației, întrucât Dumnezeu primește lauda și gloria tuturor ființelor.

Coranul spune: *"Îl preamăresc cele șapte ceruri și pământul și cei care se află în ele și nu este nimic care să nu-L preamărească și să nu-I aducă laude, însă voi nu pricepeți preamărirea lor. Dar El este Blând și Iertător."* (17:44)

Firesc, acest cult și această venerație nu-I aduc lui Dumnezeu nici cel mai neînsemnat câștig, întrucât El este Cel care posedă toate perfecțiunile, nefiind afectat de nici o schimbare ce ar putea avea drept cauză atât omul cât și lumea. Ne putem oare imagina că El l-a creat pe om pentru ca apoi să profite de pe urma laudei și respectului pe care acesta I le aduce? Dimpotrivă, omul este cel care, dobândind cunoașterea autentică a ființei absolute și invocându-I măreția, își atinge scopul ultim, perfecțiunea.

Profesorul Ravaillet, cunoscutul filozof și fizician, afirmă următoarele în ceea ce privește identificarea conștiinței creaturilor: "Noua cosmologie ne spune că atomii și moleculele au conștiința a ceea ce fac; în înțelesul normal al cuvântului, ele sunt conștiente de funcția ce o îndeplinesc și de felul în care se desfășoară viața lor. Această conștiință pe care o au acești atomi și aceste molecule despre ei înșiși este superioară celei manifestate de un fizician, întrucât ceea ce el cunoaște în legătură cu un atom se reduce la faptul că dacă atomul nu ar fi fost perceptibil nu s-ar fi putut preta la cunoașterea științifică.

Corpurile, mișcarea, noțiunile despre aici și acolo, radiația, echilibrul, spațiul, atmosfera, distanța, împreună cu multe alte lucruri – toate își datorează existența existenței atomului. Dacă atomul nu ar fi existat, care ar fi fost atunci originea tuturor acestor fenomene remarcabile, ce au loc în lumea creației? Între conștiință și corp există aceeași legătură cu cea care se stabilește între mișcare și inerție, sau cea existentă între aspectele pozitive și cele negative ale unei mișcări.

Însă universul nu este orb. Dacă vă amintiți, examinarea câmpului vizual al ochiului ne-a dovedit că ochiul nu este un element de bază și nici un factor determinant. Dar cum funcția vizuală se exercită într-un spațiu fizic îngust – pământul – ea se conformează celorlalte capacități limitate ale speciei umane și ale altor creaturi pământești. Dar, în ceea ce privește spațiul dintre pământ și soare, dintre soare și galaxii, dintre

galaxii şi îndepărtatele planete gigantice, între care au loc largi schimburi de energii, un organ precum ochiul creaturilor pământeşti nu se poate dovedi în nici un fel eficient.

Dar tocmai din acest motiv nu putem crede că lipsa de conştientizare este elementul ce caracterizează acel schimb de energii, supus legilor gravitaţiei, echilibrului, mişcărilor, luminii şi vitezei forţelor centrifuge. Nu putem atribui orbirea totală acestor fenomene uimitoare şi nici chiar particulele de lumină nu pot fi privite ca un lucru asemănător poştaşului analfabet, a cărui sarcină este doar aceea să livreze mesaje pe care nu este capabil să le citească."[28]

LECŢIA A UNSPREZECEA
INCOMPARABILITATEA ATRIBUTELOR DIVINE

Atunci când încercăm să-L descriem pe Creator şi să-I cunoaştem atributele, avem nevoie de concepte şi expresii situate dincolo de întinderea firească a gândirii noastre. Termenii pe care îi folosim nu pot să ne ajute în îndeplinirea scopului nostru (care este descrierea reală a lui Dumnezeu) căci înţelegerea noastră limitată nu poate să cuprindă o bună percepţie a naturii atributelor infinite ale lui Dumnezeu. El este deasupra oricăror concepte construite şi modelate de mintea omului.

Omul, care este creat şi limitat în toate privinţele, n-ar trebui să spere că poate să descrie şi să imagineze o fiinţă non-materială prin intermediul conceptelor şi schemelor de gândire materiale.

O realitate diferită de fiinţele naturii, de fiinţele contingente, a cărei putere absolută şi cunoaştere nesfârşită depăşeşte toate lucrurile, care, după cum spune Coranul: *"N-are nici o asemănare cu fiinţele create şi imperfecte."* (42:11) – nu poate fi discutată în acelaşi mod ca oricare alt subiect.

Ali, Învăţătorul Dreptcredincioşilor, pacea fie cu el, a spus: "Oricine compară sau asimilează pe Dumnezeu cu un anumit lucru, referindu-se la esenţa Lui sacră, nu vorbeşte în realitate despre El. Tot ceea ce omul cunoaşte drept fundament al esenţei Sale, este în mod necesar creat. Dumnezeu este Creatorul, Făcătorul tuturor lucrurilor. Orice depinde de altceva decât de el însuşi este cauzat şi creat. Doar Dumnezeu este cauză (şi nu efect). El creează fără să se folosească de instrumente. El măsoară fără să apeleze la gândire şi la reflecţie. El nu are nici o nevoie şi nu trage profit din nimic. Timpul şi spaţiul nu-L încorsetează. Uneltele şi instrumentele nu-L ajută. Existenţa Sa precede toate timpurile, iar pre-eternitatea Sa precede toate începuturile. El nu are nici o limită, căci fenomenele sunt acelea care îşi delimitează esenţa prin mijloacele propriilor lor limite şi prin celelalte corpuri. Esenţa lui sacră nu admite

conceptele de "mişcare" sau "nemişcare"; cum ar fi posibil ca acel ceva creat în interiorul fenomenelor să existe şi în fiinţa Sa? Dacă ar exista mişcare şi impacienţă în esenţa Sa, El ar fi expus transformărilor şi schimbării; s-ar putea divide, iar pre-eternitatea Lui ar fi negată. El este sursa tuturor puterilor, deci nici o fiinţă nu poate să aibă efecte asupra Lui. El este Creatorul care nu dispare şi nu se schimbă şi care nu este niciodată ascuns oamenilor ştiutori şi cu bun simţ."[29]

Atributele lui Dumnezeu sunt clar diferite de ale noastre şi nu pot fi examinate printr-o comparaţie directă, deoarece izvorul existenţei, cel care defineşte şi creează fiinţa este diferit în calităţi de atributele tuturor celorlalte fiinţe. De exemplu, noi avem puterea să facem anumite lucruri, dar aceasta nu se aseamănă cu puterea lui Dumnezeu; în cazul nostru, atributul este un lucru, iar entitatea care îl posedă un alt lucru. Atunci când ne folosim de cunoaşterea noastră, noi nu suntem una cu ea, nu suntem cunoaşterea. În copilăria timpurie nu există nici o urmă de învăţare sau cunoaştere în fiinţele noastre, dar apoi am obţinut gradual o anumită cantitate de cunoaştere prin intermediul învăţării. Cunoaşterea şi puterea sunt două părţi distincte ale fiinţei noastre; nici nu formează esenţa noastră, nici nu se unesc una cu cealaltă în esenţa noastră. Atributele sunt accidente, iar esenţa noastră o substanţă; ele sunt separate unele de celelalte.

Dar cazul atributelor divine este complet diferit. Atunci când spunem că Dumnezeu este atotcunoscător şi atotputernic, afirmăm că El este sursa cunoaşterii şi a puterii: atributul nu este altceva decât entitatea căreia îi este desemnat, chiar dacă este distinct din punct de vedere conceptual. În realitate, atributele Sale sunt identice cu Esenţa Sa, căci Esenţa Lui nu este o substanţă care poate suferi accidente. El este fiinţa absolută, fiind cunoaştere, putere, viaţă, echilibru şi împlinire; El nu este supus vreunei limite externe sau mentale.

Deoarece trăim în mijlocul naturii şi suntem prin urmare conştienţi de ea în orice moment, în timp ce tot ceea ce vedem are anumite dimensiuni şi forme, un loc şi un timp anume, şi toate celelalte proprietăţi ale corpurilor, – pe scurt, datorită obişnuinţei minţii noastre cu fenomenele naturale – încercăm să măsurăm toate lucrurile prin criteriile naturii, chiar şi conceptele intelectuale şi raţionale. Criteriile noastre servesc ca punct de plecare pentru toate investigaţiile ştiinţifice şi filozofice.

A imagina o fiinţă care nu are nici una dintre proprietăţile materiei şi care este complet altfel de orice pot concepe minţile noastre, a înţelege atributele drept inseparabile de esenţă – nu cere doar precizie mare – dar solicită să părăsim toate schemele de gândire bazate pe fiinţarea materială.

Ali, pacea fie cu el, a vorbit elocvent, profund şi plin de înţeles în această problemă. El dezvăluie că omul nu poate să-L cuprindă pe Dumnezeu într-o descriere: "Monoteismul pur şi credinţa adevărată stau în negarea, extragerea şi excluderea din fiinţa Lui a tuturor atributelor fiinţelor create. Dumnezeu interzice să fie descris printr-un atribut de un asemenea tip, deoarece când El este înfăţişat astfel pare că fiecare atribut este separat de posesorul său, de care este complet străin. Deci acela care îl descrie pe Dumnezeu imaginându-şi că Acesta posedă anumite atribute ataşate esenţei Lui L-a făcut pe El partener al unor lucruri create şi a sugerat că El se compune din două părţi. O asemenea încercare de descriere a lui Dumnezeu apare din ignoranţă, din lipsă de cunoaştere."[30]

Conceptele mentale nu-L pot descrie pe Dumnezeu făcând apel la atribute finite; fiind limitate, ele nu se pot aplica fiinţei lui Dumnezeu. Fiecare atribut, fiind raportat la semnificaţia particulară pe care o poartă, este separat de toate celelalte atribute. De exemplu, atributul vieţii este diferit de atributul puterii; ele nu se pot schimba între ele. Este posibil ca anumite împrejurări să adune toate aceste atribute la un loc, dar fiecare are o semnificaţie lexicală aparte.

Atunci când mintea umană doreşte să atribuie o calitate unui anumit lucru, scopul său este de a stabili într-o instanţă dată un tip de unitate între atribut şi entitatea pe care o descrie. Dar atributul fiind distinct din punct de vedere conceptual de entitate, mintea decretează în mod inevitabil că ele rămân separate. Singurele mijloace ale cunoaşterii lucrurilor sunt descrierile lor prin concepte mintale, care sunt separate unul de celălalt – fiind, prin urmare, în mod necesar finite. Aceste concepte nu pot să ne dea cunoaşterea Celei mai Transcendente Realităţi. El se ridică deasupra posibilităţii de a fi cunoscut prin descriere, şi oricine limitează pe Dumnezeu cu un atribut dat nu a reuşit să obţină vreo cunoaştere a Lui.

Menţionând câteva exemple, putem înţelege într-un anumit grad cum de atributele nu sunt pur şi simplu alăturate esenţei. Să considerăm

căldura provenită de la foc, care încălzeşte toate lucrurile, astfel încât una dintre calităţile focului este arderea şi distribuţia de căldură.

Ocupă această calitate un loc special în cadrul focului? Desigur că nu; întregul foc are atributul arderii şi distribuţiei căldurii.

Imamul Ja'far as-Sadiq, pacea fie cu el, a răspuns cuiva care îl întrebase despre natura lui Dumnezeu: "El este altceva decât toate lucrurile; El singur este identic cu esenţa primă a fiinţei; El nu este un corp şi nu are o formă. Simţurile nu-L pot percepe şi nu-L pot exclude. El scapă percepţiei; fantezia şi imaginaţia nu-L pot prinde în capcanele lor. Trecerea timpului şi succesiunea vârstelor nu Îl diminuează, El fiind deasupra oricărei mutaţii sau transformări."[31]

UNITATEA LUI DUMNEZEU

Atunci când în discursul religios apare problema unităţii divinităţii, prin aceasta se înţeleg diferite aspecte – cum ar fi credinţa în unitatea esenţei sau componenţa atributelor (distincţia dintre esenţă şi atribute fiind complet exclusă – având în vedere unitatea atributelor). Distingerea şi diferenţierea provin din limitare. Dacă diferenţiem atributele divine, o facem doar din punctul de vedere al gândirii şi reflecţiei noastre; o multitudine a direcţiilor sau a unor atribute adăugite nu poate afecta esenţa divinităţii.

Dacă în lumea naturală vom privi un corp prin mai multe lentile colorate, acel corp ne va apărea într-o succesiune de culori diferite. La fel, atunci când contemplăm esenţa unică a lui Dumnezeu prin intermediul raţiunii noastre, conferim uneori cunoaştere acelei fiinţe infinite – bazându-ne pe faptul că toate creaturile sunt permanent prezente în faţa Lui; spunem atunci că El este atotcunoscător. Alteori cunoaştem posibilitatea Lui de a crea toate lucrurile – şi atunci vorbim despre El ca fiind atotputernic.

Privite din acest punct de vedere, atributele diferite, care par asemănătoare proprietăţilor fiinţelor noastre limitate, sunt văzute separat de esenţa Lui infinită. Cu toate acestea, toate fiinţele care privesc diferitele atribute au în mod obiectiv o singură existenţă şi vizează o singură realitate – liberă de orice defect sau deficienţă, care posedă toate

perfecţiunile puterii, milei, cunoaşterii, binecuvântării, înţelepciunii şi splendorii.

Ali, Conducătorul Credincioşilor, pacea fie cu el – spune în prima sa predică din Nahj al-balaghah: "Începutul religiei este cunoaşterea esenţei divine pure, iar perfecţiunea acestei cunoaşteri stă în credinţa în acea fiinţă sacră. Credinţa perfectă stă ca urmare în devoţiunea sinceră faţă de fiinţa Lui – iar devoţiunea perfectă nu este altceva decât disocierea acelui Principiu Unic de toate atributele fiinţelor contingente.

El nu poate fi descris prin nici un atribut, căci ar apărea astfel o diferenţă între numele Lui şi atribut. Oricine încearcă să-L descrie printr-un atribut creează de fapt o fiinţă-partener pentru El, sau mai degrabă Îl consideră ca fiind alcătuit din două fiinţe. O asemenea persoană nu cunoaşte cu adevărat natura fiinţei unice a lui Dumnezeu, este oarbă şi ignorantă.

Acela va putea încerca să-L poziţioneze pe Dumnezeu (să-L restrângă la un anumit timp sau loc) şi oricine face aceasta pune limite Creatorului întregii existenţe şi Îl consideră finit. Oricine Îl limitează şi Îl restrânge astfel, Îl consideră drept o cantitate măsurabilă. Cine întreabă "Unde este Dumnezeu?" Îl consideră în mod neintenţionat un corp închis într-un alt corp – iar cine întreabă "Unde este Dumnezeu implicat?" crede neintenţionat că există locuri care sunt lipsite de fiinţa Lui."

Deci fiecare atribut este finit şi coextensiv cu infinitatea esenţei. Dumnezeu este liber şi separat de atributele fiinţei care pot fi distinse unele de celelalte şi separate de esenţă.

Odată ce realizăm că fiinţa lui Dumnezeu se trage din El, rezultă că o fiinţă absolută este infinită în toate privinţele. Dacă existenţa şi non-existenţa pot fi în mod egal concepute pentru o entitate, aceasta trebuie să-şi dobândească existenţa dintr-o cauză exterioară; originarea de sine este – la urma urmei – imposibilă. Există prin urmare o singură fiinţă absolută care derivă din ea însăşi; toate celelalte realităţi sunt subordonate ei şi pot fi cunoscute doar prin ea. Esenţa este identică cu propria ei existenţă – ea este infinită în raport cu cunoaşterea, puterea, non-originarea şi eternitatea – pentru că toate acestea sunt forme ale existenţei, iar o esenţă identică existenţei trebuie să posede în mod necesar toate aceste perfecţiuni într-un grad infinit.

* * * * *

Unitatea lui Dumnezeu este unul dintre atributele Lui esențiale. Toate religiile revelate – în formele lor originare şi nedistorsionate – au pus în fața omenirii o afirmație a unității lui Dumnezeu nealterată prin apariția unor parteneri ai Lui. O asemenea atribuire de parteneri – în orice formă sau dimensiune a ei – este cea mai mare eroare pe care omul o poate face. Ea a apărut în istorie ca un rezultat al ignoranței, al necunoaşterii şi ca o părăsire a domniei rațiunii şi a învățăturilor Profeților.

Dacă oamenii ar fi crezut corect în Dumnezeu, în dovezile rațiunii şi în îndrumarea Profeților, ar fi fost imposibil ca ei să accepte vreun fenomen contingent sau vreun lucru creat în locul Lui sau să-şi imagineze că oricare altă ființă ar putea fi partenerul Lui sau egalul Lui la comanda şi controlul destinelor lumii, sau având vreo putere în administrarea ordinii lumii.

Dacă mai mulți zei ar conduce lumea şi fiecare dintre aceştia ar acționa şi ar da ordine conform dorinței lor, ordinea universului s-ar dizolva în anarhie.

Coranul spune: *"Dacă s-ar afla (în lume) şi alți dumnezei afară de Dumnezeu, ea ar fi stricată. Mărire lui Dumnezeu, Stăpânul Tronului, care este mai presus decât ceea ce spun ei."* (21:22)

Dacă spunem că Dumnezeu este Unul, o facem pentru că El nu este un corp. Un corp este un compus dintr-o serie de elemente diferite a căror uniune îi dă acestuia existență. Componentele, diviziunea şi generarea sunt toate atributele ființelor şi corpurilor contingente; prin urmare, le negăm în cazul lui Dumnezeu şi afirmăm că orice lucru începe să existe ca un rezultat al compunerii şi generării; nu este nici Dumnezeu şi nici nu seamănă cu El.

Este posibil să concepem pluralitatea în cadrul unei categorii date odată ce vorbim de limitări cum sunt cantitatea, calitatea şi timpul. Dumnezeu nu este însă limitat de nici una dintre acestea şi – prin urmare – nu putem să-i concepem vreun partener sau vreo ființă asemănătoare Lui.

Dacă încercăm să ne imaginăm esența apei, fără nici un atribut limitativ – şi am repeta acest exercițiu de mai multe ori – nimic nu va fi adăugat concepției noastre originare. Deoarece la început am conceput

apa într-un sens absolut, nelimitat nici prin cantitate, nici prin calitate, este imposibil ca în încercările următoare de a o concepe să ne apară o nouă ipoteză.

Dar atunci când adăugăm esenței apei anumite atribute limitative extrinseci ei, diferite forme şi ipostaze ale apei vor apărea şi, odată cu ele va apărea pluralitatea. Exemple ale acesteia ar fi apa de ploaie, apa de izvor, de râu, apa mării – toate acestea fiind observate în momente şi locuri diferite, atunci şi acum, aici şi acolo. Dacă eliminăm aceste atribute limitative şi privim din nou esența fundamentală a apei – vom vedea că aceasta elimină orice dualitate, fiind o esență unică.

Trebuie să ştim că orice lucru care poate fi conținut într-un anumit spațiu are nevoie de acel spațiu şi orice ființă care e conținută într-un interval de timp ține în existența ei primară de condițiile definitorii ale timpului; existența ei va fi realizată doar în cadrul temporal dat, unde aceste condiții sunt obținute.

Deci, atunci când ajungem să cunoaştem o ființă prezentă în toate timpurile şi care posedă cel mai înalt grad conceptibil de perfecțiune, absolut liberă de orice fel de defect, trebuie să recunoaştem că a impune dualitate unei realități atât de sublime înseamnă a o face finită şi limitată.

Într-adevăr, Dumnezeu nu este unul în sens numeric (astfel încât să ni-L imaginăm ca pe primul membru al unei categorii, care este urmat de un al doilea). Unitatea Lui este astfel încât dacă ne imaginăm un al doilea care coexistă cu El, acesta ar fi totodată identic cu El.

De vreme ce multiplicitatea lucrurilor derivă din circumstanțe limitative care le diferențiază pe unele de celelalte, ar fi complet irațional să ne imaginăm un al doilea pentru o ființă care este liberă de toate limitările şi îngrădirile. Existența unui al doilea ar însemna că primul are limite şi hotare, iar dacă acestea ar fi excluse, pur şi simplu nu am putea avea două lucruri (concepția noastră privind al doilea lucru l-ar cataloga drept o repetiție a primului).

Doctrina unității divine înseamnă că dacă îl considerăm pe Dumnezeu singur, excluzând toate ființele fenomenale, esența Lui sacră este complet afirmată. Similar, dacă privim ființa Lui împreună cu ființele fenomenale, din nou existența Lui va fi complet afirmată. Dar dacă din contră, vom privi lucrurile contingente ca excluzându-l pe Dumnezeu, nu

putem spune sub nici o formă că ele există, deoarece existenţa lor este dependentă de Creator pentru originarea şi perpetuarea ei.

Deci, atunci când concepem limite şi condiţionări pentru Dumnezeu, înseamnă că Dumnezeu va înceta să existe în momentul în care acele limite şi condiţionări dispar. Dar existenţa lui Dumnezeu nu se supune condiţionării şi pluralităţii, iar raţiunea nu poate, prin urmare, să conceapă un al doilea de felul Său.

Să dăm un exemplu. Să presupunem că lumea este infinită, neavând nici o margine, şi în orice direcţie am călători, nu am ajunge niciodată la sfârşitul ei. Cu un asemenea concept al lumii corporale, ale cărei dimensiuni sunt toate infinite, putem oare să ne imaginăm o altă lume, diferită de prima, fie ea finită sau infinită? Cu siguranţă că nu putem, deoarece conceptul unei lumi corporale infinite exclude în mod necesar existenţa unei alte lumi de acelaşi tip. Dacă încercăm să concepem o altă lume, aceasta va fi sau un segment al primei lumi, sau va fi identică cu aceasta.

Deci, considerând că esenţa divină este existenţa absolută, a introduce existenţa unei a doua fiinţe asemănătoare Lui este la fel ca operaţia prin care imaginăm o a doua lume a corpurilor coexistând cu o lume infinită a corpurilor. Cu alte cuvinte, este imposibil.

Este clar prin urmare că semnificaţia faptului că Dumnezeu este Unul nu este cea după care El nu este format din doi, ci faptul că un al doilea este de neconceput şi că posesiunea exclusivă a divinităţii este necesitată de esenţa Sa. El devine distinct faţă de altul decât El însuşi nu prin mijloacele unei limitări – ci prin cele ale esenţei Lui care nu poate fi distinsă clar de oricare alt lucru. Toate celelalte fiinţe – prin contrast – îşi obţin caracterul lor distinct nu prin esenţa lor, ci mai degrabă în raport cu Dumnezeu.

* * * * *

Vedem clar că interrelaţionările largi şi armonia există printre toate componentele lumii. Omul produce dioxidul de carbon care permite plantelor să respire, iar plantele produc la rândul lor oxigen, care îi permite omului să respire. Ca un rezultat al acestui schimb reciproc între

plante şi om, o anumită cantitate de oxigen este tot timpul păstrată, lucru fără de care nu ar mai rămâne nici urmă de oameni pe acest pământ.

Cantitatea de căldură primită de Pământ de la soare corespunde nevoii de căldură a fiinţelor. Viteza de rotaţie a pământului în jurul soarelui şi distanţa până la acea sursă de energie şi căldură au fost fixate la un nivel care face viaţa omului posibilă pe pământ. Distanţa între pământ şi soare determină un anumit grad de căldură care corespunde exact nevoilor vieţii pe pământ. Dacă viteza de rotaţie a pământului ar fi de o sută de mile la oră în loc de o mie de mile la oră (aşa cum este acum) nopţile şi zilele noastre ar fi de zece ori mai lungi, iar intensitatea căldurii solare s-ar ridica la un punct la care toată viaţa plantelor ar fi distrusă, iar nopţile reci ale iernii ar îngheţa orice lucru de pe pământ.

Dacă, pe de o parte, razele soarelui ar fi reduse la jumătate, toate fiinţele ar fi îngheţate pe loc de un frig teribil. Dacă, pe de altă parte, ele ar fi fost de două ori mai puternice, sămânţa vieţii n-ar fi încolţit niciodată. Dacă luna s-ar depărta de pământ, mareele ar fi atât de puternice încât ar smulge munţii din loc.

Văzută în această lumină, lumea pare o caravană în care toţi călătorii sunt uniţi unii cu alţii ca mărgelele pe aţă. Toate părţile sale – mari sau mici – luptă în mod coordonat pentru a avansa într-o singură direcţie. În tot organismul, fiecare părticică îşi îndeplineşte funcţia ei şi toate lucrurile se ajută şi se completează unul pe celălalt. O legătură profundă şi invizibilă leagă fiecare atom cu toţi ceilalţi atomi.

O lume atât de prinsă în unitate trebuie să fie conectată în mod necesar la o singură sursă sau principiu. Existenţa derivă dintr-o singură origine; dacă întregul univers este unul, şi creatorul său trebuie să fie unul. Faptul că făcătorul universului a introdus unitate în multiplicitatea lumii create de în el însuşi e o dovadă convingătoare a unităţii, puterii şi înţelepciunii Sale.

Coranul spune: *"Spune: "Îi vedeţi pe asociaţii voştri pe care voi îi invocaţi afară de Dumnezeu? Arătaţi-mi, ce au creat ei pe pământ? Sau au dat ei vreo parte în crearea cerurilor? Sau lor le-am dat Noi vreo carte pe care ei să o cunoască bine? (Nicidecum!) Dar nu-şi făgăduiesc cei nelegiuiţi unii altora decât numai înşelăciune. Dumnezeu ţine cerurile şi pământul ca să nu se prăbuşească. Iar dacă s-ar prăbuşi,*

nimeni, după El, nu le-ar mai putea ţine! El este răbdător şi iertător." (35:40-41)

Natura noastră interioară – o dimensiune fundamentală a existenţei noastre – confirmă de asemenea unitatea lui Dumnezeu. În timpurile grele ale încercărilor de tot felul, dorinţele noastre se concentrează într-un singur punct; ne întoarcem într-o anumită direcţie şi ne deschidem inimile către El.

Unul dintre elevii Imamului Ja'far Sadiq, pacea fie cu el, l-a întrebat: "Ce dovadă avem pentru unitatea lui Dumnezeu?"

Imamul i-a răspuns: "Dovada unităţii Lui este interrelaţionarea şi continuitatea întregii creaţii, ordinea integrală a fiinţei care domneşte asupra tuturor lucrurilor. Dumnezeu spune în Coran: "Dacă ar exista un creator în ceruri sau pe pământ, altul decât Unul Dumnezeu, ordinea ar dispărea şi lumea ar fi distrusă."[32]

Deci regularitatea şi alcătuirea înţeleaptă a ordinii care domneşte asupra tuturor lucrurilor refuză teoria după care ar exista mai mulţi zei, domnind în aceleaşi sfere sau în sfere diferite.

* * * * *

Chiar dacă Sfântul Coran afirmă unitatea lui Dumnezeu în creaţie şi înţelepciune, el menţionează rolul cauzelor şi mijloacelor care implementează voinţa divină. *"Dumnezeu pogoară din cer apa, cu care dă viaţă pământului după moartea lui. Iar întru aceasta este cu adevărat un semn pentru un neam (de oameni) care aud."* (16:65)

Odată ce ajungem la concluzia că Dumnezeu singur creează, ordonează şi conduce universul şi că toate sursele de efect şi cauzalitate sunt subordonate voinţei şi ordinelor Sale, fiecare având rolul său desemnat de Dumnezeu, atunci cum ne-am mai putea imagina o altă fiinţă de acelaşi nivel cu Dumnezeu şi cum ne-am putea închina acesteia?

Coranul spune: *"Dar sunt printre oameni (şi unii) care primesc în afară de Dumnezeu încă şi semeni, pe care-i iubesc cu iubirea (credincioşilor) pentru Dumnezeu. Dar cei care cred sunt mai stăruitori în iubirea pentru Dumnezeu."* (2:165) *"Şi printre semnele Sale sunt noaptea şi ziua şi Soarele şi Luna. Însă nu vă prosternaţi nici dinaintea*

Soarelui, nici dinaintea Lunii, ci prosternați-vă lui Dumnezeu care le-a creat pe ele." (41:37)

LECŢIA A DOUĂSPREZECEA

PUTEREA INFINITĂ A LUI DUMNEZEU

Puterea infinită a lui Dumnezeu nu are dovezi mai clare decât cele furnizate de studiul fenomenelor universului creat şi al formelor şi înfăţişărilor diferite ale naturii care nu pot fi vreodată integral descrise.

Când privim creaţia lui Dumnezeu ne confruntăm cu o energie atât de vastă încât nu-i putem imagina nici o limitare. O privire asupra creaţiei şi asupra milioanelor de adevăruri dezvăluite de minunăţiile naturii şi de profunzimile fiinţei umane ne furnizează cea mai clară indicaţie a întinderii puterii Celui care le-a creat, căci ordinea atât de bogată şi de complexă a existenţei nu admite altă explicaţie.

Tocmai puterea incomparabilă a lui Dumnezeu este cea care forţează pe om să se încline umil în faţa Creatorului acestei ordini măreţe. Nu putem exprima în cuvinte dimensiunile puterii Sale; această esenţă unică are o asemenea putere încât ajunge să comande "Fii!" pentru ca un lucru să înceapă să existe. Coranul spune: *"Şi dacă voieşte El un lucru, porunca Lui este numai să zică "Fii" şi el este."* (36:82)

Legea exprimată în acest verset indică cel mai bine puterea Sa nelimitată precum şi manifestările puterii şi splendorii Sale. El neagă orice limită pe care am încerca s-o fixăm puterii divine şi proclamă inadecvarea tuturor criteriilor şi măsurătorilor legate de această lege divină.

Pionierii ştiinţelor naturale, oamenii laboratoarelor, în ciuda tuturor progreselor pe care le-au realizat, nu au ajuns încă la cunoaşterea completă şi definitivă a secretelor unei singure fiinţe dintre numeroasele şi variatele fiinţe ale universului creat. Cu atât mai puţin, cunoaşterea parţială şi neobiectivă pe care omul a obţinut-o asupra câtorva dintre fiinţele lumii nu este suficientă pentru ca el să realizeze integral că puterea imensă care a creat o asemenea abundenţă şi varietate în univers trebuie să rămână infinită.

Să privim întinderea creaţiei Sale: creaturi fragile şi bestii monstruoase cu înfăţişări ciudate vieţuiesc împreună în adâncurile oceanului, păsări delicate şi melodioase cu aripi felurit colorate a căror frumuseţe inspiră pe artişti, stelele care strălucesc pe cer şi soarele care răsare şi apune; răsăritul şi lumina lunii; planetele, galaxiile şi nebuloasele care conţin fiecare în nucleul lor milioane de stele uriaşe strălucind în infinit.

O asemenea creaţie, care uimeşte prin splendoarea ei, nu dovedeşte oare puterea infinită a Creatorului ei? Ar putea cineva să ignore puterea unui Creator care conferă vieţii o asemenea varietate şi care face ca formele finite şi distincte să se releveze în marele evantai al fenomenelor?

Dat fiind că toate aceste forme seducătoare ale creaţiei provin în ultimă instanţă de la atom, problema fiinţei nu poate să se explice altfel decât prin intermediul forţei infinite capabile să influenţeze totul. El este Cel care impune tuturor lucrurilor să ia forma vieţii şi care deţine puterea şi inteligenţa să plănuiască şi să construiască acest eşafodaj vast şi precis.

* * * * *

Mic şi mare, dificil şi uşor sunt calificative proprii fiinţelor finite; în întinderea infinită a esenţei şi atributelor lui Dumnezeu nu poate fi vorba de mic şi mare, mult sau puţin. Lipsa de putere şi incapacitatea sunt datorate unei energii finite de care se poate dispune, sau de existenţa unui obstacol în drum sau de absenţa unor mijloace şi a unor instrumente; ele sunt de neconceput în cazul unei puteri infinite.

Coranul spune: *"Şi nimic din ceruri şi de pe pământ nu poate să scape de pedeapsa lui Dumnezeu, căci El este Atoateştiutor şi Atotputernic."* (35:44)

Chiar dacă Dumnezeu poate să facă orice, El a creat lumea după un plan anume în cadrul căruia un rol îl au anume fenomene în ascendenţa celorlalte. Aceste fenomene sunt în mod incontestabil cu totul subodonate voinţei sale împlinindu-şi rolul lor şi niciodată opunându-se Lui în cel mai mic amănunt.

Coranul spune: *"El a creat Soarele, Luna şi Stelele supuse voinţei Sale. Şi nu este decât a Lui făptura şi stăpânirea."* (7:54)

Nici o creatură din univers nu poate fi o manifestare a puterii şi nu poate împărtăşi voinţa şi puterea Sa, pentru că Dumnezeu nu are nici un partener în esenţa sa şi nici un asociat în puterea Sa de creaţie.

Aşa cum creaturile nu sunt independente în esenţa lor, tot aşa nu sunt independente nici în privinţa actelor şi efectelor pe care le produce El. Fiecare agent sau cauză îşi trage esenţa fiinţei sale de la Dumnezeu ca şi puterea de a acţiona şi a produce un efect.

Oricând doreşte sau consideră necesar, El schimbă întreaga ordine a existenţei, oricât de fermă ar fi aceasta. Totul este supus voinţei Sale. Creatorul care a desemnat fiecărui factor sau cauză un efect particular este capabil să neutralizeze sau să suspende oricând acest efect. Aşa cum un simplu ordin a dat universului existenţă, un singur ordin va ridica fenomenelor rolul lor obişnuit.

Coranul spune: *"Au zis: "Ardeţi-l pe Avraam şi ajutaţi-i pe zeii voştri, dacă voi vreţi să faceţi ceva pentru ei!" Dar Noi am zis: "O, foc! Fii răcoare şi mântuire peste Avraam!" Ei au făcut un vicleşug împotriva lui, însă Noi am făcut ca ei să fie cei mai în pierdere."* (21:68-69).

Chiar dacă puternica atracţie dintre soare şi pământ se exercită într-un spaţiu vast, ambele corpuri cereşti sunt supuse voinţei Sale. De îndată ce El dă unei păsărele puterea necesară, ea poate să reziste atracţiei pământului şi să zboare.

Coranul spune: *"Oare nu văd ei păsările supuse din văzduhul cerului pe care nimeni nu le ţine decât numai Dumnezeu? Întru acesta sunt cu adevărat semne pentru un neam de oameni care cred."* (16:79)

Orice fenomen care poate fi imaginat ca existând în lumea fiinţei îşi găseşte nevoile de subzistenţă şi viaţă în Creator. De aceea, orice putere sau capacitate găsite în planul creaţiei trebuie în mod necesar să se raporteze la puterea infinită a lui Dumnezeu.

Ali, Conducătorul Credincioşilor, pacea fie cu el, scrie într-o predică reprodusă în *Nahj al-balaghah:* "O, Doamne, nu putem pătrunde în adâncimile splendorii şi maiestăţii Tale. Ştim doar că trăieşti şi exişti prin Tine, că Tu nu mănânci şi nu dormi. Nici o minte nu te poate

percepe şi nici un ochi nu Te poate vedea. Dar Tu vezi totul şi ştii cât vor trăi toate şi eşti atotputernic.

Chiar dacă n-am perceput nimic din creaţia Ta, suntem uimiţi de puterea Ta şi Te lăudăm mult. Căci noi ştim că ceea ce nu putem vedea cu ochii noştri şi pe care nu îl putem atinge cu mintea şi inteligenţa noastră şi este ascuns de vălurile necunoscutului este mult mai mare decât ceea ce putem vedea."[33]

Când omul se hotărăşte să construiască ceva, de exemplu un spital, el adună mai întâi uneltele şi piesele de echipament necesare care nu au nici o legătură esenţială una cu cealaltă şi apoi le asamblează pentru a-şi atinge scopul, folosindu-se de o serie de relaţii artificiale pentru aceasta.

Pentru a crea asemenea relaţii artificiale, el foloseşte obiecte şi forţe care există deja. Munca şi activitatea sa sunt o parte a sistemului creaţiei; nu sunt, vorbind drept, nişte activităţi creatoare, ci doar o formă de mişcare care are loc în interiorul unor obiecte care există deja. Creaţia divină formează o categorie cu totul diferită de simpla producere de relaţii artificiale între obiectele existente. Dumnezeu creează lucrurile cu toate proprietăţile, forţele, energiile şi caracteristicile lor.

Atunci când spunem că Dumnezeu este atotputernic, trebuie să ştim că puterea Sa priveşte doar acele lucruri care sunt posibile. Lucrurile imposibile raţional sunt cu totul în afara sferei puterii Sale, iar a folosi cuvintele "putere" sau "capacitate" legate de lucruri imposibile este incorect şi lipsit de sens. Chiar dacă puterea lui Dumnezeu este, într-adevăr, nelimitată, capacitatea receptivă a lucrurilor şi capacitatea lor de a servi ca loc de manifestare a puterii divine trebuie luate în considerare, executarea voinţei lui Dumnezeu este legată de relaţiile între cauză şi efect împreună cu reţeaua complexă de motive şi cauze. Pentru ca un lucru să poată deveni obiectul voinţei divine, el trebuie să nu fie imposibil şi trebuie să posede în chiar esenţa sa capacitatea receptivă; voinţa divină este îndeplinită prin mijloacele receptivităţii lucrurilor. Este adevărat că puterea divină este infinită şi constantă, dar terenul destinat să o primească este imperfect şi incapabil să absoarbă integral ceea ce sursa atât de abundentă pune la dispoziţia sa.

Oceanul este o sursă abundentă de apă, dar o cisternă nu are decât o capacitate limitată pentru a înmagazina această apă şi o cantitate infimă

din apa oceanului este suficientă pentru a umple cisterna. Este clar că în acest caz limită este capacitatea cisternei şi nu apa oceanului.

Cineva l-a întrebat odată pe Ali, Conducătorul Credincioşilor, pacea fie cu el: "Este Dumnezeul tău capabil să pună întreaga lume într-un ou de găină?" Ali a răspuns: "Dumnezeu Cel Atotputernic este într-adevăr capabil să facă orice, dar ceea ce tu ceri este un lucru imposibil."[34]

Deci, cu toate că esenţa sacră a lui Dumnezeu este cu totul liberă de orice neputinţă, este lipsit de sens să întrebi dacă Dumnezeu poate face un lucru care este imposibil în sine.

* * * * *

Cel a cărui inimă bate cu iubire de Dumnezeu şi care este plină de credinţă în Creatorul întregii fiinţe nu va fi niciodată descurajat, singur sau lipsit de speranţă, chiar şi în mijlocul celor mai mari dificultăţi. Orice lucru pe care decide să-l ducă la îndeplinire îl va face în umbra protectoare a unei puteri supreme care îl face să triumfe asupra oricăror dificultăţi.

Un om care este conştient de prezenţa lui Dumnezeu şi ştie că se bucură de susţinerea Acestuia poate să reziste şi să suporte toate încercările. Dificultăţile sunt pentru el ca spuma de pe suprafaţa mării. Focul care arde în el devine mai arzător în fiecare zi şi încercările fac din el un om mai puternic.

Prin durerile pe care le încearcă, el este reconfortat şi întărit de bunătatea şi de favoarea lui Dumnezeu şi acesta formează adevăratul motor al activităţii sale. Eşecul nu-i blochează niciodată calea şi nu-l frânge; cu o intenţie sinceră şi un efort necurmat, el continuă drumul până la victoria finală.

El înţelege că eforturile sale nu sunt în van şi că victoria aparţine acelora care o merită. Oricând voieşte, Dumnezeu ia mâna celor căzuţi şi oprimaţi care nu au alt refugiu în afară de El şi îi ridică pe culmile puterii. Uneori, de asemenea, aruncă în praful umilirii şi dezastrului pe opresorii puternici şi aroganţi care cred doar în violenţă şi în logica forţei şi îi tratează pe oameni ca şi când ar fi lipsiţi de valoare.

Câţi tirani au fost detronaţi în cursul istoriei umane şi au dispărut într-o furtună de ruşine!

Istoria mesagerilor lui Dumnezeu reprezintă în sine un model ideal şi complet al valorilor umane. Ştim cu toţii cum aceşti mesageri s-au ridicat împotriva forţelor opresive ale timpului lor în scopul de a-i conduce pe oameni spre mântuire, reformarea societăţilor lor şi introducerea de noi şi nobile valori. Făcând aceasta, ei au aprins flacăra care a sfârşit prin a distruge politeismul.

Credinţele lor au dat naştere unui tumult care a putut schimba faţa şi cursul istoriei. Ei au pus fundamentele cultului monoteist şi au stabilit principiile virtuţii în maniera cea mai largă.

Cine ar putea nega rolul devoţiunii şi credinţei lor în lupta necurmată pe care au purtat-o? Cât de mult poate simpla putere să-l ajute pe om să îndure sacrificiile?

O scurtă examinare a istoriei glorioase a Profeţilor ne permite să înţelegem sinceritatea lor, devoţiunea, răbdarea şi dorinţa lor intensă de a îndruma şi de a-i schimba pe oameni. Secretul succesului lor stă în faptul că nu s-au gândit niciodată la ei înşişi nici măcar un singur moment; ei au renunţat în mod sincer la fiinţa lor, dăruind-o slujirii lui Dumnezeu. Iar Dumnezeu le-a răspuns dându-le nemurire şi glorie eternă.

LECŢIA A TREISPREZECEA

CUNOAŞTEREA NEMĂRGINITĂ A LUI DUMNEZEU

Un Creator, care nu poate fi delimitat de nici un spaţiu, a cărui esenţă nu cunoaşte limite şi a cărui fiinţă în nici o parte a cerurilor sau a pământului nu este vidă, este în mod natural o fiinţă care cunoaşte totul; nu există nimic în întreaga Sa creaţie peste care să nu strălucească razele cunoaşterii Sale.

Evenimentele care au loc în străfundurile universului, întâmplate cu miliarde de ani în urmă sau cu miliarde de ani în viitor – sunt toate incluse în sfera cunoaşterii Sale, iar cele mai importante tentative de a interpreta cunoaşterea Sa sunt, prin urmare, menite eşecului.

Pentru a înţelege întinderea cunoaşterii Sale, depăşim limitele înţelegerii noastre, concentrăm inteligenţa noastră asupra reflecţiei şi cercetării şi încercăm să avansăm spre scopul nostru cu o minte limpede. În ultimă instanţă, totuşi, aparatului nostru mental îi lipsesc calităţile necesare pentru a atinge acest scop.

Dacă am putea exista oriunde în aceeaşi măsură în care existăm într-un anumit loc, astfel încât să nu privăm nici un loc de existenţa noastră, nimic nu ne-ar fi ascuns şi am fi la curent cu toate.

Pentru noi, lumea a fost divizată în două sectoare; invizibilul şi sectorul manifest. Prin "invizibil" înţelegem domeniul lucrurilor care – fiind incomensurabile şi imateriale – sunt imperceptibile pentru organele de simţ. Este important să amintim aici că domeniul ştiinţelor empirice nu este singurul care vizează cunoaşterea totalităţii existenţei.

Pentru a înţelege secretele şi misterele creaţiei avem nevoie de o bază de pornire. Înălţimea pe care o putem atinge depinde de forţa intelectuală pe care o avem la îndemâna noastră şi de gradul de înţelegere care propulsează ascensiunea noastră. Odată ce avem o bază de pornire, multe realităţi ne devin cunoscute.

* * * * *

Folosind cuvântul ghayb ("ascuns"), Coranul cel Sfânt aşează în faţa omului o viziune largă a realităţii. Mesagerii lui Dumnezeu au încercat de asemenea să ridice cunoaşterea de către om a universului creat la nivelul care cuprinde infinitul laolaltă cu finitul şi fruntariile invizibilului laolaltă cu dimensiunile manifestului.

Pentru Dumnezeu, "ascunsul" nu există; pentru El, întregul univers este manifest. Coranul spune: *"El este (...) ştiutorul celor văzute şi nevăzute. El este cel Milostiv şi Îndurător."* (59:22)

Tot ceea ce este făcut de om provine din inteligenţa şi ştiinţa producătorului. Cu cât este produsul mai complex şi mai rafinat, cu atât mai mult reflectă cunoaşterea întinsă şi profundă a producătorului şi dovedeşte mai mult capacitatea acestuia de a planifica şi a proiecta.

Munca manuală a omului nu este în nici un fel comparabilă cu misterele şi splendoarea creaţiei. Însă ea ne sugerează că planul ordonat şi armonios al universului şi manifestările inteligente în acest vast, minunat şi uimitor model al creaţiei ne indică în mod necesar faptul că cine creează un asemenea plan trebuie să posede cunoştinţe nelimitate şi comprehensive. Ordinea din univers este cea mai puternică dovadă pentru existenţa unei fiinţe care debordează de ştiinţă, voinţă, conştiinţă şi înţelepciune şi care a proiectat minunăţiile creaţiei în conformitate cu un plan precis calculat. Semnele infinitei Sale ştiinţe pot fi din plin văzute în fiecare particulă a fiecărui fenomen.

Experimentele şi teoriile oamenilor de ştiinţă furnizează dovezi, pentru oricine le doreşte, ale cunoaşterii nemărginite a lui Dumnezeu şi a nenumăratelor manifestări ale acesteia în lumea insectelor, animalelor sau vegetalelor.

Dumnezeu cunoaşte traiectoria stelelor în spaţiu, lumea tumultoasă a nebuloaselor şi rotaţia galaxiilor, cunoaşte toate lucrurile din pre-eternitate la post-eternitate, numărul de atomi din corpurile cereşti, mişcările miliardelor de creaturi, mari şi mici, care se deplasează pe suprafaţa pământului sau în adâncurile oceanului, normele şi legile care reglează infailibil natura, aspectele vizibile şi invizibile ale tuturor lucrurilor. El cunoaşte chiar perplexităţile celor ce se îndoiesc, mai bine chiar decât aceştia.

Ascultaţi din nou ceea ce spune Coranul: *"Oare nu le ştie pe cele pe care le-a creat, cu toate că El este Binevoitor şi Atoateştiutor?"* (67:14) *"Lui Dumnezeu nu-i este nimic ascuns, nici de pe pământ şi nici din cer."* (3:5)

Oamenii de ştiinţă sunt mai apropiaţi decât alţii de misterele adânc implantate în fiecare particulă a creaţiei; graţie studiilor şi cercetărilor lor, cunosc calcule implantate în vieţuitoare sau în lucrurile neînsufleţite, în celule sau în globule; cunosc formele variate de acţiune şi reacţiune care au loc înăuntru sau în afara acestora precum şi efectele diferitelor materii şi substanţe. Ei mărturisesc semnele înţelepciunii extraordinare a lui Dumnezeu şi ale naturii infinite a cunoaşterii Sale, aşa cum spune Coranul: *"Noi le vom arăta semnele Noastre în cele mai îndepărtate zări ale pământului şi în sufletele lor înşişi, astfel încât să le fie limpede că el este adevărul."* (41:53) Mai mult decât oricare alţii, ei se expun manifestării atributelor şi perfecţiunii lui Dumnezeu, incluzând cunoaşterea Sa nemărginită; iar dacă nu vor respinge chemarea conştiinţei lor, vor distinge mai clar existenţa Creatorului.

Un anume gânditor a spus odată: "Lumea noastră seamănă mai degrabă cu o mare idee decât cu o uriaşă maşinărie. Ca teorie sau ca definiţie ştiinţifică, am putea spune că lumea este produsul unei idei măreţe, manifestarea unui gând şi a unei idei superioare celor ale noastre. Gândirea ştiinţifică pare să se îndrepte în direcţia acestei teorii.

Cunoaşterea lui Dumnezeu nu se limitează la lucrurile trecute sau prezente; cunoaşterea viitorului este pentru El precum cunoaşterea prezentului.

Cunoaşterea lui Dumnezeu este "imediată", în sensul complet al cuvântului. Nu este necesar în primă instanţă să existe un obiect al cunoaşterii la care cunoaşterea Sa să trebuiască să se ataşeze. Toate lucrurile se revelează în faţa Lui, pentru că, deşi esenţa Sa sacră este profund alta decât a tuturor celorlalte creaturi şi fenomene, în acelaşi timp ea nu se separă de acestea: toate lucrurile trecute şi viitoare se află în prezenţa Lui nemijlocită.

Ali, pacea fie cu el, Conducătorul Credincioşilor, spune: "El cunoaşte toate lucrurile, dar nu prin folosirea unor mijloace şi instrumente, a căror lipsă ar atrage după sine încetarea cunoaşterii Sale. Nu există o entitate

adiţională numită (cunoaştere) interpusă între El şi obiectele cunoaşterii Sale; nu există nimic în afară de esenţa sa."[35]

Aici Ali, pacea fie cu el, se referă la principiul teologic după care cunoaşterea lui Dumnezeu este directă şi imediată. Cunoscând fenomenele, Dumnezeu nu are nevoie de formele mentale care sunt bazele cunoaşterii dobândite. Dacă ar fi trebuit să-şi dobândească cunoaşterea graţie acestor forme, ar apărea în el nevoi; El este liber de orice nevoie.

Cel de la care provine existenţa lumii şi a locuitorilor săi, care este capabil să satisfacă orice nevoie imaginabilă, care oferă toată perfecţiunea şi toată bunătatea ar putea fi conceput ca o fiinţă care este la rândul ei încorsetată de nevoi?

Formele mentale nu există în mintea noastră decât atâta timp cât dorim ca ele să existe; ele dispar imediat după ce nu le mai acordăm atenţie, pentru că sunt create şi modelate de noi. Această formă a cunoaşterii nu este directă şi nonmediată şi este ca urmare numită "cunoaştere dobândită" prin opoziţie cu "cunoaşterea imediată", care nu are nevoie de nici un fel de mijloace.

Diferenţa dintre noi, care ne creăm propriile noastre forme mentale, şi Creator, care stă la originea tuturor fiinţelor, rezidă în faptul că noi îi datorăm chiar existenţa noastră, de vreme ce este adevărat că El este adevăratul Creator, Cel care dă viaţă lucrurilor. El este independent de orice trebuinţă şi nu are nevoie de exerciţiu pentru a dobândi cunoaşterea.

Delimitarea între evenimentele trecute şi viitoare care are loc în orizontul fiinţei şi gândirii noastre este în mod inevitabil limitată, pentru că noi ocupăm un spaţiu şi un timp dat în afara căruia nu existăm. Noi suntem fenomene materiale, iar materia, conform legilor fizicii şi relativităţii, are nevoie de timp şi spaţiu în procesul ei gradual şi continuu de dezvoltare şi schimbare. Prezentul şi trecutul nu au nici o semnificaţie pentru o fiinţă care este prezentă de la pre-eternitate la post-eternitate, în toate locurile şi în toate timpurile, liberă de constrângerile materiei.

Odată ce fiecare fenomen depinde de existenţa Creatorului pentru originea şi existenţa sa, nici un obstacol sau barieră nu poate să existe

între Dumnezeu şi acel fenomen; Dumnezeu îi cuprinde dimensiunile interioare şi exterioare şi are toată puterea asupra lui.

Cineva l-a întrebat odată pe Ali, Conducătorul Credincioşilor, pacea fie cu el, "Unde este Dumnezeu?"

Ali a răspuns: "Nu este corect să întrebi unde este Dumnezeu pentru că Dumnezeu este Acela care a făcut spaţiul. Nu este corect să întrebi cum este Dumnezeu, sau ce natură are Dumnezeu, pentru că Dumnezeu este Cel care a creat natura. Mai departe, nu este corect să întrebi ce este Dumnezeu pentru că El a creat toată existenţa.

Slăvit să fie Dumnezeu cel Atotputernic în valurile căruia splendoarea şi înţelepciunea nu pot înota, a Cărui eternitate opreşte toate gândurile din zborul lor şi în al Cărui măreţ rai al sfinţeniei intelectul îşi pierde cărarea."[36]

Coranul spune: "*Şi El cunoaşte ceea ce este pe uscat şi ceea ce este pe mare. Şi nu cade nici o frunză fără ca El să o ştie. Şi nu există bob în întunericurile pământului, nimic proaspăt şi nimic uscat fără ca ele să fie însemnate într-o carte limpede.*" (6:59)

Să ne imaginăm că suntem într-o cameră deschisă spre stradă privind printr-o fereastră mulţimea de maşini care trec pe stradă. În mod evident nu putem vedea toate maşinile deodată: le vedem doar una după alta cum trec prin faţa ferestrei şi apoi ele dispar din raza vederii. Dacă n-am fi cunoscut nimic despre maşini, ne putem imagina că ele încep să existe la un capăt al ferestrei şi că pier la celălalt.

Această fereastră corespunde exact câmpului nostru vizual; ea determină un prezent şi un trecut pentru maşini. Cei care sunt în afara camerei, stând pe trotuar văd toate maşinile deplasându-se simultan.

Situaţia noastră în raport cu trecutul şi viitorul lumii se aseamănă cu cel care priveşte maşinile prin fereastră.

Odată ce realizăm că Dumnezeu este deasupra spaţiului şi a timpului, înţelegem că toate evenimentele trecute şi viitoare sunt întotdeauna prezente şi existente în faţa Lui, ca într-o pictură.

Ca urmare, ar trebui să avem un simţ al responsabilităţii faţă de un Creator care cunoaşte cel mai mic act al creaţiei – aşa cum spune Coranul: "*Dumnezeu este ştiutor al celor pe care voi le făptuiţi!*" (2:238) – şi ar trebui să evităm orice păcat sau greşeală care ne-ar îndepărta de El. Trebuie să-L adorăm pe Dumnezeu, posesorul cunoaşterii absolute,

care ne-a creat pentru a traversa diferite etape şi pentru a obţine capacităţile pe care le avem acum. Nu trebuie să-I nesocotim ordinele care ne deschid drumul spre adevărata fericire şi ultimul scop al omului şi nu trebuie să acceptăm un alt scop decât El.

Pentru a putea să ajungem la Dumnezeu trebuie să ne împodobim cu atributele divine şi să ne pregătim, în scurtul nostru trai pe această lume, pentru întâlnirea cu El. Atunci ne putem întoarce la El, sursa, originea şi începutul existenţei noastre. Aceasta cere acţiune şi un efort constant destinat purificării sinelui, căci responsabilitatea de a acţiona în acest sens a fost lăsată pe umerii omului ca un comandament divin.

LECŢIA A PAISPREZECEA

OPINII PRIVIND DREPTATEA LUI DUMNEZEU

Problema dreptăţii ca atribut distinct a lui Dumnezeu a avut propria ei istorie. Diferite şcoli de gândire din cadrul Islamului au avut puncte de vedere diferite asupra acestui subiect, interpretându-le în concordanţă cu principiile lor distinctive.

Unii sunniţi, urmând viziunea teologului Abu 'l-Hasan Ash'ari, nu consideră dreptatea lui Dumnezeu ca principiu al credinţei, negând că dreptatea este îndeplinită prin acte divine.

Totuşi, în viziunea lor, Dumnezeu tratează o anumită persoană pedepsindu-l sau răsplătindu-l fără să ţină seama de ceea ce acesta ar părea că merită, iar actele divine vor reprezenta dreptatea şi binele absolut, chiar dacă apar injuste după standardele omeneşti.

Aceşti discipoli ai lui Ash'ari disting tributul dreptăţii lui Dumnezeu de acţiunile Acestuia şi, prin urmare, privesc ca drept orice ar putea fi atribuit lui Dumnezeu. Dacă îl răsplăteşte pe cel virtuos şi îl pedepseşte pe păcătos, aceasta este dreptatea, dar tot dreptate ar fi să facă tocmai invers; s-ar situa încă în sfera vastă a dreptăţii Sale.

Teza lor, după care termenii de "dreptate" sau "nedreptate" sunt lipsiţi de sens în raport cu Dumnezeu este fără nici o îndoială menită să ridice esenţa sacră a lui Dumnezeu în poziţia celei mai mari transcendenţe. Dar nici o persoană inteligentă nu va privi aceste noţiuni inadecvate şi superficiale ca fiind legate de transcendenţa lui Dumnezeu. De fapt, ele implică o negare a ordinii din lume precum şi a principiului cauzalităţii atât în ordinea generală a lumii cât şi în purtările şi acţiunile indivizilor.

Partizanii lui al-Ash'ari cred în plus că lumina strălucitoare a intelectului uman se stinge atunci când se confruntă cu percepţiile şi problemele religiei, că nu este capabilă să îndrume omul sau să-i lumineze calea.

Această aserţiune nu este conformă nici învăţăturilor Coranului, nici conţinutului sunnei. Coranul consideră indiferenţa faţă de raţiune ca pe o formă de rătăcire şi îndrumă în mod repetat pe oameni la reflecţie şi meditaţie în scopul de a se apropia de cunoaşterea divină şi de credinţele religioase. Cei care nu reuşesc să se folosească de lumina intelectului sunt comparaţi cu animalele. Coranul spune: *"Cele mai rele viețuitoare pentru Dumnezeu sunt surzii şi muţii care nu pricep."* (8:22)

Profetul Islamului a spus: "Dumnezeu a desemnat doi îndrumători pentru om: unul extern, mesagerii Săi, şi unul intern, anume gândirea sa."

* * * * *

Mutaziliţii şi şiiţii se opun şcolii lui al-Ash'ari. Dintre toate atributele lui Dumnezeu ei au ales dreptatea ca principiu al crezului lor. Bazându-se atât pe dovezile raţionale cât şi pe cele transmise de Profet, ei au respins ca incompatibile cu principiul dreptăţii doctrinele predeterminării actelor umane şi efectul nemediat al justiţiei divine.

Ei cred că dreptatea este baza actelor lui Dumnezeu, atât în ordonarea universului cât şi în formularea de legi. La fel cum actele umane pot fi cântărite după criteriile binelui şi răului, actele lui Dumnezeu sunt supuse aceluiaşi criteriu. De vreme ce logica raţiunii indică că dreptatea este de dorit în sine, iar injustiţia este respingătoare în sine, un obiect al adoraţiei, ale cărui caracteristici includ o inteligenţă infinită şi un spirit infinit, nu va comite niciodată un act pe care raţiunea l-ar cataloga drept nepermis.

Atunci când spunem că Dumnezeu este drept, aceasta înseamnă că esenţa sa creativă şi atotcunoscătoare nu face nimic contrar înţelepciunii. Conceptul de înţelepciune aplicat Creatorului nu înseamnă că El alege cele mai bune mijloace pentru a-şi atinge ţelurile sau pentru a-şi remedia deficienţele, pentru că doar omul este menit să încerce să treacă de la deficienţă la perfecţiune. Grija lui Dumnezeu este de a face ca fiinţele să-şi surmonteze deficienţele şi să le îndemne spre perfecţiune şi spre scopurile inerente în esenţele lor. Înţelepciunea lui Dumnezeu constă în faptul că întâi implantează o formă a bunăvoinţei Sale în fiecare

fenomen şi, după ce îi conferă existenţă, îl îndrumă spre perfecţionarea capacităţilor sale printr-un exerciţiu continuu al generozităţii Sale.

Dreptatea are prin urmare un sens extins, care exclude în mod natural toate opresiunile sau actele lipsite de raţiune. Imamul Ja'far as-Sadiq, pacea fie cu el, explică astfel dreptatea divină: "Dreptatea în cazul lui Dumnezeu înseamnă că nu trebuie să-I atribuim lui Dumnezeu ceva pe care, dacă l-aţi face, vi s-ar reproşa şi aţi fi învinuiţi pentru el."[37]

La om, opresiunea şi toate formele de activitate corupte în care se angajează derivă fără îndoială din ignoranţă şi din lipsă de cunoştinţă combinată cu o slăbiciune inerentă; uneori, de asemenea, ele sunt reflecţia urii şi ostilităţii, care ies din străfundurile omului ca o flacără.

Numeroşi sunt aceia care sunt dezgustaţi de propria lor nedreptate şi corupţie. Cu atât mai puţin, necunoscând sfârşitul acţiunilor lor, ei continuă, din când în când, să fie nedrepţi şi să păcătuiască cu fapte ruşinoase.

Uneori omul simte că are nevoie de un lucru pentru care nu are destule resurse şi capacităţi de a-l obţine. Aceasta este rădăcina multor fapte rele. Sentimentul nevoii, foamei şi al invidiei, prevalenţa unei dorinţe de a răni sau a domina – toţi aceştia sunt factori care conduc la un comportament agresiv.

Sub influenţa acestora, omul îşi pierde propriul control. El îşi concentrează toate eforturile în împlinirea dorinţelor sale şi în încălcarea tuturor comandamentelor etice, începând să sugrume pe cei oprimaţi.

Esenţa unică a lui Dumnezeu, fiinţa infinită, nu se supune acestor tendinţe şi limitări, întrucât nimic nu este ascuns cunoaşterii Sale nemărginite şi este de neconceput faptul că El, Cel pre-etern, ale cărui raze eterne susţin viaţa şi subzistenţa tuturor lucrurilor şi care asigură mişcarea, dezvoltarea şi varietatea lor, ar fi supus neputinţei în faţa unui anumit lucru.

O esenţă subtilă care înţelege toate gradele perfecţiunii nu are nevoie de nici un lucru, prin urmare absenţa unuia nu i-ar provoca o anxietate atunci când ar avea nevoie de el. Puterea Sa este, fără nici o îndoială, nelimitată, iar cum poate face tot ce doreşte, El nu poate fi obligat să devieze de la drumul dreptăţii şi să agreseze pe cineva sau să se răzbune în scopul de a-şi potoli mânia sau de a întreprinde un act iraţional.

Nici o motivaţie a purtării nedrepte nu poate fi găsită la Dumnezeu şi, într-adevăr, tocmai conceptele de opresiune sau de nedreptate sunt inaplicabile unei fiinţe a Cărei generozitate şi milă acoperă toate lucrurile şi a Cărei sacră esenţă se manifestă în ansamblul creaţiei.

Coranul neagă în mod repetat orice idee a unei nedreptăţi venind de la Dumnezeu, considerându-L în esenţa Sa deasupra oricăror acte nedemne. Coranul spune: *"Dumnezeu nu-i nedreptăţeşte pe oameni întru nimic, ci oamenii sunt nedrepţi faţă de ei."* (10:44)

În acest verset, Dumnezeu este disociat de orice noţiune de nedreptate, acest lucru repugnant oamenilor fiind atribuit tocmai acestora.

În plus, cum ar fi posibil ca Dumnezeu să le ceară oamenilor să formuleze dreptatea şi egalitatea şi să comită un act care contravine legii stabilite de El însuşi?

Coranul spune: *"Dumnezeu porunceşte dreptatea, împlinirea faptei bune şi dărnicia faţă de rude şi El opreşte de la desfrâu, faptă urâtă şi nelegiuire. El vă îndeamnă pentru ca voi să vă aduceţi aminte."* (16:90)

Islamul consideră dreptatea atât de importantă încât dacă un grup de musulmani deviază de pe calea dreptăţii şi comandă reprimarea, aceştia trebuie opriţi, chiar pe calea războiului. Coranul spune: *"Şi dacă două cete de dreptcredincioşi se ceartă între ele, voi împăcaţi-le! Dacă una dintre ele este nedreaptă cu cealaltă, luptaţi împotriva celei nedrepte până când se întoarce la porunca lui Dumnezeu, iar când se întoarce, împăcaţi-le pe ele cu dreptate şi fiţi nepărtinitori, fiindcă Dumnezeu îi iubeşte pe cei drepţi."* (49:9)

Punctul interesant care rezultă din acest verset este faptul că mediatorul este instruit ca, în momentul în care se face reconcilierea, să fie sigur că disputa este soluţionată în concordanţă cu dreptatea, fără a se arăta moliciune în faţa agresorului. Se poate întâmpla ca, în cazurile în care războiul a început pentru motive agresive, ca un mediator să insiste pe conciliere şi pe uitarea greşelilor şi – în ultimă instanţă – convinge o parte să renunţe în faţa celeilalte. Acest conciliatorism, chiar dacă este legitim în sine, ar putea să sporească spiritul agresivităţii care rezidă în cei ce au câştigat prin declanşarea războiului. Este, în fapt, o modalitate convenţională să satisfacă agresorul făcându-i anumite concesii.

Chiar dacă faptul că o parte renunţă în mod voluntar la pretenţia ei este un lucru de dorit în sine, în acest context el va avea un efect de nedorit asupra mentalităţii agresorului. Scopul Islamului este de a dezrădăcina forţa brută şi nedreptatea din societatea Islamică şi de a-şi asigura membrii că nimeni nu poate câştiga nimic prin forţă şi agresiune.

* * * * *

Dacă vom privi ordinea creaţiei, vom putea vedea un echilibru vast predominând asupra tuturor fenomenelor fizice. Acest lucru este evident în regularitatea atomilor, rapiditatea electronilor, rotaţia planetelor şi în mişcarea tuturor corpurilor. Este vizibil în regnul mineral şi vegetal, în relaţiile precise care există între organele unei fiinţe vii, în echilibrul între componentele atomului, în echilibrul dintre uriaşele corpuri cereşti şi forţele lor de atracţie atât de precis calculate. Toate aceste forme de echilibru, alături de legile precise pe care ştiinţa continuă să le caute poartă mărturia existenţei unei ordini imposibil de negat, confirmată de legile matematicii.

Profetul nostru cel adevărat a exprimat această dreptate universală şi acest echilibru total – faptul că nimic nu este neregulat sau în afara ordinii – în această afirmaţie precisă şi elocventă: "Într-adevăr un echilibru şi o simetrie veritabilă menţin cerul şi pământul."

Coranul atribuie aceste cuvinte lui Moise, pacea fie cu el: *"Domnul nostru este Acela care a dat fiecăruia firea sa şi apoi l-a călăuzit."* (20:50)

În această scurtă frază, Moise explică Faraonului modul în care lumea a fost creată cu ordinea şi frumuseţea ei, care sunt semnele lui Dumnezeu. Scopul său era de a-l îndepărta de convingerile sale eronate şi de a-l ajuta să perceapă existenţa unei ordini a universului instituite de divinitate.

Una dintre normele care guvernează în mod implacabil natura este – prin urmare – ordinea şi dreptatea. Şi toate lucrurile, în virtutea subordonării lor faţă de normele şi legile naturii, sunt angajate într-un proces de evoluţie spre perfecţiune specific fiecăruia. Orice deviere de la acest model universal al ordinii şi al relaţiilor bazate pe aceasta ar conduce la haos şi al confuzie.

Oricând o anumită neregularitate apare în natură, fenomenele însele manifestă o reacţie, iar factorii interni şi externi acţionează spre limitarea acesteia şi restabilirea ordinii necesare pentru drumul către perfecţiune.

Când corpul este atacat de microbi sau de alţi factori ai unei boli, globulele albe încep să-i neutralizeze în concordanţă cu o lege implacabilă. Orice medicament ar fi prescris, el nu este altceva decât un factor extern care ajută globulele albe în misiunea lor de neutralizare şi de restabilire a ordinii din organism.

În sfârşit, este imposibil de închipuit că Dumnezeu, a Cărui dragoste este infinită şi a Cărui bunătate răsplăteşte mereu pe servitorii săi, ar putea să facă cel mai mic act injust sau nepotrivit. Aceasta este, într-adevăr, ceea ce Coranul proclamă: *"Dumnezeu este Cel care v-a dat vouă pământul ca să trăiţi pe el şi cerul ca acoperiş şi v-a dat vouă chip (...) şi v-a înzestrat pe voi cu lucruri bune. Acesta este Domnul - Dumnezeul vostru."* (40:64)

LECŢIA A CINCISPREZECEA

O ANALIZĂ A NEFERICIRII ŞI A DIFICULTĂŢILOR VIEŢII

Chestiunea dreptăţii divine implică anumite probleme, cum ar fi cele privind existenţa dezastrelor, pierderilor şi nefericirilor în ordinea naturală, a inegalităţilor din ordinea socială. Această chestiune ridică în fapt o întreagă furtună de întrebări şi de obiecţii în mintea multor oameni. Problema cu care se confruntă este într-o atât de mare măsură fundamentală încât ceea ce a început sub forma îndoielilor şi ezitărilor sfârşeşte prin a deveni un complex indisolubil.

Unii oameni întreabă cum este posibil ca într-o lume creată pe bazele inteligenţei şi înţelepciunii poate să existe atât de multă suferinţă, durere şi răutate; ei se întreabă de asemenea de ce lumea trebuie să se supună în permanenţă loviturilor succesive, dificultăţilor şi nenorocului, fiind pe drumul unei continue degradări.

Cum este posibil ca în anumite părţi ale lumii evenimente teribile, catastrofe inevitabile se abat asupra oamenilor, cauzând pierderi şi distrugeri incalculabile? De ce un om este frumos şi unul urât, de ce unul este bolnav şi altul sănătos? De ce oamenii nu sunt creaţi egali? Inegalitatea dintre ei nu înseamnă oare o absenţă a dreptăţii în univers?

În ordinea lucrurilor, dreptatea depinde – spun ei – de absenţa oricărei discriminări sau dezastru, precum şi de absenţa oricărei boli, slăbiciuni sau a oricărui defect care ar putea modifica dreptatea şi perfecţiunea.

* * * * *

Trebuie să începem prin a admite că modul în care ne raportăm la evenimentele şi obiectele din univers nu ne permite să pătrundem adâncimile fenomenelor; nu putem analiza în mod adecvat scopurile lucrurilor.

Înţelegerea noastră iniţială a evenimentelor neplăcute şi a dezastrelor este menită să fie superficială; nu suntem pregătiţi să recunoaştem orice adevăr situat dincolo de prima noastră impresie. Nu putem, încă de la început, să fixăm scopul ultim al acestor evenimente şi – prin urmare – le privim ca semne ale nedreptăţii. Sentimentele noastre se acutizează şi ne conduc la cele mai ilogice analize.

Dar dacă am reflecta ceva mai profund, am putea constata faptul că această evaluare unidimensională, pe baza căreia numim un lucru nedrept, vine tocmai din faptul că noi preluăm drept criteriu de referinţă interesele noastre şi interesele persoanelor care ne sunt apropiate. Tot ceea ce serveşte intereselor noastre este bun şi tot ceea ce ne afectează este rău. Cu alte cuvinte, modul în care ne raportăm la bine şi la rău este bazat pe o percepţie îngustă, pe orizonturile luminate ale gândirii şi lipsa cunoaşterii normelor care guvernează creaţia.

Este existenţa noastră singurul lucru implicat în toate evenimentele? Putem introduce în discuţie profitul şi pierderea noastră atunci când vorbim despre bine şi rău? Lumea noastră materială nu încetează să evolueze. Evenimente care nu există astăzi se vor întâmpla mâine; unele lucruri vor dispărea şi altele le vor lua locul.

Este evident că ceea ce este azi în folosul unor oameni va înceta să mai existe mâine. Dar noi, fiinţele umane, care suntem atât de ataşaţi de existenţa noastră şi de lucrurile din lume, ne bucurăm când avem unele lucruri şi ne întristăm când le pierdem. Dar în ciuda omului şi a obişnuinţelor sale, natura schimbătoare a lumii produce în continuare fenomene care se schimbă. Dacă lumea nu ar fi înglobat posibilitatea schimbării, însăşi fenomenele nu ar exista şi – ca urmare – nu s-ar pune problema existenţei binelui şi a răului.

În ipotetica lume neschimbătoare nu ar exista nici pierdere, nici deficienţă, nici creştere sau dezvoltare, nici un contrast sau diferenţă, nici o varietate sau multiplicitate, n-ar exista nici criterii, limite sau legi sociale, umane sau morale. Dezvoltarea şi schimbarea sunt rezultatul mişcării şi rotaţiei planetelor; dacă aceasta ar înceta să existe, n-ar exista nici pământ, lună sau soare, nici zi, săptămână sau an.

* * * * *

O privire asupra întinderii lumii ne va permite să înţelegem că ceea ce este sau va fi dureros astăzi sau în viitor pentru noi este în beneficiul altora. Lumea ca întreg se mişcă în direcţia inspirată şi dictată de obiectivul total şi de interesul existenţei; indivizii pot să sufere în cursul acestui proces şi se poate întâmpla chiar ca omenirea întreagă să nu beneficieze de această suferinţă.

Dacă am fi fost capabili să ne cufundăm în oceanul cunoaşterii şi de a cerceta paginile cărţii sale pline de mistere cu mijloacele înţelegerii noastre, scopul final şi rezultatul tuturor acestor evenimente şi fenomene ne-ar fi fost dezvăluite. Atâta câtă este, judecata noastră nu este suficient de cuprinzătoare pentru a discuta despre lanţul cauzal care leagă evenimentele prezente de cele trecute, nici lanţul care leagă evenimentele actuale de cele viitoare.

Dacă ar fi fost posibil să privim de pe o culme întinsa câmpie a lumii, într-un fel în care să putem vedea feţele pozitive şi negative ale fiecărui lucru, toate misterele din jurul celor ce se întâmplă, dacă am fi putut să evaluăm rezultatele fiecărui eveniment istoric din trecut, prezent şi viitor şi ale oricărui lucru care se întâmplă între pre-eternitate şi post-eternitate, abia atunci am putea spune că răul produs de un lucru este mai mare decât beneficiul produs de acesta şi îl putem cataloga drept rău.

Dar posedă oare omul o percepţie atât de întinsă asupra lanţurilor cauzale orizontale şi verticale? Se poate el situa pe axa în mişcare a lumii?

Odată ce nu dispunem de o asemenea abilitate, odată ce nu vom fi niciodată capabili să traversăm o asemenea distanţă, oricât de mare ar fi strădania noastră, odată ce nu vom putea niciodată să ridicăm vălul de pe aceste lucruri complexe pentru a le cunoaşte amplitudinea, ar fi mai bine să ne abţinem de la judecăţi fragmentare şi negândite îndeajuns, lucruri datorate propriei noastre limitări şi neputinţe. Ar trebui să recunoaştem faptul că nu putem lua interesul nostru drept etalon după care să judecăm universul. Observaţiile relative pe care le facem în cadrul datelor limitate care stau la dispoziţia noastră şi condiţiile specifice cărora le suntem supuşi nu pot furniza niciodată criteriul pentru o judecată definitivă.

Natura ar putea deseori să acţioneze spre împlinirea unui scop de neimaginat pentru om, date fiind circumstanţele în care acesta există. De ce n-am putea oare presupune că lucrurile neplăcute sunt rezultatul

eforturilor menite să pregătească terenul pentru un fenomen care va fi instrumentul voinţei lui Dumnezeu pe pământ? S-ar putea ca tocmai condiţiile şi circumstanţele epocii să necesite asemenea procese.

Dacă toate schimbările şi revoluţiile care ne îngrozesc nu au avut loc în cadrul unui anumit plan construit în vederea unui anumit scop, dacă s-au prelungit de-a lungul timpului fără să poată produce un rezultat pozitiv, nu ar fi existat pe pământ nici o urmă de fiinţă vie, nici o urmă de om.

De ce să acuzăm lumea de nedreptate, de a fi haotică şi instabilă doar din cauza câtorva întâmplări şi fenomene excepţionale din natură? Ar trebui să începem să formulăm obiecţii din cauza unui grupuscul de nemulţumiri, mari sau mici, uitând prin aceasta toate manifestările preciziei şi înţelepciunii, toate minunile pe care le observăm în lume şi care mărturisesc voinţa şi inteligenţa unei fiinţe supreme?

Odată ce omul vede evidenţa unei planificări atente a întregului univers, el trebuie să admită că lumea este un tot plănuit, un proces care evoluează spre perfecţiune. Fiecare fenomen este supus unui criteriu special, iar dacă un fenomen apare ca inexplicabil sau de nejustificat, aceasta este datorită îngustimii vederii omului. Omul trebuie să înţeleagă că în cadrul limitelor sale el nu poate poseda capacitatea de a înţelege scopurile şi obiectivele tuturor fenomenelor, înţelegându-le conţinutul: aceasta nu înseamnă că creaţia are vreun defect.

Atitudinea noastră faţă de întâmplările amare şi dezagreabile ale acestei lumi aminteşte de afirmaţia unui locuitor al deşertului venit la oraş, care observase buldozerele distrugând vechile locuinţe. Cu siguranţă, el vede aceste demolări ca pe nişte acte nejustificate de distrugere. Are însă el dreptate să considere că demolările nu sunt făcute planificat şi nu servesc nici unui scop? Cu siguranţă nu, deoarece el vede doar procesul de demolare, nu şi calculele şi planurile arhitecţilor şi ale altor persoane.

Aşa cum un anume savant a spus odată: "Starea noastră se aseamănă cu cea a unui copil care priveşte un circ împachetând şi pregătindu-se de plecare. Este necesar pentru circ să plece în altă parte şi să-şi continue existenţa de divertisment, dar copilul nepriceput nu vede în strângerea corturilor şi deplasările oamenilor şi animalelor, nimic altceva decât dispariţia circului însuşi."

* * * * *

Dacă am observa mai profund nenorocirile şi dezastrele care îl lovesc pe om, am vedea că în realitate ele sunt binefaceri şi nu blesteme. O binecuvântare fiind o binecuvântare, iar un dezastru fiind un dezastru, depind de reacţiile omului faţă de ele; un eveniment identic poate fi experimentat în mod diferit de doi oameni diferiţi.

Nenorocul şi durerea sunt ca o alarmă care îl avertizează pe om să-şi remedieze deficienţele şi erorile; sunt ca un sistem imunitar sau ca un mecanism regulator inerent omului. Dacă bogăţia duce la auto-indulgenţă şi la căutarea plăcerii, ea este un nenoroc şi un dezastru, iar dacă sărăcia şi privaţiunile duc la rafinarea şi dezvoltarea spiritului uman, ele sunt o binecuvântare. Prin urmare, bogăţia nu poate fi considerată ca un noroc absolut şi nici sărăcia ca nenoroc absolut. O regulă similară se aplică tuturor darurilor care pot fi posedate de om.

Naţiunile confruntate cu diferite forţe ostile, fiind astfel nevoite să lupte pentru supravieţuirea lor, sunt întărite. Odată ce privim efortul şi lupta drept străduinţe pozitive şi constructive, nu putem să trecem cu vederea rolul pe care l-au avut greutăţile vieţii în dezvoltarea resurselor interne ale omului şi în îndrumarea lui pe drumul progresului.

Oamenii care nu sunt nevoiţi să lupte şi trăiesc într-un mediu liber de toate contradicţiile vor fi uşor atraşi de prosperitate spre poftele materiale.

Cât de des se întâmplă ca cineva să îndure greutăţi şi dureri de dragul unui scop măreţ! Fără aceste suferinţe şi dureri, scopul nu i s-ar fi părut atât de demn de a fi atins! Un drum uşor pe care te poţi deplasa aproape în mod automat nu duce la creştere şi dezvoltare, iar un efort uman din care a fost extras elementul voinţei conştiente nu poate produce în om o schimbare fundamentală.

Lupta şi contradicţia sunt ca un tren trăgându-l pe om înainte. Obiectele sunt zdrobite prin aplicarea de lovituri repetate, dar oamenii sunt înzestraţi cu sânge rece datorită suferinţelor pe care le îndură. Ei se aruncă în ocean pentru a învăţa să înoate, iar geniul apare tocmai în mijlocul crizei.

Auto-indulgenţa, dragostea pentru această lume, căutarea fără restricţii a plăcerii, lipsa de interes faţă de scopurile înalte – toate acestea sunt semne ale lipsei de conştiinţă şi ale rătăcirii. De fapt, cei mai nefericiţi oameni sunt cei care au crescut înconjuraţi de lux şi de confort şi care n-au încercat niciodată suferinţele vieţii şi n-au gustat timpurile rele ca şi cele bune; soarele vieţii lor răsare şi apune neobservat de nimeni altcineva.

A-ţi urma propriile înclinaţii şi a-ţi căuta doar satisfacerea dorinţelor este incompatibil cu tăria şi înălţimea spiritului obţinute prin efortul reflexiei. Căutarea plăcerii şi corupţia, pe de o parte, şi puterea voinţei şi urmarea unui ţel, pe de altă parte, reprezintă două înclinaţii contrare ale omului. Întrucât nici una nu poate fi negată sau afirmată până la excluderea celeilalte, omul trebuie să lupte permanent pentru micşorarea forţei plăcerii şi întărirea rezistenţei sinelui.

Cei care au crescut în lux, care nu au gustat niciodată dulceaţa şi amarul vieţii, care au fost mereu prosperi şi nu le-a fost vreodată foame – ei nu pot aprecia vreodată gustul unei mâncări delicioase sau bucuria vieţii ca întreg pentru că ei sunt incapabili să aprecieze cu adevărat frumuseţea. Plăcerile vieţii sunt cu adevărat cunoscute doar de cei care au avut greutăţi şi eşecuri în viaţă, care au capacitatea să absoarbă dificultatea şi să îndure toate necazurile care aşteaptă de-a lungul fiecărui pas al omului prin viaţă.

Bunăstarea materială şi spirituală devine importantă pentru om doar după ce aceasta trece prin încercările vieţii şi îndură presiunea lucrurilor rele.

Din momentul în care omul se preocupă cu viaţa materială, toate dimensiunile existenţei sale sunt înlănţuite, iar el îşi pierde aspiraţiile şi nevoia de perfecţiune. În mod inevitabil, el îşi va neglija viaţa eternă şi purificarea interioară. Atâta timp cât dorinţa îi umbreşte fiinţa, iar sufletul său este sedus de întuneric, va fi ca o frunză pe valurile materiei. El va căuta să se refugieze oriunde, dar nu în Dumnezeu. Ca urmare, el are nevoie de ceva care să îl deştepte din această stare, ceva care să-i maturizeze gândirea, să-i reamintească efemeritatea acestei lumi şi să-l ajute să atingă scopul ultim al tuturor învăţăturilor cereşti, eliberarea sufletului de toate obstacolele şi barierele care îl împiedică pe om să atingă perfecţiunea.

Perfecţionarea sinelui nu este un lucru care se obţine fără dureri; ea implică renunţarea la diferite plăceri şi distracţii, iar procesul îndepărtării de ele este dificil şi prin urmare dureros.

Este adevărat că aceste extirpări vor fi făcute în beneficiul purificării sinelui şi a capacităţilor latente din om. Căci persistenţa în păcat şi căutarea plăcerii pervertesc sufletul uman şi doar prin eforturi susţinute în faţa impulsurilor josnice omul îşi poate îndeplini misiunea de a distruge barierele care-i stau în cale şi se ridică spre tărâmul valorilor înalte.

LECŢIA A ŞAISPREZECEA

ÎNCERCĂRILE CA FORMĂ DE REGĂSIRE A CREDINŢEI

Cei îmbătaţi de putere şi succes, care au uitat total etica umană din cauza seducţiei sufletului şi simţurilor lor vor găsi uneori, în diferite colţuri ale lumii, că întâmplarea unor evenimente nefericite îi deschide către schimbări şi dezvoltări fundamentale care smulg vălurile uitării. Ei pot chiar să fie conduşi pe un drum care duce la un anumit grad de perfecţiune şi spre un viitor mai rodnic decât prezentul. Ei sunt oameni în care nenorocul a produs o transformare profundă.

Având în vedere efectele nocive ale neglijenţei şi aroganţei, pe de o parte – şi lecţiile morale pe care le învăţăm din nefericiri, pe de altă parte, s-ar putea spune că eşecul şi nefericirea sunt relative, dat fiind că ele pot conţine mari binefaceri; ele contribuie din plin la dezvoltarea conştiinţei şi voinţei omului.

Încercările grele sunt deci preliminare unor etape mai avansate ale existenţei; ele îl pregătesc pe om pentru recompensa ce-i este rezervată, iar din răspunsul său la ele putem vedea dacă a atins un anumit grad al sincerităţii şi devoţiunii sau dacă s-a scufundat în nimicnicie.

Coranul spune: *"Noi l-am creat pe om spre încercare!"* (90:4) Sau, din nou: *"Vă vom încerca cu puţină spaimă, foamete, lipsire de bunuri, de suflete şi de roade, dar binevesteşte celor statornici, care, dacă s-a abătut asupra lor o nenorocire, spun: "Noi suntem ai lui Dumnezeu şi noi la El ne întoarcem." Aceia sunt cei peste care se pogoară binecuvântarea Domnului lor şi îndurarea Lui şi aceia sunt cei călăuziţi."* (2:155-157)

Fără nici o îndoială, Dumnezeu ar fi putut crea o lume fără lipsuri, dureri şi nenorociri, dar aceasta ar fi însemnat să-l priveze pe om de libertate şi de putinţa de a alege. El ar fi fost părăsit în lume ca o creatură fără voinţă sau putere de decizie, lipsindu-i ca oricărei alte creaturi

percepţia şi conştiinţa, formată exclusiv de natură şi cu totul supusă acesteia. Ar fi meritat el oare în aceste condiţii numele de om?

Plătind preţul greu al renunţării la toate capacităţile lui inerente şi la libertate, bunul său cel mai de preţ, s-ar înălţa el oare spre perfecţiune sau ar intra în declin? Oare nu şi-ar pierde astfel lumea întreagă bunătatea şi frumuseţea, acestea putând exista doar împreună cu opusele lor?

Este clar că fără puterea de a distinge şi a discrimina, existenţa binelui şi răului, a frumuseţii şi a urâciunii nu ar însemna nimic. Dând omului binecuvântarea libertăţii şi a putinţei de a alege, Dumnezeu, a cărui înţelepciune se manifestă prin intermediul creaţiei sale, a dorit să-şi arate pe deplin capacitatea de a crea fenomene care să-i mărturisească înţelepciunea şi puterea.

El a aşezat în om posibilitatea de a face bine şi rău, şi chiar dacă nu îl obligă să facă vreunul din ele, El aşteaptă ca omul să aleagă binele. Dumnezeu nu aprobă răul; buna purtare primeşte aprobarea Sa şi în schimb el oferă nişte recompense de neimaginat. Dumnezeu avertizează pe om împotriva urmării drumului rău şi îl ameninţă cu pedeapsa în cazul că face aceasta.

Prin urmare, folosind puterea de a alege pe care Dumnezeu a fixat-o în el, omul poate să acţioneze aşa cum trebuie, conformându-se atât sfaturilor divine cât şi propriei sale conştiinţe.

Dar dacă uneori se abate de la drum şi păcătuieşte, drumul îi rămâne deschis spre puritate şi lumină, spre favoarea lui Dumnezeu. Aceasta este o altă mărturie a generozităţii şi a dreptăţii lui Dumnezeu, încă una dintre binecuvântările Sale pentru supuşii Săi.

Dacă Dumnezeu ar fi recompensat imediat pe cei virtuoşi pentru buna lor purtare, ei n-ar fi fost superiori celor păcătoşi şi corupţi. Iar dacă răul din vorbă sau faptă ar fi imediat pedepsit şi reprimat, virtutea şi puritatea nu ar prima în această lume asupra viciului şi impurităţii.

* * * * *

Principiul contradicţiei este baza lumii create; ele este ceea ce permite materiei să se schimbe şi să evolueze astfel încât graţia divină să se întindă asupra întregii lumi. Dacă materia nu ar lua alte forme în urma

contactului său cu diferite creaturi şi dacă fiinţele ar fi incapabile să se adapteze la noile forme ale materiei, diferenţierea şi devenirea fiinţei ar fi imposibile. O lume stabilă, neschimbătoare, ar semăna cu un capital blocat, care nu ar produce nici un profit. Pentru creaţie, schimbarea este capitalul care aduce profit. Bineînţeles, este posibil ca investirea unei anumite porţiuni a capitalului să dea pierderi, dar mişcarea constantă a materiei ca întreg implică în mod necesar profitul. Contradicţia care apare în formele materiei duce la îndrumarea fiinţei pe drumul spre perfecţiune.

Există unele întrebări cum ar fi cele dacă răul – în sensul real al cuvântului – există în lume. Dacă examinăm atent lucrurile, vom vedea că răul acestora nu este un atribut adevărat, ci unul relativ.

Armele de fac din mâna duşmanului meu sunt un rău pentru mine, iar armele de foc din mâna mea sunt un rău pentru duşmanul meu. Arma în ea însăşi nu este nici bună, nici rea.

S-ar putea spune despre evoluţia naturii că este matematică; sistemul ei a fost astfel stabilit încât să nu corespundă nevoilor noastre. Cu toate acestea, noi dorim să ne îndeplinim nenumăratele dorinţe fără să întâlnim cel mai mic obstacol – iar forţele naturii nu răspund cerinţelor noastre nelimitate, dorinţe care – în fapt – nu reprezintă nimic pentru esenţa naturii noastre. Deci, atunci când întâlnim diferite neplăceri în viaţă, ne întristăm în mod nejustificat şi numim cauzele disconfortului nostru "rău".

Dacă cineva doreşte să-şi aprindă lampa când nu există ulei în aceasta, el n-o să înceapă să se vaiete şi să se plângă sau să înjure universul întreg!

Creaţia avansează în mod constant spre un scop clar, printr-un uriaş şi neîncetat efort. Cauze specifice îi determină fiecare etapă, iar schimbările şi dezvoltările pe care le cunoaşte nu sunt supuse aprobării omului şi nici nu sunt menite să-i servească dorinţele.

Ar trebui să acceptăm faptul că unele întâmplări din lume nu vor corespunde dorinţelor noastre şi n-ar trebui să privim ca nedreptate lucrurile care ni se întâmplă.

Ali, Conducătorul Credincioşilor, pacea fie cu el, descrie lumea ca un demers al suferinţei, dar în acelaşi timp un loc foarte bun pentru cine o cunoaşte bine. Chiar dacă a suferit el însuşi greutăţi şi neplăceri de tot

felul, Ali atrage în mod repetat atenţia oamenilor către dreptatea lui Dumnezeu.[38]

Un lucru important, care nu trebuie sub nici o formă neglijat este cel după care binele şi răul nu reprezintă două categorii care se exclud reciproc din ordinea creaţiei. Bunătatea este identică cu fiinţa, iar răul este identic cu nefiinţa; odată ce existenţa apare, inexistenţa este în mod automat implicată.

Când vorbim despre sărăcie, mizerie, ignoranţă sau boală, nu trebuie să ne imaginăm că ele au realităţi separate: sărăcia este doar lipsa bogăţiei, ignoranţa este absenţa cunoaşterii, iar boala este pierderea sănătăţii. Bogăţia şi cunoaşterea sunt realităţi, în schimb sărăcia nu este altceva decât o pungă goală, iar ignoranţa – absenţa cunoaşterii. Prin urmare sărăcia şi ignoranţa nu au o realitate tangibilă; ele sunt definite prin inexistenţa unor lucruri.

La fel se întâmplă şi cu nenorocirile şi dezastrele pe care le privim ca rele sau ca surse ale suferinţei. Ele sunt de asemenea un tip de pierdere sau de nefiinţă, şi sunt rele doar în măsura în care constau în distrugerea sau nonexistenţa altor lucruri decât ele însele. În afară de acestea nimic nu poate fi numit sub nici o formă rău sau urât.

Dacă dezastrele nu ar aduce boală şi moarte, dispariţia unor anumite creaturi, împiedicându-le să se dezvolte, ele nu ar fi rele în sine. Distrugerea şi ruina care răsar din nefericiri sunt rele în sine. Orice în lume este bun; răul aparţine nefiinţei, iar cum nefiinţa nu formează o categorie aparte de fiinţă, nu a fost creată şi nici nu există.

Fiinţa şi nefiinţa sunt ca soarele şi umbra sa. Când un corp este expus soarelui, el are o umbră a sa. Ce este o umbră? Umbra nu a fost creată de nimic; ea constă pur şi simplu din faptul că nu există lumină într-un loc, existând un obstacol între soare şi loc; nu are o sursă sau o origine proprie.

Lucrurile au o existenţă reală în virtutea faptului că au fost create fără alt model decât ele însele; în acest sens, ele nu sunt rele. Orice lucru este bun în sine; dacă este rău, aceasta este doar în sens relativ şi în conexiune cu alte lucruri decât el însuşi. Existenţa fiecărui lucru este imaginară pentru un alt lucru şi nu este atinsă de creaţie.

Ţânţarul anofel nu este rău în sine. Dacă este descris astfel este datorită faptului că e dăunător omului, putând transmite malaria. Ceea ce

a fost creată este existența unui lucru, care este o existență adevărată; existența speculativă şi convențională nu-şi are locul în ordinea ființei şi nu este reală. Prin urmare, nu putem întreba de ce a creat Dumnezeu existența relativă sau condiționată. Entitățile convenționale sau abstracte sunt inseparabile de entitățile reale care le-au creat; ele sunt în mod inevitabil concomitente şi nu iau parte la existența lor. Nu se poate vorbi despre entități condiționate create.

Ceea ce este real trebuie să-şi tragă ființa dinspre Creator. Doar lucrurile şi atributele care există în afara minții sunt reale. Atributele relative sunt create de minte şi nu există în afara ei, prin urmare ele nu-şi pot căuta un creator.

Mai departe, cea care are potențialul de a exista este lumea ca întreg, cu toate obiectele şi atributele pe care le conține; lumea reprezintă un obiect indivizibil. Din caracteristica înțelepciunii lui Dumnezeu, sau lumea trebuie să existe după un model specific ei, sau nu poate să existe deloc.

O lume fără ordine sau fără principiul cauzalității, o lume în care binele şi răul nu sunt separate unul de celălalt ar fi o imposibilitate sau o fantezie. Este imposibil să presupui că o parte a lumii trebuie să existe şi alta nu ar trebui. Creația este un întreg, ca alcătuirea şi înfățişarea unui om, iar părțile sale sunt inseparabile una de cealaltă.

Dumnezeu nu are nici o nevoie, iar una dintre consecințele acestui fapt este că El acordă în mod liber existența, ca un om a cărui generozitate nu aşteaptă răsplată, sau ca un artist talentat, preocupat permanent de creația unor forme noi. Această abundentă generozitate şi creativitate definesc esența Acelui Dumnezeu ale Cărui semne sunt manifeste şi evidente în fiecare fenomen.

LECŢIA A ŞAPTESPREZECEA
UNELE ASPECTE ALE INEGALITĂŢII

Să presupunem că proprietarul unei fabrici angajează muncitori calificaţi şi necalificaţi pentru punerea în funcţiune a fabricii. În momentul plăţii, el atribuie muncitorilor calificaţi (a căror muncă este mai complexă) mai mulţi bani decât celor necalificaţi. Este dreaptă această diferenţă de salarii? Patronul se comportă echitabil?

Fără îndoială că aici avem de-a face cu o diferenţă, fără însă s-o putem numi discriminare. Dreptatea nu cere patronului să plătească pe muncitorii necalificaţi la fel ca pe cei calificaţi. Ea implică mai degrabă plata dreaptă pentru ceea ce merită fiecare. O asemenea regulă va determina în mod clar valoarea fiecărei meserii şi va contribui la valoarea locului de muncă.

A face distincţii în acest caz este o formă elocventă şi practică de justiţie; a nu face astfel ar fi nedrept, discriminatoriu şi oprimant; ar fi rezultatul unei proaste aprecieri a valorilor relative, diferenţiate ale lucrurilor.

Atunci când privim lumea ca întreg şi îi examinăm diferitele părţi, vedem că fiecare secţiune a ei are poziţia şi funcţia ei specială şi posedă calităţile care i se potrivesc. În lumina acestei constatări vom putea înţelege necesitatea existenţei diferitelor vicisitudini ale vieţii umane, necesitatea luminii şi a întunericului, a succesului şi a eşecului ca puncte de reper ce menţin echilibrul lumii.

Dacă lumea ar fi fost uniformă, fără variaţii sau diferenţe, nenumăratele specii de fiinţe nu ar fi existat. Tocmai în esenţa acestei varietăţi şi multiplicităţi abundente vedem splendoarea lumii. Modul în care privim lucrurile va fi logic corect şi acceptabil atunci când vom lua în considerare echilibrul care predomină în univers şi relaţiile numeroase care conectează părţile sale, nu atunci când vom examina partea izolată de întreg.

Ordinea creaţiei se bazează pe echilibru, pe receptivităţi şi pe capacităţi; ceea ce creaţia stabileşte ferm este diferenţierea, nu discriminarea. Această observaţie ne dă posibilitatea să examinăm subiectul într-un mod mai obiectiv şi mai specific. Discriminarea înseamnă să faci o diferenţă între obiecte existând în aceleaşi circumstanţe şi posedând aceleaşi receptivităţi. Diferenţierea înseamnă să faci o diferenţă între capacităţi inegale, care nu sunt supuse aceloraşi circumstanţe.

Ar fi eronat să spunem că ar fi mai bine pentru orice din lume să fie uniform şi nediferenţiat, întrucât toată mişcarea, activitatea şi relaţiile între fiinţe existente în lume, sunt posibile datorită diferenţierii.

Omul posedă diferite moduri de a percepe şi a experimenta frumuseţea, odată ce există un contrast între urâţenie şi frumuseţe. Atracţia exercitată de frumuseţe este – într-un sens – reflecţia urâţeniei şi a puterii ei de respingere.

În acelaşi fel, dacă omul nu ar fi supus încercărilor vieţii, pietatea şi virtutea n-ar avea nici o valoare şi nu ar exista nici un motiv să ne rafinăm sufletul şi să ne restrângem poftele.

Dacă un vas este colorat uniform, nu putem să vorbim despre el ca despre o pictură; varietatea de culori şi de detalii dezvăluie talentul artistului.

Pentru ca identitatea unui lucru să fie cunoscută, este esenţial ca el să fie diferenţiat de celelalte lucruri, pentru că măsura în care lucrurile şi persoanele sunt recunoscute constă în diferenţierile interne şi externe dintre ele.

* * * * *

Una dintre minunile creaţiei este variaţia capacităţilor şi a darurilor cu care fiinţele sunt înzestrate. Pentru a asigura continuitatea vieţii sociale, creaţia a dat fiecărui individ un anumit ansamblu de gusturi şi posibilităţi, ale căror relaţii reciproce asigură ordinea societăţii; fiecare individ îndeplineşte anumite nevoi ale societăţii şi contribuie la rezolvarea unora dintre problemele acesteia.

Diferenţa naturală dintre posibilităţile indivizilor îi obligă să aibă nevoie unul de celălalt. Fiecare ia asupra sa câteva sarcini sociale în

concordanţă cu gustul şi cu capacităţile sale, iar viaţa socială astfel asigurată face posibil progresul şi dezvoltarea fiinţei umane.

Să luăm drept exemplu o clădire sau un avion. Fiecare dintre ele are numeroase părţi separate, componente complexe şi detaliate care diferă mult una de cealaltă în mărime şi ca formă, această diferenţă derivând din funcţia pe care fiecare componentă o are în raport cu întregul.

Dacă această diferenţă nu ar fi existat în structura aeroplanului, acesta n-ar mai fi fost un avion, ci doar o grămadă de metale asamblate. Dacă diferenţierea este un semn al dreptăţii manifestată în privinţa avionului, ea trebuie să fie de asemenea o indicaţie a dreptăţii divine printre toate creaturile lumii, inclusiv omul.

În plus, trebuie să ştim că diferenţierea între fiinţe este inerentă esenţei lor. Dumnezeu nu creează fiecare lucru printr-o exercitare discretă şi separată a voinţei Sale; voinţa Sa nu se exercită individual. Întreaga lume, de la început până la sfârşit, apare printr-o singură exercitare a voinţei Lui; aceasta a făcut posibilă existenţa creaturilor în infinita lor multiplicitate.

Prin urmare, există o ordine şi o lege specială care reglează toate dimensiunile creaţiei. În cadrul de acţiune al cauzalităţii, legea desemnează un anumit rang şi o anumită poziţie fiecărui lucru. Voinţa lui Dumnezeu de a crea şi de a regulariza lumea, este echivalentă cu dorinţa Sa de ordine în lume.

Există dovezi filozofice precise în sprijinul acestei afirmaţii, care este expusă şi în Coran: "*Şi Noi am creat toate lucrurile bine întocmite. Şi nu este porunca Noastră decât un singur lucru (cuvânt care se va împlini) într-o singură clipită.*" (54:49-50)

Ar fi greşit să ne imaginăm că diferenţierea şi relaţiile stabilite de Dumnezeu în creaţia Sa sunt similare relaţiilor convenţionale din societatea umană. Legătura lui Dumnezeu cu creaturile Sale nu este o simplă convenţie sau o chestiune de percepţie; este o conexiune care derivă din fiecare act al creaţiei. Ordinea pe care El o pune în toate lucrurile este rezultatul creaţiei Sale. Fiecare fiinţă primeşte de la Dumnezeu gradul de perfecţiune şi de frumuseţe pe care este capabilă să-l primească.

Dacă nu ar exista nici o ordine care să guverneze lumea, fiecare fiinţă ar putea, prin mişcările sale, să dea naştere altei fiinţe, iar cauza şi

efectul şi-ar putea schimba locurile între ele. Dar trebuie să se înţeleagă faptul că legăturile dintre lucruri sunt fixe şi necesare; poziţia şi proprietatea atribuite unui lucru aderă total la el, orice rang sau grad al existenţei ar putea avea acest lucru. Nici un fenomen nu poate să depăşească poziţia care i-a fost fixată şi s-o ocupe pe cea a unei alte existenţe. Diferenţierea este concomitentă în gradele fiinţelor, atribuindu-le calităţi de putere şi slăbiciune, deficienţă şi perfecţiune.

Ar fi o discriminare dacă două fenomene au avut aceeaşi posibilitate de a primi perfecţiunea, iar doar unul a primit-o şi celuilalt i-a fost refuzată.

Gradele fiinţei care există în ordinea creaţiei nu pot fi comparate cu rangurile convenţionale din societatea umană. Ele sunt reale, neconvenţionale şi netransferabile. De exemplu, omul şi animalele nu pot schimba locurile unul cu celelalte în acelaşi fel în care indivizii îşi pot schimba posturile şi poziţiile pe care le ocupă în societate.

Relaţia care leagă fiecare cauză de efectul său şi fiecare efect de cauza sa derivă chiar din esenţele cauzei şi – respectiv – ale efectului. Dacă ceva este o cauză, este astfel datorită unei proprietăţi care este inseparabilă de ea şi dacă ceva este un efect, este astfel datorită unei calităţi inerente lui, care nu este altceva decât modul său de a exista.

Există, ca urmare, o ordine esenţială şi profundă care leagă toate fenomenele – iar gradul fiecărui fenomen în această ordine este identic cu esenţa sa. În măsura în care diferenţierea se raportează la o deficienţă în esenţă, aceasta nu este discriminare, întrucât efuziunea bunătăţii divine nu este suficientă pentru ca o realitate să se nască; receptivitatea fiinţei destinată să-i primească bunăvoinţa este de asemenea necesară. Din acest motiv anumite fiinţe suferă de privaţiuni şi nu ating grade mai înalte de perfecţiune; îi este imposibil unui lucru să primească existenţa (sau să obţină o altă perfecţiune) fără permisiunea lui Dumnezeu.

Cazul numerelor este similar: fiecare număr are locul său fixat. Doi urmează după unu şi nu poate schimba locul cu acesta. Dacă schimbăm locul unui număr, vom schimba şi esenţa lui în acelaşi timp.

Este clar, prin urmare, că toate fenomenele posedă locuri şi capacităţi fixe şi că sunt supuse unei serii de legi stabile şi imutabile. Legea divină nu formează o entitate creată separat, ci un concept abstract dedus din maniera în care existenţa lucrurilor este observată. Ceea ce posedă o

existenţă exterioară consistă în gradele şi nivelele de existenţă pe de o parte şi în sistemul cauză-efect, pe de altă parte. Nimic nu se petrece în afara acestui sistem, care nu este altceva decât norma divină menţionată în Coran: "*nu vei găsi niciodată schimbare pentru rânduiala lui Dumnezeu*!" (35:43)

* * * * *

Ordinea creaţiei se bazează pe o serie de legi inerente esenţei sale. Locul fiecărui fenomen este clar definit, iar existenţa de grade şi nivele diferite de existenţă este o consecinţă necesară a naturii sistematice a creaţiei, care dă naştere în mod inevitabil varietăţii şi diferenţierii.

Varietatea şi diferenţierea nu au fost ele însele create; ele sunt atributele inseparabile ale fiecărui fenomen. Fiecare particulă din univers a primit ceea ce putea să primească; nici o nedreptate sau discriminare nu i-a fost impusă, iar perfecţiunea universului – semănând unui tabel de multiplicare în ordinea sa precisă şi imuabilă – a fost astfel asigurată.

Materialiştii, care privesc existenţa variaţiei şi diferenţierii în ordinea naturală drept dovezi ale opresiunii şi nedreptăţii şi îşi imaginează lumea ca nefiind guvernată de dreptate, vor privi în mod inevitabil viaţa drept dificilă, neplăcută şi plictisitoare.

Raţionamentul grăbit al materialismului confruntat cu suferinţa şi cu dificultăţile vieţii este ca verdictul unui copil care priveşte un grădinar care taie primăvara ramurile sănătoase şi verzi ale unui copac. Necunoscând scopul şi semnificaţia acestei tăieri, copilul va considera că grădinarul este un distrugător ignorant.

Dacă toate bunătăţile din lume ar fi puse la dispoziţia materialismului, el încă nu ar fi mulţumit. Pentru că odată ce a văzut lumea ca lipsită de scop şi de dreptate, este lipsit de sens pentru om să caute dreptatea, iar într-o lume căreia îi lipseşte un scop propriu, este absurd ca omul să-şi stabilească singur un anumit scop.

Dacă originea şi destinul omului sunt aşa cum le descriu materialiştii, ca o iarbă care răsare şi apoi dispare brusc, atunci omul trebuie să fie cel mai nefericit dintre toate creaturile, întrucât ar trăi într-o lume faţă de care i-ar lipsi afinitatea, compatibilitatea şi armonia. Gândurile, sentimentele şi emoţiile îi provoacă angoasa, nefiind altceva decât o

glumă pe care i-o joacă natura pentru a-i mări nefericirea şi dezrădăcinarea şi pentru a-i amplifica suferinţele.

Dacă un om de geniu s-ar devota serviciului umanităţii, ce beneficiu ar obţine el din acesta? Comemorările şi onorurile postume, ceremoniile ţinute la mormântul său nu i-ar aduce nici o bucurie; ele ar servi doar pentru a menţine o legendă palidă întrucât persoana în cauză nu ar fi nimic mai mult decât o formă creată de natură pentru amuzamentul său, ca o jucărie pentru câteva zile, înainte de a fi transformată într-o mână de pământ.

Dacă privim soarta majorităţii oamenilor care se luptă în mod constant cu diferite tipuri de suferinţă, privaţiuni, angoase şi eşecuri, tabloul devine şi mai întunecat. Cu o asemenea viziune asupra vieţii umane, singurul paradis pe care materialismul îl poate oferi omului este un iad al terorii şi al durerii. Poziţia materialistă după care omului îi lipseşte libertatea, posibilitatea de a alege – îl face încă şi mai mult o creatură nefericită.

Viziunea monodimensională a materialismului ar vrea ca omul să fie un automat, cu dinamismul şi mecanismul celulelor manevrat de natură. Poate inteligenţa şi instinctul uman (pentru a nu menţiona realităţile existenţei) să accepte o astfel de interpretare – ridicolă şi banală – a omului, a vieţii şi a destinului său?

Dacă această interpretare ar fi adevărată, omul ar fi la fel de incapabil să experimenteze fericirea precum este păpuşa unui copil. Pus într-o astfel de situaţie, omul va fi obligat să-şi facă din pasiunile şi înclinaţiile sale bazele moralităţii şi măsura valorilor, judecând toate lucrurile prin prisma profitului şi pierderii personale. El va face tot posibilul pentru a distruge orice obstacol i-ar sta în cale şi ar ridica toate restricţiile în privinţa poftelor sale carnale. Dacă ar acţiona altfel, ar fi privit ca un întârziat şi ca un ignorant.

Oricine posedă cel mai elementar bun simţ şi care judecă problema într-un mod dezinteresat şi lipsit de încrâncenare va considera drept valabile aceste noţiuni cu atât mai mult cu cât sunt ancorate într-un sofism filozofic şi ştiinţific.

Un om cu o mentalitate religioasă priveşte lumea ca pe un sistem ordonat care posedă conştiinţă, voinţă, percepţie şi scop. Inteligenţa lui Dumnezeu – dispunând de dreptatea supremă – domneşte asupra

întregului univers şi asupra fiecărei particule a fiinţei şi urmăreşte toate faptele şi toate acţiunile. Un om religios, prin urmare, are un simţ al responsabilităţii faţă de conştiinţa care guvernează lumea şi cunoaşte faptul că o lume creată şi administrată de Dumnezeu este în mod necesar o lume a unităţii, armoniei şi binelui. El înţelege faptul că răul şi contradicţia au o existenţă epifenomenală şi joacă un rol fundamental în realizarea binelui şi păstrarea unităţii şi armoniei.

Ca urmare, după această viziune asupra lumii care deschide largi orizonturi pentru om, viaţa nu se restrânge doar la această lume, şi chiar viaţa în această lume nu este restrânsă de bunăstarea materială sau de eliberarea de efort şi de dureri. Credinciosul va vedea lumea ca pe un drum pe care trebuie să îl parcurgă, ca pe un loc de testare, ca pe un loc al efortului. În lume este testată dreptatea actelor omului. La începutul vieţii viitoare, binele şi răul din gândurile, credinţele şi acţiunile oamenilor vor fi măsurate cu cel mai bun cântar. Dreptatea lui Dumnezeu se va releva în acest aspect, iar orice încercare va fi suferit omul în lume, de natură materială sau de altă natură, îi va fi răsplătită.

În lumina destinului pe care îl are omul şi cunoscând lipsa de importanţă a bunurilor lumii materiale, omul îşi orientează efortul de conştiinţă exclusiv asupra lui Dumnezeu. Scopul său devine să trăiască pentru El şi să moară pentru El. Vicisitudinile acestei lumi nu-i mai atrag atenţia. El vede lucrurile efemere aşa cum sunt şi nu permite nici unui lucru să-i corupă sufletul. Pentru că el cunoaşte că forţele ispitei vor cauza distrugerea naturii sale umane şi îl vor arunca în mlaştina materialismului.

* * * * *

În concluzie, am mai adăuga faptul că şi în problema receptivităţii existenţa diferenţei în lume nu implică nedreptatea. Opresiunea şi nedreptatea înseamnă că cineva este subiect al discriminării chiar dacă el are drepturi egale cu cele ale altor persoane. Dar fiinţele nu au "revendicări" faţă de Dumnezeu şi nici nu au avut vreodată, deci dacă unele lucruri sunt superioare altora, aceasta nu poate fi considerată o nedreptate.

Nu avem nimic al nostru: fiecare răsuflare şi fiecare bătaie a inimii, fiecare gând sau idee a minţii noastre sunt luate dintr-un stoc pe care îl posedăm şi nu am făcut nimic pentru a-l construi. Acest stoc este un dar de la Dumnezeu, făcut nouă în momentul naşterii.

Odată ce înţelegem că tot ceea ce avem nu este altceva decât un dar divin, va deveni evident că toate diferenţele dintre darurile date omului sunt bazate pe înţelepciunea Sa, dar ele n-au nimic de-a face cu nedreptatea, datorită faptului că nu se pune problema să avem un merit sau vreo pretenţie în privinţa lor.

Această viaţă este un bun pe care ni l-a dat Creatorul. El are puterea absolută de a decide timpul şi calitatea bunului dăruit şi nu avem nici o pretenţie în faţa Lui. Nu avem, prin urmare, nici un drept să obiectăm, nici să protestăm, dacă bunul care ni s-a acordat în mod gratuit pare minuscul şi neînsemnat.

LECŢIA A OPTSPREZECEA

O VIZIUNE GENERALĂ ASUPRA PROBLEMEI

Una dintre întrebările care au atras atenţia gânditorilor interesaţi de natura vieţii umane, fiind un subiect de controversă, este dacă omul este liber să-şi aleagă obiectivele şi să-şi transpună dorinţele în toate faptele şi activităţile sale, în toate problemele vieţii sale, de orice natură ar fi ele. Sunt oare dorinţele şi înclinaţiile sale singurii factori care determină deciziile sale?

Îi sunt oare impuse omului acţiunile şi comportamentul său? Este el obligat fără scăpare să facă anumite lucruri şi să ia anumite decizii? Este omul o unealtă în mâinile unor factori exteriori lui?

Pentru a înţelege importanţa acestei întrebări trebuie să cunoaştem dintru început faptul că de soluţia ei este legată capacitatea noastră de a beneficia total de economie, drept, religie, psihologie şi celelalte ramuri ale cunoaşterii care îl au pe om ca subiect al lor. Până când vom afla dacă omul are sau nu voinţă liberă, orice lege va fi aplicată omului în oricare dintre ştiinţe se va referi la o fiinţă a cărei natură ne rămâne necunoscută. Este evident faptul că nu putem avea în acest caz nici un rezultat acceptabil.

Raportul liber-arbitru – determinism nu este cu totul o problemă academică sau filozofică. El interesează deopotrivă pe toţi cei care postulează o îndatorire a omului, datorie pe care este responsabil s-o îndeplinească; întrucât – cel puţin nu implicit – ei nu cred în liberul arbitru, nu ar exista nici un motiv să-i răsplăteşti pe cei care-şi fac datoria şi să-i pedepseşti pe cei care nu şi-o fac.

După apariţia Islamului, musulmanii s-au interesat în mod special de această problemă, întrucât viziunea islamică asupra lumii cerea ca aceasta să fie abordată mult mai profund decât până atunci, iar toate neclarităţile ei se cereau lămurite, întrucât – pe de o parte, problema era

legată de unitatea lui Dumnezeu şi – pe de cealaltă parte, de atributele puterii şi dreptăţii Sale.

Gânditorii trecutului sau prezentului pot fi împărţiţi în două categorii în problema raportului liber-arbitru – determinism. Prima categorie respinge libertatea de acţiune a omului, considerând că, dacă faptele sale dau impresia de liberă-alegere, aceasta este din cauza naturii nedesăvârşite a gândirii umane.

A doua categorie de gânditori crede în liberul-arbitru şi afirmă că omul se bucură de completă libertate de acţiune în sfera actelor de voinţă; capacitatea lui de a gândi şi a decide are efecte pe distanţe mari, omul fiind independent de toţi factorii exteriori lui.

Omul experimentează efectele constrângerii începând cu momentul naşterii sale, precum şi diferiţii factori care îi constituie mediul de viaţă şi evenimentele pe care le va înfrunta în existenţa sa. Rezultatul acestora ar putea fi faptul că omul sfârşeşte prin a crede că nu există acel lucru numit liber-arbitru. El a venit în mod involuntar în lume şi pare să fie total controlat de destin, purtat de acesta ca o bucăţică de hârtie până când în sfârşit părăseşte această lume.

În acelaşi timp, omul percepe în mod clar că este liber şi independent în multe privinţe, fără să existe nici o formă de constrângere sau impunere. El are putinţa şi capacitatea să lupte puternic împotriva obstacolelor şi de a-şi extinde controlul asupra naturii bazându-se pe propria experienţă şi cunoaştere. Un adevăr obiectiv şi practic pe care nu îl poate nega este faptul că există o diferenţă profundă şi principială între mişcările voite ale mâinilor şi picioarelor sale şi funcţionarea inimii, ficatului şi a plămânilor săi.

Deci, având date această voinţă, această cunoaştere şi capacitate de a alege, care sunt semnele umanităţii sale şi sursele responsabilităţii sale, omul ştie că posedă liber-arbitru în multe împrejurări şi nici un obstacol nu îl împiedică să-şi aplice voinţa sau să-şi formeze convingerile. Dar în alte momente are mâinile legate şi nu are posibilitatea de alegere; chestiunile determinate de constrângerile materiale sau instinctuale formează o mare o parte a vieţii lui, iar alte lucruri îi sunt impuse de factori exteriori lui.

DETERMINISMUL

Partizanii determinismului nu-l cred pe om liber în acţiunile sale. Teologii determinişti ca aceia din şcoala musulmană a Ash'ariţilor, bazându-se pe sensul aparent al unor versete din Coran şi neglijând să reflecteze asupra înţelesului adevărat al tuturor versetelor relevante pentru această problemă sau necunoscând natura predestinării, concluzionează că omul nu posedă nici un fel de libertate.

Ei recunosc de asemenea că lucrurile au efecte şi nu recunosc rolul cauzelor în originea şi crearea fenomenelor naturale. Ei consideră orice fenomen drept un efect direct şi nemijlocit al voinţei divine, afirmând că deşi omul posedă o anumită cantitate de voinţă şi de putere, acestea nu influenţează acţiunile sale. Faptele oamenilor nu sunt cauzate de puterea sau de voinţa lor, ci de voinţa lui Dumnezeu, care produce absolut toate efectele. Omul nu poate decât să dea o anumită tonalitate actelor sale, care le dă acestora putinţa să fie calificate drept bune sau rele. În afara acestor lucruri, omul nu este altceva decât locul în care se împlinesc voinţa şi puterea lui Dumnezeu.

Ei spun de asemenea că – dacă presupunem că omul are liber arbitru – am limita sfera puterii şi suveranităţii divine. Puterea creatoare a lui Dumnezeu pretinde ca nici un om să nu i se poată opune ca un alt creator; la fel, credinţa în unicitatea lui Dumnezeu – având în vedere suveranitatea absolută pe care i-o admitem – trebuie să însemne faptul că toate fenomenele create, inclusiv acţiunile umane, sunt incluse în sfera voinţei divine.

Dacă acceptăm faptul că o persoană îşi creează propriile sale acte, negăm suveranitatea lui Dumnezeu asupra întregii creaţii – lucru incompatibil cu atributul lui Dumnezeu de a fi Creator – întrucât am beneficia de completă suveranitate în ceea ce priveşte actele noastre – prin urmare nu ar mai exista nici un rol pentru Dumnezeu. Deci, credinţa în liberul-arbitru duce în mod inevitabil la politeism sau dualism.

Ca urmare, unii oameni fac în mod conştient sau inconştient din principiul idealismului o scuză pentru a comite acte contrare moralei şi

religiei, deschizând drumul deviaţiei în sfera credinţei şi faptelor umane. Anumiţi poeţi hedonişti aparţin acestui grup; ei îşi imaginează predeterminarea drept o scuză suficientă pentru păcatele lor şi speră, în acest fel, să scape de criza conştiinţei şi de infamie.

* * * * *

Acest mod de gândire determinist este contrar principiului dreptăţii, atât în raport cu Dumnezeu, cât şi în raport cu societatea. Vedem clar dreptatea divină manifestându-se în toate dimensiunile sale în întreaga creaţie şi considerăm sacra Sa esenţă ca posedând acest atribut. Coranul spune: *"Dumnezeu mărturiseşte că nu este Dumnezeu afară de El. Şi îngerii (mărturisesc) şi cei înzestraţi cu ştiinţă (mărturisesc) cu dreptate că (Dumnezeu este în toate şi că) "Nu există Dumnezeu afară de El, Atotputernicul, Înţeleptul!"* (3:18)

Dumnezeu descrie instaurarea dreptăţii în societatea umană drept unul dintre scopurile pentru care au fost trimişi Profeţii şi îşi afirmă dorinţa ca slujitorii Săi să menţină dreptatea în lume: *"Noi i-am trimis pe trimişii noştri cu semnele cele limpezi, am făcut să pogoare cu ei Scriptura şi Balanţa, pentru ca oamenii să fie cu dreptate."* (57:25)

În ziua Învierii, Dumnezeu îi va judeca drept pe supuşii Săi şi nici unuia nu i se va face cea mai mică nedreptate. Coranul spune: *"În Ziua Învierii, Noi vom pune balanţa dreaptă şi nici un suflet nu va fi urgisit câtuşi de puţin."* (21:47)

Ar fi oare drept să-l obligi pe om să comită un păcat şi să-l pedepseşti apoi pentru aceasta? Orice tribunal care ar pronunţa o sentinţă de vinovăţie în aceste circumstanţe ar comite o nedreptate.

Dacă negăm principiul libertăţii şi nu desemnăm nici un rol pozitiv voinţei omului, nici o diferenţă nu va exista între un om şi restul creaţiei. După determinişti, actele comportamentului uman se aseamănă actelor celorlalte creaturi în faptul că sunt cauzate de o serie de factori pe care omul nu îi controlează; voinţa noastră nu are în sine puterea de a produce un efect.

Dacă Dumnezeu creează actele de voinţă ale omului, dacă El este Creatorul nedreptăţii şi păcatului şi chiar al unor parteneri ai Lui, cum

putem explica o asemenea purtare din partea unei fiinţe perfecte şi adorate?

Credinţa deterministă aneantizează şi aboleşte principiile profeţiei şi ale revelaţiei, conceptul de mesaj divin care serveşte ca sursă a conştiinţei umane, idea de comandamente şi prohibiţii, de criterii şi reglementări religioase, de lege şi de credinţă şi doctrina unei anumite recompense pentru faptele cuiva. Pentru că odată ce credem că actele tuturor oamenilor se produc mecanic, fără nici o voinţă sau alegere din partea persoanei, nici un rol nu mai există pentru mesajul Profeţilor care au fost trimişi să-i ajute pe oameni în greutăţile existenţei lor.

Dacă sarcinile impuse omului şi instrucţiunile adresate lor nu au nimic de-a face cu liberul său arbitru şi cu capacitatea sa de a se supune şi de a răspunde lor, la ce ar mai fi bune?

Dacă stările sufleteşti ale omului sunt determinate mecanic, toate eforturile neîncetate ale îndrumătorilor morali de a schimba societatea şi de a o îndrepta în direcţia creativităţii şi a valorilor înalte vor fi lipsite de efect.

Eforturile n-ar servi nici unui scop; este util să te aştepţi să se schimbe o fiinţă al cărei fiecare act este determinat. Dar omul este responsabil pentru propria sa mântuire sau pieire ca şi de a celorlalţi; alegerea sa îi modelează destinul şi odată ce ştie că fiecare acţiune a sa are anumite consecinţe, îşi va alege drumul în viaţă cu multă grijă. Credinţa lui în dragostea şi favoarea lui Dumnezeu îi va deschide porţile puterii.

S-ar putea obiecta că, având în vedere cunoaşterea nelimitată a lui Dumnezeu (El a cunoscut încă dintru începuturi tot ceea ce se va întâmpla în lume, nici un eveniment – crucial sau neînsemnat – nefiindu-I necunoscut), Dumnezeu trebuie să cunoască dinainte toate atrocităţile, lucrurile rele şi păcatele pe care oamenii le comit şi – odată ce toate acestea se întâmplă neapărat, oamenii să se ferească de ele.

Răspundem după cum urmează: este adevărat că Dumnezeu cunoaşte toate fenomenele, fie ele mari sau mici, dar cunoaşterea sa nu implică faptul că omul este determinat în tot ceea ce face. Cunoaşterea lui Dumnezeu se bazează pe principiul cauzalităţii; nu se aplică fenomenelor sau actelor umane care ies din sfera acesteia. O cunoaştere

care operează prin mijloacele cauzei şi efectului nu implică constrângerea.

Dumnezeu a fost conştient de cursul viitor al evenimentelor din lume şi ştia că oamenii se vor comporta în concordanţă cu liberul arbitru. Exerciţiul liberului arbitru este o parte a lanţului cauzal care duce la faptele lor, iar oamenii înşişi decid să facă fapte bune sau rele. În ultimul caz, prin proasta folosire a liberului arbitru, ei cauzează distrugere şi corupţie, deci dacă răul şi nefericirea există într-o societate dată, acesta este rezultatul acţiunilor umane. Nu a fost creat de Dumnezeu. Cunoaşterea lui Dumnezeu nu impietează asupra alegerii umane între bine şi rău.

Este adevărat faptul că în cadrul sferei libertăţii şi puterii de decizie există anumiţi factori cum ar fi împrejurările legate de mediu, natura interioară a omului, îndrumarea divină care joacă un rol în alegerile pe care omul le face. Dar acest rol este menit amplificării înclinaţiilor, încurajării şi favorizării voinţei umane; nu îl obligă pe om să adopte o anume direcţie. Existenţa acestor factori nu înseamnă că omul este supusul lor; din contră, el este cu totul capabil să asculte de înclinaţiile create de factorii externi sau să le reziste sau să le schimbe cursul. Un individ poate să profite de îndrumarea pe care o primeşte graţie raţiunii sale, dând formă înclinaţiilor sale, controlându-le şi modificându-le. Instinctele numeroase ale omului nu pot fi niciodată cu totul eliminate, dar este important să le controlezi şi să le împiedici să se manifeste rău.

* * * * *

Să presupunem că un mecanic auto inspectează o maşină înainte ca aceasta să pornească la drum şi constată că maşina nu va putea parcurge decât câţiva kilometri înainte să se oprească din cauza unor probleme tehnice. Acum, dacă maşina porneşte la drum şi se strică după câţiva kilometri, aşa cum mecanicul prevăzuse, se poate spune că el a fost de vină doar pentru că a prezis acest lucru?

Bineînţeles că nu, de vreme ce proasta condiţie a maşinii a fost cauza opririi ei, nu cunoaşterea şi predicţia mecanicului; nici o persoană raţională nu poate să-l privească pe mecanic drept cauza opririi maşinii.

Un alt exemplu: un profesor cunoaşte progresul pe care copiii îl fac şi ştie faptul că unul dintre elevi va eşua la examen din cauza lenei sale. Odată ce rezultatele examenului sunt prezentate, se dovedeşte că elevul cel neglijent nu l-a promovat. Cauza acestui eşec este conştiinţa profesorului sau lenea elevului? Bineînţeles, lenea elevului.

Aceste exemple ne ajută să înţelegem, într-un anumit grad, de ce cunoaşterea lui Dumnezeu nu este o cauză a purtării supuşilor săi.

* * * * *

Unul dintre efectele proaste pe care determinismul le are asupra societăţii este faptul că uşurează sarcina opresorilor de a-şi reprima oponenţii fără probleme morale.

Folosind determinismul drept scuză, opresorul neagă orice responsabilitate faţă de actele sale violente şi nemiloase; el pretinde că mâna lui este instrumentul lui Dumnezeu şi-I atribuie toate faptele sale lui Dumnezeu, Cel care este deasupra oricărui reproş sau obiecţie. Oprimaţii sunt astfel obligaţi să îndure tot ceea ce tiranul face cu ei, întrucât lupta împotriva nedreptăţii sale ar fi în van şi eforturile de a face schimbări vor eşua în mod lamentabil.

Când familia Conducătorului Martirilor, Husayn b. Ali, pacea fie cu el, se găsea în prezenţa lui Ibn Ziyad, marele criminal a spus Zaynabei-i-Kubra, pacea fie cu ea: "Ai văzut ceea ce Dumnezeu i-a făcut fratelui tău şi familiei tale?"

Ea a răspuns: "De la Dumnezeu nu am văzut altceva decât bunătate şi bine. Ei au făcut ceea ce Dumnezeu dorea de la ei pentru a-şi înălţa sufletele şi pentru a-şi îndeplini datoriile lor. Curând toţi veţi fi adunaţi în prezenţa lui Dumnezeu, chemaţi să daţi socoteală; atunci vei înţelege cine a triumfat şi cine a fost salvat."[39]

În chestiunea raportului liber arbitru – determinism, materialiştii se găsesc într-o contradicţie. Pe de o parte, ei văd omul ca pe o fiinţă materială, supusă – ca întreaga lume – schimbării dialectice, incapabilă de a produce ei înşişi un anumit efect; în faţa factorilor de mediu, nevitabilităţii istorice şi a circumstanţelor predeterminate, omului îi lipseşte întregul liber arbitru. În alegerea unui drum spre dezvoltare, a ideilor şi a faptelor sale, el este sub puterea naturii. Orice revoluţie sau

schimbare socială este rezultatul material al unei anumite situaţii de mediu, iar omul nu joacă nici un rol în acestea.

După relaţia deterministă între cauză şi efect, nimic nu are loc fără o cauză precedentă, iar voinţa umană, confruntată cu factorii materiali şi economici ai mediului său şi cu factorii mentali, este supusă unor legi inflexibile, fiind – în fapt – ceva mai mult decât efectul pe care îl produc. Omul este obligat să-şi aleagă calea care îi este impusă de cerinţele mediului şi de intelectul său, prin urmare, nu există nici o cale ca voinţa independentă şi puterea omului de a alege să se manifeste şi nici un rol pentru simţul lui de responsabilitate morală şi a distincţiei între bine şi rău.

Dacă materialiştii clamează faptul că ridicarea maselor oprimate şi întărirea mişcărilor revoluţionare accelerează naşterea unei noi ordini pe mormântul celei vechi, aceasta ar fi ilogic, întrucât nici o revoluţie şi nici o schimbare calitativă nu poate avea loc decât la momentul potrivit. Natura îşi îndeplineşte misiunea mai bine decât oricine altcineva, conform metodei dialectice; a te angaja în propagandă şi a încerca să mobilizezi opinia este o intervenţie nejustificată în lucrarea naturii.

S-ar mai putea spune de către materialişti că libertatea constă în cunoaşterea legilor naturii pentru a le folosi în anumite scopuri, şi nu doar pentru simpla lor cunoaştere. Dar aceasta nu rezolvă problema, întrucât chiar dacă am descoperit legile şi decidem să le folosim în nişte scopuri bine precizate, întrebarea care rămâne este dacă natura şi materia determină scopurile pe care le impun apoi omului, sau omul este cel care le alege în mod liber.

Dacă omul este capabil să aleagă, sunt deciziile lui o reflectare a dorinţelor şi constrângerilor naturii, sau pot ele să se opună acestora?

Materialiştii au privit omul drept o creatură monodimensională ale cărei idei şi credinţe sunt rezultatul dezvoltărilor materiale şi economice, ca supusă a poziţiilor de clasă şi a relaţiilor de producţie din societate – pe scurt, ei consideră condiţiile particulare drept reflectări ale nevoilor materiale ale oamenilor.

Este, într-adevăr, adevărat faptul că omul are o existenţă materială şi că relaţiile materiale din societate, condiţiile fizice, geografice şi naturale au un anumit efect asupra lui. Dar alţi factori proveniţi din natura esenţială a omului şi din interiorul fiinţei lui au influenţat de asemenea

destinul omului în istorie şi este imposibil să priveşti viaţa intelectuală a omului ca provenind exclusiv din materie şi din relaţiile de producţie. Nu se poate trece cu vederea rolul important jucat de factorii ideali şi religioşi, de impulsurile spirituale, în alegerea de către om a unui drum de urmat; voinţa sa este o verigă din lanţul cauzal care îl duce sau nu la un anumit act.

Nimeni nu se îndoieşte de faptul că omul este supus influenţelor naturii şi de faptul că forţa factorilor istorici şi economici pregăteşte terenul pentru anumite evenimente. Dar factorii aceştia nu sunt singurii creatori de istorie şi nu joacă rolul fundamental în deciziile privind destinul uman. Ei nu iau omului libertatea şi puterea de decizie, întrucât el a progresat până la un punct în care valoarea lui o depăşeşte pe cea a naturii, fiindu-i permis să dobândească conştiinţă şi simţul responsabilităţii.

Omul nu este un prizonier al materiei şi al relaţiilor de producţie; el are putere şi suveranitate asupra naturii şi capacitatea de a schimba relaţiile materiei.

Aşa cum schimbările fenomenelor naturale se supun cauzelor şi factorilor externi, anumite legi şi norme care există în societatea umană determină gradul de prosperitate şi de putere al unei naţiuni, mărirea şi decăderea ei. Evenimentele istoriei nu sunt supuse nici determinismului orb, nici accidentului; ele corespund normelor şi schiţelor creaţiei, printre care omul are un loc aparte.

În numeroase versete ale Coranului opresiunea, nedreptatea, păcatul şi corupţia sunt recunoscute drept factori care au schimbat istoria unui popor, aceasta fiind o caracteristică observată în toate societăţile umane. *"Şi dacă voim noi să nimicim o cetate, le vom porunci celor îmbuibaţi din ea (să se supună rânduielilor Noastre), însă ei (dimpotrivă), se vor da desfrâului. Atunci pedeapsa hotărâtă împotriva ei se va adeveri şi Noi o vom nimici cu totul."* (17:16)

"Oare nu ai văzut ce a făcut Domnul tău cu Ad, cu Iram, (cetatea) cu corturi ridicate, care nu a mai avut seamăn printre cetăţi, şi cu cei din neamul Thamud, care au tăiat stâncile din vale şi şi-au făcut palate, şi cu Faraon, stăpânul oştenilor, care au fost nelegiuiţi în cetăţile (lor) şi au înmulţit stricăciunea în ele? Aşadar, Domnul tău a vărsat asupra lor pedepse felurite! Domnul tău este la pândă!" (89:6-14)

Coranul ne aminteşte de asemenea că cei care îşi urmează propriile dorinţe şi-şi ascultă înclinaţiile carnale au cauzat mari calamităţi în istorie: *"Faraon a devenit prea semeţ pe pământ. A împărţit neamul lui în trepte şi se purta cu trufie, slăbind o ceată dintre ei, măcelărindu-i pe fii lor şi lăsându-le în viaţă doar pe copilele lor. El era dintre făcătorii de stricăciune."* (28:4) *"Şi astfel l-a amăgit el (Faraon) pe neamul său şi ei s-au supus, fiindcă ei erau un neam de nelegiuiţi."* (43:54)

Câte vărsări de sânge, războaie, distrugeri şi ruine au fost cauzate de cultul dorinţei pasionale şi de pofta de putere! Oamenii, care sunt elementele componente ale societăţii, posedă inteligenţă şi voinţă inerentă fiinţelor înaintea intrării lor în societate; spiritul individual nu este neputincios în faţa spiritului colectiv.

Aceia care spun că individul este complet determinat în faptele sale de mediul social îşi imaginează că fiecare compus trebuie să implice disoluţia părţilor în unitatea întregului pentru a permite naşterea unei noi realităţi. Singura alternativă la aceasta, cred ei, ar fi sau să negi realitatea obiectivă a societăţii ca un corpus de indivizi şi posedarea de indivizi a libertăţii şi independenţei, sau de a accepta realitatea societăţii ca întreg şi abandonarea independenţei şi libertăţii individului. Ei spun că este imposibil să combini aceste două posibilităţi.

Chiar dacă societatea posedă mai multă putere decât individul, aceasta nu înseamnă că acesta este constrâns în toate activităţile şi interesele sale sociale. Primatul naturii esenţiale a omului – rezultatul dezvoltării sale pe planul natural - îi dă posibilitatea să acţioneze liber şi să se revolte împotriva impunerii societăţii.

Chiar dacă Islamul stabileşte ca principiu personalitatea şi puterea societăţii, la fel ca viaţa şi moartea, el consideră că individul este capabil să reziste şi să lupte împotriva răului existent în mediul său social; el nu vede în condiţiile de clasă factori determinanţi ce duc la formarea unor convingeri comune între membrii acestora.

Datoria de a te bucura de bine şi a interzice răul este ea însăşi un ordin de a te revolta împotriva mediului social atunci când acesta favorizează păcatul şi corupţia. Coranul spune: *"O, voi cei care credeţi! Fiţi cu grijă faţă de sufletele voastre şi nu vă vor dăuna cei rătăciţi, dacă sunteţi pe calea cea bună!"* (5:108) *"Îngerii, când iau sufletele celor care au fost nedrepţi cu ei înşişi, le zic lor: "Ce aţi făcut voi*

(pentru credinţa voastră)?" Şi răspund ei: "Noi am fost slăbiţi pe pământ!" Şi le zic (îngerii): "Nu a fost pământul lui Dumnezeu destul de larg pentru ca voi să purcedeţi în lume? Adăpostul acestora este Iadul şi ce soartă rea!" (4:97)

În acest verset, cei care se privesc drept indivizi constrânşi a se conforma societăţii sunt puternic condamnaţi, iar scuza lor pentru faptul că nu şi-au asumat răspunderea este respinsă.

Pentru progresul moral şi spiritual al omului, existenţa liberului arbitru este indispensabilă. Omul are valori, pe care le putem aştepta din partea lui doar atâta vreme cât este liber. Primim valoarea şi independenţa individuală doar atunci când alegem un drum conform cu adevărul şi rezistăm tentaţiilor răului din noi şi din mediul nostru prin propriile noastre eforturi. Dacă acţionăm doar în concordanţă cu dezvoltarea naturală sau cu determinismul dialectic, vom fi pierdut toată valoarea şi personalitatea noastră.

Nu există prin urmare nici un factor care să-l oblige pe om să aleagă o anume cale în viaţă, nici o forţă care să-l oblige să abandoneze o alta. Omul poate să pretindă să se construiască pe el însuşi, nu pentru că se schimbă după legile dominante din societate sau după scopuri prestabilite, ci pentru că el alege, decide şi-şi concentrează propriile eforturi.

LECŢIA A NOUĂSPREZECEA
LIBERUL ARBITRU

Partizanii acestei şcoli de gândire consideră că omul este conştient de libertatea acţiunilor sale; el poate hotărî ceea ce doreşte şi poate să-şi modeleze destinul după propria voinţă şi după propriile sale înclinaţii. Existenţa care implică responsabilitatea omului, regretul simţit de om pentru actele pe care le comite, pedepsirea prin lege a vinovaţilor, faptele menite să schimbe cursul istoriei, fundamentarea ştiinţei şi tehnologiei, toate acestea dovedesc libertatea de acţiune a omului.

La fel, chestiunea responsabilităţii religioase, trimiterea Profeţilor, proclamarea mesajelor divine – principiile învierii şi judecăţii de apoi – toate acestea se bazează pe liberul arbitru al omului în lucrurile pe care le făptuieşte.

Ar fi complet lipsit de sens ca Dumnezeu – pe de o parte – să-i constrângă pe oameni să facă anumite fapte şi – pe de altă parte – să-i pedepsească sau să-i răsplătească pentru acestea. Ar fi desigur nedrept pentru Creatorul lumii să ne oblige să alegem un drum pe care El, prin puterea şi voinţa Sa, ni-l desemnează şi apoi să ne pedepsească pentru acţiuni pe care le-am făcut fără voie.

Dacă faptele omului sunt cele ale lui Dumnezeu, cruzimea, răul şi nefericirea trebuie să fie privite drept activitatea Sa, ori natura Lui sacră este pură de orice corupţie sau nedreptate.

Dacă omul nu ar avea liber arbitru, întregul concept de responsabilitate religioasă a omului este nedrept. Tiranul nemilos nu ar merita nici o ocară, iar dreptul nu ar merita nici o laudă, pentru că responsabilitatea are semnificaţie doar în sfera putinţelor umane.

Omul merită ocara sau lauda doar atunci când poate decide şi acţiona liber; în alte condiţii, nu se pune problema laudei sau ocării.

Cei care aderă la principiile de mai sus au exagerat rolul liberului arbitru al omului până la a considera că omul este singurul posesor al libertăţii totale de acţiune. El îşi închipuie că Dumnezeu nu poate să-şi extindă suveranitatea asupra voinţei şi dorinţelor creaturilor Sale şi că

actele voluntare ale omului sunt dincolo de limitele puterii Sale. Aceasta este, pe scurt, poziţia partizanilor liberului arbitru.

* * * * *

Aceia care spun că legile naturii şi voinţa omului sunt creatoarele lumii fenomenale, că nici rotaţia lumii şi nici actele omului nu au nici o legătură cu Dumnezeu, atribuie toate efectele acestora unui pol opus lui Dumnezeu. Ei consideră lucrurile create un partener al lui Dumnezeu în creaţia sa, sau construiesc un alt creator care se confruntă cu Dumnezeu, Creatorul. Ei privesc în mod inconştient esenţa lucrurilor create ca independente de esenţa divină.

Independenţa unei creaturi – fie om sau altceva – creează în acea fiinţă sentimentul că este un partener al lui Dumnezeu în actele şi în independenţa Acestuia, totul ducând în mod clar la dualism. Omul s-a abătut prin urmare de la principiul esenţial al unităţii divine, căzând în capcana periculoasă a politeismului. A accepta idea libertăţii absolute a omului ar însemna să restrângem suveranitatea lui Dumnezeu într-o arie dată, care, de fapt, exclude toate fiinţele, întrucât i-am acceptat omului suveranitatea absolută în toate acţiunile sale. Nici o persoană care crede cu adevărat în unitatea lui Dumnezeu nu poate accepta existenţa unei creativităţi în afara celei divine, chiar în domeniul limitat al acţiunilor umane.

Recunoscând validitatea cauzelor şi factorilor naturali, trebuie să-L considerăm pe Dumnezeu drept cauză veritabilă a tuturor evenimentelor şi fenomenelor şi să recunoaştem faptul că, dacă ar dori-o, Dumnezeu ar putea neutraliza voinţa omului chiar şi în sfera limitată în care operează, făcând-o inoperantă.

Aşa cum toate creaturile lumii sunt lipsite de independenţă în esenţa lor, ele sunt constrânse şi de cauzalitate şi de producerea efectelor. Avem aici doctrina unităţii actelor, perceperea faptului că întregul sistem al fiinţei, cu cauzele şi efectele, legile şi normele sale, este lucrarea lui Dumnezeu şi se naşte prin voinţa Sa; fiecare cauză sau factor nu îi datorează doar esenţa existenţei sale, ci şi capacitatea de a acţiona şi de a produce efecte.

Unitatea actelor nu ne cere să negăm principiul cauză-efect şi rolul pe care acesta îl joacă în lume, sau de a privi totul drept acţiunea directă şi nemijlocită a lui Dumnezeu, în aşa fel încât existenţa sau inexistenţa factorilor cauzali să nu aibă importanţă. Dar nu trebuie să atribuim acestor factori o cauzalitate independentă, sau să ne imaginăm că relaţia între Dumnezeu şi lume este aceeaşi cu cea dintre artist şi munca sa – de exemplu, cea dintre pictor şi tabloul său. Opera de artă este dependentă de artist în ceea ce priveşte originea sa, dar după ce acesta şi-a încheiat munca, frumuseţea şi atracţia picturii rămân independente de pictor; dacă artistul părăseşte această lume, opera lui va dăinui mereu. A ne imagina în acelaşi sens relaţia lui Dumnezeu cu lumea ar fi o formă de politeism.

Cine neagă rolul lui Dumnezeu în fenomenele şi în acţiunile oamenilor presupune că puterea lui Dumnezeu se opreşte la graniţele naturii şi la ale liberului arbitru uman. O asemenea concepţie este inacceptabilă din punct de vedere raţional, deoarece implică atât o negare a întâietăţii puterii divine cât şi o limitare a acelei esenţe nelimitate, infinite.

Cineva care împărtăşeşte această opinie se va considera liber de orice nevoie ce ar putea fi împlinită de Dumnezeu, convingere care îl va face să se răzvrătească împotriva lui şi să devină corupt din punct de vedere moral. Prin contrast, un sentiment de dependenţă de Dumnezeu, de sprijinire pe El şi de supunere în faţa Lui are un efect pozitiv asupra personalităţii, caracterului şi comportamentului uman. Necunoscând nici un alt comandament în afara celui divin, atât interior cât şi exterior, dorinţele, pasiunile şi înclinaţiile vor fi incapabile să-l facă să rătăcească şi nici un om nu le va fi aservit, nici lor, nici altor oameni.

Sfântul Coran neagă orice participare a omului alături de Dumnezeu în conducerea problemelor lumii. *"Spune: "Laudă lui Dumnezeu, care nu Şi-a luat niciodată un fiu, care nu are părtaş la stăpânire şi nici nu are nevoie de ocrotitor împotriva umilinţei"" Şi slăveşte-L pe El, aducându-I preamărirea cuvenită!"* (17:111)

Numeroase versete proclamă deschis puterea şi capacitatea absolută a lui Dumnezeu: *"A lui Dumnezeu este împărăţia cerurilor şi a pământului, precum şi toate care se află în ele, căci El este cu puterea peste toate!"* (5:120) *"Şi nimic din ceruri şi de pre pământ nu poate să*

scape de pedeapsa lui Dumnezeu, căci El este Atoateştiutor şi Atotputernic." (35:44)

Fiinţele acestei lumi au nevoie de Dumnezeu pentru supravieţuirea şi perpetuarea lor la fel cum au nevoie de El pentru crearea lor. Totalitatea creaţiei trebuie să primească darul existenţei, fără de care nu ar putea să existe. Creativitatea tuturor forţelor din univers este identică cu creativitatea lui Dumnezeu şi este o extensiune a activităţii Sale. O fiinţă care în esenţa ei este dependentă de esenţa divină nu va fi niciodată de sine stătătoare.

La fel cum o lampă electrică primeşte energia de la centrala electrică la care este conectată, lucrurile trebuie să primească energie de la aceeaşi sursă pentru a rămâne în viaţă.

Coranul cel Glorios afirmă în mod clar: "*O, oameni! Voi sunteţi săraci (şi aveţi nevoie) de Dumnezeu, iar Dumnezeu este Cel de Ajuns pentru Sine.*" (35:15)

Toate esenţele se trag din voinţa Sa şi sunt dependente de El; toate fenomenele sunt continuu susţinute de către El. Ordinea magnifică a universului se orientează către un singur pol şi se roteşte pe o singură axă.

Imamul Ja'far as-Sadiq, pacea fie asupra lui, a spus: "Puterea şi capacitatea lui Dumnezeu sunt prea pătrunzătoare pentru ca să se petreacă în univers ceva contrar voinţei Sale."[40]

Dacă Dumnezeu nu ne-ar fi acordat liberul arbitru şi dacă nu ne-ar fi înzestrat cu viaţă, resurse şi energie, n-am fi fost niciodată capabili să facem ceva. Pentru că voinţa Sa neschimbătoare a fost cea care a hotărât că trebuie să ne îndeplinim actele voluntare prin intermediul liberului arbitru, îndeplinind astfel rolul pe care ni l-a desemnat. El a dorit ca omul să-şi construiască propriul său viitor, bun sau rău, clar sau sumbru după propriul său discernământ şi după dorinţele sale.

Actele noastre de voinţă sunt legate atât de noi cât şi de Dumnezeu. Putem să folosim resursele pe care Dumnezeu ni le-a pus la dispoziţie, fie pentru a ne îmbunătăţi existenţa, fie pentru a ne scufunda în corupţie, păcat şi autosatisfacţie. Rămâne adevărat faptul că sfera actelor noastre de voinţă rămâne limitată într-un cadru bine precizat; puterea este de la Dumnezeu, iar felul cum o folosim ţine de noi.

Să presupunem că cineva are o inimă artificială, acţionată de o baterie pe care o putem declanşa sau opri dintr-o cameră de control; oricând dorim, putem opri bateria, oprind totodată bătăile inimii. Ceea ce stă în puterea noastră este curentul care trece de la baterie la inimă; în orice moment îl putem opri. Dar atâta timp cât îi permitem bateriei să funcţioneze, persoana în care inima este implantată va putea să acţioneze aşa cum doreşte. Dacă va face un lucru bun sau rău – aceasta va fi, fără îndoială, în concordanţă cu propria sa voinţă. Felul în care se foloseşte de puterea pe care i-am pus-o la dispoziţie depinde integral de el şi nu are nimic de-a face cu noi.

La fel, puterea noastră vine de la Dumnezeu, El putând să ne-o retragă în orice moment; dar El a stabilit condiţiile în care putem să ne folosim puterea şi anume – prin liberul arbitru.

ŞCOALA MEDIANĂ

Toate fiinţele lumii se comportă într-un mod specific stagiului dezvoltării pe care l-au atins; comportamentele lor diferite corespund diferitelor grade de existenţă pe care le posedă.

Putem să ne atingem propria noastră poziţie în rândul creaturilor lumii. Cunoaştem faptul că plantele sunt captive forţelor naturii, dezvoltând în acelaşi timp anumite reacţii faţă de schimbările de mediu.

Atunci când analizăm proprietăţile animalelor apare evident faptul că ele posedă însuşiri foarte diferite faţă de cele ale plantelor. Pentru a obţine hrana, animalele trebuie să se implice într-o arie largă de activităţi, de vreme ce natura nu le invită la un festin la care nevoile lor nutritive să fie permanent şi imediat satisfăcute. Animalele au nevoie de anumite unelte şi instrumente cu care să-şi procure hrana, lucruri cu care au fost înzestrate de la natură.

Chiar dacă animalele sunt supuse impulsurilor instinctuale şi sunt – în acest sens – nişte fiinţe însclavate, ele se bucură de un anumit grad de libertate care le permite până la punct să se elibereze de constrângerile stricte ale naturii.

Oamenii de ştiinţă sunt de părere că animalele posedă instincte cu atât mai puternice cu cât structura lor naturală este mai slabă şi cu atât mai mult beneficiază de ajutorul direct şi de protecţia naturii. Reciproc, cu cât sunt mai bine dotate în puteri senzoriale şi conceptuale şi cu cât este mai ridicat gradul lor de independenţă, cu atât mai puţin sunt conduse de instinctele lor. La începutul vieţii sale, copilul este sub protecţia totală a părinţilor săi; în procesul creşterii, el se eliberează din ce în ce mai mult de sub grija lor.

Omul – care a atins cea mai înaltă treaptă a dezvoltării – fiind singura fiinţă care posedă discernământ şi voinţă independentă, are un nivel relativ scăzut al puterii instinctuale. Capacităţile sale senzoriale scad odată cu progresul său spre libertate personală.

Natura satisface în diferite moduri nevoile felurite ale plantelor; în regnul animal, chiar dacă mama trebuie să facă anumite eforturi pentru a purta, hrăni şi proteja progenitura sa, instinctele apar foarte devreme la tânăra generaţie şi mama trebuie să o antreneze şi să o educe timp îndelungat. Dar în cazul omului vedem faptul că el nu posedă instincte naturale puternice, iar puterea sa de a rezista factorilor nefavorabili de mediu este mult inferioară animalelor. Mai mult, dependenţa faţă de părinţii săi continuă mulţi ani până îşi atinge independenţa deplină, până este capabil să stea pe propriile sale picioare.

* * * * *

Coranul cel Sfânt vorbeşte clar de slăbiciunea şi neputinţa omenească: *"Omul a fost creat slab."* (4:28) Natura l-a lăsat pe om în seama propriilor sale forţe mai mult decât le-a lăsat pe animale. Vedem în om, pe de o parte, o dovadă a capacităţii de libertate şi de dobândire a unei conştiinţe şi pe de altă parte o creştere constantă în dependenţă şi în nevoie. Bucurându-se de o libertate relativă, omul este târât din ce în ce mai mult în hăurile nevoii.

Aceste situaţii diferite ale variatelor ordine ale creaţiei constituie, în viziunea unor gânditori, factori de creştere şi dezvoltare. Cu cât o fiinţă urcă mai mult pe scara progresului, cu atât mai mult se apropie de libertate. Tocmai nevoile şi lipsa echilibrului interior fac posibile creşterea şi progresul.

Pentru ca liberul arbitru şi libertatea de alegere să se poată exprima, trebuie să existe un factor opus instinctului natural. Omul este captiv între două atracţii opuse, fiecare încercând să obţină supunerea sa, astfel încât este obligat să aleagă în mod liber şi conştient drumul pe care îl doreşte, bazându-se pe propriile sale eforturi şi resurse. Eliberat de toţi factorii determinanţi şi de ideile preconcepute, începe munca formării şi dezvoltării sale pe baza unor principii şi criterii specifice.

Odată confruntat cu acest element de contradicţie, omul nu poate să atingă echilibrul sau să aleagă un drum bun pentru el însuşi comportându-se ca un automat sau ferindu-se de orice efort. Purtând pecetea încrederii divine, acest dar pe care cerul şi pământul au fost incapabile să-l primească, omul singur văzându-se demn de a o primi, el se găseşte în faţa a două alegeri posibile. Sau devine un sclav al tiraniei instinctelor şi poftelor, degradându-se şi devenind nedemn sau – bazându-se pe capacităţile sale de voinţă, gândire şi decizie – porneşte pe drumul dezvoltării şi progresului, începând să se ridice în ordinea fiinţei.

* * * * *

Oricând o fiinţă este eliberată de obedienţa obligatorie faţă de instincte, rupe lanţurile servituţii şi începe să-şi folosească atât capacităţile ei inerente cât şi pe cele dobândite, facultăţile ei senzoriale sunt slăbite şi capacităţile ei naturale scad.

Motivul pentru aceasta este faptul că orice organ sau capacitate care nu sunt folosite de fiinţă tind să se anuleze. Reciproc, cu cât o capacitate sau un organ sunt mai folosite, cu atât vor creşte mai mult, umplându-se de energie.

Deci, atunci când lumina conştiinţei şi voinţei creatoare a omului, inspirate de raţiune şi discernământ luminează drumul său şi îi determină faptele, puterea lui de cugetare îl va ajuta să descopere noi adevăruri şi realităţi.

Mai mult, starea de uimire şi de ezitare între cei doi poli opuşi îl îndeamnă să reflecteze pentru a putea deosebi binele de rău. Acest lucru va activa capacităţile lui mentale, îi va întări puterea reflexivă, îl va înzestra cu un grad sporit de mişcare şi vitalitate.

Proprietatea, dorința de libertate, știința și civilizația – toate acestea sunt rezultatul exercitării de către om a liberului arbitru. Odată ce omul obține libertatea și își continuă eforturile pozitive, el poate avansa rapid pe calea progresului și a descoperirii aspectelor naturii sale esențiale, interioare. Pe măsură ce talentele și capacitățile sale se maturizează, el se va transforma într-o sursă de beneficiu și de virtute pentru societate.

Vedem peste tot rezultatele liberului arbitru, iar lupta dusă de partizanii săi contra celor ce i se opun este în sine o dovadă a faptului că aceia din urmă îl acceptă implicit.

Să vedem acum ce limite ale puterii de a alege există și până la ce punct se exercită ele.

Punctul de vedere adevărat al șiismului, bazat pe Coran și pe învățăturile Imamilor, reprezintă o a treia școală de gândire, intermediară între determiniști și partizanii liberului arbitru absolut. Această școală nu suferă de inadecvările și de slăbiciunile determinismului, care contrazice rațiunea, conștiința și toate criteriile etice și sociale, negând dreptatea lui Dumnezeu prin faptul că îi atribuie toate atrocitățile și nedreptățile care există, nici de cele ale celor care proclamă liberul arbitru absolut – care neagă universalitatea puterii lui Dumnezeu și respinge unitatea actelor lui Dumnezeu.

Este evident faptul că actele noastre de voință diferă de mișcările soarelui, ale lunii și ale pământului, de evoluțiile plantelor și animalelor. Puterea voinței vine din noi și ne dă putința să înfăptuim sau nu un lucru, dându-ne libertatea de decizie.

Capacitatea noastră de a alege liber, dacă să făptuim bine sau rău, apare din exercitarea liberă a discernământului nostru. Trebuie să ne folosim în mod conștient de darul liberei alegeri; întâi, trebuie să reflectăm matur, cu grijă, să cântărim bine lucrurile și apoi să luăm o decizie bine calculată. Este voința lui Dumnezeu să ne folosim astfel libertatea în lumea pe care a creat-o, cu conștiință și vigilență.

Orice lucru am face, el este automat inclus în sfera voinței și a cunoașterii anterioare a lui Dumnezeu. Toate aspectele vieții, tot ceea ce atinge destinul uman este limitat, ținând de cunoașterea Lui; este definit de limitele deja desemnate de cunoașterea lui Dumnezeu. Mai mult, noi nu suntem în nici un moment independenți de acea esență de care suntem

legaţi, iar folosirea puterilor inerente nouă este imposibilă fără ajutorul continuu al lui Dumnezeu.

Cu puterea Sa supremă, atotcuprinzătoare, El ne supraveghează îndeaproape şi într-un mod dincolo de imaginaţia noastră. El cunoaşte complet şi are putere deplină asupra tuturor intenţiilor şi faptelor noastre.

Liberul arbitru nu poate să depăşească limitele stabilite de Dumnezeu în creaţia Sa – şi prin urmare, nu creează nici o problemă în chestiunea unităţii actelor lui Dumnezeu.

Fiind capabil să creeze efecte în lume prin intermediul voinţei sale, omul este el însuşi subiect unei serii de legi naturale. El intră în lume fără nici o alegere din partea lui şi moare fără să dorească acest lucru. Natura l-a înzestrat cu instincte şi nevoi. Fără îndoială, omul posedă anumite însuşiri şi capacităţi: libertatea produce în el o creativitate care îi permite să stăpânească natura şi să stabilească dominaţia sa asupra mediului înconjurător.

Imamul Ja'far Sadiq, pacea fie cu el, a spus: "Nici liber-arbitru, nici determinism; adevărul problemei stă între acestea două."[41]

Deci există liber arbitru, care nu este absolut, deoarece desemnarea unei sfere exclusive pentru om ar însemna să creăm un partener al lui Dumnezeu în actele Sale. Liberul arbitru de care se bucură omul este dorit de Creatorul naturii, iar comandamentele lui Dumnezeu se manifestă în forma legilor care conduc omul şi natura, relaţiile naturale, cauzele şi factorii.

* * * * *

Din punctul de vedere al Islamului, omul nu este nici o creatură deja terminată, condamnată determinării sorţii, nici nu a fost aruncat într-un mediu întunecat şi lipsit de sens. El este o fiinţă plină de aspiraţii, talente, îndemânări, creativitate şi diverse înclinaţii, înveşmântate în mantia unei coordonări interioare.

Greşeala făcută atât de determinişti cât şi de partizanii liberului arbitru absolut este faptul de a-şi fi imaginat că omul are doar două căi înaintea lui: sau toate actele lui trebuie atribuite exclusiv lui Dumnezeu, astfel încât el îşi pierde toată libertatea şi devine determinat în faptele sale, sau suntem obligaţi să acceptăm faptul că toate actele sale de voinţă

provin dintr-o esenţă independentă şi nemărginită, limitând astfel puterea lui Dumnezeu.

Cu toate acestea, faptul că posedăm liber-arbitru nu afectează întinderea puterii lui Dumnezeu, deoarece El a dorit ca noi să luăm decizii în mod liber, în concordanţă cu legea şi cu norma pe care le-a stabilit.

Dintr-un anumit punct de vedere, faptele omului îi pot fi atribuite lui însuşi, sau din alt punct de vedere – lui Dumnezeu. Omul are o relaţie directă, imediată cu propriile sale fapte, pe când relaţia lui Dumnezeu cu aceste fapte este indirectă, amândouă formele de relaţionare fiind reale şi adevărate. Nici voinţa umană nu se opune voinţei divine, căci nici voinţa omului nu este contrară dorinţelor lui Dumnezeu.

Cei îndârjiţi în necredinţă, care se opun oricărei predici şi oricărui avertisment, iau iniţial poziţia lor drept un exerciţiu al voinţei libere şi apoi suferă consecinţele orbirii şi îndârjirii cu care Dumnezeu i-a confruntat.

Ascultându-şi dorinţele inferioare, aceşti oameni nedrepţi îşi împiedică inimile, ochii şi urechile să simtă, să vadă şi să audă – meritând astfel stadiul eternei pierzanii.

Coranul spune: *"Pentru cei care nu cred e totuna de-i previi sau nu-i previi; ei nu cred. Dumnezeu a zăvorât inimile lor şi urechile lor, iar peste ochii lor s-a aşternut o năframă. Şi ei vor avea parte de chin mare."* (2:6-7)

Uneori corupţia şi păcatul nu sunt atât de mari încât să blocheze drumul de întoarcere spre Dumnezeu şi spre adevăr. Dar uneori ele ating un nivel de la care întoarcerea la adevărata dimensiune umană este cu neputinţă; căci virusul îndârjirii a cuprins spiritul necredincioşilor. Acesta este rezultatul integral al purtării lor, determinate de voinţa şi dorinţa lui Dumnezeu.

Responsabilitatea acestor persoane are sursa în exerciţiul liberului arbitru, iar faptul că ele nu au beneficiat de binecuvântările divine nu diminuează cu nimic responsabilitatea lor. Există un principiu ferm şi evident care spune că "tot ce îşi are originea în liberul arbitru şi sfârşeşte în constrângere nu contrazice liberul arbitru."

Imamul se pare că a spus odată: "Dumnezeu doreşte ca toate lucrurile să aibă loc prin cauze şi prin mijloace şi El n-a hotărât nimic în afară de mijloacele unei cauze; prin urmare, El a creat cauza tuturor lucrurilor."[42]

Una dintre cauzele pe care Dumnezeu Le-a utilizat în creaţia Sa este omul şi voinţa acestuia, bazându-se pe principiul că toate cauzele particulare sunt stabilite de Dumnezeu pentru apariţia fenomenelor din univers: apariţia unui fenomen necesită existenţa anterioară de cauze şi mijloace, fără de care fenomenul n-ar putea să apară.

Acesta este principiul universal care guvernează şi actele noastre de voinţă. Alegerea noastră şi liberul arbitru formează ultima verigă a lanţului cauzelor şi mijloacelor care duc la o acţiune de-a noastră.

Versetele din Coran care leagă toate lucrurile de Dumnezeu şi le descriu ca provenind de la Acesta se referă la proclamarea voinţei pre-eterne a lui Dumnezeu drept Creator al lumii şi explică felul în care puterea Lui cuprinde şi pătrunde întreaga evoluţie a fiinţei. Puterea Lui se extinde în fiecare parte din univers, fără excepţii, dar puterea necontestată a lui Dumnezeu nu micşorează libertatea omului. Dumnezeu este acela care face din liberul arbitru o parte a omului, şi El este Cel care i-l conferă. El l-a făcut pe om liber să-şi aleagă calea aşa cum doreşte şi nu judecă nici un individ şi nici un popor pentru faptele altora.

Dacă există constrângere în treburile omului, este doar în sensul în care el este constrâns să aibă liber arbitru, ca o consecinţă a voinţei lui Dumnezeu, nu în sensul că el este condamnat să se poarte într-un anumit fel.

Deci, atunci când facem cele mai bune fapte, capacitatea de a le face este de la Dumnezeu, iar alegerea de a folosi astfel acele capacităţi este de al noi.

Alte versete din Coran înfăţişează în mod clar rolul voinţei şi acţiunilor omului, respingând în mod clar vederile determinismului. Când doreşte să atragă atenţia oamenilor asupra nefericirilor şi calamităţilor de pe această lume, el le descrie ca pe rezultatele păcatelor sale.

În toate versetele care se referă la voinţa lui Dumnezeu, nu poate fi găsit nici măcar unul care să atribuie actele voluntare ale omului voinţei divine. Astfel, Coranul proclamă: *"Cel care a făcut bine cât un grăunte*

de colb îl va vedea, după cum, cel care a făcut rău cât un grăunte de colb îl va vedea." (99:7-8) *"Iar voi veţi da socoteală neîndoielnic pentru ceea ce aţi făcut."* (16:93) *"Vor zice aceia care Îi fac asociaţi: "De ar fi voit Dumnezeu, nu I-am fi făcut asociaţi nici noi, nici părinţii noştri şi nici nu am fi oprit nimic!" Tot astfel i-au învinuit şi cei dinaintea lor de minciună (pe Profeţi), până ce au gustat asprimea Noastră. Spune: "Aveţi voi vreo ştire pe care să ne-o arătaţi? Voi nu urmaţi decât închipuiri şi nu faceţi decât să minţiţi."* (6:148)

Dacă mântuirea şi pierzania omului ar fi dependente de voinţa lui Dumnezeu, nici o urmă de pierzanie sau de păcat nu ar exista pe pământ; toate ar urma drumul salvării şi al adevărului cu sau fără voia lor.

Anumiţi rău-credincioşi vor căuta scuze pentru ei, spunând că păcatele lor sunt permise şi voite de Dumnezeu. Însă Coranul spune: *"Iar atunci când aceştia săvârşesc o fărădelege, ei zic: "Noi am aflat-o de la strămoşii noştri şi Dumnezeu ne-a poruncit-o!" Spune: "Dumnezeu nu porunceşte nelegiuirea! Spuneţi voi, punând pe seama lui Dumnezeu, ceea ce voi ştiţi?"* (7:28)

În acelaşi fel în care Dumnezeu fixează o răsplată pentru faptele bune, la fel El a dorit pedeapsă pentru păcat şi decădere, dar – în ambele cazuri – voinţa rezultatului este diferită de voinţa actului care duce la acel rezultat.

Fiinţa umană şi efectele naturale ale actelor sale sunt – într-adevăr – supuse voinţei lui Dumnezeu, dar actele sale voluntare vin din propria sa voinţă.

Viziunea Islamului, aşa cum apare în şiism, este că omul nu posedă liber arbitru absolut astfel încât să poată acţiona în afara cadrului voinţei şi dorinţei lui Dumnezeu, care acoperă întregul univers în forma legilor şi a normelor fixe, reducându-L astfel pe Dumnezeu la o entitate slabă şi neputincioasă atunci când se confruntă cu voinţa propriilor Sale creaturi. În acelaşi timp, omul nu este un prizonier al unui mecanism care îl împiedică să-şi aleagă propriul său drum în viaţă, obligându-l, ca pe animale, să fie un sclav al instinctelor sale.

Coranul cel Sfânt afirmă clar în anumite versete că Dumnezeu a arătat omului drumul mântuirii, dar nu l-a obligat nici să accepte salvarea, nici să cadă în necredinţă.

"Noi l-am călăuzit pe drum, fie că el va fi mulţumitor, fie că el va fi nemulţumitor." (76:3)

Coranul neagă atribuirea lui Dumnezeu a actelor de voinţă ale omului.

LECŢIA A DOUĂZECEA
FORMELE VOINŢEI LUI DUMNEZEU

Soarta şi destinul sunt unele dintre problemele controversate şi mereu greşit interpretate – lucru datorat lipsei unei înţelegeri precise a conceptelor – sau, uneori, datorită unei intenţii răuvoitoare. Vom aborda aici această problemă cât se poate de concis.

Totul în lume se bazează pe lege, logică şi un calcul exact. Totul este aşezat unde este în urma unei măsurători exacte şi îşi derivă caracteristicile definitorii din cauzele şi factorii de care este dependent.

Aşa cum fiecare fenomen are o cauză care îi generează esenţa, el îşi obţine în acelaşi fel proprietăţile sale: îşi trage din cauză atât forma, cât şi extinderea. De vreme ce există o omogenitate între cauză şi efect, cauza transmite în mod inevitabil efectului o caracteristică care îi imprimă esenţa.

În viziunea Islamului, soarta şi destinul semnifică hotărârea fermă a lui Dumnezeu în chestiunile şi fenomenele lumii, în întinderea şi în limitele lor. Toate fenomenele din ordinea creaţiei, inclusiv faptele omului, devin fixe şi sigure prin cauzele lor, fiind astfel o consecinţă a valabilităţii universale a principiului cauzalităţii.

Soarta (qada') semnifică ceva înfăptuit, ceva ireversibil, referindu-se la creaţia şi la actele lui Dumnezeu. Destinul (qadar) semnifică o întindere sau o proporţie şi indică natura şi calitatea ordinii creaţiei, caracterul ei sistematic, înseamnă că Dumnezeu a înzestrat lumea fiinţei cu o structură sistematică şi planificată, cu alte cuvinte, destinul este rezultatul creativităţii Sale, aşa cum marchează aceasta toate lucrurile create.

Altfel spus, prin destin se înţelege stabilirea externă şi obiectivă (nu mentală) a limitelor şi proporţiilor unui anumit lucru. Înainte de a-şi realiza un proiect, arhitectul va reflecta asupra calităţilor şi dimensiunilor clădirii pe care intenţionează să o construiască. Coranul vorbeşte despre

forme, proprietăţi şi proporţii fixe ale lucrurilor – numindu-le qadar: *"Şi Noi am creat toate lucrurile bine întocmite."* (54:49) *"Dumnezeu a stabilit un termen pentru fiecare lucru."* (65:3)

Termenul de soartă (qada') desemnează în Coran necesităţi raţionale şi naturale, toate fiind secţiunile unei cauze care a dus la apariţia unui lucru. Ea semnifică faptul că voinţa lui Dumnezeu se va manifesta doar atunci când cantităţile, condiţiile şi cauzele fixe ale unui lucru sunt echilibrate între ele.

Creatorul ia în considerare situaţia spaţio-temporală a tuturor fenomenelor, alături de limitele lor – şi hotărârile Sale sunt bazate pe aceste lucruri. Orice factor sau cauză care apare în lume este manifestarea voinţei lui Dumnezeu şi instrumentul a ceea ce e sortit.

* * * * *

Putinţa creşterii şi a dezvoltării este fixată în structura intimă a lucrurilor. Materia – supusă legii mişcării – poate să ia diferite forme şi să traverseze diferite procese. Sub influenţa unor anumiţi factori, ea va avea o varietate largă de ipostaze şi calităţi. Ea absoarbe energie de la anumiţi factori, dar în contact cu alţii se pulverizează, dispare. Uneori continuă să avanseze prin diferite stadii până când se apropie de cel mai înalt grad de dezvoltare; alteori nu are destulă putere să progreseze şi evoluează şovăitor.

Deci, apariţia lucrurilor nu este legată în mod direct de soartă şi destin, întrucât cauza este aceea care determină natura efectului. Odată ce fiinţele materiale sunt legate de o varietate de cauze, ele vor urma în mod necesar căi de evoluţie diferite; fiecare cauză fixează un anumit drum fiinţei subordonate ei.

Să ne imaginăm faptul că cineva suferă de apendicită. Acesta este un "destin" apărut dintr-o cauză particulară. Două "destine" suplimentare, diferite – îl vizează pe acest individ: sau se operează, caz în care se va însănătoşi, sau refuză să se opereze, caz în care va muri. Amândouă alegerile reprezintă forme ale destinului.

Prin urmare pot fi schimbate – în contextul în care orice decizie pe care individul o ia şi o îndeplineşte nu este în afara sferei a ceea ce Dumnezeu a menit.

Nu poţi să stai cu mâinile în sân spunându-ţi: "Dacă voi trăi, asta mi-e soarta, iar dacă mi-e altfel sortit, voi muri, oricâte eforturi aş face."

Dacă încerci tratamentul, acesta este destinul tău, iar dacă îl refuzi şi mori, acesta este de asemenea destinul tău. Oriunde te duci şi orice faci, te vei afla mereu în sfera destinului.

Leneşii întâi refuză să muncească şi – atunci când rămân fără bani – aruncă vina pe destin. Dacă s-ar fi hotărât să muncească, banii pe care i-ar fi primit ar fi fost tot rezultatul destinului. Deci, fie leneş şi delăsător, fie harnic – nu poţi în nici un fel să fii în afara destinului.

O schimbare a destinului nu presupune o răzvrătire a unui anumit factor împotriva sorţii sau o opoziţie făcută legii cauzalităţii. Orice schimbă destinul nu este altceva decât o verigă în lanţul cauzalităţii, o manifestare a sorţii şi a destinului. Cu alte cuvinte, un destin nu se poate schimba decât cu un alt destin.

În contrast cu ştiinţele care indică a singură direcţie şi dezvăluie orientarea câtorva aspecte ale fenomenelor, legile metafizicii nu privesc lucrurile conjunctural (chiar dacă legile guvernează fenomenele), fiind indiferente în raport cu evoluţia acestora. În realitate, atât fenomenele cât şi orientarea lor sunt supuse legilor vaste şi cuprinzătoare ale metafizicii: în orice direcţie ar evolua, ele sunt prinse fără putinţă de scăpare din îmbrăţişarea acestor legi.

Situaţia fenomenelor este asemănătoare unor câmpii foarte întinse; chiar părţile cele mai nordice sau cele mai sudice ale ei sunt totuşi părţi ale câmpiei.

* * * * *

Pe scurt, soarta şi destinul nu reprezintă nimic altceva decât universalitatea principiului cauzalităţii; ele reprezintă un adevăr metafizic care nu poate fi măsurat în acelaşi fel ca datele ştiinţei.

Principiul cauzalităţii spune doar că fiecare fenomen are o cauză; el nu poate face nici o predicţie, aceasta fiind o proprietate absentă din cunoaşterea metafizică.

Pentru metafizica înţeleasă drept o formă descriptivă a cunoaşterii şi bază stabilă şi fermă a diverselor fenomene ale lumii, nu prezintă nici un fel de importanţă tipul fenomenului care are loc. O autostradă pe care

oamenii călătoresc datorită stabilităţii şi durităţii sale este total nesemnificativă pentru direcţia în care ei călătoresc.

Ali, pacea fie cu el, Conducătorul Credincioşilor, se odihnea la umbra unui zid dărâmat, care părea gata să se prăbuşească. Dintr-o dată, el s-a ridicat şi s-a aşezat lângă un alt zid. A fost întrebat: "Oare fugi de ceea ce Dumnezeu ţi-a sortit?"

El a răspuns: "Mă refugiez în puterea lui Dumnezeu de ceea ce El mi-a sortit" – semnificând: "Trec de la un destin la alt destin. Atât poziţia mea de acum, cât şi cea de înainte erau în mod direct supuse destinului. Dacă peretele m-ar răni, aceasta ar ţine de soartă şi destin, şi dacă plec din acel loc şi evit rănirea, aceasta va fi de asemenea soartă şi destin."

Coranul cel Glorios descrie drept norme divine sistemele şi legile naturii care guvernează lumea, impunându-i un drum inevitabil şi imuabil: *"Tu nu vei afla schimbare pentru Legea lui Dumnezeu."* (33:62)

Norma neschimbătoare a lui Dumnezeu specifică între altele că: *"Dumnezeu le-a făgăduit acelora dintre voi care au crezut şi au săvârşit fapte bune să-i facă pe ei urmaşi pe pământ (...) şi să dea forţă religiei lor (...) şi să le schimbe teama lor cu siguranţa."* (24:55)

După Coran., aceasta este tot o formă divină imuabilă: *"Dumnezeu nu schimbă starea unor oameni până ce ei nu schimbă ceea ce se află în sufletele lor."* (13:11)

Din punctul de vedere religios, realităţile nu sunt închise între zidurile cauzalităţii materiale. Fenomenele nu trebuie privite doar în relaţiile lor senzoriale şi în dimensiunile lor materiale. Factorii non-materiali acced în zone complet inaccesibile factorilor materiali, având un rol independent şi hotărâtor în apariţia fenomenelor. Lumea nu este cu nici un chip indiferentă la distincţia dintre bine şi rău; faptele omului produc anumite reacţii chiar şi în cursul vieţii sale. Bunătatea şi bunăvoinţa faţă de semenii săi şi dragostea şi îngrijirea arătată creaturilor lui Dumnezeu sunt factori care – prin mijloace nemateriale – rezultă într-o schimbare a destinului uman şi contribuie la linişte şi fericire, atrăgând după el binecuvântări numeroase.

Reprimarea, egoismul, oprimarea, agresiunea sunt fructe amare şi au în mod inevitabil rezultate negative. Deci – din acest punct de vedere – o

anumită formă de răsplată este inerentă naturii, căci lumea posedă percepţie şi conştiinţă; ea vede şi aude. Modul în care răspunde la fapte este o manifestare a sorţii şi a destinului; este imposibil să scapi de ea, căci oriunde ai fi, ea te va ajunge.

Un anumit om de ştiinţă a spus: "Nu afirmaţi că lumii îi lipseşte percepţia, căci vă veţi acuza pe voi înşivă că nu aveţi percepţie. V-aţi născut ca parte a lumii, şi dacă nu există cunoaştere în lume, nu există nici în voi."

În privinţa factorilor non-materiali în modelarea destinului, Coranul spune următoarele: *"Dacă neamurile acestor cetăţi ar fi crezut şi ar fi avut frică, atunci Noi le-am fi dăruit binecuvântări în cer şi pe pământ, dar de vreme ce ei au negat adevărul, I-am pedepsit pentru purtarea lor rea."* (7:96) *Şi Noi nu am făcut să piară cetăţile decât dacă locuitorii au fost nelegiuiţi."* (28:59)

Conceptele de soartă şi de destin sunt considerate de determinişti drept unele dintre dovezile lor. În opinia lor, este imposibil ca cineva să făptuiască independent ceva, căci Dumnezeu a predestinat toate faptele – particulare sau generale, bune sau rele – omului, astfel încât nu există nici o posibilitate de exercitare liberă a voinţei sale.

Există o diferenţă între determinism şi destinul ireversibil. Fiecare fenomen apare atunci când toate cauzele sale acţionează. Una dintre verigile lanţului cauzalităţii este voinţa umană, care joacă un rol propriu. Omul este înzestrat cu liber arbitru, urmând anumite scopuri, pentru care se ghidează după legile automate ale naturii, cum o face ploaia care cade sub influenţa gravitaţiei. Dacă lucrurile ar fi stat altfel, omul nu şi-ar fi urmat scopurile mentale după cum o face o fiinţă care posedă liber-arbitru.

Aceasta contrazice viziunea deterministă, care priveşte liberul arbitru drept inoperant şi leagă toate cauzele de Dumnezeu şi de factori externi esenţei intime a omului.

Credinţa în soartă şi destin apare în determinism doar atunci când ele sunt privite drept factori care subminează puterile omului, astfel încât nici un rol şi nici un efect nu este acordat dorinţelor sale. În realitate, soarta şi destinul nu sunt altceva decât sistemul cauză-efect.

Coranul afirmă faptul că unii dintre cei care s-au opus Profeţilor, revoltându-se împotriva aleşilor lui Dumnezeu, au interpretat soarta şi

destinul într-un înţeles determinist. Ei n-au dorit ca situaţia existentă să se schimbe într-un mod în care ordinea socială a monoteismului să înlăture obiceiurile de care erau atât de mult legaţi.

Versetele în cauză sunt: *"Şi zic ei "Dacă ar fi voit Cel Milostiv, noi nu i-am fi adorat pe ei!" Însă ei nu au nici o ştiinţă despre aceasta, ci numai născocesc. Sau le-am dăruit Noi o scriptură mai înainte de Coran şi ei se ţin de ea?"* (43:20-21)

Contrazicând pe determinişti, mesagerii lui Dumnezeu şi cei care au crezut în învăţăturile cereşti nu s-au interesat de prezervarea acelei ordini, ci de răsturnarea tradiţiilor şi de orientarea spre viitor.

Coranul cel Sfânt promite oamenilor o victorie definitivă contra tiranilor şi dezvăluie că guvernământul ultim al pământului va fi unul al dreptăţii; falsitatea va dispărea, iar încetarea tuturor conflictelor va fi bazată pe frica de Dumnezeu. Aceasta este promisiunea Coranului: *"Însă Noi am dorit să Ne arătăm îndurarea faţă de aceia care au fost socotiţi slabi pe pământ şi să-i facem pe ei pilde (de credinţă) şi să-i facem pe ei moştenitori."* (28:5) *"Dumnezeu le-a făgăduit acelora dintre voi care au crezut şi au săvârşit fapte bune să-i facă pe ei urmaşi pe pământ, aşa cum i-a făcut urmaşi şi pe cei dinaintea lor, şi să dea forţă religiei lor, pe care El a acceptat-o pentru ei şi să le schimbe teama lor cu siguranţa. Pentru că ei Mă adoră pe Mine şi nu-Mi fac Mie ca asociaţi nimic!"* (24:55)

"Şi oamenii care au fost reprimaţi I-am făcut moştenitori peste ţinuturile de răsărit şi peste ţinuturile lui de apus, pe care Noi le-am binecuvântat. Iar cuvântul cel mai frumos al Domnului tău asupra fiilor lui Israel s-a împlinit pentru că au fost statornici. Şi Noi am nimicit ceea ce au durat Faraon şi neamul său şi ceea ce ei au ridicat." (7:137)

Deci Coranul confirmă o opoziţie între credinţă şi necredinţă, între tiran şi oprimaţi şi ne spune că lumea evoluează spre victoria adevărului asupra falsităţii şi a celor supuşi împotriva asupritorilor lor; o mişcare revoluţionară este în armonie cu mişcarea întregii creaţii spre perfecţiune.

Mesajul Profeţilor, recompensa şi pedeapsa, raiul şi focul iadului – toate acestea dovedesc faptul că omul are datorii şi responsabilităţi, iar Coranul leagă mântuirea omului – în lumea aceasta şi în cea de apoi – de consecinţele faptelor sale.

În concordanţă cu doctrina sorţii şi a destinului, omul este liber şi responsabil de propriu-i destin, pe care îl controlează. Soarta şi destinul există acolo unde cineva este puternic şi ca urmare, triumfător şi mândru, iar altcineva, slab şi umil, este înfrânt şi distrus. Aceasta se întâmplă datorită faptului că soarta şi destinul determină pe unul să se folosească de căile progresului, avansând pe drumul onoarei şi demnităţii – în vreme ce altul alege auto-compătimirea şi indiferenţa, neputându-se aştepta la altceva decât la înfrângere, umilinţă şi dezrădăcinare.

Coranul afirmă clar: *"Dumnezeu nu schimbă îndurarea pe care a revărsat-o asupra unui neam, decât dacă ei schimbă ceea ce este în sufletele lor."* (8:53) Cu siguranţă, se poate întâmpla ca dorinţele noastre să nu fie îndeplinite aşa cum ne aşteptăm, dar aceasta nu demonstrează în nici un fel faptul că omul este condiţionat şi determinat în faptele sale. Faptul că aria actelor de voinţă ale omului este limitată nu contrazice cu nimic posesia liberului arbitru; a afirma că omul are liber arbitru nu implică în nici un fel că acest liber arbitru este nelimitat.

Dumnezeu a aşezat mai mulţi factori de influenţă în întreaga întindere a existenţei. Câteodată aceşti factori, odată cu fenomenele în care se manifestă, sunt relevaţi omului, iar alteori nu. O interpretare realistă şi bine chibzuită a conceptelor de soartă şi destin va îmbia pe om să încerce mai mult să cunoască şi să recunoască toţi aceşti factori, astfel încât – ţinând seama de ei – să aibă realizări cât mai mari.

Tocmai din cauza limitelor capacităţilor sale, omul este incapabil să descopere toţi factorii necesari succesului, astfel încât dorinţele şi năzuinţele sale rămân neîmplinite.

După principiul cauzalităţii, destinul fiecărei fiinţe este legat de cauzele care îl precedă. Fie că se acceptă sau nu existenţa unui principiu divin – aceasta nu va avea de pus probleme libertăţii şi destinului uman, deoarece putem fie să atribuim sistemul cauză-efect voinţei lui Dumnezeu, sau putem presupune faptul că el este independent şi că nu este legat în nici un fel de un principiu divin. Aceasta fiind situaţia, nu se mai poate afirma faptul că determinismul rezultă din credinţa în doctrina sorţii şi a destinului. Când înţelegem prin destin legătura inseparabilă a fiecărui fenomen cu cauzele sale (inclusiv cu voinţa şi alegerea omului), nu negăm sub nici o formă cauzalitatea.

Soarta şi destinul aduc în lumină existenţa fiecărui fenomen prin intermediul propriei sale cauze. Voinţa divină domneşte asupra întregii lumi ca lege şi principiu universal. Orice schimbare care are loc se petrece pe baza unei norme divine. Dacă nu s-ar fi întâmplat astfel, soarta şi destinul nu ar fi avut nici o expresie exterioară. Orice şcoală ştiinţifică de gândire care acceptă principiul cauzalităţii universale este obligată să accepte realitatea relaţiilor dintre fenomen şi cauza sa, fie că este teistă sau materialistă în substanţa sa.

Dacă o legătură anumită între apariţia unui fenomen – inclusiv actele umane – şi cauzele sale duce la conceperea omului drept un automat predeterminat în faptele sale, atât teismul cât şi materialismul pot obiecta – întrucât amândouă acceptă cauzalitatea. Dar dacă nu duce la această concluzie (cum de altfel nici n-ar trebui să ducă), întrebarea apare totuşi: Care este diferenţa – din acest punct de vedere – între teism şi materialism?

* * * * *

Diferenţa constă în faptul că viziunea teistă asupra lumii, în contradicţie cu cea materialistă – priveşte factorii ideali şi non-materiali drept capabili să aibă anumite efecte. Aceşti factori sunt într-adevăr mai subtili şi mai complecşi în întinderea creaţiei decât sunt, de pildă, factorii materiali. Punctul de vedere bazat pe credinţa în Dumnezeu dă spirit, scop şi înţeles vieţii. El înzestrează pe om cu vitalitate, curaj, profunzime a gândirii, vedere largă, mare capacitate de a reacţiona; îl împiedică să cadă în abisul lipsei de scopuri; îl poartă pe om în sus, în actul nesfârşit al ascensiunii.

Deci un credincios, care este ferm convins de existenţa sorţii şi a destinului, care percepe faptul că există scopuri înţelepte în crearea omului şi a universului, va merge pe un drum drept, bazându-se pe Dumnezeu; ştiindu-se ajutat şi protejat de Acesta, el va avea mai multă speranţă şi va fi mai încrezător în rezultatele activităţii sale.

Dar cel prins în modul de vedere materialist, a cărui schemă de gândire îl îndeamnă să creadă într-o soartă şi într-un destin materialist, nu se bucură de nici unul dintre aceste avantaje. El este privat de un ajutor sigur şi de neînvins în efortul său de a-şi atinge scopurile.

Este evident faptul că există o diferență profundă între cele două şcoli de gândire din punctul de vedere al efectelor lor sociale şi psihologice. Anatole France spunea: "Efectul benefic al religiei învață pe om rațiunea existenței şi consecința faptelor sale. Odată ce respingem principiile filozofiei teiste, aşa cum mai toți o fac în aceste vremuri ale ştiinței şi libertății, nu vom mai şti în nici un fel de ce venim pe lume şi ce ar trebui să facem în ea.

Misterele destinului ne-au învăluit în ele – şi dacă dorim să evităm complet să experimentăm ambiguitatea tristă a vieții, nu trebuie să ne gândim deloc la ele. Căci rădăcina vieții noastre stă în ignorarea completă a rațiunii existenței noastre. Durerea psihică şi spirituală, tulburarea sufletului şi a simțurilor, toate ar putea să fie îndurate dacă am cunoaşte rațiunea lor şi am considera că Dumnezeu le-a dorit.

Adevăratul credincios găseşte plăcere în zbuciumul sufletesc pe care îl încearcă. Chiar dacă păcatele comise nu îi distrug speranța. Dar într-o lume în care razele credinței s-au stins, durerea şi boala îşi pierd semnificația şi devin glume proaste, o formă a unui ridicol sinistru."

LECŢIA A DOUĂZECI ŞI UNA

O INTERPRETARE GREŞITĂ A SORŢII ŞI A DESTINULUI

Unii pseudo-intelectuali au concepţii greşite asupra sorţii şi destinului – închipuindu-şi că această doctrină cauzează stagnare şi inactivitate, împiedicând orice efort al omului de a-şi schimba viaţa.

Sursa occidentală a acestei erori este lipsa unei înţelegeri adecvate a conceptului, aşa cum este el expus în învăţăturile Islamului. În Orient, ea a câştigat forţă datorită decadenţei şi înapoierii.

Este binecunoscut faptul că atunci când indivizii sau comunităţile istorice eşuează în atingerea unor scopuri, oricare ar fi motivele – ei se vor consola folosind cuvintele de "noroc", "accident", "destin", "soartă".

Cel mai Sfânt Mesager, pacea şi binecuvântarea fie cu el, s-a exprimat clar în această privinţă: "Va veni o vreme când membrii comunităţii mele vor face păcate şi nedreptăţi şi – pentru a-şi justifica corupţia şi degradarea – vor spune: "Soarta şi destinul divin ne-a constrâns să facem acestea." Dacă întâlniţi astfel de oameni, spuneţi-le că îi disprețuiesc."

Credinţa în soartă şi destin nu îl împiedică pe om să lupte pentru a-şi obţine scopurile. Aşa cum cei care au cunoştinţele religioase necesare îşi dau seama, Islamul cere oamenilor să încerce din răsputeri să-şi îmbogăţească viețile, atât din punct de vedere material cât şi spiritual. Acesta este, în sine, un factor important care intensifică eforturile oamenilor.

Unul dintre gânditorii occidentali care înţeleg în mod greşit soarta şi destinul este Jean Paul Sartre. El crede că este imposibil să crezi simultan într-o soartă determinată de Dumnezeu şi în libertatea omului, fiind prin urmare necesar să alegi între aceste două lumi: "Pentru că eu cred în libertate, nu pot să cred în Dumnezeu, pentru că dacă aş crede în Dumnezeu ar trebui să accept conceptul de soartă – şi dacă aş accepta

soarta, va trebui să renunţ la libertate. Cum însă cred în libertate, nu cred în Dumnezeu."

Cu toate acestea, nu există nici o contradicţie între credinţa în soartă, pe de o parte, şi libertatea omului, pe de altă parte. Atribuind voinţei divine o întindere universală, Coranul cel Sfânt conferă un rol activ şi liber omului, descriindu-l pe acesta drept o fiinţă capabilă să-şi modeleze conştient propriul destin, cunoscând binele şi răul, frumosul şi urâtul – şi având capacitatea de a alege între acestea două. *"Noi l-am călăuzit pe drum, fie că el va fi mulţumitor, fie că el va fi nemulţumitor."* (76:3) *"Iar aceia care voiesc Lumea de Apoi şi se trudesc cu râvnă pentru ea şi sunt credincioşi, râvna acelora va fi răsplătită."* (17:19)

Acelora care – la Judecata de Apoi – vor căuta scăpare în determinism şi vor spune: *"Dacă ar fi voit Dumnezeu, noi nu am fi adorat nimic în afară de El."* (16:35), sunt blestemaţi, deoarece atribuie propria lor eroare şi propriul păcat voinţei divine şi sorţii.

În nici unul dintre versetele Coranului nu sunt atribuite sorţii şi destinului faptele rele şi păcătoase ale indivizilor. La fel, soarta şi destinul nu sunt privite ca impedimente la reformarea unei societăţi corupte şi păcătoase. Nu se poate găsi nici un verset în care voinţa lui Dumnezeu să înlocuiască voinţa omului, sau în care să se spună că suferinţa omului vine de la soartă şi de la destin.

Coranul menţionează repetat mânia lui Dumnezeu revărsată asupra tiranilor şi a celor păcătoşi, pe care îi va pedepsi cu tărie.

Deoarece Dumnezeu este iubitor şi milos faţă de servitorii Săi, dăruindu-le nenumărate bunuri şi fericiri, este în orice moment iertător şi gata să accepte pocăinţa, păstrând mereu deschis pentru păcătos drumul de întoarcere la puritate şi demnitate. Acceptarea de către Dumnezeu a pocăinţei este în sine un exemplu deosebit al milei Sale.

Chiar dacă sfera voinţei omului este mai cuprinzătoare decât a oricărei fiinţe şi joacă un rol mai creativ, ea are efect doar în aria faptelor sale, aşa cum este aceasta delimitată de către Dumnezeu. Prin urmare, de-a lungul vieţii sale, el nu poate face orice poftеşte.

Se întâmplă deseori ca un om să încerce să facă ceva – dar oricât de mult se străduie, va fi incapabil să-l făptuiască. Raţiunea acestui fapt nu este opoziţia dintre voinţa lui Dumnezeu şi voinţa omului, ci mai

degrabă stă într-un factor extern care se află în afara sferei cunoaşterii şi controlului uman – factor care îl împiedică să-şi atingă scopurile.

Indivizii şi societăţile întâlnesc frecvent astfel de obstacole. Ştiind faptul că în mediul natural nu există nici cauză fără efect, precum şi faptul că mijloacele noastre de percepţie se limitează la această lume şi la sfera umană, n-ar trebui să ne ferim să recunoaştem că aspiraţiile noastre pot să nu fie îndeplinite aşa cum ne dorim. Dumnezeu a stabilit miliarde de factori care să lucreze în ordinea existenţei. Uneori aceşti factori sunt cunoscuţi de om, alteori îi rămân necunoscuţi şi nu sunt cuprinşi în calculele sale. Acest lucru se leagă de asemenea de soartă şi de destin, dar nu implică deposedarea omului de liber-arbitru sau îl împiedică să încerce să obţină satisfacţie în viaţă; îl influenţează atât în gândire şi activitate, înzestrând adâncurile fiinţei sale cu o mai mare vitalitate. El încearcă să-şi sporească cunoaşterea şi să identifice – pe cât posibil – factorii care influenţează drumul său spre succes. Credinţa în soartă şi destin este un factor important în înaintarea omului spre scopurile şi idealurile sale.

* * * * *

Problema salvării sau damnării omului este rezolvată implicit în discuţia de mai sus, deoarece aceasta rezultă din acţiunile şi faptele oamenilor, nu din lucruri care stau în afara voinţei lor sau formează fenomene naturale incluse de Creator în structura fiinţei lor.

Nici factorii de mediu, nici cei ereditari, nici capacităţile naturale din om nu au efect asupra mântuirii sau pierzaniei omului. Ceea ce fixează viitorul omului este axa pe care mântuirea şi pierzania sa evoluează şi cauzează creşterea şi decăderea lui, este gradul în care omul, ca fiinţă înzestrată cu liberă alegere, îşi foloseşte propria inteligenţă, cunoaştere şi celelalte proprietăţi.

Fericirea şi mântuirea nu depind de cantitatea mare a puterilor naturale. (Este însă adevărat faptul că acela care posedă capacităţi mai mari va purta şi responsabilităţi mai mari. Cea mai mică eroare din partea lui este mult mai importantă decât o eroare similară a unui individ slab, lipsit de putere.) Toţi vor fi ţinuţi să se comporte în concordanţă cu talentele şi capacităţile pe care le posedă.

Este cu totul posibil ca o persoană cu capacităţi şi resurse interioare limitate să-şi ordoneze viaţa în concordanţă cu datoriile şi responsabilităţile care i-au fost trasate şi să ajungă la o fericire veritabilă, care este singura stare dorită de om. Ceea ce îl va face să obţină acest rezultat este intensitatea eforturilor pe care le face pentru a se folosi în mod corect de capacităţile care i-au fost date.

Similar, cineva care a fost dotat cu resurse şi capacităţi mult mai abundente ar putea nu numai să le folosească astfel încât să nu profite el însuşi, dar chiar pentru a-şi înjosi dimensiunea umană şi a cădea în mlaştina corupţiei şi a păcatului. O astfel de persoană este, fără îndoială, un păcătos sortit pierzaniei, care nu va cunoaşte nici măcar o scânteie a luminii mântuirii.

Coranul spune: *"Fiecare suflet este zălog pentru ceea ce şi-a agonisit."* (74:38) Prin urmare, salvarea sau damnarea unei persoane depinde de actele sale voluntare, nu de alcătuirea lui naturală sau psihologică. Aceasta este cea mai clară manifestare a dreptăţii lui Dumnezeu.

* * * * *

Una dintre cele mai importante doctrine ale şiismului este bida' (a părea, în limba arabă), un termen care înseamnă că destinele umane se schimbă atunci când factorii care le determină se schimbă; ceea ce pare etern şi imuabil se schimbă în concordanţă cu o schimbare în actele şi purtarea omului. Aşa cum factorii materiali pot să remonteze destinul uman, factorii non-materiali pot să cauzeze noi fenomene.

Este posibil ca asemenea factori non-materiali să dezvăluie ceea ce este ascuns şi contrar lucrurilor. În fapt, printr-o schimbare în cauze şi circumstanţe, Dumnezeu va hotărî ca un nou fenomen să apară, mai benefic decât fenomenul pe care îl înlocuieşte. Acest lucru este comparabil cu principiul abrogării în legea revelată. Dacă o lege anterioară este abrogată în favoarea alteia, aceasta nu indică ignoranţa sau regretul legiuitorului divin, ci doar faptul că validitatea legii abrogate a expirat.

Nu putem să interpretăm conceptul de bida' în sensul schimbării punctului de vedere al lui Dumnezeu după care realitatea unui lucru

înainte necunoscut Lui îi devine cunoscută. Aceasta ar contrazice principiul universalităţii cunoaşterii lui Dumnezeu şi nu poate fi acceptată de nici un musulman.

* * * * *

Rugăciunea este un alt factor a cărui importanţă nu trebuie subestimată. Este evident că Dumnezeu cunoaşte cele mai ascunse secrete ale fiecăruia, dar în relaţia omului cu Dumnezeu rugăciunea joacă acelaşi rol pe care eforturile şi acţiunile sale îl au prin raport cu natura. În afara efectului ei psihologic, rugăciunea are şi un efect independent.

În fiecare moment noi fenomene apar în natură, cauzele anterioare având un rol important în ivirea lor. La fel, într-o sferă a existenţei, rugăciunea este importantă în avansarea omului spre scopurile sale. În acelaşi fel în care Dumnezeu a desemnat un rol în sistemul de cauzalitate fiecărui element, El a desemnat pentru rugăciune un rol important.

Când o persoană se confruntă cu dificultăţi, nu trebuie să se prăbuşească în disperare şi lipsă de speranţă. Uşile milei lui Dumnezeu nu se închid niciodată în faţa nimănui. S-ar putea ca mâine o nouă situaţie să apară în circumstanţe pe care nici nu le-a imaginat. Pentru că, aşa cum Coranul spune: *"În fiecare zi El împlineşte ceva."* (55:29)

N-ar trebui, prin urmare să ne oprim vreodată eforturile. O rugăciune neînsoţită de fapt este – după cum spunea Ali, Conducătorul Credincioşilor, pacea fie cu el, "Ca un om care ar vrea să lanseze o săgeată dintr-un arc fără coardă."

Făcând eforturi continue, cineva ar trebui să-şi înfăţişeze dorinţele înaintea lui Dumnezeu, cu speranţă şi sinceritate, cerând cu toată fiinţa ajutorul acelei surse de putere infinită. Dumnezeu va lua cu siguranţă mâna aceluia şi îl va ajuta. Coranul spune: *"Şi dacă te vor întreba robii Mei despre Mine, eu sunt aproape, răspund rugii celor care Mă cheamă, dar şi ei să-Mi răspundă şi să creadă în Mine – Poate că ei vor fi bine călăuziţi."* (2:186)

Sufletul omului va urca la Dumnezeu şi se va împlini în adevărata fericire atunci când evită capcana nevoilor, eliberându-se de toate cauzele şi întorcându-se direct spre Dumnezeu. Se va găsi atunci legat direct de esenţa lui Dumnezeu şi va simţi favoarea şi graţia Sa.

Imamul Sajjad, pacea fie cu el, se adresa astfel lui Dumnezeu în ceea ce este cunoscut sub numele de Rugăciunea lui Abu Hamza: "O, Creatorule! Văd drumurile drepte şi line ale invocaţiei ducând la Tine şi speranţele mari din Tine. Văd că este posibil să cer ajutor de la favoarea şi de la mila Ta şi văd porţile rugăciunii deschise celor ce Te strigă şi îţi cer ajutorul. Sunt sigur că eşti gata să răspunzi rugăciunii celor care te caută şi cer refugiu la Tine."[43]

Există de asemenea şi o tradiţie privind efectele faptelor bune şi a celor rele: "Cei ce mor din cauza păcatului sunt mai numeroşi decât cei care mor de cauză naturală, iar cei ce trăiesc mai mult din cauza lucrurilor bune pe care le fac sunt mai numeroşi decât cei care trăiesc din simpla conjunctură a factorilor naturali."[43]

Efectul rugăciunii i-a dat putinţa lui Zaharia, un profet adevărat care îşi dorea cu disperare un copil, să obţină ceea ce a dorit; efectul pocăinţei l-a salvat pe profetul Iona şi pe poporul său de la dezastru şi de la anihilare.

Legile puse de marele Creator în sistemul universului nu limitează în nici un fel puterile sale, delimitându-le o sferă. El are absolut aceeaşi putere discreţionară de a schimba aceste legi, confirmând sau abrogând efectele lor, aşa cum a făcut atunci când le-a creat. Acea Esenţă Unică, a cărei supraveghere atentă şi continuă acoperă întregul sistem al existenţei, ar putea cu greu să fie un supus neajutorat al legilor şi fenomenelor pe care El le-a creat, sau să piardă puterea şi capacitatea de a face orice doreşte.

Atunci când spunem că Dumnezeu poate în orice moment să schimbe fenomenele pe care El le-a creat în lume, nu spunem faptul că El distruge ordinea lumii şi a regulilor ei fixe sau anulează legile şi principiile naturii. Chiar procesul de schimbare are loc în concordanţă cu anumite principii şi criterii necunoscute care scapă percepţiei şi cunoaşterii noastre limitate. Dacă omul va privi cu grijă, critic problema şi va lua în considerare aria uriaşă a posibilităţilor cu care se confruntă, se va struni să prezică toate lucrurile pe baza celor câteva principii pe care a putut să le observe în sfera naturii.

NOTE

1. Russell, *Why I am not a Christian,* p.37
2. King, *Sociology,* p.99
3. Du'a-yi 'Arafa în *Mafatih al-Janan,* p.265
4. *Bihar al-Anwar,* III, p.41
5. *Nahj al-Balaghah,* ed. Subhi Salih, p.43
6. *Hiss-i Dini,* tradusă de inginerul Bayani
7. Următoarele cuvinte ale Imamului Sajjad, pacea fie cu el, se referă direct la această chestiune: "Pur şi exaltat eşti Tu, Doamne, Care cunoşti greutatea cerurilor! Pur şi exaltat este Tu, Doamne, Care cunoşti greutatea pământului! Pur şi exaltat eşti Tu, Doamne, Care cunoşti greutatea întunericului şi a luminii! Pur şi exaltat eşti Tu, Doamne, care cunoşti greutatea umbrei şi a aerului!" *(Sahifa-yi Saniya,* rugăciunea 55)
8. *Bihar al-Anwar,* III, p.51-53
9. *Tafssir al-Mizan,* Vol. VIII, p.225
10. *Bihar al-Anwar,* III, p.103-104
11. Morrison, *Raz-i Afaranish,* p.102-104
12. *Bihar al-Anwar,* II, p.21
13. Russell, *Why I am not a Christian,* p.9
14. Citat din Furughi, *Sayr-i Hikmat dar Urupa,* III, p.162
15. Will Durant, *History of Philosophy,* II, p.497
16. Russell, *Why I am not a Christian,* p.20
17. *Bihar al-Anwar,* I, p.166
18. *Isbat-i Vujud-i Khuda,* p.17
19. Aceasta este o reminiscenţă a versetului din Coran care spune: *"Dacă marea ar fi cerneală pentru (scrierea) cuvintelor Domnului meu, marea s-ar isprăvi înainte de a se isprăvi cuvintele Domnului meu, chiar dacă i-am aduce spre ajutor o (altă mare) asemenea ei."* (18:109)
20. *Dau Hazar Danishman dar Justuju-yi Khuda-yi Buzurg,* p.13
21. *Isbat-i Vujud-i Khuda,* p.60
22. *Bihar al-Anwar,* Vol.III, p.152
23. Saykh al Mufid, *Irshad,* p.142
24. *Mafatih al-Janan,* p.400

25. *Nahj al-Balaghah,* Rugăciunea, p.220
26. *Nahj al-Balaghah,* Rugăciunea, p.225
27. *Sahifa-yi Sajjadiya,* p.163-198
28. *Dau Hazar Danishman dar Justuju-yi Khuda-yi Buzurg,* p.61 şi p.99
29. *Nahj al-Balaghah,* Rugăciunea, p.181
30. *Nahj al-Balaghak,* ed. Fayaz al-Islam, p.14
31. *Usul al-Kafi, Kitab at-Tauhid,* p.150
32. *Usul al-Kafi, Kitab at-Tauhid*
33. *Nahj al-Balaghah,* Rugăciunea, p.159
34. *Bihar al-Anwar,* IV, p.143
35. Saduq, *Tauhid,* p.73
36. *Bihar al-Anwar,* III, p.297
37. *Kifayat al-Muwahhidin,* I, p.442
38. *Nahj al-Balaghah,* ed. Subhi Salh, p.493
39. *Muntaha al-Amal,* p.299
40. *al-Kafi,* I, p.160
41. *al-Kafi,* I, p.160
42. *al-Kafi,* I, p.183
43. *Mafatih al-Janan,* p.185
44. *Safinat al-Bihar,* I, p.488

DUMNEZEU ȘI ATRIBUTELE SALE este o carte care explică viziunea monoteistă a Islamului în 21 de lecții extrem de clare. Bazându-se atât pe *Tradiția Profetului*, cât și pe largi citate din Coran, autorul respinge în mod categoric punctul de vedere materialist, prezentând dovezi convingătoare în favoarea viziunii monoteiste.

♦

SAYYID MUJTABA MUSAVI LARI este autor (printre altele) al lucrărilor Western Civilisation Muslim Eyes și The Role of Ethics in Human Developement. S-a născut în localitatea Lar, în anul 1935. Și-a completat studiile la Qum și continuă să scrie mult despre toate aspectele ideologiei, culturii și civilizației Islamice. Lucrările sale au cunoscut o extrem de mare răspândire, fiind traduse până în prezent în arabă, bengali, engleză, franceză, germană, japoneză, kurdă, malay, poloneză, rusă, spaniolă, swahili, thai și urdu.

ISBN 973-97057-5-8